

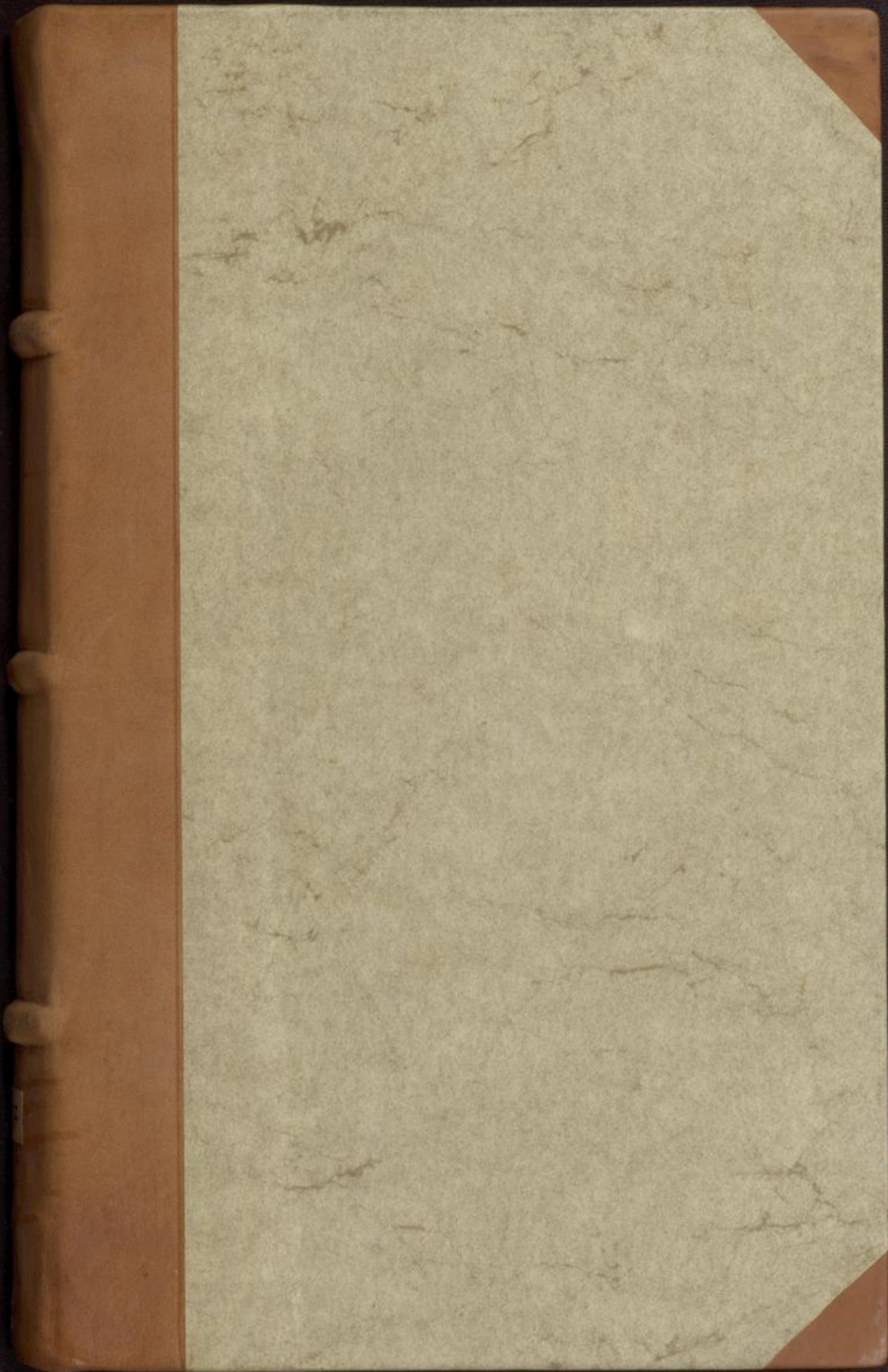
Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Institutiones iuris prudentiae canonico-civilis ... in gratiam tyronum - Cod. Ettenheim-Münster 77

[S.l.], 1701-1739

[urn:nbn:de:bsz:31-108650](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-108650)

Er. M. 77

10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
70
75
80
85
90
95
100
105
110
115
120
125
130
135
140
145
150
155
160
165
170
175
180
185
190
195
200
205
210
215
220
225
230
235
240
245
250
255
260
265
270
275
280
285
290
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

us

Con

10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
70
75
80
85
90
95
100
105
110
115
120
125
130
135
140
145
150
155
160
165
170
175
180
185
190
195
200
205
210
215
220
225
230
235
240
245
250
255
260
265
270
275
280
285
290
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
70
75
80
85
90
95
100
105
110
115
120
125
130
135
140
145
150
155
160
165
170
175
180
185
190
195
200
205
210
215
220
225
230
235
240
245
250
255
260
265
270
275
280
285
290
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

Con

Ex. Mandato Reverendissimi ac Illustrissi-
mi Episcopi Uranopolitani. Librum Cui
Titulus Institutiones Jurisprudentiae Cano-
nico Civili &c. Authore R. Patre Germa-
no Cartier Benedictino Monasterii Divi
Ettonis, et ibidem s. Canonum Professore;
perlegi, nihilque in eodem quod Orthodoxa
fidei, vel moribus repugnet inveni. Argen-
tinae, Die Decimasexta Januarii Anni: 1740.

Josephus Canonicus Argentinae apud
Sanctum Petrum Juniores

Visa supra designati libri approbatione,
permittimus ut typis mandetur. Argentinae
Die Decima Sexta Januarii Anno D. Milleesimo
Septingentesimo quadragesimo.

J. F. Episcopus Uranopolitani
Suffrag. Vic. Generalis, et
Officialis Argent. Jurisg.
Colleg. Eccl. Sti Petri Juniores
intra Argentinam praepositus

Ad Mandatum R. M. S. S.

W. W. W.

Institutiones Juris prudentiæ Canonico-Civilis

Quibus

Natura, Origo, Principia, Differentiæ, Con-
trarietates, Loci argumentorum legales, Axi-
omata, Regulæ, Termini, abbreviatioes &c.
Utriusq[ue] Juris in gratiam
Tyronum breviter
exponuntur

Additis præcipuis Juris utriusq[ue], præsertim
Canonici Controversiis ea Methodo Dis-
cussis, quæ Jurisprudentiæ Candi-
datis apprime grata sit,
vel utilis

Authore

J. Germano Cartier, Benedictino in Mo-
nasterio Divi Ettonis prope S. Landeleinum vul-
gò Ettenheimmünster, Congregationis Be-
nedictinæ Argentiniensis Professo, et
Capitulari, nec non SS. Canonum
Professore.

Praxis
iuris principum
Canonico-Civilis

Quibus

Notum, Ordo, Principia, Differentia, Con-
tractatus, et instrumentorum leges, et
omnia, Regulae, etiam, approbationes,
utriusque iuris in partem
Iurum breviter
exponuntur

Abbatibus, quibus iuris utriusque professoribus,
Canonice, Doctoribus, et Theologis, et
caeteris, quae iurisprudentiae, et
caeteris, quae iurisprudentiae, et
caeteris, quae iurisprudentiae, et

Authores

J. Germano Cartier, Benedictino in Mo-
nasterio S. Martini prope S. Landshut
pro Theologiae magistro, et
rectore, et Administratore, et
Capitulo, nec non S. Landshut
Professore

✓

VI

Handwritten text from the adjacent page, including words like "et", "secun", "ad su", "sec", "pud", "horu", "lignura", "ai", "diper", "repe", "leg", "plicas", "pous", "dearu", "hu", "usti", "witer", "ere", "Crimin", "Hi com", "cu", "ati a", "San", "tholog", "Pau".

VII
Praefatio

Nihil S. Jurisprudētia Studio, si dignitatem spectaverimus, nobilius, ^{nihil} si ejus ~~emphaticum~~ contemplatione fuerimus, utilius. Enimvero S. haec disciplina infallibiles tradit regulas, quibus fideles ad Deum ritē colendum honeste et juxta rectam rationem vivendū, quā secum ipso, quā cum proximo, ac tandem ad suum ultimum finem Supernaturalemq; beatitudinem seure obtinendam diriguntur. Certē S. Canonēs, sunt verba Henrici Wagnereck^o, proximum post S. Scripturae Thesaurus locum habent, dignitateq; sua et usu omnes alias Scientias longe superant. Imo cum saepe Sacram interpretentur Scripturam, ejusq; genuinum sensum declarent, optimo jure ipsis applicaverimus, quod Justinianus et Valerianus de Jurisprudētia generatim edixerunt, quod nempe sint divinarum atq; humanarum rerum notitia, justis atq; injustis Scientia. Quid ni igitur Sapiens cespitent, graviterq; impingant, ac turpiter errent Theologi, ubi ipsis debita S. Canonum peritia defuerit. Qua ratione sibi commissas seuro tramite adducant animas, curamq; illarum probe exercebunt, si justis atq; injustis nullam habuerint Scientiam. Quem proinde necessariam agit Theologia Studiosus, inquit Sapiētissimus Canisius,^b cum et S. Canonum cognitionē sua

^a In exegesi praefat. ad lect.

^b in Summa

^a Tom. 1. Consult.
14. n. 11

^b Can. 1. dist. 38.

^c Can. 4. ead. dist.

professioni conjungit, eam aliquando in Ecclesia usum et ornamentum traducturus. Non dubito pronuntiare indignum Theologi nomine, ait Jac. Pignatellus, qui jus Canonicum ignorat, sine quo est Empiricus inter Medicos. Inde Ecclesiae legibus constitutum, ut viri Ecclesiastici se ad H. Canonum scientiam conuertant. Siant Sacerdotes Scripturas Sacras et Canones, inquit Concilium Tolletanum IV. Et Celestinus Papa; Nulli, inquit, Sacerdotum liceat H. Canones ignorare.

Deplorandum igitur quod hoc Studium adeo necessarium et utile, adeo augustum et nobilitate multis in locis praesertim in Monasteriis pene neglectum cernamus; non quod omnes illud parvi pendant, aut illius scientiam habere non cupiant, sed quod plerumque ^{Doctoribus} destituantur, quorum opera in hac S. disciplina institui deberent; nam licet eis ^{non desint} Authores, qui in Jus Canonicum egregie commentati sunt; verum quia in exponendis H. Canonibus juridicos, eosque obscurissimos, plerumque usurpant terminos, quos explicare praetermittunt inter eos, ut qui illi qui notitiam hujusmodi terminorum non habent, sensa eorum Doctorum capere non possunt.

Illorum igitur illorum utilitate consulere, praesentes elucubravit institutio- nes, quarum lectio ipsis adeo proficua sicuti speramus; futura est, ut sine ullo Professore aut ulteriori expositione, sine Jure Canonico, sine illius Interprete satis superque intellecturi sint.

At cum perspiceremus, tantam inter Jus Canonicum et Civile esse connexionem,

ut, quemadmodum advertit P. Smiev^a, ad ^a Praefat. ad Lect.
solidam Canonica disciplina peritiā pertinere nequeat, qui disciplina Civilij manu
auxiliari destituitur. Nec ullus, ut ait ^b l. Tr. 27. c. 8. §. unic.
Layman, se Canonistam, uel Casuistam pro-
fiteri possit, nisi Civilium Legum aliqua-
ten habeat notitiā; hinc est quod im-
presertiarum non solum juris Canonici sed
etiam Civilis principia, regulas, terminos
legales, ac similia, qua ad utriusq. juris
notitiā quidpiam conducere visa sunt,
exponamus; additis praecipuis ac selectis
utriusq. juris praesertim Canonici contro-
versis eā methodo discussis, qua juris-
prudētia Candidatis s: in quorum gratiā
hunc laborem unice in nos suscepimus: s:
apprime grata ac utilis futura sit, si
contingat, ut in Collegiis, aut publicis dis-
putationibus, argumenta proponere, aut
examen pro consequenda Juris Laurea
subire debeant.

TX

l. Tr. 27. c. 8. §. unic.
n. 9.

X

Handwritten scribble or mark on the left margin.

Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely Latin or German, covering the majority of the page.

Fragment of handwritten text visible on the right edge of the page, including words like "Quid", "virtute", "dirigit", "aqua", "haec", "igitur", "communi", "et per", "labat", "et", "pro", "vellet", "3. g", "tum ju", "nautic", "et mo", "Poro g", "su gas", "subdit", "thia", "inclinat".

Quaestio Proemialis

Præquam ad naturam specificasq; materias utriusq;
Juris tum Canonici tum Civilis descendamus, quædam
sunt necessaria de Justitia et Jure præmittimus.
Juri enim operam daturus, inquit Ulpianus C. 1. ff.
de Just. et Jur. prius nosse oportet, unde nomen Ju-
ris descendat.

Quid, et quotuplex sit justitia?

Justitia, à qua secundum Ulpianum C. 1. cit. Jus
derivatur, potissimum tripliciter sumi solet.
I. Pro omni virtute, seu virtutis actu generatim.
Sic dicitur Matth. 9. v. 6. Beati, qui esurunt et sit-
iant justitiam; nam per virtutes Legi divinae
seu potius Deo redditur, quod ipsi debetur.
II. Sumitur pro gratia sanctificante, quâ nimirum
coram Deo justis efficiuntur. III. Sumitur pro particu-
lari virtute, quæ secundum recta rationis exi-
gentiâ dirigit, ac disponit hominem ad alterum,
ponendo aequalitatem cum eo, quæ alteri debetur,
et de hac quaestio hæc procedit.

Justitia igitur pro particulari virtute sumpta
communiter ex Ulpiano definitur cons-
tans et perpetua voluntas jus suum cuius
tribuenti tribuendi.
Dicitur 1. voluntas, id est habitus, vel actus
voluntatis, voluntas enim hæc utriusq; infert.
Dicitur 2. constans et perpetua, ut denotetur
firmum propositum ad perpetuò jus alterum
reddend; qui enim aliquoties tantum ad pres-
tare vellest justus esse non posset.
Dicitur 3. Jus suum cuius tribuend;, per quod
obiectum justitiæ, quod est cuius suum redde-
re inuitur, simulq; justitia ab aliis vir-
tutibus moralibus distinguitur.

Porro justitia rectè dividitur in lega-
lem seu generalem, et in particularem:
hæc subdividitur in commutativam et dis-
tributivam. Justitia legalis est virtus,
quæ inclinât hominem, qui est pars comu-

2
dativa ad praeſtanda ea omnia, quae ſunt legibus
conſtituta in ordine ad bonum commune. Di-
citur Legalis, quia verſatur circa Reges: ge-
neralis, quia ſpectat ad bonum generale com-
munitatis.

Justitia Commutativa eſt virtus, quae par-
tes dirigit in actionibus, quibus inter ſe com-
municant, ut in iis ponatur aequalitas arithme-
tica, id eſt, rei ad rem; Vg. Dabes Centum totidemque
reſtituis, ponis aequalitatem arithmetica, et facis
juſtitiam commutativam.

Justitia distributiva eſt virtus, quae distri-
buit, et dividit munera, et officia, ac bona
communitatis ſecundum proportionem geome-
tricam, id eſt, conſiderando non ſolum valorem
et quantitatem bonorum, ſed etiam perſonarum
merita ac dignitatem. Vg. Paulus habet
dignitatem triplo majorem, quam Petrus:
ut igitur ponatur aequalitas geometrica,
dari debet Paulo portio bonorum commu-
nium triplo major.

Ex his patet differentia inter hanc tri-
plicem juſtitiam. Legalis enim ordinat, et dis-
ponit partem ad totum ſeu Republicam: Comuta-
tiva partem ad partem. Distributiva denique ad
Communitatem ſeu eos, qui eam repraeſentant,
ad partem, id eſt, ad privatos dirigit.

Huius triplicis juſtitiae ſuperaddunt Do-
ctores juſtitiam vindicativam, quae dicitur
virtus ſuſtendens aequalitatem poena cum
delicto. Verum hae juſtitiae proprie dici
juſtitiae, nequit oportet enim, ut vera juſtitia
jus alterius reſpiciat; at qui criminis
reus eſt proprie non dicitur jus habere
ad accipiendam poenam, ſed potius Princeps
jus habet ad eam infligendam.

Quid et quotuplex sit jus?

Jus diversimode sumi solet. 1. Pro loco, in quo jus dicitur, et justitia administratur, quo sensu sumitur illud, in jus vocare, in jure comparare. 2. Nomine juris quandoque, Judicis sententia significatur: et sic intelligitur illud: extra territorium jus dicenti non parere 7 impune. 3. Jus accipitur pro ipsa lege, Canone, regula, quo sensu dividitur in naturales, et ac positionu: et hoc in divinum et humanu. 4. Pro potestate seu facultate aliquid legitime agendi, vel omittendi, vel alteru obligandi, ad aliquid dandu, faciendu, vel omittendu: in hoc sensu dicitur aliquis conservare jus suu, vel transferre in alium. 5. Sumitur pro arte seu Jurisprudencia: et sic dicitur definitur, ars aequi et boni. 6. Denique sumitur pro aequalitate inter jus activu unius et debitu alterius. et sub hac exceptione ratione habet obiecti formalis justitia. Si rogas, quomodo jus in praesentium sumamus? De nos accipere jus, ut est legis, Canonis, aut regula praescriptu.

Jus hoc modo sumptum aliud est publicu, et aliud privatu. Jus publicu immediate concernit et respicit Regni, Republicae, Statu, ac regimen; unde et de Religione, de pace, et bello, de foederibus, de Legationibus, aliisque publicae Republicae utilitate tractantibus tractat. Jus vero privatu immediate ac principaliter respicit privata singuloru Civiu utilitate; ordinat anim, ac disponit judicia, contractus, successiones &c. respicit viduis, Pupillis, Minoribusq. &c.

Ceterum cum jus quarto modo sumptu, nempe pro potestate seu facultate aliquid legitime agendi, vel omittendi, & celebres recipiat divisiones, opera pretium est, ut de his hic mentionem faciamus.

Dividitur itaque, jus pro potestate legitima sumptu in jus proprietatis, et jus jurisdictionis. Jus proprietatis est legitima potestas plena et legitime disponendi de re aliqua tanquam sua. Tale jus est omne dominium rerum corporaliu et incorporaliu.

Jus jurisdictionis est potestas publica gubernandi subditos in ipsorum commodum: ejus actus principales sunt praecipere, vetare, permittere, premiari punire.

Jus proprietatis aliud dicitur in re, et aliud ad rem. Jus in re est, quod tribuit actionem realem, seu quod rem ipsa obligata habet; ita ut ad quemcumque res illa transeat, nobis

maneat adstricta, et vindicari possit. Jus ad rem est, quod directe, et immediate non tribuit actionem in rem, seu actionem realem, sed tantum personalem sive in personam, quia nimirum res ipsa per se non traditur, quamvis aliqua persona sit obligata ad rem aliquam suo tempore danda, quo fit, ut si res illa ab hac persona ad aliam transeat, non possimus illam nobis vindicare. V. g. Si ego emi aliquid à te, quod tu mihi necdum tradidisti, diu acquirivisse jus ad rem, id est, in tuam personam, non verò jus in re ipsa. Unde si rem, quam mihi necdum tradidisti, alteri vendas, illamque ei tradas, actionem quidem habeo contra te, quia me de fraudasti tradendo rem alteri, quam prius mihi vendideras, non habeo tamen jus in re ipsa.

Jus in re acquiritur per emptionem, et alios contractus secunda rei traditione, et acceptatione. Sufficit tamen nonnunquam sola acceptatio, ut in beneficiis Ecclesiasticis, in hereditatibus ex testamento, in legatis à Testatore relicto, aut in iis, quae Ecclesiis, piis locis, vel civitatibus donantur. Jus ad rem acquiritur per donationem, per emptionem, aliosque contractus non secunda rei traditione, sine ante rei traditione.

Jus reale proprietatis subdividitur in perfectum et imperfectum. Illud se extendit tam ad proprietatem rei, quam ad omnia ejus emolumenta. Hoc verò continet vel proprietatem rei sine emo-

lumentis, vel emolumenta sine proprietate.
Si primum, vocatur jus seu dominium
imperfectum directum. Si secundum, nuncu-
patur utile. In exemplo: Princeps, qui est
proprius Dominus feudi, cum fructus et emo-
lumenta feudi percipere nequeat, dominium
imperfectum directum habere dicitur:
E contrario Feudario seu Vasallo domi-
nium imperfectum utile competit; quia
licet non sit ejus proprius Dominus, jura-
men habet ex eo percipiendi emolumenta

De jure naturali et positivo.

Diximus Superius, jus sumptum pro ipsa lege
Canone, seu regula s: qua acceptio ad nos-
trum institutum proprie spectat: s: dividi in
jus naturale et positivum. Est autem jus na-
turale, ut vult Ulpianus l. 1. §. jus ff. de
just. et jur. id, quod natura omnia ani-
malia docuit; Sed dubitari non potest, quin
hic jurisconsultus improprie ac ample jus
naturale definierit. Quare magis proprie
loquendo dicimus, quod jus naturale sit ra-
tionis et mentis prescriptum, sive jussum
nobis congenitum, quod bonum sequendum,
malum fugiendum prescribit, ac docet. Agor.
just. mor. p. 3. l. 1. c. 2. Et in hoc jure seu
lege naturali fundantur precepta Deca-
logi, alias conclusiones, que ex his duobus
principiis, bonum nempe sequendum, malum
vero fugiendum deducuntur.

Disceptant hii Doctores, an jus naturale
mutari possit?

Respondemus n. Jus seu legem naturalem
mutari posse per additionem. Et ratio est,
quia ea lex per additionem mutari potest, cui

6
alia leges et conditiones addi possunt, quibus
omissis factum aliis de jure natura va-
lidum non subsistit. Sed legi naturali hu-
jusmodi leges addi possunt, imò addita sunt;
Sic per Conciliū Trid. addita est Matri-
monio s: quod aliis de jure natura ex
solo partium consensu subsistit; talis con-
ditio, ut eā omisā nullū sit Matrimonium.

Respondemus II. Legem, seu jus natura-
le non posse mutari per abrogationem.
Ratio est; quia abrogatio fit, quando
Lex, quæ perfectè obligabat, simpliciter
dicitur, et aboletur; sed Lex naturalis
simpliciter aboleri nequit, cum ea sit velu-
ti ipsum dictamen rationis, quod aboleri ne-
quit, quia hoc ipso aboleatur natura ra-
tionalis.

Respondemus III. Legem seu jus naturale
non posse mutari per dispensationē proprie
dictam. Ratio est; quia Deus non potest
facere, ut, quod recta ratio dicit esse bo-
num, eadem ratio, manentibus iisdem cir-
cumstantiis, dicit esse malum; ac proin-
de jus naturale dispensationem seu mi-
tationem proprie dictā recipere nequit.

Dico dispensationē proprie dictam; nā jus naturale
mutari posse per dispensationē improprie dictā, quæ
habetur, quando mutatur materia legis, ea qua ipsius
legis obligatio oriebatur, omnes facile conveniunt;
Sic enim Deus dispensavit cum Israelitis, quò ad furtū
Exod. ij. in quantum nāpe Deus, qui est omnium rerū Domi-
nus, vasa argentea, quæ erant Aegyptiorum, fecit esse Is-
raelitarū, ut hi non tam aliena raperent, quā potius
sua reciperent.

Porro jus positivū, quod opponitur naturali descri-
bi potest, quod sit quidā rationis ordinatio libera Dei, vel
hominis voluntate introducta dictans, quid agendū aut omit-
tendum sit. Differt potissimum à jure naturali, in hoc, quod quæ
jure naturali sunt prohibita, deo sunt prohibita; quia ea
sunt mala, quæ autē jure positivo prohibentur, ideo sunt

mala, quia sunt prohibita. Quandoquidem vero Jus po-
sitivum supra partem suam in divinum et humanum; ideo in
utriusque naturam indagare nobis nunc incumbit.

De Jure Divino et humano

Jus Divinum est vocatur illud, quod à Deo latum et pro-
mulgatum est, vel per Prophetas in veteri Testamento,
vel à Christo Domino, eiusque Apostolis in novo Testamento,
sive de in scriptum, sive traditum sit.

Vetus Testamentum, seu Lex antiqua triplicis generis
continet praecepta, nempe Ceremonialia, qua consiste-
bant in ceremoniis, quibus utebantur Judaei, in colendo
Deo. Judicialia, qua praescribebant modum, et formam jus-
tiae servandae inter homines. Et moralia, qua ordinabant
hominem ad servandam ea, quae sunt legis naturalis.

Novum Testamentum, seu Lex Evangelica compren-
dit potissimum praecepta de fide, Spe, Charitate, de
Sacramentis, de Sacrificio Missae, quae Apostoli
ex Christi ore accepta nobis tradiderunt.

Porro Legem antiquam per novam abrogatam
esse, quod ad praecepta Ceremonialia et judicialia in-
dubitatum est apud Catholicos; et constat ex c. 3. de
constit. ex c. 7. ad Hebraeos; ibi: Translato Sacerdotio
veteris Testamenti; necesse fuit, ut etiam legis trans-
latio fieret, nimirum veteris in novam.

Averte tamen, quod Ceremonialia ita sint abroge-
ta, ut non solum mortua dicantur, sed etiam mortifi-
fera; quae ob causam recipi amplius nequeunt. Ratio
est; quia figurabant Christum venturum; unde qui illis
uteretur, hoc ipso negaret Christi adventum. Et contrario
Judicialia ita sunt abrogata, ut solum mortua sint, mi-
nimè tamen mortifera; hinc absolute recipi possunt.
Ratio est; quia ea non signabant Christi Domini ad-
ventum; atque adeo eo praesente recipi possunt. Haec de
jure Divino, nunc de humano.

Jus itaque humanum sunt ea Leges ac praecepta, quae ho-
mines accepta à Deo potestates ferunt. Dico accepta
à Deo potestate; non est enim potestas nisi à Deo, et
qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Rom. 13.

Est autem jus humanum positivum in triplici differentia;
aliud enim dicitur Jus Gentium, aliud Jus Canonicum,
seu Ecclesiasticum, et aliud Jus Civile.

Jus Gentium passim duplex assignari solet, prima-
rium scilicet, et secundarium: Jus Gentium primum
coincidet cum jure naturali; estque illud, quod naturalis

ratio inter omnes Gentes constituit, quodq; mentibus hominum à Deo naturaliter inditum est, et ab omnibus populis esse creditur. S. jus autem Inst. de J. N. G. et C. Ad hoc jus vocatur, ut parentibus et Patrie pareamus, Deum colamus, vim atq; injuriam propulsemus, homo homini non insidietur, cum inter homines natura quaedam cognatione constituta fuerit. At de hoc nobis iam non est sermo, eodq; jus hujusmodi potius jus naturale, quàm jus Gentium dici debeat.

7 aut. Jus gentium secundarium: quod et jus Gentium proprie dictum, etiam jus Gentium humanum appellant. dicitur illud, quod pleraq; Gentes communi quadam ratione atq; intelligentia propter conservationem humanam civitatis introduxerunt. Sau, est jus ab hominibus pro commodo humani commercii inventum. Ab hoc jure fluxerunt bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera pacis, inducie, legatorum non violandorum religio et similia.

Quares in quibusnam jus Gentium differat à jure naturali, et civili?

Q. 1. Jus Gentium precipue differt à jure naturali in sequentibus. 1. quia quæ precipit, non sunt intrinsece honesta, et quæ vetat, non intrinsece mala, uti tamen, quæ precipit, vel prohibet jus naturale. 2. quia originem trahit ac subsistit à libera Gentium voluntate. Jus vero naturale solum Deum, qui humana natura lumen rationis indidit, tanquam sui Authorem agnoscit. 3. quia non obligat omnes, propterea Gentes, sicut jus naturale, sed solum illas, apud quas vel expressè voluntate receptum est, vel usu et consuetudine invaluit.

Q. 2. Jus Gentium differt à civili tripliciter. 1. Jus Gentium respicit plurius communitatum et populorum felicitatem; Jus vero civile, ut postea declarabimus, fertur pro unius tantum Reipublice subditis et bono. 2. Jus Gentium plerumq; moribus tantum et usu introductum est; Jus vero civile per leges constituitur. 3. Jus Gentium proximè fundatur in illo naturali principio: fides data est servanda; Jus vero civile proximè fundatur in voluntate Legislatoris humani, et remotè tantum in illo naturali principio: Legislatori justè imperanti parendum est. Proinde jus gentium vicinius est juri naturali, quàm civile. Haec de jure Gentium, nunc ad Jus Canonicum et civile, quò præsent institutum nostrum collimat, descendamus.

Institutiones Jurisprudentiae Canonico-civiles

Caput I.

De Jure Canonico ejusque partibus.

§. I.

De notione, definitione, ac divisione Juris Canonici.

Jus Canonium à graeca voce Kanon Latine regulam denotante appellatur. Vocatur etiam alio nomine jus Ecclesiasticum, tum quia continet constitutiones Ecclesiasticas, tum etiam, quia potissimum de personis rebusque Ecclesiasticis tractat. Et quia à Summis Pontificibus institutum est, nuncupari quoque solet jus Pontificium.

Describi autem potest jus Canonium, quod sit jus positivum, ex sacris canonibus s: hoc est, regulis Ecclesiasticis et collectum, et ad recte vivendum aeternamque salutem consequendam, et justitiam in populo Christiano conservandam constitutum. Ita in re omnes

Dicitur jus positivum; eo quod auctoritate humanae sine potestate Ecclesiastica Summis Pontificibus divinitus concessa institutum sit.

Dicitur ad recte vivendum aeternamque salutem consequendam e. quibus verbis indicatur finis primarius ipsius Juris Canonici.

Ceterum constitutionum Ecclesiasticarum, quas in se complectitur jus Canonium, septem numerantur species. 1. nuncupatur Canon, qui est constitutio edita in Concilio. 2. Decretum, quod est constitutio edita à Pontifice, ad nullius consultationem, de consilio Cardinalium. 3. Decretalis epistola, quam edit, et scripto transmittit ad alicujus consultationem, et idem est, quod

rescriptum. 4. Dogma, quod est constitutio de re ad fidem pertinente. 5. Mandatum, quod est constitutio ad mores et disciplinam Ecclesiasticam ordinata. 6. Interdictum, quod est constitutio prohibitoria nullam adjectam poenam in transgressores. 7. Sanctio, quae est constitutio, qua dicitur poena non obtemperantibus. Verum ista saepe à Juris peritis promiscue usurpantur.

Quod juris Canonici divisionem spectat, aliud est scriptum, aliud non scriptum. Scriptum constituitur partim ex jure divino, ac scriptura, partim ex decretis Conciliorum, partim ex diversis rescriptis et constitutionibus summorum Pontificum, partim ex legibus Imperatorum, nec non ex SS. Patrum dictis. Non scriptum continet traditiones, et laudabiles consuetudines Ecclesiasticas.

Alia vero est juris Canonici divisio nempe in jus commune, et speciale. Commune dicitur quod ipsam universalem Ecclesiam afficit, atque ad omnes fideles constrit. Speciale vero, quod pro certa diocesi aut provincia editum est, ut sunt statuta provincialia, quae à Metropolitanis ac suis suffraganeis, ^{in unum congregatis} ~~ab alijs~~ ~~probat~~ ~~congregatis~~ ^{sanciantur} ~~gatis~~; Item diocesana seu episcopalia, et Synodi, quae ab Episcopo ^{una cum} suo Capitulo, ~~Abbatibus~~ alijsque sua Diocesis clericis ~~debetur~~ ^{debetur} ~~tur~~. Et haec extra provinciam aut diocesim non ligant.

Hic advertendum est, quod jus Canonium commune necdum totum sit insertum corpori, ut vocant, juris Canonici; plurima enim Decreta Conciliorum generalium praesertim Concilij Tridentini, pluresque decretales summorum Pontificum, quae in Ecclesia vim legis universalis obtinent, adhuc extra corpus juris Canonici vagari dignoscuntur.

§. 2.

De origine, obiecto, et subiecto juris Canonici

Dico 1. Origo seu causa efficiens juris Canonici primaria et universalis est ipse Deus.

qui primus praecepta Decalogi, aliasque re-
le vivendi regulas hominibus praescripsit,
quibus dein Summi Pontifices, ut suos
Canones constituerent, usi sunt. Engel
in proem. n. 2. König in proem. n. 5. Causa
vero secundaria et particularis sunt
i. apostoli, quorum Canones Clemens I.
Romanus Pontifex s. qui sedit circa an-
num Domini 91. in unum coegit,
et Canonesq; Apostolorum nuncupavit.
Et hi in Decreto Gratiani ad finem
ponuntur. Deinde Summi Pontifi-
ces tanquam Successores Apostolorum alios
et alias constitutiones addiderunt, quae pas-
sim citantur in Decreto Gratiani, aut
per Decretales, Clementinas, et extra-
vagantes exhibentur.

Nec obstat, quod jus Canonium non
solum ex constitutionibus Summorum
Pontificum, sed etiam ex sententiis S.
Patrum, placitis Imperatorum et similibus
constituatur; haec enim in quantum autho-
ritate Summi Pontificis Corpori juris
Canonici sunt inserta, emendata aut appro-
bata quodammodo pro constitutionibus Pon-
tificis reputantur. Omnia quippe nostra
facimus, quibus nostram impertimur autho-
ritatem. c. Si apostolica 22. de Praebend. in 6. 7. ait Summus Pontifex

Dico 2. Obiectum seu materia juris
Canonici sunt actiones Christianorum diri-
gibiles per leges Ecclesiasticas ad rectam
vita normam, et finem Supernaturalem
consequendum; nam circa huiusmodi actio-
nes jus Canonium unice versatur; ex quo
consequitur, quod finis juris Canonici sit
ipsa disciplina Ecclesiastica, pax et iustitia
in populo Christiano conservanda, ipsiusque
salus aeterna promovenda, ut ex definitione
supra data facile innotescit.

Dico 3. Subjectum juris Canonici sunt
soli et omnes Christiani. Dico soli
Christiani, ut excludamus eos, qui necdum
sunt baptizati, quales sunt iudaei, et
gentiles; hi enim propter defectum
Baptismi non sunt membra Ecclesiae,
nec proinde eius subduntur jurisdictioni.
Dico omnes Christiani, ut comprehendamus
etiam ipsos haereticos, qui non minus quam Catho-
lici ff. Canonibus ligantur, quemadmodum
controversia 1. infra ostendamus.

S. 3.
De partibus Corporis juris Canonici.

Sex sunt Corporis juris Canonici partes.
nempe 1. Decretum Gratiani. 2. Quinque
libri Decretalium. 3. Sextus Decretalium.
4. Clementina. 5. Extravagantes Joannis 22.
6. Extravagantes Communes, de quibus jam per
ordinem.

Sectio 1.
De Decreto Gratiani, et modo illud
citandi.

Decretum Gratiani ab auctore suo Gra-
tiano Benedictino professo in Monasterio
S. Felicis Bononiae nomen traxit. Hic
tempore Eugenii III. an. 1150 hoc opus ex
diversis summorum Pontificum, et Conciliorum
decretis, ff. Patrum dictis, atque Impera-
torum placitis compilavit, quod et Concor-
diam discordantium Canonum nuncupavit. Cau-
te proinde legendum est Decretum Gratia-
ni; neque enim sententia firma ea primis
occurrentibus capitulis desumenda est, sed
etiam reliqua sunt perlustranda; solet
enim Gratianus dubias quaestiones ab initio
proponere, atque in utramque partem ventilare,
ac tandem in fine conciliare; nota enim,

qua cursivo caractere exprimuntur, et quibus non est praefixus asteriscus, sunt ipsius Gratiani Decisiones. Dixi, quibus non est praefixus asteriscus, nota, qua asteriscus signantur alios habent Authores, nempe correctores Romanos.

Dividitur autem hoc Decretum in tres partes. Prima complectitur 101. distinctiones divisas in Canones, uel Capitula, quibus imprimis agitur de jure in genere, tum de Personis Ecclesiasticis sive Ecclesiasticis Ministris: atque sic citari solet. Can. jus Gentium dist. 1. Vel: Can. g. D. 1. Vel: dist. c. 9.

Secunda pars continet 36. causas, seu causas et controversias juridicas, divisas in questiones, in quibus de forma et materia judiciorum disputatur, subdivisas in Capitula, aut Canones: et citantur hoc modo: Can. vel C. Si quis suadente. Causa / quod vocabulum tamen plerumque omitti solet. / 17. q. 4. Adverte, Causa 33. questionem tertiam subdividi in 7. Distinctiones, de poenitentia tractantes, qua sic allegantur: Can. Homicidiorum dist. 1. de poenit.

Tertia pars Decreti agit de Consecratione, et constat 5. distinctionibus in Canones, seu Capitula subdivisis. Citatur sic: C. Relatum II. dist. 2. de consec. Quando igitur allegatur Distinctio cum addito de consecrat: querendum est in ultima parte Decreti; si cum quando allegatur Distinctio cum addito de poenitentia, querere oportet in secunda parte, puta in causa 33. q. 3. Dum vero notatur Distinctio sine addito, queri debet in 1. parte.

Speciale dubium est, quid sentiendum sit de illis Canonibus, seu Capitulis, qua sub nomine paleae Decreto inspersa sunt? Quidam arbitrantur per hujusmodi capitula nomine paleae inscripta intelligi de-

127
tere ea, in quibus res leves et inanes conti-
nentur; verum id mihi non probatur; eo-
quod plura hujusmodi capitula nomine palae
in scripta dentur, in quibus res magni momen-
ti proponuntur, ut Can. Constantinus. dist.
96. Vnde alii probabiliter per palaeas ad-
ditiones quasdam intelligunt, quae non ab ipso
Gratiano, sed ab alio Authore postmodum
Decreto inserta sunt. Vid. Engel in Proem.
n. 6.

Porro in fine Decreti adnotatur Cano-
nes Poenitentiales, numero 47. ex variis Pa-
trum scriptis collecti, in quibus pro gravis-
simis criminibus certa poena statuitur.
Sed horum Canonum rigor, licet olim in
usu fuerit, hoc tamen tempore in defue-
tudinem abiisse videtur.

Post Poenitentiales subsequuntur Cano-
nes Apostolici, sic dicti, quia Apostolos
tandem Authores habent. Computan-
tur quidam Canones Apostolici inter apo-
cryphos He. Sancta 3. dist. 15. Verum hic
locus explicari solet de adulterino quodam
Apostolicorum Canonum libro ab Hæreticis
Priscilianistis confecto.

Sectio. 2.

De 5. libris Decretalium, ac reliquis
partibus Corporis ^{juris} Canonici, et
eas citandi, usque

Secunda pars corporis Canonici sunt De-
cretales jussu Gregorii IX. à Raymundo epis-
copo Pontificis Capellano et Poenitentia-
rio, quem ex ordine Prædicatorum post
obitum à Clemente VIII. in Sanctorum nume-
rum relatum fuisse asserunt, conscripta Is-
idi Decretales libri à decernendo sine Ita-
tuendo sic dicti constant potissimum ex De-
cretalibus Epistolis, quas diversi Summi
Pontifices in dubiis questionibus juris in-
terrogati se consulentibus rescripserunt
quæ iam in corpus juris relata authorita-
tem universalis legis obtinent, ad eum modum

quo Codex Justinianus in Corpore juris
Civilis majori sua parte ex diversorum
Imperatorum ad dubios juris articulos
rescriptis compilatus est.

Dividuntur autem Decretales in v.
libros, libri in titulos tituli in capi-
tula; olim sic allegabantur C. jura
2. extra de testibus; qua propositio
extra indicabat capitulum extra Dece-
retum esse inquirendum; hodie autem ple-
rumque sic citantur: C. si diligenti 12. de
solo competenti. Qui titulus, in quo libro
aut pagina sit reperendus, in indice titu-
lorum reperiri inquirendus est. Porro
materiam Decretaliu glossa Proemia-
lis his versibus exhibet

Pars prior officia parat, Ecclésiæq; Ministros:
Altera dat testes et cetera iudicioru:
Tertia de rebus, et vita presbiteroru.
Quarta docet, quales sint nexu conjugiorum.
Ultima de vitis et poenis tractat eoru.
Idem alii exprimere voluunt hoc unico versu:

Index, iudicium: Clerus, sponsalia, crimen.

Tertia pars inscribitur Sextus Decreta-
lium; eo quod post v. libros Decretalium
Gregorii IX. in lucem editus sit à Boni-
facio VIII. Hic liber collectus est ex
Summorum Pontificum Gregorio IX. pos-
teriorum, item ex duorum Generalium
Conciliorum Lugdunensium constitutio-
nibus, descriptis, et decretis. Subdividitur
etiam in v. libros, quorum tituli eadem
habent iustitias, et materias, quas Dece-
tales Gregorii IX. Id quod etiam in se-
quentibus, nempe Clementinis, et Extra-
vagantibus videre est. Idem huius alle-

16
gandi modus observatur ac in Decreta-
libus; excepto, ^{quod} in fine tituli addatur
in 6. nempe sic: c. ut animarum de
Constitution. in 6.

Quarta pars Sunt Clementinae sic
dicta à Clemente v. Pontifice maximo,
qui videlicet multas constitutiones tum
in Concilio Viennensi in Gallia, tunc etiã
ante et post Concilium hoc à se editas in
unum congestis volumen. Ad morte
proventus eas edere non potuit; Qua-
re successor ejus Joannes XXII. eas
memoratas Clementinas conulgavit,
et authoritate Apostolica roboravit.

Continentur autem in v. libris di-
visis in Titulos et Capitula. Certe
hoc modo: Clement. cum illud de Re-
nuntiatione. Vel: Clement. ad nostrum
3. de hereticis.

Quinta pars Sunt extravagantes
Joannis XXII; id est, constitutiones,
ac Epistola Decretales, quae quia nume-
ro erant paucae, nec peculiare
volumen complere poterant, extra-
vagantium nomen obtinuerunt;
vel dicta sunt extravagantes; eò quod
ante hæc extra corpus juris, quasi incerta
sed sede vagarentur. Modus eas in-
tandi iste est: Extravagant. Joannis 22.
de voto. cap. antiqua.

Sexta denique pars Sunt extravagantes
communes sic dicta, quia multis Ponti-
ficibus communes, seu à pluribus edita
sunt, atque olim extra corpus juris vaga-
bantur. ^{et sic} Dividuntur in v. libros, cum
^{allegari solent.} Extravagantes Ambitio-
sa inter Commun. de rebus Eccl. non
alienand. Vel: c. Ambitiosa inter extravag-
comun. de reb. Eccl. non alien. Licet

vero non satis constet, an ista Eccl-
 vagantes alicujus summi Pontificis de-
 creto publicata, ac Corpori juris inser-
 ta sint; nihilominus cum sint deci-
 siones summorum Pontificum, et à mul-
 tis temporibus possessione in Corpore
 Juris acceperint, passim apud Docto-
 res pro Authenticis habentur. Engel
 in Proem. n. 10.

Novissimè in lucem prodit liber sep-
 timus Decretalium operæ Petri Matthæi
 Perti Lugdunensis editus, atq; per Typo-
 graphos alius juris Canonici libris ap-
 positus; verum alicujus Pontificis
 approbationem necdum habere meruit.

Sectio 3.

**De authoritate Decretorum ac reli-
 quarum partium Corporis Canonici.**

Dico 1. Decretum Gratiani per se non
 habet authoritatem Legalem, et vim juris
 decisivi; contenta tamen in eo retinent
 vim quam habent fontes, ex quibus re-
 gulas et constitutiones hausit Gratianus.
 Ratio est 1. partis est, quia Gratianus
 tanquam vir privatus condenda Legis potes-
 tate caruit; et aliunde compertum non ha-
 bemus, Decretum Gratiani à quoquam Sum-
 morum Pontificum approbatum esse: ~~sed in~~
~~repositis fontibus reperitur de his quæ~~
~~in illis obligantur. de illis quæ de rebus obli-~~
 gantur, constitutiones summorum Pontifi-
 cum ac Conciliorum Generalium in de-
 creto contenta vim legis obtinent, cetera
 vero magnam quidem sibi vendicant
 authoritatem, non tamen irrefragabile;
 Unde licet eis nullus morem gerere,
 teneatur, non tamen otiosè sed nervosè alle-
 gantur.

Nota hic incidenter ratione
 citationum sapientis ex corpo-
 re juris allegari argumentum
 capituli hoc modo arg. c. licet
 de consensu; et hujus sensus iste
 est, nempe quod pro materia, de
 qua agitur, non possit quidem
 ex eo capitulo offerri aliquis
 textus formalis, possit tamen
 eunde argui et argumentum
 deduci, quod illud capitulum
 faciat pro ea materia, de
 qua disputatur.

Ratio 2. partis est; quia huiusmodi regulae de sua vi vel auctoritate nihil amittunt, per hoc quod a Gratiano Corpori juris Canonici inserta fuerint.

Oppones Contra 1. partem. Decretum Gratiani legitur in Scholis et quoties allegatur, ac in iudiciis recipitur; ergo videtur, hoc ipso tantum approbatum; ac proinde vim juris habet ex toto decisivam.

R. dist. Ant. Decretum Gratiani legitur in Scholis et ita tamen ut testis ex eo citati revertatur ad primam suam auctoritatem. Et ita ut prorsus omnes habeant vim juris decisivam. N. Ant.

Instabis 1. quod Summi Pontifices ipsum Gratiani Decretum in suis posterioribus constitutionibus pro se allegant; sed non est verisimile quod Pontifices allegaturos fuisse Decretum Gratiani, nisi illud agnovissent in omnibus habere vim juris decisivam; ergo. Prob. Ant. de ea cap. Cum Apostolica. de his, que sunt a Prelatis, ubi Auctoritas dum I. Hieronymi, dum Leonis Papa iterato a summo Pontifice allegatur ex Decreto. Idem contingit C. continebatur de despons. impuberu. et alibi.

R. Summi Pontifices, dum quandoque in suis Decretis allegaverunt Decreta suorum antecessorum suorum, ea non desumpserunt primum ex volumine seu Decreto Gratiani, sed iam prius, et aliunde habuerunt in forma Authentica.

Inst. 2. In dicto cap. Continebatur haec expressè leguntur: cum in Decretis habeatur expressum; ergo summus Pontifex

suam sententia prorsus ex Decreto solidare intendit.

~~Quod si hoc decretum sit tale, cuius textus, si reducat in primam auctoritatem sortitur vim legis.~~

~~Neg. Sicut, etiam alia Decreta esse huiusmodi, si enim leges civiles solummodo per hoc, quod referantur in Decretum canonizantur, quanto magis alia Decreta~~

quod huiusmodi Decretum sit tale, cuius textus, si reducat ad primam auctoritatem, sortitur vim legis universalis.

At dices. Etiam alia Decreta in

à Gratiano relata esse huiusmodi. ergo. Probas sic. Si Leges civiles

soluimodo per hoc, quod referantur in Decretum canonizantur, quanto magis alia Decreta, atque leges civiles, quae in eo continentur,

per hoc, quod referantur in Decretum, iam sunt canonizata, et vim legis obtinent. ergo. Prob. min. Ex communimo-

do loquendi. Glossa et Doctorum id asserentium. vid. Glossa Margin in

Authent. quas actiones G. de Sacrosanctis Ecles. c. i. C. de Episcop. et Cleric. cap. l.

Hic istum modum loquendi. Glossa et aliorum Doctorum largè accipi debere,

nempe pro eo, quod huiusmodi leges reputatae sint tanquam dignae, ut in ius canonicum referrentur, non vero, quod hoc

ipso vim iuris decipivam obtineant.

Neg. urget auctoritas Cardinalis Tuschii, dum litt. D. Concluf. jo. n. 2. et 11.

ait: hodie temporibus nostris fuit approbatum Decretum, et contenta in eo

si regis
font
juri
retur
otiae
ergo
i, ac
accipit
tiani
i fact
ra ju
omas
ant
Pont
in ju
je al
Pont
Grati
Liber
b. Jul
is, que
dum
i ju
den
non in
andog
ant de
volu
iam po
Auth
atur
his lib
hijer

Sunt Leges Canonicae effecta; ~~ergo~~.
 Nam Cardinalis iste designare debuisset
 illum Pontificem, per quem Decretum ap-
 probatum dicitur.

Dicit forsan Cum Canano et aliis,
 per Galatum et Eugenium tertium.
 At oportuisset afferre exemplar dictae
 approbationis. Certe in Bullario magno
 nihil tale reperire est.

Quod si dicas hanc approbationem
 factam esse per Gregorium ~~13um~~ sic enim
 praecipit Pontifex in suo Breui, ut qua
 emendata, et reposita sunt: Subintellige
in Decreto: omnia quam diligentissime
retineantur &

Q. ~~Idem~~ Hunc Papam ibi confirma-
 re emendationem Decreti, atque velle, ut
 ei nil ulterius addatur, aut quidquam in
 eo immutetur; Non tamen hoc ipso appro-
 bare omnia in eo contenta.

Replicabis. Ergo frustra tam longissi-
 mo tempore in emendatione Decreti à
 diversis Pontificibus, et viris peritissi-
 mis laboratum est, si post eius emen-
 dationem nemo ei morem gerere tenetur.

R. Neg. illatum. Nam per hanc
 emendationem factum est, quod longe
 maior habeatur ratio illius operis, quam
 antea, et multis Decretis in eo conten-
 tis morem gerere oporteat, eo quod
 conformia suis exemplaribus, quae per
 se vim legis habent, reddita sint.

Repones Summum Pontificem in die
 30 Breui expressè asserere, quod in me-
 morata Decreti emendatione magna
 ratio publica utilitatis habita sit:
 sed nulla, aut non nisi modica videtur
 utilitas huius Decreti, si in eo conten-

24
ta non obligant, nec habent vim legis.

ergo.

Dist. min. Si omnia in eo conten-
ta non obligent. *Conc. fauus Neg.* Cum
igitur multa in Decreto contenta, si
reducantur ad primariam auctoritatem
vim legis habeant, ut antea diximus, ca-
etera vero magnam mereantur fidem,
inde publicam utilitatem pullulare
palam est.

Dico 2. Decretales, Clementinae,
et extravagantes cum Joannis XXII.
Cum Communes habent auctoritatem
legis. Et ratio est, quia ut alicui
constitutioni insit auctoritas legalis,
plus non requiritur, quam ut lata
fuerit ab eo, qui per eam potest, et
vult obligationem imponere. Sed
Decretales, Clementinae, et Extrava-
gantes latae sunt à summis Pontifi-
cibus, qui possunt et volunt per eas
obligationem imponere; ergo.

Sectio 4.

De Rubricis, Superscriptionibus,
et Summariis Capitulorum.

Nota 1. per rubricas; sic dictas, quia
olim rubro caractere exprimebantur; et
intelliguntur illae inscriptiones, quibus
tituli librorum, vel distractionum pra-
notantur. v.g. in Decreto Gratiani pri-
ma Rubrica est ista: de jure ~~actorum~~ Di-
vina et humana constitutionis. In
Decretalibus prima haec visitur: de
Summa Trinitate, et fide Catholica.

Nota 2. Superscriptiones Capitulo-
rum sunt ea verba, quae immediatè ipsi
textui proponuntur, denotantq; Authorem

valent
omnia.

ipsius Capituli. Prima itaq; Super-
scriptio in Sexto Decretalium hac est: ~~Gregorius~~
~~Gregorius IX.~~ in ~~Generali Concilio Lugdunensi~~
~~nona~~, an. 1245 in Gallia. Verba vero
qua cursivo caractere exprimuntur ab
hujusmodi Super-
scriptiones antecedunt, di-
cuntur Summaria Capitulorum. His nota-
tis:

Dico 1. Rubrica Decretalium, Clementia-
rum, Extravagantium vim habent decisiva-
rum, non item Rubrica Decreto Gratiani infer-
Ratio 1. mi est; quia Rubrica hujusmodi
eundem recognoscunt Authorem, quem
ipsimet libri, qui cum polleant vi decisiva
consequens est, ut et Rubricis eorumdem
eadem authoritas tribui debeat.

Ratio 2. di est; quia sicut Decretum
ab Authore suo vim legis universalis ha-
bere non potuit, sic nec Rubrica.

Dico 2. Super-
scriptiones Capitulo-
rum in Decretalibus posita sunt au-
thentica. Ratio est, quia Gregorius IX.
omnia Superflua in Decretalibus re-
secuit. Cum igitur Super-
scriptiones reliquerit, atq; totum volumen tanquam
Authenticum declaraverit, necesse est ut
et Super-
scriptiones ejus approbaverit.

Dico 3. Summaria Capitulorum
non habent vim decisivam. Ratio est;
quia ea solum pro majori legentium
commoditate primum addita fuerunt ex
diversorum Authorum scriptis, quales
sunt Abbas Siculus, Joannes Andree,
Dominicus et alii, unde et nomina eo-
rum plerumq; allegantur.

Porro Glossam non habere vim legis
omnes conveniunt. Est autem Glossa
uberior explanatio Canonum et textuum
facta ab Accursio antiquo juris Canonici
interprete. Corpus vero juris, quod hanc

7 ut constat ex illo
Brevi. libris Decre-
taliu prefixo.

fusiorem expositionem continet, dicitur
glossatum, seu maius.

~~Capit 3.~~

~~De partibus juris Canonici,
quae extra ipsum corpus
vagantur.~~

Advertendum est, quod, cum Sapius in
capitulis Decretalium invenitur no-
tatum et infra, vel, et q. id nihil aliud
denotare velit, nisi quod in Bulla vel
rescripto Summi Pontificis, ea quo de-
sumptae sunt capitula, adhuc quadam 7 praedictorum Decretalium
alia reperiantur, quae cum ad legem sta-
tuendam nihil conducere, a Compi-
tatore ommissa sunt; quadam vero, quae
saltem ad notitiam facti quidpiam confer-
re postea visa sunt cursivo caractere
in fine capituli per Correctores Ho-
manos posita sunt, ut videre est cap.
9. de constit. et alibi passim.

S. 4. 2.

De partibus juris Canonici, quae extra
ipsum Corpus vagantur.

Dari constitutiones Canonicae non
clausas Corpore juris supra jam insinua-
vimus. Sunt autem 1. Concilium Tri-
dentinum. 2. Bullarium magnum. 3. De-
cisiones Rota Romana. 4. Regula Can-
cellaria. 5. Declarationes Cardinalium,
de quibus singulis per ordinem modo bre-
viter agendum.

Sectio 1.

De Concilio Trid. Bullario M. Decisio-
nibus Rota ac Reg. Cancellaria

Dico 1. Concilium Trid, quod an. 1545
inchoatum, et an. 1563 finitum, plures

7 Sint oecumenica et

quo ad articulos fidei, quos praesertim contra Lutheranos et Calvinistas definit est infallibilis auctoritas; Ratio quia fuit congregatum et approbatum a S. Pontifice, at huiusmodi concilia generalia infallibilia esse, constat ex eo, quod representent Ecclesiam Dei, qua est columna veritatis 1. Tim. 3. et adversus quam porta inferi non praevalent. Matth. 16.

Corit. Iulius. ut continentur

#

Dixi quo ad articulos fidei; nam quo ad decreta morum et reformationes Concilium hoc non habet nisi auctoritatem legalem, hoc est, jus universale, constituit, ^{unde} ubicumque promulgatum, vel contraria consuetudine, vel privilegio Apostolico ei derogatum non fuerit, omnino parendum est; Siquidem major in Ecclesia potestas esse nequit, quam Concilium Generale capiti suo adunatum.

Dico 2. Bullarium magnum s. quod varias Summorum Pontificum constitutiones continet in iudiciis non facit plenam probationem, nisi Bulla in eo contenta ab allegante in Authentica forma producantur Engel in Proemio juris Canon. n. 13. Ratio est, quia Bullarium hoc nec promulgatum nec approbatum a Summo Pontifice invenitur; quamquam enim ductu et auspicio Sixti V. Laertius Cherubinus id primum divulgavit, ac cum privilegio Urbani VIII. ab Angelo Maria Cherubino eius filio Monacho Cassinensi cum novissimis Bullis denuo editum fuerit, nulla tamen ait Engel l. cit. apparet expressa, et Authentica alicujus Summi Pontificis approbatio, vel de eo recipiendo decretum.

Quares, quid sit sentiendum de iis Bullis, quae nec Corpori juris, nec Bullario insertae sunt?

R. Bullas has extravagantes in rigore non obligare, nisi constet eas rite promulgatas usu receptas, atque originali suo in omnibus et per omnia correspondere. Card. Tuschus l. cit. 6. et alii communissime.

25

Dico 3. Decisiones Rota Romana si plu-
res extent uniformes super eadem questione,
inducunt quidam consuetudinem, et Stylus
curia Romana, extra curiam tamen Romanam
vim juris universalis non obtinent, cum
nullibi reperiatur Auditoribus Rota Romana
fuisse concessam potestatem jus novum con-
dendi. Ita communissima Canonistarum Sen-
tentia. Est autem Rota Romana tri-
bunal Romani Pontificis ad decidendas
causas litigiosas constitutum, cui praesunt
12. Praelati, partim Itali, et Hispani, partim
Germani et Galli Jurisprudentia peritissi-
mi, qui cum in orbem sedentes controver-
sias audiant, auditores Rota nuncupari
consueverunt.

Dico 4. Regulae Cancellaria Apostolica
vim legis universalis sortiuntur. Ra-
tio est, quia ipsum Summum Pontificem
Authorem habent. Sunt autem Regulae
Cancellariae ordinationes quaedam Pontifi-
ciae maxime causas beneficiale concer-
nentes, quas primus omnium Joannes
XXII. edidisse, et hoc nomine appellasse
traditur. Eisdem deinde Successores Pon-
tifices auxerunt, et declararunt. Ceterum
id habent speciale, quod cum morte Summi
Pontificis expirent, ac sede Papali vacan-
te suam vim amittant, donec a novo Pon-
tifice ad libitum reassumantur, vel reno-
ventur. Et haec facile ab omnibus admit-
tuntur, at circa declarationes Cardinalium
major inter Doctores est controversia, unde
sit.

Sectio 2.

De declarationibus Cardinalium et
eorum auctoritate.

Declarationes Cardinalium aliud non
sunt, quam interpretationes Decretorum
Concilij Trid. ad reformationem morum

7 vel Concilio Generali
sub suo presidio

7 alia jura interpretantur

pertinentium facta à S. Congregatione
Cardinalium per Romanos Pontifices in
hunc finem instituta. Dixi ad refor-
mationem morum; nam fidei dogmata
in hoc Concilio contenta summi Pontifi-
ces sibi exponenda reservarunt.

Quaritur autem hinc an declarationes
Cardinalium obtineant vim legis? Ne-
gant quidam Doctores apud Barbosam
l. x. juris Eccl. Univ. c. 4. n. 82. exis-
timantes hujusmodi declarationes solum
esse probabiles, et doctrinales. Verum
contraria sententia, quæ eis vim legis
tribuit, longe verior est; Et ratio est;
quia incredibile non est, quod Summus Pon-
tifex Cardinalibus quos voluit loco sui
interpretari decreta Concilij Trid. majo-
rem non dederit potestatem, quam alii
habent privati Classici Doctores. Et
certè si hujusmodi declarationes non
sunt authentice, videtur inutiliter ins-
titutum Collegium Cardinalium ad inter-
pretanda Concilij Trid. decreta; expo-
sitio enim, quæ non est authentica, sed
solum probabilis, facile relinquitur ac
spernitur.

Interim tamen, ut nominata declara-
tiones vim habeant legis, tres condiciones
habere debent juxta receptissimam senten-
tiam. 1. ma, ut fiant consulto Summo
Pontifice. 2. da, ut in authentica forma
producantur. 3. na, ut sint comprehensivæ,
non vero extensivæ, hoc est, ut sint secundum
tenorem et proprietatem verborum legis,
eamque interpretentur dumtaxat, non vero
extendant, et veluti novam legem condant.

Oppones. Non feruntur hujusmodi de-
clarationes per modum legis. Sed per modum

29
opinionis, ergo non habent vim legis,
sed solum doctrina. Prob. Ant. S. Con-
gregatio hoc verbum usurpare solet
censemus, vel, censet Congregatio, quod
idem est, ac existimat; sed hoc modo
loquenti tantum declaratur opinio, non
vero fertur lex; ergo.

Q. quod verbum censere iudicia
significet idem ac decernere, statuere,
praecipere, prohibere. l. III ff. de v. s.

Just. Si seratum ferrentur per mo-
dum legis, contraria sibi esse non de-
berent; nam leges sibi contrariae non
oportet, at multa circumferuntur de-
clarationes Cardinalium sibi invicem
contrariae; ergo.

Q. Minorem veram esse de iis declara-
tionibus, quae afferuntur sine authen-
tica forma, scus dicendum de iis, quae
in authentica forma videntur.

Dices: Si huiusmodi declarationes
vim habeant legis, ergo authentica sunt;
ergo nullatenus damnari debent. At
sapius ~~enim~~ huiusmodi declarationes
damnatae sunt à Summis Pontificibus,
ut testatur Zypaeus, consult. Canon. l.
fil. de elect.; ergo.

Q. Censuram istis solummodo declaratio-
nibus iniustam esse, quae absq; authentica
forma circumferantur, et tanquam sup-
posititia deprehensoe sunt.

Dices iterum: Ad rationem legis necessa-
rio requiritur promulgatio: sed decla-
rationes Cardinalium non solent promul-
gari; ergo.

Q. Dist. Maj. Ad rationem legis, quae condit
ius novum necessario requiritur promulga-

24
ante conditum ^{maj.} hio Conc. Ant. Ad rationem legis, qua tan-
tum juste applicat necessario requiritur pro-
mulgatio N. M. Porro Declarationes Car-
dinalium, cum non sint extensiva, sed so-
lum comprehensiva, non condunt jus novum,
sed duntaxat ante conditum et applicatum
et promulgatum explicat; nec proinde
indigent promulgatione.

Caput 2.
De jure Civili
eiusq. partibus

§. 1.

De definitione et divisione
juris Civilis.

Jus Civile secundum Justinianum di-
citur id, quod Magistratus, populus, vel
Civitas sibi constituit. Inst. 2. §. 1. De jur. H.
G. et C. Sed videtur hic jus civile municipi-
ale definiti, non autem Civile in Comuni.
Jus igitur Civile in genere sum-
ptum definiti potest, quod sit jus posi-
tivum auctoritate Principis, vel Magis-
tratus Saecularis conditum, ad rectam
Reipublicae Civilis gubernationem, pa-
cem et salutem temporalem immediate
ordinatum. Hodie a populo solo jus
amplius ferri non solet. et ideo in de-
finitione nulla populi facta est mentio.

Jus civile dividitur in jus com-
mune, et privatum sive municipale.
Jus commune dicitur, quo omnes, qui
Imperio Romano subiecti sunt ligantur.
Unde et Romanum, ac Romano-Germani-
cum appellari consuevit. Jus privatum
est, quo non omnes, sed unius tantum
provinciae, vel Civitatis Imperialis subdi-
ti obligantur, ut jus Saxonum Bavari-
cum; Item particularia locorum Statuta.

29
Jus commune dividitur in jus scriptum
et non scriptum. Jus Civile commune
scriptum dicitur illud, quod in Corpore
juris civilis continetur, nec hodie potest
condi, nisi à supremo Principe, hoc est,
Imperatore, quia per legem regiam,
qua de Imperatoris potestate. Cata est
populus Imperatori omne imperium suum
ac potestatem concessit §. sed et quod Prin-
cipi de jur. Nat. G. et C. Jus Commu-
ne non scriptum est ipsa Imperii consue-
tudo, qua eiq. ligat omnes subditos, qui
sunt sub Imperio Romano. At hoc ho-
die scripta est in libris Feudorum.

Jus Civile commune scriptum divi-
ditur in duas species, nempe in jus
Civile in specie scriptum, et jus Pratorium.

Jus Civile commune in specie scriptum
dicitur, quod est conditum legibus 12 ta-
bularum, tum ex plebiscito, Senatus con-
sulto, Principum placitis, Responsis pru-
dentum, hoc est, Jurisconsultorum.

Leges seu Leges 12 tabularum

Lex seu Leges 12 tabularum sunt ea
quas populus Romanus pulso Tarquinio
superbo VII. et ultimo Romanorum Rege,
constituit duodecim ancis tabulis incis, 7 tum ex
unde et leges 12 tabularum nuncupari
solent.

Plebiscitum est jus, quod ^{per} plebe plebeio
Magistratu s. velut tribuno: / interrogan-
te constituebatur. Dicitur per plebem, non
per populum, differunt enim haec duo no-
mina, ut genus et species; nam appellatio-
ne populi universi cives significantur: con-
numeratis etiam Patitiis et Senatoribus.
Plebis autem nomine ceteri cives sine Patri-
tiis et Senatoribus significantur.

Senatusconsultum est, quod Senatus jubet atq;
constituit; idq; necessitas peperit, aucto-
ritas enim ita populo, ut convocari in unum faci-
le non possit, necessitas curam Republica
ad Senatum deduxit.

Principum placita sunt Principu constitutiones;
quidquid enim Principi placuit, le-
gis habet vigorem: et quidquid is per Epis-
tolam constituit, vel cognoscens decrevit vel
adicto praecepit, legem esse constat. Inst. 2. §.
Ius et de jur. N. G. et C.

Responsa prudentum sunt Sententia^{et} opinio-
nes eorum, quibus consultis et rogatis de iure
datum fuit à Cesare respondendi ius. Et
ab eorum opinionibus non licuit recedere,
modo responsum ab omnibus probaretur, et non
ab uno solum. Inst. 2. §. Responsa eodē

Porro ius Praetorium dicitur, quod
Praetores intraduxerunt, vel adjuvandi
vel supplendi, vel corrigendi iuris ~~et~~
et sicut aliquis appellavit, ~~et~~
rationem ~~et~~ propter honorem Praetoris in
civilis gratia. In exemplo: De iure
civilis datur heredibus petitio hereditatis,
qua agunt ad hereditatem defuncti: ultra
illam introducit ius Praetorium bonorum
possessionem, qua idem consequuntur here-
des. Item de iure civili datur pro fur-
to actio in duplum simpliciter, nec distingui-
tur, utrum furtum sit manifestum, sive
non manifestum. Ius autem Praetorium
distinguit supplens ius Civile, nempe quod
pro furto non manifesto datur actio dupli.
Pro furto vero manifesto actio quadrupli.
Et sic in pluribus aliis.

Dividitur autem ius Praetorium in
duas species, nempe in Edicta Praetorum
et in Edicta aedilium curulium.

Edicta Praetorum sunt quae à Praetori-
bus variis de causis sunt emanata; qua-
lia sunt de restitutione in integrum, de
honorum possessionibus, de interdictis, et
infinitis alijs rebus.

Edicta Aedilium Curulium sunt, quae
proponerentur de aedibus conservandis,
ne scilicet incendiis, vel aedium ruina,
urbis aspectus deformatur. Item de eden-
dis ne videlicet caro ^{morbosa} ~~bona~~ ~~fama~~ ven-
datur & de quibus habes totum titulum
ff. de Edi. Edict. Ceterum jure civile
discrimen inter jus & Civile et Praetorium,
quia actiones, quae oriuntur ex jure Civili
plerumque durat perpetuo, hoc est, 30. annis.
quae vero ex jure Praetorio dimanant, an-
nales solummodo sunt.

S. 2.

De partibus Corporis juris Civilis.

Corpus juris Civilis et Communis com-
pletitur quatuor partes, nempe institu-
tiones, Digesta, seu Pandectas, Codicem, et
Novellas.

Institutiones sunt quasi compendium ju-
ris, et prima Elementa. Has institutio-
nes jussu et auctoritate Imperatoris Jus-
tiniani Senioris tres ejus Ministri, Tribu-
niani, Theophilus, et Dorotheus ex anti-
quis constitutionibus collegerunt, ac in
24. libros certis titulis et paragraphis dis-
tinctos dividerunt. Deinde ab ipso Im-
peratore lectas et auctoritate firmatas in
lucem edidit. Citari saepe solent: Primo lo-
co ponitur S. Deinde titulus in hunc modum:
S. Inter eas 2. Inst. de Nupt. Nonnunquam

omittitur numerus, et statim dicitur. S. Ja-
ker cas Inst. de Nupt. vel vicissim ponitur
numerus, et omittitur initium S. hoc modo:
S. 2. Inst. de Nupt. Porro
Institutiones non raro per unicum litteram
J. exprimuntur.

Digesta graecè Pandecta; à πᾶσι om-
ne, et δέξοναι continere; dicuntur, eo quòd
omnem juris doctrinam è bis mille libris
veterum jurisprudentum extractam con-
tineant. Constant autem 50. libris tripli-
ci volumine comprehensis. Primum dicitur
Digestum vetus, quòd 24. libros in
se recondit. 2^{du} nuncupatur Digestum
Infortitatum, forte, quia continet leges
de testamentis et ultimis voluntatibus,
qua sunt fortissima; vel quia versa-
tur circa fortuitas successiones, et
complectitur 14. libros. 3^{tium} di-
citur Digestum Novum, quòd absolvi-
tur 12. libris.

Quando allegantur Digesta formatur
duplex ff. vel majuscula littera D. vel
Graecum π. Duplex ff. forte invaluit
ex incertitia vel incuria Librariorum aut
celentate libros describentium, qui pro gra-
ca littera π substituerunt ff. latinum.
Primo loco citatur lex per litteram L; De-
inde initium vel numerus legis, vel initium
et numerus simul: tum additur ff. Demum
Titulus seu rubrica in hunc modum: L. jus
publicum ff. de pactis. Vel. L. 58. ff. de pactis.

Quando lex est longior et in §§. divisa,
allegatur vel ejus principium per litteras
pr. vel §. et quandoq, etiam versus per
litteram V. nempe sic: L. jurisgentium 7.
S. 8. v. in rem ff. de pactis

Codex modernus et Justinianus conti-
net Statuta, sanctiones et diversa praecepta

Imperatorum. Concinnatus est ⁷ ab ipso Imperatore
Codice antiquiori, nempe Gregoriano,
Hermogeniano, et Theodosiano, quibusdam
ex hoc Codice expunctis, quibusdam
vero a liis de novo ei insertis. Divi-
ditur in duodecim libros partiales; et cita-
tur eodem modo, quo Digesta, nisi quod
loco D. aut ff. ponatur C. quo Codex de-
notatur.

Authenticum s. alio nomine. Novella,
vel Authentica, Subintelligo Constitutio-
nes; continet novem Authenticas Col-
lationes, quae dividuntur in Titulos et Ca-
pita, et nonnunquam in §§. habetque
pariter Auctorem Justinianum, qui in
his novem Collationibus posuit Cons-
titutiones suas post Codicem jam edi-
tum factas, et ideo Jus novissimum
etiam vocantur, vel Novella, quae in
citationibus saepius indicatur per majus
N. Allegatio Novellarum vetus erat:
Auth. de hered. ab intest. venient. Collat.
g. fil. l. c. 2. Hodie vero expeditior
et usitatio est ista: Nov. 118. c. 2. v. Si
autem. Vel: In Epilogo N. l. de heredib.
et falcidia. Et haec sunt illa, quae
Justinianum habent auctorem volumina,
seu juris Civilis partes

Porro his Juris Civilis partibus addi-
ta sunt sequentia. 1. Justiniani Edic-
ta 13. Item Novella aliquot Constitu-
tiones Justiniani, aliquot Tiberij, et adhuc
quada Justiniani. 2. Novella Consti-
tutiones 113. Leonis Imperatoris. 3. Di-
versorum Imperatorum Constitutiones.
4. Consuetudines Feudales, seu libri

35
Feudorum, partim ex Constitutionibus Imperatorum post Justinum in Occidente imperantium, partim ex consuetudinibus à Gerardo Nigro, et Oberto Orto Consulibus Mediolanensibus collecti. Citatio eorum fit per unum vel duplex FF. v. g. 2. F. 55. id est, lib. 2. Feudorum. Tit. 55. vel: 1. FF. Tit. 14. §. uel. de Feudo Marchie. Denique 5. Extravagantes, et liber de pace Constantia.

Aduerte, prater memorata volumina dari adhuc alias Constitutiones vim Juris in Imperio obtinentes, quae tam in Ordinario Corpore Juris non clauduntur: nimirum 1. Aurea Bulla s. sic dicta ab appenso sigillo aureo / qua agit de electione Imperatoris, de officis et juribus Principum Electorum. facta est à Carolo IV. et Norimbergae promulgata An. 1356. 2. Capitulatio Casarea, hoc est, conventio, quae Imperator Electus ante coronationis solemniam certas condiciones sibi propositas acceptat sub juramento. 3. Pax Profana, hoc est, Pragmatica Sanctio, qua omnis injusta vis ardetur à statibus et subditis Imperii. 4. Pax Religiosa, id est, Pacificatio Passaviae ex dira necessitate ad evitandum majus malum inita à Ferdinando I. An. 1552. firmata Augusta An. 1555. et per Instrumentum Pacis Osnaburg-Monasteriensis renovata An. 1648. In qua certum sectarum nimirum initio Lutheranae, et tum etiam Calvinianae liberum exercitium in Imperio permixtum

est. 5. Ordinatio iudicij Camere Im-
perialis. 6. Ordinatio iudicij Audi-
co = imperialis. 7. dicitur, Recessus
Imperij. Quando allegatur Bulla
Aurea, ponitur B. A. Pacificatio Es-
nabrug = Monasteriensis denotatur per
P. O. Recessus vero Imperij per R. I.

Caput 5.

De convenientiis, differentiis ac
contrarietatibus inter utrumque jus.
ac legum interpretationibus.

§. 1.

De differentiis et convenientiis juris
Civilis cum Canonico.

Convenientia ac differentia inter jus
Civile et Canonium varia recenseri solent,
nos non nisi principales tangemus.

Conveniunt itaque 1. in eo, quod utrumque jus
primario procedat à Deo, tanquam à su-
premo Legislatore, et per quem Reges
regnant, et legum Conditores iusta de-
cernunt prov. 8. qui providet, quod ius-
tum est decernit, et promulgat omnia
jura humana.

Conveniunt 2. in eo, quod utrumque jus
intendat dirigere in bonum commune.
Canonium quidem in bonum commune
quod concernit statum Universalis Ec-
clesiae. Civile vero in bonum commune,
quod respicit ipsam gubernationem
totius Reipublicae.

Conveniunt 3. in eo, quod utriusque juris
praecepta sint haec: honeste vivere, alte-

rum non Cadere, jus suum cuiq; tribuere,
prout notatur in S. juris precepta Inst.
de J. et Jur.

Conveniunt 4° in ratione obiecti, si-
quidem Juris utriusq; obiectu, seu mate-
ria circa quam sunt persona, res, actiones
et judicia.

Intervedit

Porro discrimen, quod jus Canonicum in-
ter et Civile in sequentibus præcipue con-
sistit. 1. Jus Canonicum constat regulis
Apostolicis, sacris et divinis; Civile vero
politicis et secularibus. 2. 3.

2. Canonicum dirigit homines ad justitiam
et felicitatem Supernaturalem. Civile vero
tendit ad pacem Reipublicæ temporale.

3. Jus Canonicum non nisi Christianos
constringit; Jus vero Civile sine Chris-
tianiis, sine Judæis, sine Paganis leges
prescribit.

4. Conditor juris Canonici nempe Summus
Pontifex auctoritatem Canones ac leges fe-
rendi immediate à Christo accepit, ut pa-
tet Jo. 21. Conditor vero juris Civilis
potestatem suam potestatem à populo ac-
ceptam refert justa l. d. ff. de constit.

S. 2.

De contrarietatibus inter jus Civile
et Canonicum.

Multa sane sunt leges in jure Civi-
li, quæ S. Canonibus adversantur, ex his
paucas selegimus, quas hic apponere
placuit.

1. De jure Civili, Possessor mala fidei
res sic possessas prescribit tempore lon-
gissimo. l. sicut, et l. omnes, et l. cum no-
tissimij C. de Prescript. 30. vel 40. Ann. Scus

est de Jure Canonico, c. ult. de Prescript. ubi
leges Civiles allegatae velut nutritiva pecca-
ti, expressè revocantur.

II. Secundum Canones, juramentum in Pu-
pillo doli capace servandum est, ac proinde
valet arg. Can. parvuli, 22. q. 5. juxta c. 1.
de delictis puerorum. Tacus videtur esse de
jure Civili, arg. l. Sacramenta puberum
C. si adversus venditionē C. et l. qui jurasse,
ff. de iurajur.

III. De Jure Civili debent ordinandi ali-
quid offerre Episcopo ordinanti, juxta Authent.
de sanctissimis Episcopis. S. 1. Collat. 9. Se-
cus est de Jure Canonico, arg. Can. Quella,
20. q. 1. et Can. Quella 20. q. 2.

IV. De Jure Canonico usurae sub gravissi-
mis poenis prohibita sunt, et pertinaciter
asperens, exercere usuras non esse peccatum
veluti haereticus punitus, c. 4. de Usuris et
alibi. At secundum leges Civiles usurae con-
suetudine licita s. ff. de Usuris ibi: placuit
licitas usuras, pati posse. Idem dicitur l. eos
qui C. eodem.

V. De Jure Civili, licitum est patri occi-
dere adulterum in flagranti crimine cum
filia deprehensum, dummodo est filiam
occidat l. Patri, et seq. ff. ad Legē Juliam
de Adulteris. Idemq. permittitur marito
respectu certarum personarum, si depre-
hendatur in adulterio cum uxore sua l.
Marito ff. eodem. Utinam horū execranda
ff. Canones, Can. si non licet, 23. q. 5. ff.
Can. inter haec, C. 33. q. 2.

VI. De Jure Canonico, quando Coniux
causa captivitatis, vel peregrinationis, aut
hujusmodi diutius abest, non licet alteri
coniugi novum Matrimonium inire, donec
certum nuntium acceperit de morte prio-
ris conjugis, c. in praesentia, 19. de Sponsal.

39
et c. Dominus, 2. de Nuptiis. Scius est de
Jure Civili, nam juxta hoc, si non constet,
priorem conjugem esse superstitem, suffi-
cit expectare per quinquennium, quo elap-
so, et altero conjugis non comparente, per-
mittitur novum Matrimonium, Auth. de
Nuptiis, §. sed et captivitate Collat. 4.

VII. De jure Civili impune permittitur
Concubinatus in l. 4. ff. et C. de Concubin.
et in Novell. 18. c. 5. Ad per ff. Cano-
nes Concubinatus expresse prohibetur. c.
quidam dist. 34.

VIII. De jure Civili requiritur Consen-
sus Parentum ad validitatem Matrimonij,
adeo, ut sine eo Nuptia non subsistant,
ubi Nuptia ff. de Ritu Nuptiar. et l. Nae
Filius C. de Nuptiis et S. l. Inst. eod. eod.
Scius est Spectato jure Canonico, ubi talis
consensus non requiritur, nisi de honesta-
te, can. Sufficiat 27. q. 2. et can. Hoc sanc-
tum, 32. q. 2. Item Conc. Trid. sess. 23.
c. 1. de Reform. Matrim. ubi oppositum af-
ferentes anathemate damnantur.

IX. De jure Civili possunt Consobrii, seu
duorum fratrum vel sororum Liberi, cum
de matrimonio contrahere. l. celebrandis C.
de Nuptiis, et §. Duorum fratrum Inst. eod.
Non sic de jure Canonico, c. Non debet, de
consang. et affinit.

X. De jure Canonico gradus Consanguini-
tatis ita computantur, ut duo fratres sint
in primo gradu, et filij duorum fratrum in
secundo gradu conjuncti can. ad sedē, et can.
ult. 35. q. 5. De jure Civili, autem duo fra-
tres in secundo, et filij filij eorum in qua-
rto consanguinitatis existunt, §. Secundo gradu
et seqq. Inst. de gradibus Cognationum.

XI. De jure Civili Imperator potest Ec-
clesias, ac Personis Ecclesiasticis imponere

collectas l. Nominis C. de Sacrosanct. Ecles.
Secus est de jure Canonico, c. non minus,
et c. Adversus, de Immunit. Ecles.

XII. De jure Canonico in omni Rescripto
Papa subintelligitur illa clausula, Si pre-
ces veritate nituntur, licet non apponatur,
c. ex parte 2. de Rescriptis. Verum de jure
Civilis clausula illa necessario est apponenda
aliquin non valent Rescripta Principis, l.
Universa, 7. C. de diversis Rescriptis.

Qui plures inter utrumq. jus contrarietates de-
siderat adeat Jacobum Brandum
in sua introductione ad Jus Canonicum

S. 3.

Quid observandum, quando pugna est
inter Jus Canonicum, et Civile

XIII. De jure Civili
heres ex delicto defuncti
conveniri nequit, nisi ex
tali delicto factus sit locu-
pletior, vel si cum de-
functo contestata fuerit.
l. un. C. ex delictis, de-
funct. De jure tamen
Canonico ad exoneranda
conscientia defuncti qui
jure naturali tenentur
lasi damna compensare,
etiam heres pro pro viribus
hereditatis in idem satisfaci-
re tenetur. c. 9. de raptu
rib. jureand.

Pro rei notitia sequentes comuniter tradun-
tur regula.

Prima est. Quando aliquis casus dubius est
in jure Civili; jure autem Canonico
clare decisus, secundum leges Canonicas
terminandus est. Et e converso, si in jure
Canonico res dubia est; jure vero Civili
clare decisa, jure Civili standum est
etiam in foro Ecclesiastico, dummodo
res hujusmodi sit profana. Vtrumq. hoc
desumitur ex c. 1. et 2. de Novi oper. nunciat.
ubi dicitur. Sicut leges non dedignantur. S. Ca-
nones imitari, ita et S. Canonum re statuta
Principum constitutionibus adjuvantur.

7 seu causa

Dixi, dummodo res sit profana; na in mate-
ria spirituali leges Civiles in foro Ecle-
siastico locum non habent, nisi expresse
vel saltem usu a S. Canonibus recepto in-
veniantur.

Secunda est. C. in materia, que non est
per se pecaminosa, sed solum profana

ut sunt sollemnitates Contractuum et similia / pu-
 gna sit inter jus Canonicum et Civile, tunc
 quodlibet Jus in foro suo servandum est ni-
 mirum in terris Summo Pontifici subiectis
 jus Canonicum: In terris Imperii jus Civile.
 Ratio est, quia in materia profana nec po-
 testas secularis subordinata est Ecclesiastica,
 nec Ecclesiastica seculari.

Tertia. Quando agitur de materia concer-
 nente conscientiam, uti est concubinatus, ce-
 nentes filia in adulterio deprehensa, et si-
 milia, qua ~~et~~ s. priori aliter jure Canonico,
 aliter jure Civili decisa esse ostendebamus,
 tunc procedendum est secundum jus Canoni-
 cum, etiam in terris Imperii, cum generali-
 ter omni constitutioni derogandum sit,
qua absq. peccato mortali non potest observa-
 ri. c. fin. de prescript.

Quarta. In rebus spiritualibus, quales sunt
 matrimonia, vota, juramenta, expleto jure
 Civili, standum est juri Canonico in utroq.
 foro; nam de rebus spiritualibus tractare
 non ad secularem potestatem, sed ad Ecclesias-
 ticam spectat. c. decernimus 2. de judiciis.

Quinta. Leges Civiles disponentes per mo-
 dum precepti de personis et rebus Ecclesias-
 ticis sunt licet favorem ac bonum Ecclesia-
 rum aut personarum Ecclesiasticarum concer-
 nant, invalida reputantur. c. 1. dist. 9.
et c. 10. de Constit. Certum namq. est, per-
 sonas Ecclesiasticas, resq. earum a potestate
 secularium jure divino exemptas esse.
Dicitur per modum precepti; si enim merum
 favorem ultra preceptum, aut obligationem
 contineant, omnes convenerunt, quod etiam
 ante approbationem Prælatorum Ecclesiasti-
 corum robur habeant; ne, quod in Ecclesiasti-
 carum personarum favorem introductum
 est, in earum odium retorqueatur contra

212
Regulam 6j. de Reg. J. in 6. Talis favor
aut privilegium est in Auth. quas actiones
C. de ff. Ecclesis, ubi contra Ecclesiam
Romanam tantum Centenaria contra alias
quadragenaria præscriptio admittitur.

§. 4.

De interpretatione Legum.

Præstat hæc referre, quædam præcepta seu re-
gulas, quæ circa interpretationem legum
sive Ecclesiasticarum sive Civilium observari
debent.

Prima est, quod interpretatio legis potius men-
ti, quam verbis Legislatoris convenire debeat.
Siquidem non debet intentio verbis, sed ver-
ba intentioni deferre. c. Secundo requiritur
48. de appellat. Et in c. 48. de Ri. J. in 6. cer-
tum est, ait Pontifex, quod is comittat in legem
qui legis verbum complectens, contra legis ni-
tatur voluntatem. Sic delinquit in legem, qui
prohibitus, ne sine lumine noctu ambulet,
illud quidem defert, sed ita absconditum, ut
à nemine videatur.

Secunda est. Quandoquæq; jus positivum
potest concordari cum jure naturali, debet
cum illo concordari; unde leges ambiguae,
an videlicet à jure naturali recedant, potius
cum eo convenire, quam ab eo discordare cen-
senda sunt. Smalzgrueber. p. 2. §. 14. n. 151.
qui ait hæc esse certam Jurisconsultorum
regulam. Et ratio est, quia jus naturale cer-
tum non debet infringi per leges positivas du-
bias, sicut debitum certum non expungitur per
solutionem aut relaxationem dubiam.

Tertia est. Licetum est, nonnunquam uti
epitimiâ, id est, interpretari leges secundum
bonum et æquum; atq; adeo ob rationes
legitimas nonnullos casus speciales ab ipsis
legibus excipere, de quibus S. Princeps in-

Interrogatus fuisset, ipsemet eos excepisset,
Eruitur hæc regula ex prima; et fundamen-
tum habet in l. placuit §. C. de judiciis, ubi
Imperator ait, quod in omnibus causis potior
esse debeat aequitas, quam stricti juris ra-
tio.

Quarta est. Quando totalis et adæquata
legis ratio seu finis cessat, cessat et ipsa lex
c. cum cessante 60 de appell. Quod si uero
finis legis solum cesset in particulari casu,
sunt perseverat ipsa obligatio legis, præser-
tim si lex formas substantiales præscribat,
vel alias conformitatem in omnibus mem-
bris respiciat. Engel. l. 1. §. 2. §. 4. n. 79.

Quinta. Leges favorabiles ampliorem
recipiunt interpretationem, at contra le-
ges, quæ poenales sunt et odiosæ, aut ma-
gnum præjudicium afferunt, stricta sunt
interpretationis, nec ultra verborum proprie-
tatem extendenda. Fallit tamen probabi-
lius hæc regula, ubi est eadem ratio in lege
expressa; ob hanc enim lex poenalis, vel
alias odiosa ad casum non expressum exten-
ditur. Abbas Panorm. l. 1. Consil. 175. n. 6.
Jusch. litt. E. Conclus. 665. n. 24. Glossa
in Clement. d. vers. Eligatur de Elect. arg.
c. si postquam 33. §. Si uero de Elect. in 6.
et l. si quis id ff. de jurisdic. Quia ratio in
lege expressa est anima legis. Can. Consuetu-
do. dist. d. et l. cum ratio 7. ff. de portio-
ne liberis. Et ubi hæc est eadem, etiã eadem
consuetur legis dispositio l. ideo 27. ff. de
legibus. §.

Sexta. Verba legis accipienda sunt, se-
cundum propriam significationem, et non
improprianda, nisi aliter constet de mente
Legislatoris, l. non aliter 69 ff. de legatis 3.

q. c. in poenis. c. odiosa 15.
de Reg. J. in 6.

q. Huc referri potest illa
regula, quam tradit Engel
l. 2. §. 37. n. 18. circa leges
poenales quæ, inquit ita
sunt interpretanda ut poe-
na potius mitigentur quã
exasperentur; hinc si in
jure vel in facto dubium
occurrat, an crimen conis-
sum, vel quã poenã pu-
niandũ sit, regulariter
judex semper in mitio-
rem partem inclinare
debet, ut si in jure Ca-
nonico poena depositio-
nis statuatur, non de
reali, seu de degradatione
sed de verbali, seu sim-
plici depositione acci-
piendum est.

In dubia autem et ambigua significatione
 verbi, ^{vel legis} preferenda est, qua communi homi-
 num acceptioni, ^{ipsius} vel menti, legis, aut equi-
 tati magis correspondet, vel ad poenas et
 odia minuenda, favores autem ampli-
 candos magis convenit. Engel l. 1. tit. 3.
 §. 4. n. 83.

7 aut consuetudine
 recepta est; consue-
 tudo enim est op-
 tima legum inter-
 pres. l. 37. ff. de ll.

Septima. Constitutiones posteriores so-
 lent prioribus, si sibi invicem adver-
 sentur, derogare. Ratio est, quia, cum
 Princeps presumatur nosse leges suas,
 eo ipso, quod per legem posteriorem praeci-
 pit contrarium alteri, censetur priorē
 revocare. Si tamen constitutio poste-
 rior cum priorē probabili aliqua ratione
 conciliari potest, debet conciliari; juriū
 quippe correctio, quantum fieri potest,
 vitanda est. c. 29. de Elect. in 6.

7 l. si unus §. pactus,
 ff. de pactis.

De Superfluitate verborum vitanda

Ad Canonos bene interpretari valea-
 mus, opere pretium est scire, an in De-
 cretalibus, ceterisque juris partibus nihil
 omnino superfluum admitti possit. Vi-
 detur enim superfluitatem verborum non
 nunquam tolerandam esse, praesertim
 in Bullis Pontificiis, ubi saepius ejusmo-
 di inculcantur verba: ubi fieri, et potiri
libere possit, et valeat, quae idem significant.

Dico nihilominus, quod in ff. Canonibus
 superfluitas verborum sit vitanda, nec admit-
 tenda. Id clare desumitur ex proemio De-
 cretalium Gregorii IX. ibi rescriptis super
flais. Item ex proemio sexti Decretalium.

75
ubi pariter Pontifex attestatur, compila-
tionem illam fuisse factam, superfluis per-
nitus resecatis. Ex hoc

Inferatur 1. Cum omnis superfluitas
in Canonibus tollitur.

Octava. Verba legis taliter sunt interpre-
tanda, ut aliquid operentur, ⁱⁿ quibus super-
fluitas evitetur, adeo quidem, ut potius ver-
ba ad impropria significationem trahi debeant,
quam quod sint superflua. Card. Tuschus
Concl. 895. n. 30. Patet hoc ex cap. Si Papa
10. de Privilegiis in 6. ibi: cum verba ali-
quid operari debeant. Concordat textus
in L. At Prator §. 1. ff. de iurjurando, ibi:
Nec frustra adicitur & Et hoc maxime
locum habet in Decretalibus Gregorii IX. in
quorum proemio haec leguntur resecatis
superfluis. Idem exprimitur in proemio
Sexti Decretalium, ubi Summus Pontifex
attestatur illa compilatione facta fuisse
superfluis pernitus resecatis.

Fallit tamen haec regula 1. quando in-
de sequeretur aliquid iniquum, vel absurdum,
quia potius admittitur superfluitas in sta-
tuto, quam quod Statuentes voluerint aliquid
illicitum, et non permixtum, vel absurdum sta-
tuere. Barbosa. axiomat. 216. n. 10. et 11.

Fallit 2. in Bullis Pontificiis, in quibus
sapientius inculcantur ejusmodi verba, uti, fons
potius liberè possit, ac valeat, quae idem omni-
potius significant; quanquam forsitan dici posset
ea verba non omnino esse superflua, eo quod
ad majorem energiam ponantur. Ceterum haec
regula non solum in partibus juris, sed etiam
in omnibus aliis dispositionibus, instrumentis,
et scripturis locum habet. patet ex l. ult. C. Qui
admitti ad bonorum possessi ibi: verborum inanium
excludimus captiones.

Caput 4.
De locis argumentorū legalibus.

Nota, locos à nobis impraesentiarum appellari. Sedes quaedam ac promptuaria, è quibus ad res confirmandas, refellendasve necessaria vel probabilia ducuntur argumenta; eorū autem notitia juris Candidatis non solum utilis, sed summe necessaria est; quemadmodum testatur Everhardus in praambulis loci argum. Leg. Proinde non abs re erit, si hūc praecipuos, ac in usu frequentiores proponamus; sunt autem sequentes.

I. A genere ad speciem valet argumentum, si procedatur negative; à quocumq; enim remouetur genus, remouetur et qualibet species ^{feius} ejus. Textus est notabilis in D. C. si causa C. de Transact. Hoc argumento utitur Baldus in c. 1. de prohib. feud. alien. per feder. cir. ca fine principij, ubi dicit, quod si mulier prohibetur per statutū donare, non possit etiam donare mortis causa, quia à quocumq; remouetur genus, necesse est, ut et qualibet species remouetur. Dicit negative; nam affirmative non procedit argumentū à genere ad speciem, sicut et ipsi dialectici norunt. Non enim inquitur: est animal; ergo est homo.

II. A specie ad genus, modo ei insit species, valet argumentum, non è conuerso, C. si quid S. interemptu ff. de Legat. 2. Itaq; conuersus fur est mutuum; ergo est creditum; non è contrario, est creditum; ergo est mutuum; nā potest esse depositum, vel comodatum.

III. A toto ad partem procedit argumentum, ~~modo totius, et partem, fit diversa ratio,~~ aut nisi à jure aliud sit de toto, et aliud de parte dispositum. Sic post litem contestatam

tam potest in parte detrahi à libello; quia si licet in toto multo magis valebit in parte. Ita decidit Lanfrancus in repet. c. quonia contra falsam in materia repeti. circa fin. de probat.

~~Dixi de modo totius est partem diversa non est ratio; hinc dicit Panormitanus in Clem. de celeb. missa, quod licet sumus Pontifex possit dispensare, ut Clericus non tenetur ali quod officium dicere, cum alia sit ratio in toto, et in parte.~~

Dixi, 2. Nisi à jure aliud de toto, et aliud de parte sit dispositum. Pater in conservato- re, id est, in eo, qui datus est iudex ad defen- dendum aliquos à manifestis injuriis, qui licet non possit vires suas in totum alteri committere, potest tamen committere citationem, et denun- tiationem sententia c. fin. §. vires de offic. Deleg. un. 6.

IV. E contrario à parte ad totum etiam procedit argumentum, modo sit eadem ratio utriusq; unde sicut Capitula Ecclesiarum collegiatarum non vocantur ad Concilia Provincialia, sic nec de jure vocanda sunt ad generalia. Ita singulariter decidit Panormitanus in sua dis- putatione, qua incipit Episcopus.

V. Ab exceptione ad regulam valet argu- mentum, ita nempe, ut regula locum habeat in omnibus casibus, qui sunt de regula, nec ab ea sunt excepti, exceptio quippe in casibus ^{non} exceptis firmat regulam, c. nam quod liquidi 4. §. fin. de pen. legat. ubi Paulus ait: si cui penus legata sit pro- ter vinum, omnis proferri penus legata vide- tur, excepto ~~pro~~ vino. Si tamen inde se- queretur absurdum, aut constaret, aliud fuisse de mente disponentis, tunc regula per excep- tionem non restringitur, et per consequens ar- gumentum non procederet. arg. c. siue oportet, §. aliud ff. de excusat. tutor. et c. continuas, §. cum ubi in fin. ff. de verb. oblig.

VI. Ab absurdo valet argumentum, et est in jure fortissimum; unde ad evitanda absurditatem Lex correctoria nonnunquam extendi, vel restringi debet, l. nam absurdum ff. de bonis libert. Hinc etiam, ut ait Barbosa verbo argumentum n. 95 in omni dispositione vel actu interpretatio fieri debet, ut absurditas evitetur l. fin. in princip. C. de usur. rei judicata. Et ratio est, quia nemo sanae mentis presumi potest, aut jubere, aut ordinare, aut disponere, quae sunt absurda et aliena à recta ratione.

VII. A defectu forma validum est argumentum, nempe non servata forma data à lege, vel ab homine, corrumpit actus quia propter de Elect. C. cum dilecta de Rescript. Unde licet error vel ignorantia juris excuset mulierem, et rusticam, quando non potuerunt consulere peritiores, tamen hoc fallit in omnibus his, quae sunt inducta pro forma actus: et hinc est, quod si mulier vel rusticus faciendū testamentum non adhibeant deb. testes, quot de jure requiruntur, hoc ipso nullū sit. l. nemo potest ff. de Legat. 1.

VIII. A simili verisimili argumentum in jure frequens est, ac valde utile. Textus est notabilis in c. d. de his, quae vi metusve causā fiunt, ubi arguitur à verisimili, quod mulier juvenis infantem parvulum habens non sponte, sed metu compulsa votū castitatis emisit. Imo valet ad proferenda sententia, si praesumptio est violenta, ut patet ex cap. afferre de praesumpt. et habetur 3. Reg. 3. Vbi Salomon duabus mulieribus de eodē partu contententibus, tulit sententia ex verisimili pro una, quae volebat parvulū dividi per mediū contra alterā, quae hanc

279
divisionem expetebat; quia verifimile non est, quod mater necem sua proli ferre, minus cupere possit. Hoc tamen non nisi in causa Civilis procedit; nam in Criminali probationes debent esse luce meridiana clariores ad condemnationem l. Sciatis cuncti, C. de probat.

IX. A Simili fortissimum est argumentum in jure; ubicumque enim eadem est ratio, ibi debet esse eadem juris dispositio. l. illud ff. ad Legem Aquilia, et l. ideo 27 ff. de legibus. Eo utitur argumento Angelus in S. ferè just. de rerum divis. quo ostendit, quod, licet omnes dextus dicantur licere venari, et aucupari in fundo alieno ante prohibitionem Domini, nihil statuant de piscatione: attamen, quia eadem est ratio, utrobique, sentit, idem juris esse debere. Isto etiam argumento utitur Barbolus in l. naturaliter ff. de usufructu quo docet, quod sicut tempore hostili non currit prescriptio, sed dormit, sic etiam tempore pestis. Fallit tamen hoc argumentum in casibus in jure expressis, casus enim pronus et expressus facit silare et cessare tacitum l. fin. C. de pact. convent.

X. A minori ad majus fortissimum est in jure argumentum. Textus notabilis est in c. cum in cunctis, de Elect. ubi: Cum in cunctis sacris ordinibus et Ecclesiasticis ministeriis sint aetatis maturitas, gravitas morum, et liberarum scientia inquirenda, multo fortius in Episcopo hoc oportet inquiri, qui ad curam aliorum positus in se ipso debet ostendere, qualiter alios in domo Dei oporteat converfari. Sumitur itaque iste arguendi modus a minore ad majus

ab eo, in quo minor est ratio, ad id, in quo
major reperitur. Sic cujus fama parvitas,
multo magis vita parvitas est, l. si adul-
terium §. liberto ff. ad leg. juliam de adulteris
adulter. Hoc argumento usus est Spottolus
ad rom. 7. v. 11. Si enim, inquit, cum inimici
essemus, reconciliati sumus Deo per mor-
tem filii eius, multo magis reconciliati, sal-
vi erimus in vita ipsius. Istud argumen-
tum maxime locum habet in prohibitivis,
delictis scilicet et poenis eorum. Si enim
punitur attentatum, quanto magis consum-
matum l. si quis non dica C. de Episcop. et
Cleric.

XI. A majori ad minus validum etiam est
argumentum, modo negativè procedatur, se-
cundum quod valet huc consequentia: Si
non punitur delictum consummatum, ergo nec
attentatum. Si per statutum filia dotata
non succedit Patri intestato, extantibus
filiis masculis, multo minus neptis ex
filia succedet. Hoc argumento utitur
Pontifex c. licet universis de testibus, ibi:
quia non est licitum alicui Christiano, et
multo minus Crucis Christi inimico, ut cau-
sa sua unius tantum quasi legitimo testi-
monio finem imponat.

XII. A rubro fortissimum est argumentum,
recepta quippe Jurisperitorum doctrina est,
ait König in lib. 2. §. 6. §. 1. quod quando
Rubricæ perfectum sensum reddit, jus faciat
et in causarum decisione pro lege allegari va-
leat; maxime si incipiat per ut, vel ne
arg. l. 1. et ibi Gothofred. ff. de rebus Credit.

Sed quid si rubrica sit contraria nigro,
sive testis, cui potius standum? Et Nigro tan-
quam posteriori; posteriora enim prioribus
derogant, l. pacta novissima C. de pactis.

51
XIII. A contrario sensu argumentum est
validissimum l. 1. §. hujus ff. de offic. epus,
cui mandata est juris. Vide glossa in l.
qui testem §. mulier ff. de testibus ait,
sensum contrarium accipi pro lege, adeo ut
quod à contrario sensu venit perinde se
habeat, ac si expressum esset in lege.
Ceterum hoc argumentum fallit primò,
quando à contrario sensu resultaret pra-
vum vel absurdum intellectus. In exemplum
habetur in regula D. Benedicti
adducit Everhardus in h. l. ^{capit} 39. regula
D. Benedicti ubi dicitur: carnium vero
quadrupedum omnino ab omnibus abstinendum
comestio praeter omnino debiles, et aegrotos.
Ex hoc si quis arguat à contrario sensu quod
Monachi sub regula D. Benedicti bipedibus li-
cite vesci possunt, ut gallinis, perdiciibus, & ma-
le argueret; cum huic sensui contradicat re-
ra ratio secundum Hostiense. N. Joan. And. in
c. cum ad Monasterium de Stat. Monach.

Fallit Secundo, quando ex eo sequeretur cor-
rectio juris l. 2. C. de cond. infer. vel, quando
sensus contrarius esset legi, vel cuida Cano-
ni, Ita Joan. And. in c. publicato col. 3. de Elect.

XIV. A superfluitate vitanda argumentum
etiam fortissimum est in jure. Federicus de
Senis consil. 45. paulò ante finem, ubi à super-
fluitate vitanda fortissimum argumentum de-
promit, inferendo, quod nomine Monasterii
non semper intelligatur Monasterium Ordinis
non Mendicantium: quia in cap. 1. §. sane de
Statu regularium, inquit Pontifex: In Monaste-
riis ordinum non mendicantium, ergo si nomen
Monasterium ex sui natura et primava signi-
ficatione jam importaret Monasterium Ordinis
non mendicantium, frustra Pontifex addidisset
verba illa: ordinum non Mendicantium, forentq;

Superflua: atqui huiusmodi superfluitates
sunt fugienda, et consequenter dicendum,
quod quaedam sunt Monasteria ordinis non
mendicantiu, et quaedam ordinis Mendicantiu.
Ita discurrit Federicus de Senis, Qui mo-
dus argumentandi; etiam in aliis materiis
deservire poterit. Vide quas dicta sunt
c. precedenti reg. 8. Hoc enim argumentum
ab ea omne robur suum mutuat.

Caput 5. De principiis et axiomatibus utriusq; Juris.

Quam sit utilis principiorum ac axio-
matum usus Juris usus ex multis facile
constat; nam ingenium sui brevitate delect-
ant. Glos. in l. 1. ff. quod metus causa l. 1. ff.
de re iudicata; tantoq; magis sunt necessaria,
quanto sunt generaliora; ~~et~~ ~~quod~~ ~~per~~ ~~re-~~
~~feruntur~~ ~~per~~ ~~totu~~ ~~corpus~~ ~~diffusa~~, hinc opera pretium
diximus principaliora atq; magis usitata in
distingua principia et axiomata ~~separata~~
separata secundum ordinem alphabeticum dis-
posita hic exhibere, qua^{ut} et a Juris alumnis
memoria mandentur, ~~ut~~ ~~impense~~ ~~deside-~~
ramus.

1. Absolvere, qui potest, condemnare etiam
potest, argumento a contrario sensu sumpto;
quia qui condemnare non potest, nec etiam
absolvere. l. nemo, qui condemnare, de reg. j.

2. Absolvere nocentem sanctius est, quam
condemnare innocentem l. absente ff. de pac-
nis

3. Absurdus intellectus ab omni dispositione est
rejiendus l. nam absurdum ff. de bon. libet.
cum similibus.

4. Acquisibile per privilegium potest etiam acquiri per consuetudinem, vel praescriptio-
nem temporis immemorialis. Glos. ad DD. inc. 36. de v. s. procedit tamen solum in
his, in quibus non datur incapacitatem possessionis.

7. Accessorium corrumpit sublato principali. l. qui liberis ff. de vulg. et pupill. subst. concordat cum regula 48. de reg. j. in 6.

8. Accingendus de proximo, habetur pro accincto, l. ex eo tempore ff. de testam. milit.

7. ff. idem dicitur de Actore;

7. Accusator non probante reus absoluitur, l. qui accusare. C. de edendo.

8. Actio senel extincta non reviviscit. l. electio cum ibi notatis ff. de nozal. act. et ali.

9. Actio cui conceditur, multo fortius exceptio. l. 1. §. qui superficies ff. de superfi. l. invitus §. cui damus ff. de reg. j. c. 71. de R. j. in 6.

10. Actiones suas remittentibus non est dandus ad eas regressus, l. queritur, §. si venditor ff. edilit. edict. l. fin. ff. de remis. pignor. §. si quis itaq. Inst. de bonor. posses.

11. Actor debet sequi forum rei, l. in criminali c. de jurisd. om. jud. c. sine de foro competent.

12. Actum celebrare, et ei consentire paria sunt. l. utrum et l. leg. ff. ad leg. Pompej. de parricid.

13. Actus corrumpit omisam formam legis. Concordat cum regula que contra de reg. j. in 6.

14. Actus agentium nunquam operantur ultra eorum intentionem l. non omnis 19. ff. si cert. pet. l. in agris, ff. de acquir. reru. domini.

15. Actus debet semper interpretari, ut aliquid operetur, nec sit inutilis l. quoties ff. de rebu. dubiis. Concordat cum reg. 8. supra c. 5.

16. Equitas prevalere debet rigori l. 1. §. si ego ff. si pars hered. pet.

17. Affectus non punitur, nisi sequatur effectus; l. cogitationis ff. de poenis.

18. Afflicto non est danda afflictio l. navis §. cum autem ff. ad legem Rhod. de jactu. exiipe nisi afflictus del. causa nova afflictionis.

19. Agere invitus nemo compellitur l. unie.
c. ut nemo invitus.

20. Beneficia Principum latissime sunt in-
terpretanda l. 3. ff. de const. princip.
exige nisi in prejudicium Tertii vergant.

21. Bona fides non patitur, ut bis idem
exigatur l. bona fides ff. de positi. c. bona, 83. de reg. j. in 6.

22. Bona qui non habet, licet in corpore,
l. ult. ff. de injus vocando.

23. Casus ^{exceptus} ~~contingit~~ firmat regulam in
contrarium. De hoc vid. 26. cap. precedenti
argum. 5.

24. Causa cessante cessat ejus effectus l. ad-
gere, §. quomodo, ff. de jure Patron. consequen-
ter, causa cessante obligationis, cessat obli-
gatio.

25. Causa qua de damno certat, melioris est
conditionis potior est eiuspi dem, melioris est
conditionis quam ea qua de lucro certat, ubi
in eadem re certant, l. 13. §. 15. de act. capt. l.
9. de o. et a. l. 9. ff. de de evict.

26. Concesso uno intelliguntur concessa omnia
ad illud unum necessaria l. 2. ff. de jurid. om. jud. Feliti Bald. et DD.

27. Condicio induit formam, qua ommissa dis-
positio non sortitur effectum l. Marcius l. qui
heredi ff. de condit. et demonstr. l. 8. §. quod si ff. de peric. et comm. rei vend.

28. Connesorum idem est iudicium. c. 3. de constit.
Sic si alicui iurisdiclio commissa sit, ea etiam
exercere potest in acceptis et connoxis c. praeserea
5. de offic. delegati

29. Conjecturis non est opus in claris, et presump-
tio cedit veritati, l. ille, aut ille, §. cu in verbis
ff. de legatis 3.

30. Consequens qui vult, vult et antecedens. l.
ad rem mobile. l. ad legatum ff. de procurat.

31. Consuetudo vim legis obtinet. Con. consue-
tudo 2. dist.

32. Crimina tanto sunt graviora, quanto diutius durant, c.
ult. de consuet. c. 5. de eo qui duxit

33 Culpa suos debet tenere Authores. C. An-
limus C. de poen.

34 Culpa ubi non est, nec poena esse potest.
C. Si putator ff. ad l. aquil. c. sine culpa de reg.
jur. in 6. 9.

3 Culpa vel delictum non
presumuntur, sed proba-
ri debent, l. si ff. pro
socio. l. 6. C. de dolo.

35 Damnum dedisse videtur, qui occasionem
damni dabit, l. ante §. si cum seruo ff. de
in bonorum raptorum cum similibus.

36 Dolus nemini debet patrocinari C. nec
ex dolo ff. de rei vind. c. audivimus de collus. datay

37 Donare suum nemo presumitur C. cum
de indebito 25. varf. Si vero ff. de probat. et
presumpt. l. fin. C. de noval.

38 Dubia in meliorem partem sunt inter-
pretanda. C. cum creditor ff. de furtis. c. 2. de
reg. 7. in antiquis

39 In dubio tutior pars est eligenda. C. si
fuerit §. ult. ff. de reb. dubiis. c. ad audientiam
de homicidio

40 Expressio unius est
exclusio alterius.
per text. et gloss.
in l. 15. ff. de except.
rei iudic.

41 Extra territorium jus dicenti impune non
paretur, c. fin. de Constit. in 6. l. fin. ff.
de iurisd. omn. iud.

42 Facta non presumuntur, nisi probentur,
l. in bello §. facta ff. de captiv. et postlim.
cum similibus

43 Facta pro infectis haberi non possunt, ibidem

44 Facto alterius nemo debet aggravari
l. si quis suo §. legis C. de inofficiosa testam.

45 Factum alicujus ipsu iudicat C. cum probatio
ff. de probat.

46 Favori suo quilibet renunciare potest
C. cum pater §. libertis ff. de legat. 2. c. ad
Apostolicam de regularib.

47 Frustra legis auxilium invocat, qui comit
dit in legem. C. auxilium §. in delictis ff. de min.
cap. ult. de immunit. Eccl.

Generalis locutio comprehendit omnia C.
cum quarebatur ff. de verb. significat.

48 Inklusio unius est exclusio alterius. Et post divisionem C.
cum Prator ff. de iudiciis, ubi: cum Prator unus
ex pluribus iudicare uetat, ceteris id committere
uideretur. Exiipe nisi unius et alterius eade sit ratio.

49 Jure suo qui utitur, nemini facit injuriam
C. injuriarum D. s. ff. de injur.

50 Juri suo quilibet renuntiare potest. C. si
quis in conferendo C. de episcopis et Cler. C. si
de terra de privil.

51 Juramentum non est vinculum iniqui-
tatis, c. 18. de jurejurando

52 Juramentum omne servandum est, quod
sine salutis aeterna dispendio et prejudi-
cio tertij seruari potest, c. 8. 28. de
jurejurando c. 2. de pactis in 6.

53 Lex ubi non distinguit nec nos distinguere
debemus, notabilis est textus C. de pretio ff. de pu-
bliciana in rem act.

54 Mala non sunt facienda, ut inde eveniant
bona. c. ex quarum de sortilegis 14. q. 9. per tot.
item Roman. 3. v. 8.

55 Malum minus eligendum de duobus bo-
malis. c. duo dist. 13. c. juravit. c. non solu-
23. q. 3.

56 Moriens nunquam presumitur immemor fa-
cultis aeternae C. fin. C. ad Legem juliam repet.
c. Janimus d. 9. 4.

Melius est intacta jura
servare, quam post vulne-
rata causa remedium
quarere C. ult. C. in qui-
bus causis restit.

57 Nullum quod est, rescindi non potest. C.
nam et si sub conditione ff. de injusto rupto,
irrita testam.

Non est malitius homi-
nu indulgendu, qui nihil
agunt, quam ut noceant
C. 38. ff. de Rei. vind.

58 Officium suum nemini debet esse damno-
sum L. 1. q. 9. sed si quis ff. quemadmodu testa-
mentu aperiantur c. cu non deceat 30. de elect. in 6.

60 Par in parem non habet imperium. C. nan
Magistratus ff. de Recept. Arbit. C. Innotuit 20.
S. quomodo de Elect.

61 Paria delicta mutua compensatione tollun-
tur. C. Viro 39. ff. Solutio matrimonio. C.
c. intelleximus, et c. fin. de adult.

62 Poena est noxa vindicta, C. aliud 131 pr. de
verb. signif. vade etiam dicitur solent: poena
presupponit culpam.

63 Praesumptio cedit veritati. C. nuptura filio
ff. de iure dot.

64 Praesumptio una tollit aliam C. Divus ff.
de in integ. rest.

65 Privilegiatus contra pariter privilegiatum
non utitur privilegio suo. C. assiduis vers. Dua-
bus C. de Qui potiores in pignore habeantur. Hoc in-

7 de damno vitando certat,
ubi magis faveatur dam-
num vitanti, quam lucro
vitanti, C. verum 11. S. item
queritur C. et C. si minor
34 ff. de minoribus.

telligi, quando utriusque pariter conditio, et uterque certat de lucro
captando, vel damno vitando; secus, si unus de lucro captando, et alter
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

66 Prohibere non potes, quod tibi non nocet,
et alteri prodest. C. 2. S. si idem aiunt et S. denique
12. ff. de aqua plu. arcend.

67 Prohibita omnia intelliguntur, quae non in-
veniuntur in iure concessa. C. pastoralis 53. de
appell. C. inter corporalia de heret. Episc.

68 Prohibita, quae non inveniuntur, per legem
permissa censentur. C. nec non 28. ibi. Sed si le-
ges non prohibeant ff. ex quibus caus. maj. C.
1. ff. de testib.

69 Protestatio contraria facto non suffraga-
tur, C. cum in plures S. Locator ff. Locati.

70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

71 Quod de uno negatur, de alio concessum
esse videtur C. cum Prator ff. de iudic.

72 Quod omnes tangit, debet ab omnibus
approbari. C. fin. in fin. Co. de Authorit. prae. stan.

73. Ratio ubi est eadem, debet esse eadem juris dispositio, l. illud 32. ff. ad legem Aquiliam cum
severitas. l. deo ff. de legibus.

74. Regula in dubio inhaerendum est, donec
exceptio probetur, l. illud C. de sacrosanctis
Culeis. l. ult. C. de hered. inst. l. apud
antiquos, C. de furtis. arg. c. fin. de rest. Spoliat.

75. Remedium ordinariū, ubi datur non conce-
ditur extraordinarium. l. quada v. quidid ff.
de edendo. l. in causa 17. ff. de minor. exi.
nisi extraordinarium sit pinguius. Vid. Engel. l. i. 4. 21. n. 2.

76. Res transit cum suo onere ad quemcumque
vadat. l. is, cui opus ff. de Nov. oper. nunt.
l. si convenit §. si fundus ff. de pignor.
act. intelligitur si onus reale sit, non vero
si personale. act. intellige de onere reali,
non personali.

77. Scire, et scire debere paria sunt. l.
quod de s. ff. si certū petatur. c. fin. §. si quis
de clandest. dispens.

78. Subrogatum capit naturam ejus, in cuius
locum subrogatur. l. si. cū §. qui injuriarū
ff. si quis caut. l. filiar. §. lex actio §. Atti-
tia, ff. de condit. et demonstr.

79. Taciti et expressi idem est iudicium. l.
cum quid ff. si certū petat.

80. Turpitudine propria allegans non est au-
diendus. l. mercenale C. de condic. ob turpe
caus. l. transactione C. de transact.

81. Turpius ejicitur, quam non admittitur
hopes. c. quemadmodum §. alioquin de iur. jur.

82. Velle quis non creditur, quod non potest.
l. Lucius §. imperatores ff. ad municip. l.
si tibi §. unus ff. de option.

83. Verba debent inservire intentioni, non
intentioni verbis. c. secundo requiris de appell.
c. intelligentia de v. s. l. non aliter ff. de legatis 3.

77² Si actus non valet, ut
ago, valeat omni meliori
modo, quo potest, §. fin.
inst. de adopt.

59
85 Vim vi repellere licet, l. ut vin, ff. de
just. et jure

86 Vincens vincentem le, multo magis vin-
cit le. l. de successione ff. de diversis
et tempor- prescript. v. g. Si Abbates ^{Abbatibus} procedunt
Vicarios: Vicarium Generale, quanto magis ^{Abbatibus} procedunt
87. Vnius dictum, dictum nullius, c. cu di-
lecti in fin. de accus. l. jurijurandi, c. de testibz

88 Voluntas coacta voluntas est. l. si mu-
lier 2j. §. Si metu coactus ff. quod metus
causa: c. merito 15. q. 1.

Hactenus de axiomaticis, Caetera vero, qua ad-
huc potuissent adduci, vel continentur in
regulis et argumentis supra relatis, aut
in regulis juris mox exponendis, ~~et quibus~~
igitur sit

Caput 6.

De regulis juris in quinto et
sexto Decre-
taliu

Balthasar Braun hanc Jurisprudentia
Candidatus prescripsit regulam, ut duos ele-
mentares titulos ex Digestis perultimu
de verb. signif., et ultimum de Reg. J.
legant; et si non ambos, saltem postre-
mum omnino memoria mandant; eo quod
contineat criteria et theoremata juris ge-
neralia demonstrativa innumerabiliu con-
clusionum. Est itaq; titulus de regulis ju-
ris, ut ait Canisius in profat. veluti penus
quadam, in qua totius quasi juris thesau-
rus delitescit. atq; adeo, ut advertit Gao-
bus Godofredus in profat. inter ipsa juris
discendi primordia studiosorum animos
generalibus regulis Juris

60
imbuendos ac initiandos esse. Juvat
proinde, ut hujusmodi regulas succin-
ta paraphrasi ~~et~~ hinc exhibeamus.
Primum tamen eo deseri-
damus, opera pretium est, scire, quid
sit Regula? quotuplex? et quanam
eorum efficacia seu emolumenta.

S. N.

De regulis Juris in genere.

Regula definiiri potest, quod sit
brevis et generalis sententia ex spe-
cialibus legibus aut canonibus iam an-
tecedenter latis desumpta. Ex eo siquidem,
quod per leges et Canones in diversis lo-
cis variis casus particulares sibi invicem
conformiter decidantur, regula confici-
tur, et generalis quadam sententia
pro communiter contingentibus effor-
matur.

In exemplo: jure statutum est, perjurum
non esse admittendum ad testificandum
propter suspicionem perjurii C. Testimonium
54. de test. et attest. Item uxorem
non esse restituendam Marito Savienti
ab eo digressa ob metum Savitiae C. lit-
teras 15 in fin. de restit. Spoliat. pro-
dit inde regula sequens: semel malus
semper presumitur malus. C. 8. de R. J.
in 6. Unde dixit Paulus ¶ Titus, quod
regula sit, qua rem, qua est, breviter
enarrat, non ut ex regula jus fiat, sed
ex jure quod est, regula sumatur C. regu-
la 1. ff. de R. J.

Porro regula juris alia sunt juris
Civilis, alia juris Canonici. Regula

61
Juris Civilis sunt, quae juri Civili sunt
inserta, easque numero 211. Imperator
Justinianus ad finem Digestorum sub
titulo de regulis juris subiunxit.
Regulae vero juris Canonici sunt ea,
quae juri Canonico sunt annexae, qua-
rum quaedam titulum finale libri
5. Decretalium faciunt, aliae vero sex-
tum Decretalium claudunt.

Regulae hujusmodi aliae sunt authen-
ticae, aliae non authenticae, sed solum
doctrinales. Authenticae sunt ea, quae
juri Canonico, vel Civili auctoritate
Papali vel Imperatoria sunt insertae.
Non authenticae, alias Brocardica dictae
sunt ea axiomata, s; de quibus cap. praeced.
qua privata tantum auctoritate ex lo-
cis iudicialibus, vel ex principiis aliarum
scientiarum depromuntur; proindeque
vim decisivam non habent, nisi longa
curiarum, et dicasteriorum praxi cor-
roborantur, vel naturali lumine
demonstrari possint, vel sint ipsissima
legis verba.

Ceterum Regularum juris duo po-
tiora sunt emolumenta. Primum est quod
in casibus non exceptis vim juris deci-
sivam habeant. Ratio est, quia ex
jure sunt deprompta et auctoritate pu-
blica juri sub speciali titulo inserta.
Dixi in casibus exceptis, nam fallit
Regula, ubi ~~pro~~ circa speciale casu
in jure habetur exceptio; haec enim
ubi adest, movet dubio regulae gene-

valiter non procedit; cum exceptiones aliud non sint, quam limitationes regularum circa casus particulares.

Secundum est, quod in dubio potior sit causa illius, pro qua stat regula, cum habeat intentionem in iure fundatam, et liberetur ab onere probandi; nec illud in se recipere debeat, donec probetur, quod casus, de quo agitur a regula sit exceptus per l. ab ea ff. de probat. Inde natum est hoc Brocardion s: de quo cap. proced. Regula in hoc habendum est, donec exceptio, vel contrarium probetur. arg. c. fin. de restit. spoliat. cum similibus. His ita pronotatis, nunc ad ipsas regulas exponendas progrediamur.

S. I.

De regulis juris in antiquis seu quinto Decretalium annexis in specie.

~~1. Omnis res per quasque causas nascitur, per easdem dissolvitur.~~

~~Hoc regula tribui solet S. Chrisostomo et re-
fertur c. omnis 27. q. 2. Locum solum ha-
bet in contractibus et obligationibus civilibus, quae ex solo positivo iure humano constituta sunt; sensus proinde illius iste est: Omnis obligatio seu contractus civilis, per quasque media aut modos inducitur, per eadem media aut modos dissolvitur. Fallit igitur haec regula in Matrimonio, aliisque obligationibus spiritualibus, quae iuri divino subsunt.~~

63
i. Omnis res, per quascumq; causas nascitur, per easdem dissolvitur.

Hoc regula tribui solet c. Chryso-
stomo et refertur c. omnis 27. q. 2. Sen-
sus illius est. omnis obligatio, vel con-
tractus civilis per quascumq; causas aut
media inducitur, per eadem dissolvitur
Sic v.g. venditio et emptio mutuo consen-
su facta etiam mutuo consensu dissolvi-
tur. Dicitur obligatio civilis; nam ut hic
advertit glossa, haec regula solum locum
habet in contractibus, et obligationibus
civilibus, quae ex solo positivo jure hu-
mano constituta sunt. Fallit proinde
in Matrimonio, et aliis obligationibus
spiritualibus, quae juri divino subsunt.

II. Estote misericordes c. Hoc loco nihil
aliud nobis praecipere existimo, nisi ut ea
facta, quae dubium est, quo animo fiant, in
meliolem partem interpretemur. Quod etiam
scriptum est: ex fructibus eorum cognosce-
tis eos, de manifestis dictum est, quae non
possunt bono animo fieri: ut stuprum, blas-
phemia, furta, ebrietates, et similia, de
quibus nobis permittitur judicare.

Hoc regula se ipsam declarat, atq; in
istis paucis verbis comprehenditur. Dubia
in meliolem partem interpretari debent. sum-
mar. hic.

III. Utilius Scandalum nasci permittitur, qua
veritas relinquatur.

Sensus est; propter scandalum passivum vitan-
dum, seu impediendum alterius peccatum, nihil
est faciendum, aut omittendum, quod sine pec-
cato fieri, aut omitti non potest. Ratio est;
quia non sunt facienda bona, ut evitentur mala
c. ex quarum de sortileg. c. super eo de usur. Porro

veritas hic sumitur lata, nempe pro omni eo, quod opponitur peccato; unde veritatem derelinquit, qui id, quod est contra rectam rationem agit.

IV. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

Regula haec non procedit de iis, quae sunt essentialiter ac intrinsicè mala, et ideo prohibita, quia mala, sed solum de iis, quae sunt mala, quia prohibita lege positiva humana aut quandoq, divina. Sensus igitur regulae est: Actiones, et omissiones, quae solà lege humanà, aut interdum etiam divina sunt prohibita, evadunt licita, si gravis urgeat necessitas. Nam sicut hic ait Regula: et Sabbathum custodiri praeceptum est divinum. Machabaei tamen sine sua culpa in Sabbatho pugnabant. Sic si quis Deo vovit ieiunium, illudq, frangat agrotus, reus voti non habetur. Ratio autem regulae est, quia omnis sapiens Legislator fragilitati et conditioni humanae se accommodare voluisse praesumendus est; nec proinde voluisse obligare, ubi grave periculum aut damnum sive animae, sive corporis, sive vitae, sive famae, sive honorum imminet.

V. Quod latenter, aut per vim, aut aliis illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

Sensus est, quod ea, quae clam, et per vim aut metum gravem ab extrinseco injustè iniectum, vel aliis contra legem gesta sunt, ipso iure irrita sint, aut instante parte irritari debeant. Ratio d. membri est, quod ea, quae clam, et dolosè fiunt, suspecta sunt de malo; omnis enim, qui male agit, odit lucem Jo. 3. Ratio 2. d. eruitur ex

65
Titulo 40. C. 1. Decretalium de his, que
vi metusve causa. Ratio 3ta per
se patet; quod enim illicitum est, seu
contra juris prohibitionem fit, merito
annullari debet.

VI. In ipso causa initio non est à
questionibus inchoandum.

Nota per questiones hinc intelligi tor-
menta, vulgò torturā, ita glossa com-
muniter recepta. Sensus ergo est:
In causa seu processu criminali non est
inchoandum à tortura. Sed prius habenda
sunt sufficientia indicia, atq; saltem
semiplena probatio; alioquin innocentes
siquis, et absq; causa eidem tortura
subiicerentur.

VII. Quidquid in sacratibus Deo rebus,
et Episcopis injustè agitur, pro sacrile-
gio reputatur, quia sacra sunt, et à quo
quam violari non debent.

Sensus est; quod ille sacrilegium com-
mittat, qui res vel personas Deo sacras
injustè violat, offendit, vel irreverenter
tractat. Nomine rei sacra veniunt Sa-
cramenta, vasa sacrata, loca sacra, et si-
milia, que cultui divino sunt dicata. No-
mine Episcopi, propter rationem in regula
subiectam, nempe quia sacra sunt, intelli-
guntur omnes Clerici ac persona Religio-
sa.

VIII. Qui ex timore facit præceptum,
aliter facit, quam debeat, et ideo iam
non facit.

Sensus est, qui præceptum observat, non

amore justitia, quam positive excludit,
sed timore mere servili, seu timore
tantum poena, a qua hic et nunc mo-
vetur, nihil facit, nec meretur, sed neq[ue]
proceptum servare censendus est. Ratio
est, quia talis si affectus est, ut si poe-
na non esset, proceptum non impleat,
quia affectio ac dispositio certe prava est, ac
charitati divina aperte adversatur.

fanimi

X. Defleat peccator, quia offensus
in uno, factus est omnium reus.

Desumpta est haec regula ex epistola Jaco-
bi c. 2. v. 10. cuius iste sensus est: Qui pec-
catum mortale vel unicum committit, gra-
tiam sanctificantem, et similia dona spiri-
tualia aequo perdit, nec non reatum poe-
na aeterna perinde incurrit, ac si omnia
peccata re ipsa commisit perpetrasset.

X. Non potest esse iusta Pastoris excu-
satio, si Lupus oves comedit, et Pastor
nescit.

Nota nomine Pastoris veniunt omnes illi,
qui curam animarum habent. Per Lupum in-
tellege demones, aut prava homines, qui
nempe scandalum praebent. Oves vero sunt
anima concredita. Sensus autem regulae
iste est. tanta est obligatio Pastorum Ec-
clesiasticorum ad promovendam animarum
sibi concreditarum salutem, ut eo casu, quo
ipsis insidiis et ignorantibus vel una ex his
male vivendo perierit, perditio ejus in ipso-
rum culpam imputetur. Ratio est, quia
ignorantia illius, qui ex officio scire
debet, pro crassa et culpabili reputatur,
c. fin. de constit. in 6.

XII. Indignum est, et ab Ecclesia Romana
consuetudine alienum, ut pro spiritualibus
facere quis homagium compellatur.

Sensus est: Nullus potest pro beneficio, Ecclesiastico, aut pro alia re spirituali compelli ad exhibendum homagium, quo nempe spondetur subiectio ad praestanda temporalia. Patet ex c. diligentibus de simonia, in cuius sumario sic dicitur: Pro habendis spiritualibus homagium facere simoniacum est.

G. 3.

* Emanata et data fuerunt haec regulae 88. a Bonifacio VIII. Summo Pontifice 5. nonas Martii a. 1298.

De regulis juris in Sexto *

I. Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.

Sensus est: Nemo beneficium Ecclesiasticum, cuius institutio non est facta secundum Canonem licite obtinere potest. Porro tria requiruntur Canonibus ad legitimam institutionem. 1. Ut in conferente adsit legitima potestas. 2. Ut in recipiente absit vitium aut defectus, quo inhabilis reddatur. 3. Ut debita a jure, vel consuetudine, aut peculiari locorum statuto praescripta serventur forma. Caterum fallit haec regula, si quis bona fide ac pacifice per triennium beneficium possiderit, ut liquet ex regula Cancellariae Apostolicae de triennali, num. 36. qua decretum huiusmodi possessorem amplius molestari non debere.

II. Possessor mala fidei, ullo tempore non praescribit.

Sensus est, quod ille, qui conscientiam certam habet, vel prudenter iudicat, rem illam quam possidet, et sibi praescribere vult, alienam esse, nullo, etiam immemoriali, tempore se praescribere possit. Ratio est, quia qui de-

Finet rem alterius, agit contra conficien-
tiam; omne autem, quod non est ex fide,
id est, contra conscientiam, peccatum est
c. fia. de prescript.

III. Sine possessione praescriptio non pro-
cedit.

Hac regulam docemur ait Canisius in l. l.
possessionem plane necessariam esse ad
praescriptionem non tantum inchoandam,
sed etiam continuandam; Si enim medio tem-
poris, id est ante completam praescriptionem
possessione interrupta fuerit, cessat praes-
criptio. Porro licet ad acquirendam
possessionem corpus et animus simul re-
quirantur, nihilominus ad eam retinendam
solutus sufficit animus. Patet in eo, qui
abest a domo sua; hic enim non minus
possessor illius rerum, in ea contentarum
dici debet, quam si nunquam ab ipsa do-
mo recessisset.

IV. Peccatum non dimittitur, nisi res-
tituatur ablatum.

Sententia est D. Augustini relata
causa 14. q. 6. c. 1. Pertinet non solum
ad res furto ablatas, sed etiam ad dam-
num quodvis dolo uel culpa datum.
Sed quid si res amplius non existat? Sol-
vatur aestimatio ejus. Quid si quis sol-
vendo non fit? pareatur ei, donec ad me-
liorem fortunam pervenerit.

V. Peccati venia non datur nisi correcto.

Nota per correctum intelligere debemus
contritum, ut hic advertunt Dynus, Peckius
Canisius et alii. Sensus igitur est: Non
remittitur peccatum, nec peccati poena, nisi

29
interveniat mentalis correctio, id est ani-
mi poenitentia, et cordis contritio, Dy-
nus hic.

VI. Nemo potest ad impossibile obli-
gari.

Nota. Dupliciter dicitur quid impossibile
nempe de facto et de jure. Primum
est, quod inspecta humana potentia fieri
nequit. Secundum est, quod à jure natu-
rali, divino, aut humano prohibetur: et
de utroq; procedit hac regula, cujus iste
sensus est. Impossibile de facto, vel
de jure nulla tenet promissio, sed neque
per legem, neque per sententia Judicis
eorum imponi potest obligatio. Ratio
est, quia omnis obligatio, aut in dando,
aut in faciendo consistit ff. de verb. oblig.
l. 2. in princ; sed quod esse nequit, dari
vel fieri non potest; ergo neque ad illud ul-
la constitui potest obligatio.

VII. Privilegium personale personam
sequitur, et extinguitur cum persona.

Sensus est, quod privilegium non rei sed per-
sonae immediate concessum ei semper adheret
ita ut illo, ubicunq; ^{per se ha-} demum ^{existat} frui pos-
sit. Caterum quia sublata causa, scilicet
persona, qua causa fuit privilegii, tollitur
quoque effectus, id est, ipsum privilegium, ^{consequens} ac ^{proin-}
est, quod ad heredem, aut alium quempiam transire
nequit, sed prorsus extinguitur.

VIII. Semel malus semper praesumitur
esse malus.

~~Nota, praesumptionem aliam esse juris, et
esse hominis. Illa est quae in jure expressa
habetur; haec vero, quae juxta rem atq; gen-
tionum circumstantias est appaerentia~~

Sensus est: Semel in aliquo genere delicti

~~diverz, praedictis recipitur.~~
 inventus malus, in eodem genere semper praesumitur malus. Exemplum huius regulae sumi potest ex l. cum si cui ff. de accusat. §. in eodem, ubi dicitur, quod qui calumniatus fuit in accusatione prima, calumniari praesumatur etiam in secunda.
 Ratio autem regulae est, quia ex tractata vita didicimus, quid de subsequenti conversatione praesumamus c. mandata §. de praesumpt. Dixi in eodem genere, non enim ab uno genere delicti, v.g. luxuria argui potest ad injustitiam.
 Fallit tamen haec regula, si de vera emendatione constat sufficienter constat, excepto perituro, cui etiam post emendationem non amplius creditur, nec proinde in testem admittitur c. testimonium §. de testibus.

IX. Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

~~Interferenti. Interdumque~~
 Ratum habere dicimus, cum approbamus, quod nostro nomine gestum est, quod enim nostro nomine actum non est, ratum habere non possumus quod ad hunc effectum, ut nempe nostrum fiat. Sensus praedictae regulae est: Nemo potest factum alienum proprie ratum habere, cum hoc effectu, ut nempe censatur suum factum, atque inducat obligationes, si non sua, sed alterius nomine sit peractum. Hinc non incurrit excommunicationem, qui percussorem Clerici non proprio nomine sed alieno factam approbat, cum non possim, ut ait Pontifex, ratum habere id, quod meo nomine gestum non est, cap.

cum quis 23. de sentent. excom. in 6. Non
nulla quidem jura in contrarium afferi so-
lent, verum ea non de ratihabitione, sed
de nova concessione, aut novo consensu
intelligi debent.

X. Ratihabitionem retrahi, et man-
dato non est dubium comparari.

Sensus est: Quandounque nomine nostro
quidpiam ab alio factum approbamus, aut ra-
tihabemus; tunc hac ratihabitione eodem
juris effectus consequitur, ac si a nobis ei-
primis fuisset expresse mandatum; ac conse-
quenter propria ratihabitione expresse a-
quiparatur mandato. In exempla:
Qui sine meo mandato nomine tamen meo
percussit Clericum, et ego postea ratum habeo
excommunicatione perinde incurro, ac si percussio il-
la ex mandato meo facta fuisset. C. penult.
de sentent. excom. in 6. Caterum hac regula
potissimum locum habet in materia Judiciorum,
ubi per procuratorem igitur, et in materia
contractuum; in aliis quippe saepe fallit.

XI. Cum suar partium jura obscura res
favendum est potius quam auctori.

Sensus est: Si partium allegationes et
probationes sunt ita ambiguae, ut ex his dis-
cerni nequeat, pro quaenam parte justitia ma-
gis militet, reum potius absolvamus, quam
condemnare oportet. Fundamentum est, quia
suadente humanitatis ratione jura promptius
sunt ad absolvendum quam condemnandum;
c. ex litteris de probat. Fallit hac
regula, ubi actor fovet favorabilem causam
Libertatis, Matrimonii, Testamenti, Dotis, c.
ut ex litteris de probat.

XII. In judiciis non est acceptio personarum
habenda.

Valet hac regula in materia justitiae com-

mutativa, aequae ac distributiva; Sensus
proinde est, quando ex justitia commuta-
tiva, uel distributiva aliquid adjudicandi
uel distribuendum est, non debet id,
quod exigente justitia uni debetur, ad-
judicari, uel tribui alteri, intuitu ali-
cujus conditionis aut qualitatis in per-
sona repositae, quae plane ad justitiam
causae nihil confert. Desumitur ex
Dantei 1. Et ratio est, quia justitia
semper postulat aequalitatem, commuta-
tiva quidem arithmetica, ut nimirum
unus alteri tantum det, quantum ipsi
debet. Distributiva uero geometrica
ut nempe distribuantur munera, officia
&c. secundum exigentiam meritorum.

XIII. Ignorantia facti, non juris excusat.

Regula haec intelligi debet secundum forum
exteriorum, et habet hunc sensum: igno-
rantia facti, saltem si sit inuincibilis,
profus excusat. Sensus uero ignorantiae
juris, id est Regis siue divinae siue hu-
manae saltem, quae ad acquirendum lucri.
In exemplo percussisti Clericum, quem
inuincibilitate rescivisti Clericum, habes igno-
rantiam facti, quae te ab excommunicatione
liberat. Quod si uero scivisti quidem esse
Clericum, sed excommunicationem in
percussorem Clericum latam ignorasti, ha-
bes ignorantiam juris, quae te ab excommu-
nicatione immunem minime reddit.

Dicitur 1. saltem si sit inuincibilis, nam igno-
rantia supina, crassa, uincibilis ne minem
iurat, l. 6. ff. de juris et facti ignorantia.

Dicitur 2. quae ad acquirendum lucri, nam quod ad
vitandum damnum in re tua amittenda emergens,
excusat etiam ignorantia juris, l. juris 7. ff. de juris
et facti ignorantia. et l. error 8. ff. eodem.

XIV. Cum quis in Jus alterius succedit, iusta ignorantia causa habere censetur.

Hæc regula intelligi debet de ignorantia facti, et quodammodo priorem dicitur. Sensus autem ejus est: Qui in jus alterius succedit, invincibiliter censetur ignorare gesta antecessoris; unde si ejus debitas occultas contractus non solvat, vel alias occultas ejus obligationes non impleat, ab omni culpa vacat, donec ejusmodi obligationes sufficienter probentur. Ratio regula est, quia in facto alieno tolerabilis est ignorantia, l. fin. ff. pro suo. §.

7 Fallit hæc regula si heres in iudicio agere velit; nam debet rem diligentem capere, et si factum alicuius ex qua actionem vult fundare plane qui agit, certus esse debet. Reg. 42. ff. de R. J.

XV. Odia restringi et favores convenit ampliari.

Sensus est, quod leges, constitutiones, aut dispositiones odiosæ, quæ nempe à jure communi exorbitant, vel in poenam tendunt, strictè interpretari nec ultra proprietatem verborum extendi debeant; favorabiles vero, illæ videlicet, quæ principaliter in favorem alicujus factæ sunt late explicari aut extendi possunt. Ratio est, quia expedit, nos esse propiores ad liberationem, quàm ad condemnationem, l. Arriamus ff. de oblig. et act.

Dixi, quæ à jure communi exorbitant, cum enim jus commune publicæ tranquillitatis causâ sit constitutum, necesse est, ut statuta, quæ huic adversantur, strictè accipienda sint. Idem est in dispensationibus, quæ et ex eo odiosæ sunt, quod adversus jus commune concedantur. Quæ ratione et decima novalium non accrescant laicis habentibus decimas in feudum; quippe jure communi adversus est, ut laici decimas possideant.

XVI. Decret. concessu à Principe beneficii esse mansurum.

Hæc regula videtur desumpta ex c. si cui 36.

De p[re]bend[is] in b. ex c. i. in p[ro]p[ri]o. de privileg.
in b. et c. si super gratia q. de officio deleg. in b.

Sensus ejus est: Privilegia seu gratiosa
concessionis Principis: cujus nomine etiam
Episcopi veniunt juxta glossam h[ic] p[er] sicut
perpetua; neq[ue] absq[ue] urgenti causa, etiam
a Successore licite auferri possunt. Quid
enim tam congruum fidei humana, quam
ea, quae inter eos placare, servare, C. j. pr.
ff. de pactis

Neq[ue] dicit, Antecessorem non posse con-
tingere potestatem Successoris; cum per in-
p[re]sentem non habeat imperium C. innovavit
20. de elect. atq[ue] adeo concessa ab anteces-
sore libere revocari possit a Successore.

Successorem non ^{magis} consequi potestatem,
quam Antecessorem; Sicut igitur Antecessor
absque justa causa licite revocari nequit
Beneficia a se concessa per jura supra cita-
ta; Sic nec Successor ejus. Non igitur ab
Antecessore privilegium concedente, sed
ab ipso jure oritur potestatis Successoris
constitutio.

Dixi absq[ue] urgenti causa, ex hac enim r[ati]o-
ne concedente, quam ejus Successore revo-
cari posse privilegia, indubitatum est apud
omnes. Hujusmodi causa sunt abusus, de-
lictum, negligentia, seu non usus, contrarium
factum, atq[ue] superveniens enorme damnum C.

XVII. Indultum a jure Beneficiu[m]
non est alicui auferendum.

Prior regula loquitur de Beneficiis ab ho-
mine concessis; haec de Beneficiis, quae jura in-
dulgant. Sensus ejus est, quod Beneficiu[m]
vel privilegium de jure comuni alicui com-
petens a nullo homine etiam judice; nisi
sit supremus Legislator; auferri valeat.
Ratio clara est; quia quisquis non est

75.
Supremus Legislator, solum juris minister
est; hic autem à juris praeceptis recedere
non potest, nec debet, nisi in quantum lex
permittit. Dicitur nisi sit supremus de-
gislator; hic enim, cum jus commune im-
mutare possit, consequens est, quod et privi-
legia juri communi inserta, saltem ob jus-
tam causam, revocare queat.

XVIII. Non firmatur tractu temporis
quod de jure ab initio non subsistit.

Sensus est: Nullus actus, qui, dum perfectus
ipso jure invalidus est, solo tractu et lapsu
temporis, sine alio adminiculo, convalescere
potest. Sic et sponsalia à minoribus sep-
tennis contracta non convalescunt, nisi ju-
perveniente aetate per novum consensum fir-
mentur. Sic etiam electio Praelati simoniae
facta nulla est; licet postea irreprehensibili-
ter administraverit, fueritq; per aliquod tem-
pus in administratione toleratus. Ratio clara
est; quia nimirum tempus non est modus in-
duenda vel tollenda obligationis, sed sola
lex, aut etiam voluntas mutuo consensu per-
ficienda firmata.

Neque dicitur Professionem Religiosam ab initio
invalidam factam per ^{quinguentium} ita
firmari, ut reclamans non amplius audia-
tur; ^{Conc. Trid. Sess. 25. c. 19. de Regular. Nam}

Reclamans
Et Professionem hujusmodi non firmari solo
tractu temporis, sed quia praesumitur intra
tantum tempus spatium professionem rati-
habuisse. Fallit tamen haec regula in
prescriptione rei alienae, cujus dominium,
si res mobilis sit, triennio, si immobilis, lon-
go tempore acquiritur.

XIX. Non est sine culpa, qui rei, quae ad
se non pertinet, se immiscet.

Nomen rei in hac regula latiore patitur
sensum; unde regula sic exponi solet: Qui

76
rem, in qua nil quis habet, invadit, aut
negotium gerit, officiumve assumit in vi-
to Domino, vel actum exercet, qui ratio-
ne Sibi status non competit, aut profita- 7 Sibi
tur artem, quam non calleat, culpam com-
mittit, et ad restitutionem damni inde for-
tassis causati tenetur. Fundamentum hu-
ius desumitur ex cap. sua ig. de Homicidio.
et ex regula 36. ff. de R. J. Cui suffragatur
ratio, quia quisquis sic agit, omnino illici-
te agit, ac proinde absq. culpa sua nequit.
XX. Nullus pluribus uti defensio-
nibus prohibetur.

Sensus est, nullus Reus in iudicio con-
ventus pro re vel jure suo quando plures
etiam contrarias exceptiones successive
adhibere prohibetur, ut si una non sit
sufficiens, alia sufficiat. Desumitur
ex alia regula 43. ff. de R. J. ibi nemo ea-
rum, qui negant se debere, prohibetur etiam
alia defensione uti, nisi lex impediat.
In exemplo, qui hominem a se occisum
negavit, potest de homicidio convictus ad
hanc exceptionem recurrere, quod nimirum
cum moderamine inculpato timore id fecerit.
Magnam certe hoc est beneficium soli
res concessum; actori quippe unam dum-
taxat actionem super eadem re intentare
licet, in qua et ad finem usq. persistere de-
bet. l. 2. §. 1. ff. de reg. J. §. 1. ¹¹⁸ Fallit
tamen haec regula, si una aut altera lege
cautum sit, ut plures adhibeantur exceptio-
nes. Unde haec exceptio, nisi lex impediat, ad-
iecta regula juris Civilis huc subaudienda
est. Causis hinc

XXI. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
Haec regula locum habet in iudiciis, in juramentis,

77.
in votis, in electionibus maximè vero in
contractibus. Sensus autem ejus est: Quod
alicui scienter, libere, et justè placuit, præ-
sertim si inde jus tertio sit acquisitum ter-
tio, in ejus detrimentum mutari, vel revo-
cari amplius nequit. Desumitur ex Cl.
Sicut 5. Cod. de oblig. et act. et ex cap.
Nulli 8. de Elect. in 6. Et ratio est, quia
nihil tam equitati adversum, quam placi-
ta ac promissa in aliorum præjudicium non
servare l. j. ff. de pecun. const. Fallit
1. hæc regula, ubi utriusque partis consensu
à placito desessum est, excepto Matrimo-
nio. Fallit 2. in contractibus innomi-
natis, modo adhuc res sit integra, in eis
quippe locus penitentia admittitur.
Fallit 3. in sponsalibus, præsertim
si in dissentientes quædam subsit causa.
XXII. Non debet aliquis alterius
odio progravari.

Sensus proprius est, quod nullus propter delictum
alterius puniri, aut alia gravari de-
beat. Sic ob Mariti culpam, uxor nec in-
quietari, minus bona ejus confiscari possunt.
l. ob maritum C. Ne uxor pro Marito.
Ratio est, quia justitia munus est, suum
cuique tribuere, ergo innocens ferre non
debet, quod nocentem sustinere oportet.
Fallit tamen nonnunquam hæc regula.
nam in crimine Casæ Majestatis, tam hu-
mana quam Divina filii atiam innocentes
propter delictum Patris puniuntur. 2.
propter incontinentiam vitium incontinentia
Parentum arcentur filij ab ordinibus Eccl-
siasticis.

XXIII. Sine culpa, nisi subsit causa, non
est aliquis puniendus.

Hæc regula virtualiter duplex est. 1.º dicit
quod non debet aliquis puniri sine culpa.

2do. quod possit quis puniri etiam sine culpa, modo subsit causa. Ratio 2a est; quia ubi non est culpa ibi nec esse debet poena; siquidem poena est noxa vindicta. C. aliud 131 pr. de verb. signif. Ratio 2di est; quia bonum publicum quod privato praefertur, nonnunquam exigit, ut privato fust puniatur, aut gravetur, ut patet in exem- ^{7 licet aliquin innocens} plis priori regula adiectis.

XXIV. Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.

Sensus est, quod quicumque ex mandato iudicis, vel cuiuscunque legitimi Superioris sui aliquid facit vel omittit, immunis sit a culpa; rationem reddit regula, cum habeat parere necesse; omnino enim superiori parendum est; cum dicat Apostolus c. 13 ad Romanos, ²²⁹ omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Fallit tamen

1. Si iudex, aut Superior praecipiat, quae juri Divino aut etiam humano adversantur; nam iudicis factum juri derogare non potest. C. 1. infra §. 1. ff. de feris.

Fallit 2. Si iudex aliquid mandat, quod ad suum non spectat officium; nam factum a iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est. C. factu 170 ff. de R. J.

XXV. Mora sua aulibet nociva est.

Sensus est: Dilatio culpabilis et damno- sa dandi, vel solvendi, seu solutionem accipiendi, vel faciendi aliquid eo tempore quo quis debet, et potest, eidem nociva est, ita ut omnia damna inde secuta reparare debeatur. Ratio est; quia equum non est alterius culpa alium gravari, ex regula XII.

73
Sed potius poena auctorem suum sequatur,
l. sanimus. C. de poenis. Dixi dilatatio
culpabilis; si enim culpabilis non est, nec
poenalis esse debet; poena enim, ut supra
dicebamus, est noxae vindicta. Fallit igitur
hac regula, quo quis moram suam legi-
time purgaverit, ut patebit ex regula 50
XXVI. Ea, quae fiunt à iudice, si ad eum
non spectant officium, non subsistunt.

Sensus est: omne id, quod iudex aperte
ultra limites potestatis et jurisdictionis si-
bi concessa, vel contra praescripta juris for-
mam facit, invalidum est. Desumitur ex
regula 170 ff. de R. J. Et ratio est, quia
tota vis et officia illorum, quae aguntur
à iudice, fundatur in illius jurisdictione
data, et praescripta; hac igitur deficiente,
caetera corrumpunt, necesse est. Dixi aperte,
nam in dubio de potestate iudicis, va-
lent interim acta eius, ut pote pro quo
stat praesumptio. Fallit hac regula
in spiritualibus, quae potius ex potestate
ordinis, quam jurisdictionis dependunt:
Sic Episcopus Censura Clericum alienum va-
lide ordinat, etiam invito proprio Episcopo.

XXVII. Scienti, et consentienti non
fit injuria neque dolus.

Regula haec intelligenda est copulative,
non disjunctive; ita ut coniunctim quis
sciatur, simulque consentiat, et quidem libe-
re, non vi aut metu coactus; siquidem
nonnunquam scienti fit injuria, sed non
consentienti, quia reclamatur, vel contradi-
cere non audeat. Sensus igitur regulae est:
Nemini fit injuria aut dolus, qui aliquid
sufficienter intelligit, et in illud nulla vi,
nulloque metu coactus consentit. Ratio
est, quia ibi nulla injuria, ubi nulla est juris
violatio; ibi vero nulla est juris violatio, ubi
quis consentiendo juri suo cedit.

20
XXVIII. Quae à jure comuni exorbitant,
nequaquam ad consequentiam sunt
trahenda.

Exorbitare dicuntur, ait hęc Canisius, quae
ab orbita, id est, à via comuni deflectunt,
qualia sunt dispensationes, privilegia,
statuta juri communi contraria, quae in
consequentia, hoc est, ad alias personas,
aut casus non sunt trahenda, vel exten-
denda. Ratio est, quia odia restringi
convenit, juxta reg. 15. supra dilucidata;
sunt autem ea omnia odiosa, quae à jure
communi exorbitant, ut ibi dicebamus; ergo
fallit hæc regula 1. quando agitur de
favore utilitatis publicae. 2. In concessio-
nibus pro favore cultus divini, Religionis,
salutis animarum, aliisque nonnullis casi-
bus.

XXIX. Quod omnes tangit, debet ab
omnibus approbari.

Nota: Alia sunt, quae omnes tangunt, ut
unius universitatis membra sunt, ut
Collegium C, et alia, quae omnes tangunt,
ut singulares persona, et ut singuli sunt.
Et de his duntaxat loquitur præfata re-
gula, cujus sensus est: illud, quod singu-
los ut singulos tangit, ita ab eis omni-
bus approbari debet, ut si vel unus dissen-
sient, tota actio invalida sit; Sic si plures
fundum aliquem in comuni habeant, non
possunt servitutem in eo constitueri, nisi
interveniat unanimis omnium consensus, ita
ut unico dissentiente, constitutio sit nulla.

Ratio est: quia alteri per alterum iniqua
conditio inferri non debet, neque id quod
nostrum est, sine facto nostro ad alium
transferri. C. Non debet, 74. ff. de R. J. l. id, 11 ff. eod.

Obiicitur varios textus, ex cap. 1. de his
quo fiunt à majore parte capituli. Ex l. quod major
19 ff. ad municipale, ubi prævalat, quod à majore
parte statutum fuerit.

81
Q. haec et similia loca intelligenda esse de illis causis, quae non omnes ut singulos, quae singulos, sed omnes ut universos, seu collectivè sumptos, totumque collegium sequuntur, ubi procul dubio quae à majori parte fiunt, valida censentur.

Fallit tamen haec regula in quibusdam casibus in jure expressis; ut videre est C. Majorem ff. de pactis. c. quonia 3. de jure Patronatus, C. Multum 2. C. de comur. reru alien.

XXX. In obscuris minimū est sequendum.

Sensus est, quando in lege, statuto, aut alia dispositione sensus ita obscurus est, ut neque ex natura actus, neque ex antecedente, vel subsequente tenore verborum, neque ex consuetudine loci, nec ex aliis circumstantiis vera Legislatoris, vel alterius disponentis voluntas ac intentio sufficienter appareat, id quod minimum est, hoc est, quod minus gravat, vel obligat, sentire debemus, ita Reiffenst. hic cum aliis. Ratio est, quia jura promissa sunt ad liberandum, quam obligandum, C. Arrianus ff. de O. et A. Extenditur haec regula ad contractus, ad poenas, ad delicta, ad testamenta, ad vota, ad iudicium sententias.

XXXI. Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

Sensus est. Qui notitiam de re vel negotio aliquo habet, aut saltem habere debet, necesse non est, ut ex ulterius fiat denuntiatio, quae in notitiam illius rei devenire possit. Et aperta est ratio; quia id frustra fieret. Dixi saltem habere debet; quia Scire et Scire de bono in jure paria reputantur C. quod te, 5. ff. si certu petatur. c. fin. §. si quis de cland. despons. Fallit in multis haec regula, in iis praesertim, ubi per insinuationem non solum notitia, sed alius finis intenditur; ut in casu citationis ad electionem; in casu, quo iudicis quae talis officium imploratur ad cautelam. Sic etiam ad inducendam contumaciam contra reum absentem, non uno sed tribus edictis opus est.

XXXII. Non licet actori, quod reo
licitum non existit.

Hoc regula demonstrat, quod actor in iudicio
non sit melioris conditionis, quam reus, ac provin-
de, quod illi licet, etiam huic licitum esse
debet: et vicissim quod illicitum huic, etiam
illicitum fore illi. Sic post litem contesta-
tam non amplius licet reo revocare procura-
torem, l. post litem contest. 17. ff. de procur.
igitur multo minus id licebit actori. Fun-
damentum datur ex regula 125. ff. de
R. J. ibi: favorabiliores Rei potius quam
actores habentur.

Dices: Accusator potest reum accusare de
crimine publico, reus autem accusatus suum
accusatorem non potest reaccusare. L. neganda.
C. qui accus. non poss. ergo. R. Id ideo fieri, quia
non relatione criminum, sed innocentia sua
se purgare debet reus l. si quis s. princ. ff. de
public. offic.

XXXIII. Mutare consilium quis non potest
in alterius detrimentum.

Hoc regula concordat cum ea, quod semel
placuit amplius displicere non potest. reg. XXI.
et est utriusque sensus; quod enim hic expressis
verbis caveatur, ne quis in alterius detrimen-
tum mutet consilium seu consensum, hoc idem
in illa subintelligi debet, ut ibi adnotavimus.
Porro à contrario sensu hujus regula bene
infertur, quod si ex mutatione consilii
nullum emergat alteri damnum, aut incomo-
dum, ea impune fieri possit, ut in deposito,
mandato, societate, qua pro arbitrio revo-
cantur, re adhuc integra.

XXXIV. Generi per Speciem derogatur.

Sensus est: Specialis juris dispositio deroga-
gat generali, si sibi contraria existant:
quod idem dicitur de minus communi dispositione,
qua pariter magis communi praesudicat. Sumi-

Jur hac regula ex l. in toto Jure 8. ff. de R. et
 Ratio est, quia potestate Principis est, necessi-
 tate publicâ sic exigente, legem à se, vel suis
 antecessoribus latâ limitare, quod facit per
 speciale mandatum. Fallit tamen in pri-
 vilegiis, arg. c. cum ordinē de Rescript; quâ
 in aliis, ubi per genus iam est acquisitū, jus
 tertio; quia tunc speciale non prejudicat ge-
 nerali, nisi de eo fiat expressa mentio, et
 derogatio, arg. c. super eo 15. de offic. Delegat.
 XXXV. Plus semper continet in se
 quod minus est minus.

Sensus est: quantitas major sive in summa
et numero, sive in pondere et mensura sem-
per in se continet quantitatem minorem: et
quodlibet totum continet in se partem. Ratio
 hujus regula magis ex lumine natura quâ
 ex Jure innotescit. Regula hac locū ha-
 bet et in ultimis voluntatibus: Sic si quis in-
 tendens alicui legare quartam bonorū partem,
 ex errore scripsit dimidiam, ratio non debet
 propterea invalidum censeri legatum, sed de-
 betur Legatario quarta pars, ut pole, quod di-
 midia, quâ plus importat, infit, l. qui quartam
 15 ff. de Legatis. II. In contractibus: Sic si
 alicui stipulanti viginti, alter decem respondeat,
 non inutilis reputari debet stipulatio, sed sic sti-
 pulans obligabitur ad decem, l. 1. §. 4. ff. de verb.
 oblig. III. In judiciis. Unde absolutus à petitione
 totius absolutus etiam videtur à quavis parte illius.

Porro exempla, quæ huic regula videntur contra-
 ria non loquuntur de plus et minus in quantitate
 vel toto, circa quod hæc regula solum in-
 telligenda est: vel aliter se habent vi forme
 mandati, quod certū quid prescribens, accuratè ser-
 vandum est: vel adest specialis juris dispositio.
 XXXVI. Pro possessore habetur, qui dolo dedit
 possidere.

Sensus est: Qui rem alienâ bonâ vel malâ fide
 possidet, eam, ab alio vindicandam advertens, illâ

84

dolo malo, aut lata culpa possidere desit, eandem
v. g. consumendo, vel distrahendo, pro possessore,
fictione juris, adhuc in sui damnum habetur, et
ut talis pro restitutione, vel estimatione rei con-
veniri potest. Recessit cum aliis. Desumitur
ex l. qui dolo 131 ff. de R. J. Et ratio est, quia
fraus et dolo alieni patrocinari non debent. C. ex
genere 16. de Rescript. Vnum huius regulae cernere
est in rei vindicatione, in petitione hereditatis,
ac diversis aliis actionibus.

XXXVII. Utile per inutile non debet vitari.

Sensus est: Quidquid de jure validum est, valo-
rem suum non amittit per hoc, quod aliquid ineptum,
vel prohibitum ei annexum est. Ratio est, quia
actus potius valere debet, quantum potest, quam
perire, l. quoties 13. ff. de ~~est~~ rebus dubiis
Hac regula fallit 1. Si utile et inutile à se in-
vicem separari nequeant, quo enim separationem
non admittunt, in totum vitiantur, arg. l. 1. §. 17.
ff. de aqua quotid. et aestiv. Fallit 2. Si contra
substantiali formam utilis, inutile admittatur:
ut in Electione Episcopi, ubi ad eam Laici admittun-
tur. C. Messana 93. de Elect. Fallit 3. et quin-
dem universaliter, ubi Specialis ratio, vel casus
specialiter in jure excipitur.

XXXVIII. Ex eo quis non debet fructum consequi
quod nisi extitit impugnare.

Sensus est: Qui aliquid in iudicio semel repro-
bavit, aut impugnavit, pro suo fructu, et commo-
do approbare, aut adducere amplius nequit. Sic
qui quamdam sanctionem Apostolicam, aut instru-
mentum publicum, vel testimonium minus au-
thenticum aspernit, et ita impugnavit, ea
postmodum nequit in sui favorem allegare.
Sic etiam si quis testamentum tanquam falsum
impugnat, vel contractum tanquam invalidum
impugnat, nil inde emolumenti amplius con-
sequi poterit. Ratio regulae est, quia is, qui
impugnat rem aliquam videtur renuntiare suo
beneficio, quod ex ea re consequetur: et aliunde

85
nimis turpe est, ad hoc redire, cui semel re-
nuntiandum existimavit C. cum olim de cenfi-
bus. et l. si quis jurandū C. de rebus creditis.

Fallit haec regula, ubi quis ante sententiam
desistit ab impugnatione; ad quod jura poeni-
denti, et desistenti ignoscant, C. alia §. C. de his
quibus ut indig.

XXXIX. Cum quid prohibetur prohibentur omnia,
qua sequuntur ex illo.

Sensus est: Quando aliquid velut illicitum, vel
ut invalidum prohibetur, similiter ut illicita
vel ut invalida censeri debent ea, quae ex illo
dependant. Desumitur ex regula 42. h. §. ac-
cessorium naturā sequi congruit principalis. Cui
concordat Sumarium c. translato 3. de constit.
ibi quod de uno conexorum statuitur, ad alia
conexum extenditur. In exemplis. 1. Quia
prohibitum est in quadragesima comedere
carnes, prohibita etiā censentur omnia, quae
ex sementina trahunt originem carnis, laevi-
dalicet, ova, caseus c. deniq. 6. dist. 4. Intelli-
ge, nisi alicubi praescripta vigeat consuetudo.
Item, Quia alienatio bonorum Ecclesiasticorum
non servata debita solemnitate non solum
illicita, sed invalida est, ita pariter non solum
illicita, sed etiā invalida erit quaevis donatio
aut venditio eorum. Rationem assignat Bal-
dus ad l. quamvis C. de fideicom. quia ille, qui
intendit principium, intendit et finem.

XL. Pluralis locutio duorum numero
est contenta.

Sensus est: quaecumq. in lege, instrumentis, vel
quacumq. alia dispositione terminus pluralis pro
plures, plura c. ponitur; requiritur, sufficitq. nu-
merus dualis, seu duorum. Desumitur ex l.
ubi numerus 12. ff. de testibus. Sic ubi ad
valorem actus plures testes indistincte requi-
runtur, sufficiunt duo. Fallit tamen haec
regula in iis, in quibus certus numerus v. g. tes-
tium ex speciali juris dispositione desidera-
tur, ut in testamentis, Codicillis, donationibus

86
mortis causa alijsq; nonnullis casibus, de quibus
glosa hic.

XL. Imputari non debet ei, per quem non stat si non
faciat, quod per eum fuerat faciendum.

Sensus est: Nec poenā, nec damnū sentire de-
bet, qui ob legitimum impedimentum non facit,
quod alias facere deberet. Ratio est, quia sine
culpa nemo puniri, aut jure suo exui debet arg.
c. sine culpa 23. h. t.

Porro inter legitima
impedimenta recensentur sequentia: gravis
morbus, captivitas, aeris infectio, inundatio,
aut alia gravia pericula viarum, bellū, violen-
ta detentio, causa reipublica, mors parentū &c.

Hinc Clericus morbo correptus beneficii sui
fructus percipere non desinit; quia per eum
non stat, quod minus Ecclesiae deficiat.

Similiter si quis à sententia appellans, intra
annum eam non prosecutur, appellatio tamen
in prejudicium illius non censetur deserta, si
probet, justā se ratione propeditum fuisse.

Fallit hac regula, quando quis suā culpā,
vel potius studio et dolo hujusmodi contra-
hit impedimentum; cum regulariter loquendo
quis teneatur de casu, qui sequitur culpam
Can. Iape 50. dist. 50. Neg, excusari meretur,
qui sibi culpam iniecit, l. si fidejussor, y. §. 2.
in fin. ff. qui satisd.

XLII. Accessorium naturam sequi
congruit principalis.

Principale appellamus, quod in re præcipuum
est, et quasi causa illius, quod accedit, Canis. hic.

Sensus itaq; regula est, quod tanta sit dependentia
accessorii à principali, ut hocposito, vel infirma-
to, sitidem illud ponatur, vel infirmetur.

Fundamentum est, quia connexorum eadem
est ratio ex c. translato 3. de constitut.

In exemplis: A. quando alicui delegatur causa,
delegata quoque censetur citatio, examinatio tes-
tium, contumacia declaratio &c. eo quod hæc sint
accessoria causa c. præterea 5. de offic. deleg.

2. qui vendit praedium, cui inest aqua ductus, vendere etiam censetur, jus aquae ac fistulae, per quam aqua transit. 3. Si matrimonium non subsistit, nec dos nec donatio propter nuptias intelliguntur. Fallit tamen haec regula, quando in principali et accessorio non eadem, sed diversa reperitur ratio; aut quando jura in specie aliter disponunt.

XLIII. Qui tacet, consentire videtur.
 Sensus est: qui tacet in favorabilibus consentire videtur: qui vero in odiosis tacet tunc solim consentire videtur, quando facile contradicere potest, et non contradicit. Prima pars est certa. Secunda vero ex eo elucet, quia dum ^{quis} praesens scit rem fieri, et tacet, sua taciturnitate facit quod de jure merito praesumatur idem sentire. Dixi quando facile contradicere potest; unde fallit haec regula in superioribus qui tacent, et non contradicunt; dum praevident ex hujusmodi contradictione majora obventura mala. Fallit etiam, quando ad formam et substantiam actus consensus verbis vel signis expressa de jure requiritur, quemadmodum requiritur ad valorem matrimonii, ~~et ad~~ ^{ad} susceptionem baptismi ~~et~~ in adultis C.

~~non videtur verum: v. G. in casu quo propter filios tacentibus. Videatur Cap. unicus. §. fin. de Respon. Impub. in 6. Sanchez. Diss. 23...~~

XLIV. Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.

Prior regula agit de consensu tacito, et extra interrogationem locum habet; haec vero de negatione confessione et negatione, et non nisi in casu interrogationis procedit; unde sensus illius est: qui ad interrogationem alterius tacet, regulariter nec fatetur, nec negare praesumitur: sic si quis extra iudicium, vel etiam in iudicio a non iudice interrogatus, an hunc vel illum percussisset, taceat, non ideo pro consentiente, vel pro inficiente habendus est. Ratio clara est; quia talis respondere non tenetur. Dixi extra iudicium, vel in iudicio a non iudice; unde si quis in iudicio

88
Iuris à iudice legitime interrogatus taceat,
pro confesso, aut inficiante habetur. l. de actu
te ff. de iur. interrog. in jur. facian

XLV. Is, qui in jus succedit

XLV. Inspicimus in obscuris, quod est
verisimilius, vel quod plerumque
fieri consuevit.

Sensus est, quando non constat de intentio-
ne contrahentium, vel statuentium, omnibus
consideratis tenendum est, quod magis veritati
conspicuum est, aut quod ordinaria fieri
solet. Ratio 1. partis est, quia ubiq;
tenenda est veritas, igitur ubi ea manifeste
haberi nequit, saltem amplius tenendum est, quod ma-
gis ad veritatem accedit, seu ei magis confor-
me est. Ratio 2. partis fundatur in l.
sanctorum ff. de i. f. ibi: Si non appareat,
quid actum est, aut confagnens, ut id sequa-
mus, quod in regione, in qua actum est,
frequentatur. Hoc regula potissimum in
contractibus locum habet.

XLVI. Is, qui succedit in jus alterius, eo jure,
quod illi, ubi debet.

Sensus est, Qui in jus, dominium, ve alterius
succedit, eodem jure, quod illi alter habuit,
active et passive uti potest, et debet, active qui-
dem, quia omne jus agendi, quod alter habuit,
sortitur, passive vero, quia quod alium compe-
tebat contra eum, cui successit, competit et
modo contra ipsum, tanquam eius successorem.
Regula haec fundamentum habet in l. qui in
jus ff. de B. f. Porro in jus succedere
dicitur heres, bonorum possessor, item fisco quod
bona fisco illata. In dominium vero, puta, rerum
singularium, donataris, Legataris, emptor et

895
similes. Conis. hic. Fallit autem haec re-
gula in merè personalibus, id est, quae personae
defuncti colerebant, ut sunt privilegia persona-
lia, aut ea, quae propter ipsius industriam, mentem
competebant, aut ipsius demerita debebantur;
haec enim cum persona expirant reg. 7. de R. J. in b.

**XLVII. Presumitur ignorantia ubi
Scientia non probatur.**

Sensus est: tamdiu quis presumitur habere
ignorantiam facti alieni, quamdiu non probatur
illius habuisse scientiam. Dixi facti; quia
eorum, quae juris sunt, non ignorantia sed sci-
entia presumitur ex reg. 13. h. f. Dixi alieni,
quia propria facta ignorare nemo prudenter
presumitur, uti observat Barboza in reg. 13. mo-
do citata, n. 20. Ratio regulae est; quia cum
facta aliena per innumera sint, etiam expertissi-
mos facile latent. ut dicitur l. 2. f. de fur.
et fact. ignor. fallit 1.º in ijs, quae
publica et notoria sunt. 2.º in ijs, quae
quis ex officio scire tenetur, c. fm. de
Constit. in 6.

**XLVIII. Locupletari non
debet aliquis cum alterius
injuria vel jactura.**

Regula haec est clara, dummodò
particula vel sumatur conjunctivè, non
disjunctivè: ut sit Sensus: Locuple-
tari Nemo debet cum alterius injuria
et jactura. Nam etiam Regula 208.
f. de R. J. ex qua haec desumpta est,
exprimit Sensem Copulativum, ibi:

90
Jura naturali aequum est, Neminem tuum
alterius detrimento et injuria fieri locum
plurimum. Et quod alioquin quia
Jura Lucra in bello justo et portata rem
navi non possent, abq. munera comoda
ex varijs contractibus cum alterius da-
trimento justè acquisita non vacarent
à culpa, quod dicere absurdum videt.

Quod autem particula vel non
raro copulativa in Jura sumi debeat,
manifestum fit ex L. cum quidam 4. §.
melius itaq. C. de Verbor. et res. Signif.

Dixi Nemo. Nam hac Regula
se extendit ad omnes etiam alias Privi-
legiatis Personas aut communitates ut
sunt pupilli, Ecclesie, Monasteria, Res,
publica &c.

XLII. In penis benignior est
Interpretatio faciendā.

Sensus est: quando in Legē vel alia
Dispositione Verba circa penas sunt
ambigua, in mitiorem partem declinan-
dum est. Fundamentum est; quia
odia restringi et favores convenit am-
pliori. Reg. 15. de R. l. in 6. Sic: Si
ambiguum sit, an Verba legis penam per-
petuam, aut temporalem imponant, a spu-
menda est temporalis c. ex litteris ij. de Constil.
Fallit in nonnullis casibus, ac nominatim
in Excommunicatione. Hæc enim absolute
lata non de minori, sed de Majori intelligenda
est. c. si quis 5. q. de Sentent. Excom.
Ratio est, quia hæc magis expedit ad conti-

tinendos fideles in officio suo.
L. Actus legitimi conditionem
non recipiunt neque diem.

Actum legitimum vocamus inquit Canisius
hic, qui vel a lege introductus est, ut heredi-
tatis institutio, adoptio, emancipatio
et similia; vel a lege certam formam re-
cepit, veluti stipulatio; vel denique a lege
approbatus est, ut Emptio, locatio alij
Contractus.

Caeterum ut advertitur
D.D. simpliciter de omnibus actibus legiti-
mis hac Regula accipienda est; siquidem
maxima eorum pars conditionem et diem
patiuntur, sed solum de ijs, quorum na-
tura abq; institutioni repugnat dici,
seu temporis futuri vel conditionis de
futuro contingenti adjectio. Unde

Sensus Regulae est: Actus legitimi illi,
quorum valor in futurum contingens
eventum ex ipsa natura actus vel iuris
dispositione suspendi nequit, in totum
vitiantur adjectione conditionis de futuro
contingenti, aut dici, seu temporis futuri.

Regula haec desumpta est ex L.
actus 77. ff. de R. J. ibi: Actus legitimi
qui non recipiunt diem, vel conditionem
veluti emancipatio, acceptilatio, heredi-
tatis institutio, servi optio, datio Tu-
toris, in totum vitiantur per temporis vel
conditionis adjectionem. Quis, qui adij, pro-
test adoptio, sententia Judicis, postu-
latio, electio &c. Hinc electio V. S. Titij
in Abbate nulla est, si facta est sub hac
conditione |: si morbo, quo singulis annis

92
corripitur, infra annum non afficiatur.

LI. Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.

Sensus est: Res quae vel per consecrationem, vel per Benedictionem Sacramentalem vel Sacra facta sunt, valuti Ecclesiae, Altaria, Cimiteria, Calices, paramenta Ecclesiastica, etiam Monasteria, Hospitalia, aliq. loca pia auctoritate Papali, vel Episcopali ad usum Divinum, causa sua principaliter ordinata, ad saecularium seu Laicorum profanos usus transferenda, et adhibenda amplius non sunt. *Arifanctus hic.*

Fundamentum Regulae est ipsa Reverentia, quae cultui Divino, et rebus sacris debetur. Sic igitur, Casula vetusta, aut fragmanta ejus ad usus profanos adhiberi nequeunt (Can. Vestimenta 22. de Consecrat. Dist. 1). Sic etiam ligna V. S. Ecclesiae dicata non possunt ad usum profanum applicari (Can. ligna 38. ead. Dist.).

Fallit tamen haec Regula in rebus animatis, quae dum se consecrari V. S. participant in vita Divino, eidem restitui debent. (Can. ex antiquis 9. et Can. frequens 10. Dist. 54.)

LII. Non praestat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum.

Sensus est: Quidquid de Jure nullum est, minima impedit, quin alius actus va

libe et licite fieri possit. Sic sponsalia cum minore Septennio contracta ab eo adeo invalida, non praestant impedimentum publicae honestatis, sicq. non impediunt, quo minus quavis pars contrahentium cum consanguinea alterius sponsalia ac matrimonium valide ac licite contrahere queat.

Fundamentum similiter ex Reg. 64. de R. J. in 6. ibi: quae contra fuis fuerint debent utiq. pro infectis haberi.

Fallit in ijs casibus haec Regula, in quibus sola voluntas sufficit ad producendum effectum, veluti in Legato; hoc siquid alicui rite factum, censetur tacite revocatum, si idem postea aliter legat Testator, etiamsi posterior Legatarius huiusmodi legat. Sit in capax, consequenter respectu illius Legatum invalidum sit. L. plane 34. pr. ff. de Legat. j.

LIII. Cui licet quod est plus licet utiq. quod est minus.

Licet haec Regula lumina naturae nota videatur, nihilominus non in omnibus procedit, sed solum in ijs locum habet, ubi utrumq. tam majus quam minus e jusdem sunt ordinis, ac utrumq. in eadem paritatis ratione versantur. arg. l. Solemus 6j. ff. de Jur. dicij, et c. j. de Tormentis.

Sensus proinde est: Cui licet quod magis est, licet etiam quod est minus, modo utrumq. sit ejusdem ordinis, eademq. in eis reparabitur Ratio. Sic si alicui licet testamentum facere, etiam mortis causa donare licebit; quia hoc minus est, arg. l. tam is 25. ff. de mortis caus. donat. Itē si alicui

Monasterio ratione Parochiae inopporatae indistinctim ac
infirmis decimas accipere licet, licebit ac integre vel
eodem modo etiam de liberalibus capere, cum unione plenissima
hac respectu illarum quid minus sub C. ex
parte 27. de Decimis. 117.

Porro ex illa affirmativa Regula nas-
citur alia Negativa: Nempse, cui non
licet quod minus est, etiam quod majus
est non licet. Sic, si non licet retrahere,
neg. licet incidere.

Fallit 1. quando forma mandati
aliud requirit; hac enim semper est ob-
servanda.

Fallit 2. quando minus ex Lege
prohibetur, et conceditur majus.

LIV. Qui prior est tempore
potior est Jure.

Hac Regula solam procedit in iis
quibus utriusque contractus proorsus par
est causa. unde

Secundus est: Inter contractus, quorum
par est causa, illa preferitur, qui prius
vel antiquius jus habet. Sic: cui
collatio beneficii prior facta est, postari-
ori preferitur, qui in Collegium ante
alium receptus est, etiam ante ipsum
conditum, promeritum. Cuius prius
oppignorata est, prior etiam erit in debi-
to consequendo. Ratio Regulae est,
quod jus acquisitum alteri invito aufer-
ri non possit.

Fallit hac Regula specialiter in
Privilegijs, ad quod non ex tempore aut
maribus sed ex causa. l. privilegia 32.
f. de Rebus auctorit. Jus. possidend.

Hinc annotat Glosa ibidem, Privilegiatus
preferitur non Privilegiato in Solvendo, ac
repetendo, licet tempora sit posterior.

LV. Qui sentit onus, Sentire debet
commodum et econtra.

Sensus huius Regulae ista est: qui sentit
onus alicujus rei, Sentire etiam debet com-
modum eidem rei annexum, et vicissim, qui
sentit commodum ipsius, Sufferre etiam debet
onus eidem annexa. Desumpta est

haec Regula ex L. Secundum naturam
jo. f. de R. J. et L. un. d. 4. ad fm. c.
de caducis tollend. Sic: qui Para-

chus laboras in administrandis Sacramentis
aut alijs Divinis paragendis Sustinere de-
bet, congruum est, ut etiam inde competentes
fructus percipiat. Et vicissim: quia
Parochus fructus Beneficij percipit, opor-
tet, ut et Parochialia munia obeat, alijs
obsequia divina praestet.

Corro ex hac affirmativa Regula alia
Negativa consurgit: Nempe, qui non sen-
tit onus, nec Sentire debet lucrum: et e-
contra, qui non sentit commodum, seu lucrum
nec Sentire debet onus. Hinc juxta

Glossam communiter receptam in Car.
omnis q. de Consec. d. j. recte docatur,
Parochum, cui Decimae, alijsq. proventus
Subtrahuntur, non teneri ad onera Para-
chialia.

Fallit j. haec Regula, ut commu-
ter advertunt in ijs, in quibus onera et
commoda non sunt connexa, sed disparata.

Fallit 2. Quando ex propria in-
stitutione et natura rei, vel ex iuris

7 hinc non consequitur
Peregrini gaudent privile-
gijs locoru, ubi hospitan-
tur; ergo etia legibus
eoru dem subiacere debent;
nam alia est causa privi-
legioru, et alia Legum.

Dispositione alicui officio est annexum onus
sine compendio, ut filius in mandato l. j. §. 4. ff.
mandatis de tutela fratrum pro sorore l. j.
in fine ff. de legitimis Tutor.

LVI. In re communi potior est
conditio prohibentis.

Sensus Regulae est: si res indivisa ad
plures vel singulos pertinet, non potest
alienari, destrui, vel mutari. Si vel
unus differat, est contradictoria.

Sic, si plures praedictum in communi habent,
aut, quod alienari intendunt, uno tamen
vultente, huic potius acquiescere o-
portet. arg. l. Sabina 2. ff. de commu-
ni dividendo. Ratio est: quia iniquum
est, aliam factis quaequam laedi, aut
ius suum dimitti l. non debet alteri
ff. de Reg. J.

Dixi plures vel singulos; nam si
res ad plures vel collectivè sumptos,
sive Collegium constituentes spectat,
tunc major pars, etiam si ceteri contra-
dicant, prevalere debet, ut jam ad no-
tavinus supra ad Reg. 29.

Fallit 1. haec Regula, quando
V. G. ex mutatione rei socii prohibentis
nullum imminet damnum; prodesse enim
sibi unusquisque, dum alij non nocet, non
prohibetur, nec quaequam hoc nomine
prohiberi l. j. §. 11. ff. de aqua et plu-
via arid.

Fallit 2. Si socius ubi res
communi ad destinationem usum, veluti
si in communi sepulchrum, frustra enim inferatur;

tunc ab altero prohibetur.

Hic advertit, receptum esse à Juris, quod
cuius alterum invitum pertrahere possit ad
divisionem pro evitandis discordijs, quas
communio excitare solet. L. cum Patet
d. 20. ff. de Legat. 2.

LVII. Contra eum qui legem
dicere potuit apertius, est inter-
pretatio facienda.

Nomine Legis hęc intelliguntur Conditiones
pacta, quę V. G. Contractibus apponi solent
ut communiter advertunt DD. Unde Re-
gula Sensus est: Qui in certis actibus
præsertim Contractibus, Conditiones aliq-
pacta ad alterum obligandum per Verba
ambigua adiecit, pati debet, quod in ipso
præiudicium interpretatio fiat.

Ratio est: quia in eius potestate fuit
ut Legem apertius diceret, sibi proinde
in culpam imputet, quod Verbis obscuris
usus sit.

Glossa ponit hoc Exemplum ad C. in præsen-
tia de probat. Qui suam professionem
impugnans dicit, se tempore professionis
fuisse minorem, contra ipsum interpretatio
fit, quod fuerit minor 25. et non minor 14.
annis, atq; adeo professio extiterit valida
cum enim potuisset clarius dicere, affe-
rans se impuberem fuisse, et non dixit
merito contra se interpretationem pati
debet.

Fallit j. hæc Regula, quando ali-
de certo et verosimilis de mente eius
qui obscuris usus est Verbis, constat, juxta
Reg. 45. de R. G. h. t. Inspicimus in ob-
scuris, quod verosimilius est.

Falib 2. in testamentis et ultimis Vo-
luntatibus; has enim interpretari Testato-
ris est, quoadiu vivit. L. Haredes palam
21. d. i. f. qui testan. facere post morte autem
Testatoris, Si circa res legatas dubium
remaneat, electio ordinari peres hoi-
videm ad. L. Siquis 32. d. i. f. de
Legali. i.

LVIII. Non est obligatorium contra
bonos mores praestitu juramen-
tum.

Sensus est: qui iurata aliquid facere,
aut omittere quod peccatum in se continet,
nec proinde licite observari potest, iura-
mentum servare minime tenetur, aut
debetur.

Ratio est; quia sicut
iuramentum toties servandum est, quo-
ties non vergit in aeterna salutis dis-
pendium c. cum contingat. 28. de
iurap. d. fin. Sic e contra, ubi periculum
in aeterna salutis dispendium servandum
non est.

Præterea iuramentum
non est vinculum iniquitatis car. 22. caus.
22. q. 4. Neg. dicas: Usuras
illicitas esse, et tamen si quis eas solvere
iuraverit, iuramento stare tenetur.
c. debitoras C. de iuraj. nam de usu-
ras non ex parte dantis, sed solum
ex exigentis illicitas esse.

LIX. Dolo facit, qui petit quod
restituere oportet eundem.

Sensus est: qui rem aliquam ad se
non pertinentem ab altero petit, quam
eidem exigentis iustitia statim resti-

29^r
tuare taretur, animo fraudandi facisse praesumitur. Sic, qui iuratas a debitore petit, ex dolo agere praesumitur, quia eas eidem statim restituere obligatur. C. cum tu. §. et C. tuas. 13. de Usuris.

Ratio Regulae est: quia paria sunt non accipere, vel acceptum retinere non posse. l. fin. ff. de condic. ob causam.

Dixi eadem. Secus enim dicendum, si alteri tertio res restituenda est, unde commodatarius rem sibi comodatam, et postea a fure ablatam, ab eodem iusto petit, ut eam restituat Domino.

Fallit nonnunquam haec Regula, nominatim in Casu restitutionis Spoliatorum, ubi namque Spoliatus rem sibi ablatam de fure petere potest, quia tamen si in mala fide versetur, statim restituere tenetur.

LX. Non est in mora, qui potest exceptione legitimam se tueri.

Nota. Secundum fura per moram intelligitur culpabilis, damnosa ac nociva dilatio faciendi aliquid eo tempore, quo quis debet. Unde

Sensus Regulae est: dilatio culpabilis si imputari ^{non} debet, nec proinde poenas incurrit, qui probare potest, quod ex justa causa non praestiterit, quod erit praestandum, aut non solverit, quod erit solvendum.

Ratio Regulae est: quia ubi iusta ac legitima exceptio vel excusatio adest, culpa abest, ubi autem culpa

100
abest, ibi mora dicitur culpabilis esse requirit.
In exemplo: Caricus dicitur requirit in mora,
non solvendo partem Decimarum quartam,
si tueri se possit exceptione prescripti-
onis. C. de quarta. 4. de prescript.

LXI. Quod ob gratiam alicuius
conceditur, non est in eius dis-
pendium retorquendum.

Sensus est: quod alicui conceditur
tanquam favor et gratia, non est tra-
hendum ad ejus incommodum et prejudicium.

Ratio est: quia, si id, quod in gratia
concessum est, in dispendium traheretur,
jam non esset gratia, sed onus.

Sic igitur privilegium Civitatis Clericis
et Studiosis concessum, non includit onera;
quia alias non in commodum, sed in damnum
caderet.

Sic etiam professores, qui alias a ple-
bana familia ortum ducunt, licet 20. an-
nis docendo, nobilitate decorentur L
un. C. de Profess. qui in Urbe, minima
tamen amittunt favores, quibus ut ple-
bei poterant, non nobilitatis hono-
ris obsid.

Falitur haec Regula, quando Prin-
ceps ad instantiam tantum petentis,
non autem motu proprio aliquid con-
cessit: Exemplum habetur in C
Brudentiana 2. de mutuis petit.

LXII. Nullus ex consilio, dum
modo fraudulentum non fuerit,
obligatur.

Sensus est: qui bona fide alteri

107
datur consilium, minimè tenetur ad rasar
cienda damna, quae inde forsitan proveni
unt. Ratio est: quia ex opere
Charitatis, quale est consilium bonae fide
datum, nullus damnum referre debet,
alioquin nemo amplius esset, qui afflictis
consilio succurrere vellet.

Dixi bonae fide datum; Nam si quis
mala fide procedat, extra controversiam
est, consilium ejus malitiosum parare
obligationem ad reparanda damna etiam
tertio inde secuta. patet ex ipsis
Regula Verbis, dummodo fraudulentum
non sit. Ergo à sensu contrario: quod
est fortissimum in Jure argumentum:
si fraudulentum est, parit obligationem.

Fallit haec Regula in ijs, qui ex
officio consilium dare tenentur, ut Jur
V. S. Apsopos. Medici, Advocati &c.
quia isti ex quasi contractu, adeoque
ex justitia tenentur eam comparare
Scientiam, quae officio suo bene fungi
possunt. Hinc si ex imperitia damnosum
dant consilium, hoc ipso culpam latam
committunt, ex qua oriri obligationem
indubitatum est. arg. l. j. v. j. f. l. i. m. a.
507.

LXIII. Exceptionem abiciens,
non videtur de intentione Ad
versarij confiteri.

Sensus est: quando Actor in judicio à
Reo aliquid petit, hic verò nec expressè
negat, nec confitetur factum, in quo pe

105
petitio Actoris fundatur, sed solum contra
hujusmodi petitionem accipit, et si
sensus non est, intentionem Actoris, id est
factum, cui in iudicio petitio Actoris,
confiteri.

Sic, si Cajus Actor dicat: mutuos
dedi mille floranos Tibio, quos ut mihi
solvas, peto; iste vero non expressè ne-
get, nec fateatur hoc factum, sed contra
sic accipiat: quamvis mihi mutuos
mille floranos dedisses, tibi tamen jam
nil habeo, quia proculdubio jam pridem
solvi: in tali Casu non censetur Tibius
fateri intentionem Caj.

Ratio Regula est: quia Exceptio
non alia intentione Actoris à Reo objici-
tur, quam ut excludat ipsius intentionem;
ergo non fundare, aut fateri requirit;
actus enim nostri non operantur ultra
nostram intentionem.

Ceterum Doctores communiter hinc pro
praxi suadent, Exceptionem puram nunquam
quam ponendam esse, sed vel factum
absolute negandum, si Verisimile sit id
ab Actore, sufficienter probari non posse,
vel sub conditione apponendam excep-
tionem, dicendo V. G. Nego datum mihi
fuisse mutuum, et si,posito, non concessis-
se, datum esset, jam pridem solvi, tunc
enim adhuc remanet onus probandi, datum
mutuum peres Actoris, et non pro-
bante, reus absolvitur. arg. C. cum
venerabilis. C. de Except.

103
LXIV. Quae contra Jus. fiunt, de-
bent utiq; pro infectis haberi.

Sensus est: quidquid fit contra Legem, quae
actum irritat, vel illius formam Substantia-
lem praescribit, invalidum est, desumit
ex L. non dubium s. C. de Legibz. Dixi
quae actum irritat. Nam quae fiunt contra
legem solummodo actum prohibentem, nisi
haec formam actus praescribat, valida esse
manifestum est ex C. ad Apostolicam. 16. de
Regular. ibi: multas fieri prohibentur,
quae si facta fuerint, obtinent roborem firmi-
tatem.

Notanter dixi nisi haec formam actus praescribat. haec enim ubi a Lege praescribitur
et non servatur, actum pro infecto ac nullum
haberi debet. arg. C. cum dilecta 22. de
rescript. ubi enim deficit essentiale requi-
situm, quale est ipsa forma Substantialis
deficit et ipsa res. Sic Electiones, in quibus
forma ab Ecclesia praescripta non servatur,
pro infectis habentur. C. quia propter 4. de
de Elect.

LXV. In pari delicto, vel Causa
potior est Conditio possidentis.

Regula haec duo continet membra.
Primum hunc habet sensum: quando duo
unum idemq; delictum cooperantur, ut
tamen ut unus ex delicto del. et alter
accipiat, melior est conditio accipientis
ac possidentis, quippe qui restituere
amplius non tenetur. Sic si quis furtivi
pecuniam del., ut iniquam fecit sen.

tertiam, datum ab eo, postquam ipsam
tubit, amplius repetere nequit.

Sonus 2. Membrum iste est: quando duo
in pari versantur causa absq. datus,
potior est conditio possidentis, ista est
a possessione ceteris paribus dajci non
potest. Sic quando duo tandem rem
emunt, praevalet illa, cui res tradita est.
Ratio utriusq. est, quia Possessor praefer
quod cum altero pari passu ambulat, in
super Titulum certum, scilicet Posses
ionis, habet, quo alter caret; a quibus
promissa est, ut fura si magis favoreant.

Fallit haec Regula quoad mem
brum in Simonia reali, in qua qui
aliquid accipit, datum restituere te
netur, arg. C. de hoc. ij. de Simon.

LXVI. Cum non stat per eum
ad quem pertinet, quo minus
conditio impleatur, haberi debet
perinde, ac si impleta fuisset.

Haec Regula desumpta est, ut adve
tunt DD. ex L. in Jure Civili 101. ff.
de R. J. ibi: In Jure Civili receptu
est: quoties per eum, cuius interest,
conditionem non impleri, fit, quo minus
impleatur, perinde haberi, ac si im
pleta conditio fuisset.

Unde, ut clarior hujus Regula reddatur sep
sus, in ea aliquid suppleri, et sic efferi de
bet: cum non stat per eum, in cuius favorem
aliquid sub conditione ordinatum est, sed po

105
tius per eum, cuius interest, ne conditio impleatur, haberi debet perinde ac si implata fuisset. Si Testator legat mihi fundum sub conditione, si decem aureos dadero heredi, et non per me, sed per heredem stat, quo minus recipiantur, conditio pro implata haberi debet. Ratio est: quia Nemo potest ad impossibile obligari Reg. 6. de R. J. in 6.

Dixi cuius interest, ne conditio impleatur. Nam, praesens Regula saltem modo loquitur de casu, quo quis ab implenda conditione sine impositione impeditur ab eo, cuius interest, ne conditio impleatur, puta quia per huius impletionem aliquid amittere cupit; et per hoc distinguitur praesens Regula à Regula 41. quae agit de eo casu, quo quis per alicuius casus eventum vel etiam per tertium impeditur, ne faciat id, quod cum facere oportuisset.

LXVII. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

Hae Regula duplicem admittit sensum. 1. quod alicui in propria Persona non licebit, nec per alium, seu per substitutum eide licebit. V. G. non licet mihi innocentem occidere, nec per alium à se substitutum id licebit.

2. Quod quis suo nomine, seu pro seipso licite facere non potest, id neq. alieno nomine, id est, nec pro alio poterit. V. G. sicut quis non potest exercere usuras pro se ipso, seu ad sui utilitatem, ita nec ad utilitatem alterius. Ratio Regulae est: ne quod una via prohibetur, alia via permittatur. C. prohibetur 2. q. 1.

Fallit hac Regula, si ratio prohi-
bitionis ex mea Persona capset in Persona alte-
rius: Sic licet non possim cum mea consan-
guinea contrahere, possum tamen pro
altero, ut Procurator.

**LXVIII. Potest quis per alium, quod
potest facere per seipsum.**

Sensus est: qui aliquod Negotium, aut
causam per seipsum valide ac licite trac-
tare potest, poterit et per alium ad hoc pro-
curatorem.

Ratio Regulae est: quia
multae causae saepius impediunt, quominus
quis per seipsum agere possit; ergo agat
per alium necesse est. arg. l. i. in fin.
de Procurat.

Idem per alium ad hoc
idoneum videtur: potestate aliare quali-
tate ab id necessaria praeditum; Hinc
licet Episcopus per se ordinare suos possit,
non tamen poterit per simplicem sacerdotem,
cum is potestate ordinandi careat.

Fallit hac Regula ubi Lex, vel con-
ventio partium proprium factu desiderat.

**LXIX. In malis promissis fidem
non expedit observare.**

Sensus est: Si quis rem turpem aut alias
peccaminosam alteri promiserit, V. G. homicidium
adulterium, fidem servare licite nequit.

Assumpta est haec Regula ex Can. in ma-
lio. 5. Caus. 22. q. 4. ibi: in malis pro-
missis rescinda fidem; in turpi voto multa
decedendum, quod incaute voristi, ne faci-
as. Cuius redditur haec ratio: impia
enim est promissio, quae sceleris adim-
pletur, ibidem.

Sunt, qui extendunt hanc Regulam

ad malā promissa, cuiusmodi sunt ea, quae quis
ex metu, aut dolo malo alterius ~~promissa~~
alteri promittit, sed ipsi non assentimur, quia illi-
citurum non erit V. G. alteri mutuas dare pecunias
quas ipsi metu compulsus promittit, praesertim
cum talis promissio de iure Valdeat est ex
controv. infra patebit. Non igitur de male
promissis, sed de malis promissis Regula
nostra intelligenda est.

LXX. In alternativis Debitoris est
Electio, et sufficit alterum adimplere.

Alternativa dicitur illa, quae in disjunc-
tione asseruntur per particulam vel, aut
unde

Sensus est: quando in certis dispositionibus
plura disjunctive implenda proponuntur, sicut
in arbitrio debitoris, id est illius, qui ad im-
plere vel prestare debet, unum ex illis quae
maluam, eligendi vel implendi. Sic, si
quis promittit alicui dare pecuniam, vel
frumentum, in promittente tanquam debito-
ris arbitrio est, utrum pecuniam, vel fru-
mentum dare velit, et si unum ex ijs eligat
satisfacit.

Ratio est: quia sicut ad veritatem copula-
tiva requiritur utrumque esse factum, sic ad
Veritatem disjunctivam sufficit alterutrum
tantum, ex Summario l. Siquis ita § 29.
ff. de Verbor. oblig.

Hae Regula potissimum locum habet in Con-
tractibus, ultimis Voluntatibus, in mandato
Principis ac decreto Iudicis disjunctive
conceptis, in quibus nempe, alterutri
disjunctorum promissa, sufficit

Fallit, quando mens disponantis
ex subjecta materia vel fine ac scopo apparet

lia esse apparet, vel alias absurdum. ^{quis} sequar
tum enim disjunctiva dictio vel in copulatione
et resolvi debet, nec unum sufficit, sed utriusque
impleri debet.

XXI. Qui ad agendum admittitur, est
ad excipiendum multo magis admittendus.

Regula haec dubitatur procedit, cum de eo
idem, et ad idem agitur, ac excipitur, ut ad ver
til glosa. Unde

Sensus est: quando alicui de jure competit
actio pro re aliqua acquirenda, eidem
etiam et multo magis competit exceptio
pro eadem retinenda. Sic, quia ei,
qui post legitimam rei praescriptionem
deicitur a possessione, competit actio ad
ipsam rem recuperandam; multo magis
ei competit exceptio pro eadem retinenda
cum eam possidet.

Ratio est: quia, cui licet quod est plus,
licet utique quod est minus. Reg. 53. de
A. 7. in 6. plus autem est agere, quam
excipere, cum non raro, cui datur actio
actio, cori adhibetur exceptio. arg. c. cum
inter 5. de except.

Fallit 1. haec regula in casu spoliationis;
nam spoliatus possessione sua, licet male fidei
fuerit possessor, ante omnia restituendus est,
nec promissus spoliatori competit exceptio, et
postea ei competit actio ad vindicandam rem
suam, c. j. et c. in litteris 5. de restit. spoliat.

Fallit 2. in Deposito, quod etiam
absq. exceptione restituendum est, quanquam
postea depositarius, positis quod illius rei
proprius fuerit Dominus, agere possit
contra deponentes. c. fm. v. tunc de
Deposito.

LXXII. Qui facit per alium est
perinde, ac si faciat per se ipsum.

Hac Regula, licet videatur convenire cum
Regula 68. differt tamen ab ea, quia 68va
loquitur de potestate faciendi, Hac vero
de effectu actus; Illa non nisi ad licita se ex-
tendit, Hac etiam de illicitis loquitur, unde
Sensus illius est: quod quis per alium sive
licite, sive illicite facit, eundem sortitur
effectum, ac si per se ipsum fecisset: Sic
qui contrahit cum Berla per Procuratorem
ag. est Maritus, ac si in propria Persona
contraxisset: Sic etiam qui innoxie
famulo, ut parceret Cericum, ag. in
currit excommunicationem, ac si ipsa eum
percussisset. c. mulieres. C. d. fm. de sent.
excom. ubi etiam hac ratio subiungitur
cum is committat verum, cuius auctoritate vel
mandato delictum committi probatur.

Fallit hac Regula, ubi Lex vel alia
Dispositio proprium factum requirit, ut patet
adnotavimus ad Reg. 68.

LXXIII. Factum legitime retractari
non debet, licet casus postea eveniat,
a quo non potuit inchoari.

Sensus est: quod legitime ac valide factum
est, valorem non amittit, nec annullari de-
bet, etiam si superveniat casus, qui si prius
existisset, actus factus non fuisset. Sic
Matrimonium legitime contractum, non
dissolvitur propter supervenientem
afinitatem, vel cognationem spiritualem
vel furoralem alterius Conjugis, quamvis si
huiusmodi obstaculum ante Matrimonium

Substitisset, illud impedivisset.
Ratio est: quia Leges futuris tantum re-
gotijs dant formam, non vero ad facta pra-
terita vocantur L. legis. C. de Legibz.

Fallit haec Regula in nonnullis, in quibz
effectus ejus, quod legitimè factum est, ad
impossibile redigitur; Sic Sponsalia legi-
timè facta dissolvuntur per ingressum
Religionis alterius conjugis, eo quod tunc
in eum casum devariant, quo effectum suum
sortiri nequeunt.

7 prorsus

LXXIV. Quod alicui gratiosè con-
ceditur, trahi non debet ab alijs
in exemplum.

Sensus est: Si Princeps alicui ultra vel
contra jus communi specialem exhibeat
favorem, non debent alijs existimare sibi licen-
tiam esse, eodem atiam uti favore.

Ratio est: quia Privilegium Personale
Personam sequitur, et extinguitur cu Persona
Reg. 7. de R. J. in C.

— Sic igitur, si

Capa alicui hunc favorem exhibeat, ut
plura beneficia curata habere possit, non
debet ab alijs trahi in consequentiam, ita
ut arbitrentur plurimum hujusmodi bene-
ficiorum possessionem sibi licitam esse.

LXXV. Frustra sibi fidem quis
postulat ab eo servari, cui fidem
à se praestitam servare recusat.

Sensus est: qui non praestat, quod alteri prom-
isit, non potest ab altero pretendere, ut
quod recipere promisit, praestet.

Si, si quis pro pensione annua alteri
locavit domum suam sub certa pena,
quod eum invitum expellere nolit; potest

197
nihilominus Locatarium impune expellere,
si pensionem Statutam non solvat L. quarto § 4
§. j. f. locati. Ratio Regula est:
quia omni contractui tacita inest hac con-
ditio: si fidam datam alteri servarit. arg. l.
cum propeas. 2 j. c. de pact.

Fallis hac Regula in contractu cum
pupillo sine auctoritate Tutoris inito; hic
enim pro lubitu talam contractum annul-
lare potest, remanente in altero apud alterum
obligatione eundem servandi.

**LXXVI. Delictum personarum non
debet in detrimentum Ecclesiae
redundare.**

Nomine personarum hic intelliguntur ij omnes
qui Ecclesiae sive regulari, sive seculari
de servant, ejusque res aut Jura administrant
vel membra illius existunt, quales sunt
Praelati, privati Clerici, Religiosi, Offi-
ciales sive Regulares, sive Seculares,
papa granarij, aconomi, procuratores.
Si igitur hujusmodi Persona delictum com-
mittunt, non debet in detrimentum Ecclesiae
redundare, id est: Ecclesiae non debet ex-
inde aliquod incommodum subire, nec
tanctur damnum illatum resarcire;
Et iste est Sensus hujus Regulae.

Hinc fit quod Ipse Praelatus Ecclesiae
res non solum ab aconomis, sed etiam a
semetipso male alienatam, nomine Ec-
clesiae repetere possit etiam allegando
propriam turpitudinem.

Ratio Regula est: quia Ecclesia
gaudet Jure minoris c. j. de integ. restit.
minor autem ex alieno etiam Tutoris

delicto non tenetur; arg. l. parum. f. de tabu-
is exhibend.

Fallit hac Regula in delictis omissio-
nis. Bencivius qui rem Ecclesiae omittit re-
petere, eam per prescriptionem alterius
amittere potest. arg. can. placuit. 15. caus.
6. q. 3.

Fallit 2°. in faterdicto c. cum dilectus,
de Religiosis domibus. ubi propter de-
lictum Praelati Monasterium interdictum sub-
iicit.

Fallit 3°. ut Vivianus hic docet,
quando Praelatus delinquit cum consensu
Capituli, quia Praelatus cum Capitulo totam
representat Ecclesiam. hinc si illa de-
linquit, tota Ecclesia deliquisse censet.
quod tamen hic negat Zannero cum alijs.

LXXVII. Rationi congruit, ut suc-
cedat in onere, qui substituitur in ho-
nore

Sensus est: aequum esse, ut qui alteri in
munere honorifico succedit, et etiam suc-
cedat in obligationibus huiusmodi muneris
annexis.

Sic Praelatus, qui
succedit in honore suo Antecessori, succedat
etiam in onere debitorum solvendorum
pro Ecclesia utilitate contractorum.

Fundamentum huius Regulae est; ipsa
aequitas naturalis, quod et ipsa regula exprimit
his verbis rationi congruit, et aliunde
qui tenet commodum, sentire debet onus
ut ait regula 55. de R. J. in C. ad qua ista
bene reduci potest.

LXXVIII. In argumentum trahi
naqueunt, quae propter necessitatem
aliquando sunt concessa.

Sensus est: quod alicui ob gravem necessitatem concessum est, non debet ab alijs trahi in consequentiam, ita ut existiment id etiam sibi concessum esse? *Formamus casum pro*
 Exemplo: ~~omn~~ Sic olim ob inopiam. sacerdotum secularium beneficia secularia Religiosis collata sunt; modo autem nullus est secularium sacerdotum defectus, quaeritur, an adhuc Religiosis beneficia secularia conferri possint? Respondetur quod non, quia illud ex necessitate fuit ordinatum, ideo non debet trahi ad consequentiam. c. j. dist. 5^a.

Ratio regula est: quia si casus, qui necesse est necessitatis, ab alijs postmodum trahi possit ad consequentiam, plurimae Leges everterentur.

LXXIX. Nemo potest plus Juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

Sicut Regula haec clara est, sic etiam manifesta est eiq. ratio, Nemo quippe dare potest, quod non habet: Canon 24. caus. q. 7. Hinc licet bona fide possideam rem aliquam, si tamen mea non sit, sed aliena, vendendo illam, antequam eam praescripserim, non transfero in Emptore dominium talis rei, cum hoc ipse non habuerim.

LXXX. In toto partem, non est dubium contineri.

Haec regula est Lumine naturae nota, nec promissio indiget explanatione. eo autem collimat, ut intelligatur cum, qui fuit

totum habet, etiam ad partem illius habere;
Sic, si quis in iudicio totum V. G. praedium petit
et succumbit, etiam quoad partem illius suc-
cumbit, etiam quoad partem illius suc-
cumbit, etiam quoad partem illius suc-

LXXXI. In generali concessione non
veniunt ea, quae quis non esset veri-
similiter in specie concessurus.

Haec Regula est quadam limitatio eiusdem
dem Juris Regulae L. Semper 147 §. 1.
R. G. ibi: Semper specialia generalibus
inveniunt. unde

Sensus illius est: Si quis in genere aliquid
concedit, non intelligitur concessa ea, licet sub
tali genere comprehendatur, quae verisimiliter
in specie non esset concessurus. Sic, si quis
generalem administrationem bonorum scopu
alibi concedat, non tamen censetur ei potes-
tatem donandi concessisse. c. In. de offic. Vi.
in l. 1.

Ratio Regulae est: quia sicut in legibus magis
Legislatoris semper attendenda est, sic in
concessionibus intentio concedentis spectan-
da est; quae in generali concessione ad ex-
traordinariam, insolitam, inhonestam, aut gravem
damnum aferentia extendi non debet, haec
quippe sunt, quae quis verisimiliter in specie
non esset concessurus.

LXXXII. Qui contra jus mereatur,
bonam fidem praesumitur non habere.

Sensus est: qui aliquid emit contra prohi-
bitam Legem sive divina, sive humana, et
praesumitur non bona, sed mala fide id fe-

7 qui contra jus agit,

115
esse. Ratio est: quia cum quilibet actiones suas ad normam juris dirigere tenentur, praesumitur jus scire, aut scire defendere; unde consequens est, eum non bona fide agere, saltem praesumptiva. per textum in l. dolus 44. ff. mandati.

In Exemplo: Siquis a Pupillo sine auctoritate Tutoris aliquid emit, ignorans id prohibendum esse, tanquam mala fidei Confessor de jure censetur, quod fit, ut illud nunquam praescribere possit.

LXXXIII. Bona fides non patitur ut semel exactum iterum exigatur.

Sensus est: qui solutionem debiti jam semel petijt, simul et obtinuit, tunc conscientiam eam ulterius exigere nequit.

Ratio est: quia talis sic vellet locupletari cum alterius detrimento, quod est contra aequitatem naturalem.

Extendunt etiam hanc Regulam ad parvas, ut si cui ob delictum semel poena infligta sit, eadem amplius repeti nequeat.

Dubitatur autem, an delictum mixti fori a Jure Civili puniatur, rursus a Jure canonico poena affici possit, de quo vide Covar. l. 2. Var. resol. c. 10.

LXXXIV. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

Sensus est: quando ipsa res absolute ratione sui una via alicui prohibita est, alia via ad eam admitti, aut per

variosa nequit.

Ratio est: ne frans fiat legi l. fin. c. si
mancipium.

Sic, quia Prælato
ante Confirmationem absolute prohibita
est administratio rerum Ecclesie, siene
easdem sub titulo Procuratoris vel Deco,
nomi administrata non poterit. c. avaritia
5. de Elect. in 6.

Dixi absolute et ratione dicitur, nam si
solum in via, seu in modo versetur prohibi-
tio; tunc quod una via prohibetur,
aliã viã etiam prohibendum censeri non
debet. Sic, licet Caric illegitime ad
Episcopatum eligi non possit, postulari
tamen poterit. c. innotuit. 20. de Elect.
Sic etiam in Judicijs, etsi Actor petens
aliquam rem una actione incepta re-
pellatur, petendo tamen eadem
alia actione congruente admittitur.

**LXXXV. Contractus ex conventi-
one legem accipere dignascuntur.**

Lex hic pro forma ac modo contractus sumi
debet, unde

Sensus est, quod ex contractuum voluntate
ac speciali conventionione dependet, quomodo
tum et qualiter contractus aliquis obliget.

Ratio est; quia quilibet rerum suarum
moderator et arbiter est. l. in re. man-
data. 21. c. mandati.

Fallit hac Regula, quando conven-
tio versatur circa rem temporariam, vel ex
essentia à Jure communi, aut sit contra
essentialem formam à Jure prescriptam;

47
ex hac enim conventionis nullam oriri ob-
ligationem, indubitatum est.

LXXXVI. Damnum quod quis
suâ culpâ sentit, sibi debet,
non alijs imputare.

Latius hîc sumitur culpa; nempe non solum
pro culpâ theologia aut civili, sed pro qua
libet causâ, ex quâ damnum sequitur. unde
Sensus Regulae est: damnum emergens aut
lucrum cessans, quod quis sentit ex suâ cul-
pâ vel causâ, quam ipsemet liberè posuit,
sibi soli imputare debet.

Ratio est: quia culpa sua non alienos
tenet Authores l. sancimus. 22. c. de
penis. et quia effectus sua causa non
alteri imputandus est. arg. c. cum ex bar-
ta caus. 60. de appell.

Sic, qui compromittit in arbitros, senten-
tia eorum iniqua stare debet, sibi im-
putet, quod ita compromiserit.

Sic, si negotiorum gestor indebitum sol-
vit, sibi, non domino damnum imputare
debet.

LXXXVII. Infamibus portæ
non pateant dignitatum.

Infamia dicitur diminutio existimatio-
nis, quæ nonnunquam fit auctoritate fœris,
cujus exempla plura habentur integris
duobus libulis f. de his, qui notantur
infamia et c. ex quibz causis infamia
irrogatur. quandoq; gravium virorum

judicis stat: illa fugis infamia, haec facti
nunquam pari consuevit, et de utraq; loquitur
haec Regula, unde
Sensus illius est: ad munera honorifica
admitti nequit, qui infamia sive fugis,
sive facti laborat.

Ratio est: quia ipsi, qui in excelso loco
sunt positi, debetur honor, sed quis hono-
rificabit ex honorantem animam suam?
Ecclesi. c. 10.

Ceterum, qui solius facti infamia notantur
eam constanti emendatione abolere possunt
sunt, adeo, ut ipsi postea etiam portae
pateant dignitatum. c. nunquam. 4.
dist. 56.

LXXXVIII. Certum est, quod is
comittit in legem, qui Legis verbum
complectens, contra Legis nititur
Voluntatem.

Sensus est: pro transgressore Legis habe-
tur, qui mentem Legislatoris satis per-
spiciam habens, pro textu nudi sanctorum
Verborum contra ejusdem Legislatoris in-
tentionem eam interpretatur. In exe-
plo: prohibetur est filio familias mutua
dare pecuniam, ne occasione illius mala
perpetret, si prout ei, non quidem
pecuniam, sed v.g. frumentum mutuum
daberis, in lege deliquisti, quia sic
contra mentem Legis fecisti.

Ratio est: quia sicut Canonicianus,
habent se verba et intentio seu ratio sicut
corpus et anima; Nam sicut anima domi-
natur corpori, sic intentio seu ratio Legis

dominatur Verbis.

Fallit haec Regula, ubi mens Legis certa non est, in obscuro quippe magis ad haerendum est Verbis Legis. arg. l. non aliter ff. de Legatis 3. *

Caput 7.

De Regulis Juris Civilis

Has Regulas non digessimus secundum eam seriem quam sortiuntur in corpore Juris, videlicet in ff. lib. 50. 7. 17. Sed secundum ordinem alphabeticum, ut eo facilius inveniri possint; solent enim plerique Authores, dum Regulas ex jure Civilis allegant, non nisi initium earum nullo addito numero exprimere, v. g. l. Servus ff. de R. J. quo fit ut quis nonnunquam 233 Regulas s. totidem enim sunt Juris Civilis Regulae percurrere debeat, donec eam, quam quarit, reperire possit. Porro instituti nostri ratio non postulat ut hic prolixiores simus; solum quippe intendimus brevi ac succincta paraphrasi sensum harum Regularum clariorem reddere. * sit igitur.

* numero cuiuslibet Regulae est positus Lombinus Characteris proprius indicat ordinem, quem 140 ista Regula in ff. obtinet. et quia ibidem quaedam Regulae nomen et alterum habent, eos hic ab ipsis Regulis separavi sum, et ordine alphabeticis, quem admodum ipsas Regulas disposuimus ipsis quibus sunt propriae.

De absentia Reipublicae causa.

Absentia eius, qui Reipublica causa abest, necque ei, necque alii damnosa esse potest.

Sic Titius pro bono sua Reipublica Romae v. g. missus, ibique per aliquod tempus commoratus, non amittit praedium interim ab alio prescriptum, sed nec ipse praedium Sempronij hactenus a se possessum, quamvis similiter praescriptionis tempus impleverit, acquirere poterit. Conf. l. j. et l. 29 ff. de quibus causis maj.

De actibus legitimis, et de differentia taciti et expressi

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel

120
conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem. Nonnunquam tamen actus supra dicti tacite recipiunt conditionem, qua aperte comprehensa vitium afferunt; Nam si accepto feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit: qua si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti facit actum.

Sensus est: Actus legitimi illi, quorum valor in futurum contingentem eventum ex ipsa natura actus vel juris dispositione suspendi nequit, in totum vitiantur adjectione conditionis in futurum contingenti, aut diei seu temporis futuri. Huiusmodi actus sunt mancipatio, acceptilatio &c. Nihilominus nonnunquam actus isti recipiunt huiusmodi conditionem, qua tamen si exprimat, nullitatem negotio affert. Nam v.g. Si consultatur dos per acceptilationem cum hac talitatu conditione: Si nuptia secuta fuerint fo qua conditio doti semper inest; tunc purificata conditione, secutis scilicet nuptis, sortietur acceptilatio suum effectum. Si tamen hac conditio acceptilationi expressis verbis adijciatur, irritus erit huiusmodi actus.

De obsequiosa voluntate

Ad ea, qua non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur servis, si vel Dominis, vel his, qui vice Dominorum sunt, veluti Tutoribus, vel curatoribus obtemperarunt.

Sensus est: Si servus ex iussu vel mandato Domini sui in levioribus deliquerit, ignoscitur; Secus in atrocioribus: tunc enim servus impune delinquere non solet.

De eo, qui dolo desit possidere.

Semper, qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet.

Coincidit cum reg. 36. de R. F. in 6. de qua supra cap. 6.

De obligatione heredis.

In contractibus ^{Successores} ex dolo eorum quibus successerunt, non tantum in id, quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur. hoc est unusquisque pro ea parte, qua haeres est. Hujus explanationem vid. inf. l. 152. Hoc jure §. 3. h. t.

De venditione per mandatarium

160 Aliud est vendere, aliud vendenti consentire.

Hinc si mandatarius rem meam vendens excedat formulam mandati, nempe vendens rem minoris, quam ei mandavi, nulla erit venditio, deficit enim hic consensus meus.

De effectu doli alieni

219 Alterius circumventio alii non praebet actionem.

Hoc est: circumventio unius facere non potest ut alter in de actionem habeat; unde quod servus dolo malo acquiri, ex eo Dominus actionem non habet; nempe cum ex delicto conditionem suam meliorem facere potest, tunc non potest. per l. sed ex dolo 15. §. parvult. de dolo malo

B.

57 Ne idem bis exigatur. Bona fides non patitur, ut idem bis exigatur. Quia semel facta solutione ejus, quod debebatur, sublata est omnis obligatio. Hic praecipue danantur usurae.

De bona fide.

136 Bona fides tantundem possidenti praestat, quantum veritas; quoties lex impedimento non est. Id est: bona fides tantundem possidenti confert, quantum ipsum dominium; quia bona fidei possessor loco Domini est, l. bona fidei 48. pr. de acquir. rer. dom. Exiipit, nisi lex usurpationem prohibeat, ut fit in re factiva, vi. possessa §.

C.

De obligatione ex consilio

247 Consilii non fraudulentum nulla obligatio est: ceterum si dolus et calliditas intercesserit, de dolo actio competit. Hoc est, ex consilio non fraudulento nemo obligari potest;

123
quia unig liberum est, explorare, an exeat consilium.
Socius tamen dicenda, si dolosum sit. Dolus animi
magis debet esse impunitus, l. contractus ff. h. l.

S. 1.
De Sociis

Socii mei socius, meus socius non est. NB. inf. litt. S.

Sensus est: Si socius meus citra voluntatem meam
et consensu admittat alium, is ei socius erit, qui eum
admisit; et mihi non erit, quia in eius societatem non
conspexi.

De praestationibus doli culpa, et casus fortuiti
in contractibus.

Contractus quidam dolum malum dumtaxat
recipiunt: quidam dolum et culpam: dolum tan-
tum, depositum et precarium: dolum et cul-
pam mandatum, commodatum, venditum, redditum,
pignori acceptum, locatum: item dotis datio,
fidei commissa, negotia gesta: in his quidam et dili-
gentiam: Societas, et rerum communio, et do-
lum et culpam recipit. Sed hoc ita, nisi
quid nominatim convenit, vel plus vel minus
in singulis contractibus; nam hoc servabitur,
quod ab initio convenit: legem enim contrac-
tui dedit: excepto eo, quod Celsus putat,
non valere, si convenit, ne dolum praestetur;
hoc enim bona fides iudicio contrarium
est; et ita utimur. Animalium vero casus,
mortesque, quae sine culpa accidunt, fuga
servorum, qui custodiri non solent, rapina
tumultus, incendia, aquarum magnitudines,
impetus praedonum a nullo praestantur.

Hic dicitur, quis teneatur damnum luere, et sentire,
si res, quae per pactum obligata est ante traditionem, vel
postea, deterior fiat, vel omnino intereat. Et distingui-
tur, an res dolo, culpa, vel casu deterioretur, aut pereat.

Si casu, nulla inde oritur obligatio: si dolo non est du-
bium, quin is praestare damnum debeat, qui dolo fecit:
si culpa; et tunc distinguendum est inter lata, quae sunt
legis negligentiaeque, et levem, et levissimam. Lata, atque
a fortiori dolum praestant contractus, qui cedunt in uti-

Utaleu solius dantis, ut depositum, sed levem pres-
tant, qui in utriusq amolumentu cadunt, ut so-
cietas, locatio & locumā danti, qui in utri-
citate solig accipientis, ut comodatum. Hae qui-
dam ita se habent, nisi aliter conventu fuerit.
nam partes dantis forma contractibus, formae
nam ex conventionibus et partibus contractus, vim obli-
gandi sortiuntur, nullis tamen pacto diffini potest,
ut doli aut culpa lata non praestetur, sed enim repu-
gnat contractibus bona fidei.

De jure pignoris

158 Creditor, qui permittit rem venire,
pignus dimittit.

Ratio est, quia dum venditioni non contradicit, eo
ipso jus pignoris remittere videtur, l. 5. §. 1. ff. quibus
modis pignus.

113 Cui Sumus inf. lit.
f. 156. §. 1. 148

De co, cuius effectus omnibus prodest

Cuius effectus omnibus prodest, eius et par-
tes ad omnes pertinent.

Sicuti balnea, gymnasia & profunt omnibus civi-
bus, ita et partes quoque extructionis ad omnes per-
tinebunt, et in his partibus etiam erunt impendia
a quibus nemo excusabitur, l. omnes de oper. publ.
l. 4. de sacros. Ecclis. Item, Sicuti omnibus hereditas
successionis effectus prodest, ita et eius partes, hoc est,
debita et credita etiam pertinebunt.

113. Cum quis, inf. lit.
f. 156. §. 2. 163

De iure alienandi

Cui est jus donandi, eidem et vendendi,
et concedendi jus est.

Siquidem non debet cui plus licet, quod minus est
non licere, ex l. 21. Non debet ff. h. d.

53

De solutione indebiti

Cujus per errorem dati repetitio est, ejus con-
sultu dati donatio est

Nempe quod per errorem datum aut solutum est, parit
indebitum et repeti potest, at quod scienter et consulte
datum est, donatione producit, et repeti requirit.

Non obligatur, qui prohibere acquit

125

Culpā caret, qui scit, sed prohibere non potest. 50

Ratio est, quia talis videtur reduci ad statum impossibilitatis; impossibile autem nulla obligatio est, reg. 185.

ff. h. t.

De non imiscendo se rebus alienis

36

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

Concordat plane cum reg. 19 de R. J. in 6. de qua supra c. 6.

De parte indebiti soluta.

Cum amplius solutum est, quam debebatur, 84
cujus pars non invenitur, quā repeti possit,
totum esse indebitum intelligitur, manente
pristinā obligatione.

In exemplo. Debes centum aureos, et ad debitum extin-
guendum dedisti fundum ducentorum aureorum, cuius
pars non invenitur, id est, qui dividi ultra destructio-
nem requirit, tunc ipsum fundum tanquam indebitum re-
petere poteris; manente interim priori obligatione.
Sed debito centum aureorum. Quod si res sit divi-
dua, ut si pecuniā debeas, oleum dederis plus pretij;
non totum, sed solum superfluum oleum erit repetendum,
et sic perimetur obligatio. Ita Jac. Godof. Hypopol. h. c.

Ms. Cum Deluro. inf.
litt. N. 126. §. 2.

§. 1.

De eo, quod natura debetur.

Is natura debet, quem jure Gentium dare N. Vid. J.
oportet, cuius fidem secuti sumus.

Sequitur est: Ille naturaliter obligatus est, qui de
jure Gentium primario, seu sola naturali aequitate
dare et fidem servare debet, quando promissum ejus
approbavimus; hinc qui naturaliter debet licet
jure Civili non debeat, imo absolutus sit, si tamen
solvent, repetere nequit, l. 47. l. 60. de condit. indeb.

De possessoris prerogativa

Cum par delictum est duorum, semper oneratur 154
petitor, et melior habetur possessoris causa;
sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris;
neq. enim datur talis replicatio petitori: aut
si rei quoque in ea re dolo actum sit.

Coincidet cum reg. 69 de R. J. in 6. supra explicata.

73

Illi debet permitti poenam petere,
qui in ipsam non incidit.

Decius hanc regulam sic exemplificat: quan-
do duo contraxerunt pacem, cui postea contrave-
nerunt, at ignoratur, quis prius ruperit, tunc
nullus agere poterit; Sed si constaret alterum
rupisse, alter, qui non incidit in poenam, ad eam
ipsam poenam agere posset.

De actione in heredem.

127. Cum Prator in heredem dat actionem.
Quatenus ad eum pervenit. Sufficit, si
vel momento ad eum pervenit ex dolo
defuncti.

Sensus est: Cum Prator concedit actionem contra he-
redem, quatenus completior ad eum pervenit heredi-
tas ex dolo vel delicto defuncti, sufficit si heredi-
tas apud ipsum exiguo tempore fuerit, quamvis
exim poena ad heredem non transeat, attamen quod tur-
piter vel scelere quisitum est, ad compendium here-
dis pertinere non debet.

De accessoriis

Cum principalis causa non subsistit, ple-
rumque ne ea quidem, quae sequantur, locum
habent.

Siquidem accessoriū naturā sequi congruit princi-
palis reg. 42. de R. J. in 6.

De consensu in alienatione

165. Cum quis possit alienare, poterit consenti-
re alienationi. Cui autem donare non con-
ceditur, probandum erit, nec, si donatio-
nis causā consenserit, ratam habere
ejus voluntatem habendam.

Sensus est: Majorennis, eo quod possit alienare,
poterit et alienationi consentire, at de pupillo,
cui donare non conceditur, aliud probandum, seu
respondendum est, nempe nec ratam ejus volunta-
tem habenda à tutore vel iudice, si donationis
causā consenserit.

Ns. inf. Litt. N. 129.
§. 1. Cum principalis
178.

Cum servo nulla actio est

109

Ratio est; quia nec obligatio civilis in eos cadit. vide
l. 32. Quod attinet, hoc tit.

An heres ante diem solvere possit?

Cum tempus in testamento adijcitur, creden-
dum est pro herede adjectum, nisi alia mens
fuerit testatoris: sicut in stipulationibus
promissoris gratia tempus adijcitur.
Itaque dilatio apposita est in favorem heredis
non legataris, unde et ante tempus legatum solvere
poterit, dummodo legataris non probet, aliam
fuisse mentem testatoris.

Ms. cum verbum. inf.
litt. 9. 173. §. ii.

Ms. Deicit p. inf. litt. H.
152. §. i.

D.

De beneficiis competentia ex donatione

Divus pius rescripsit, eos qui ex liberalita-
te seu causa donationis conveniuntur, in id
quod facere possunt, condemnandos.

28

Deducta videlicet congrua sustentatione, quoad vic-
torem, vestitum et habitationem.

Ms. inf. Dolo litt. 9.
173. §. 3.

De iure reficiendi restricto

Domum suam reficere unicuique licet, dum
non officiat invito alteri, in quo scilicet in cuius
praeiudicium ius servitutis non habet.

61

Hinc colligere est, si invito, ^{in vicinio} reficiendo officere non licet
multo minus novum opus inchoando.

De praesumpta donatione

Donari videtur, quod nullo jure cogente
conceditur.

82

Nam quod jure cogente seu exigente alteri praestatur,
magis iustitia, quam donationis seu liberalitatis
est. l. 2. de p. et f.

E.

De cavillatione seu fonte.

65.

Est natura cavillationis scilicet quam graeci so-
phisma appellant: ut ab evidenter veris

128
per brevissimas mutationes Disputatio ad
ea, quae evidenter falsa sunt, perducatur.

Sic si ita ratiocinemur: quod nullius in bonis
est, id occupanti conceditur. Ergo res divina, seu
sacra et religiosa, etiam occupantium sunt. Hic
prima propositio evidenter vera est. Sed
in rebus profanis et privatorum, unde fit, ut de rebus
† Deo divinis, sacris aut locis religiosis dicatur, sit falsa.

De conditione impossibili

135 Ea, quae dari impossibilia sunt, vel quae in re-
rum natura non sunt, pro non adjectis habentur.

Siquidem, quae rerum naturam prohibentur, nulla lege
confirmata sunt. l. 188 in fin. Sic si Titius à te equum
stipulatus est, et ille postea casu pereat, pro non sti-
pulato censendus est; et ita ad estimationem ejus non
teneris. Ceterum in contractibus impossibilis conditio pro
non adiecta habetur, ea quippe redduntur inane, l. non
solum 31 ff. de O. et A.

De rebus indivisibilibus

136 Ea quae in partes dividi non possunt, solida à
singulis heredibus debentur.

Hujusmodi sunt via, actus, aquaeductus & non ut haec ab
omnibus prorsus praestentur, sed ut ab uno solidum peti possit,
salvo huic regressu contra ceteros.

§. 1.

De interpretatione benigniore.

137 In re dubia benigniorem interpretationem
sequi non minus est justius, quam tutius.

Semper quippe in dubiis benigniora praeferrenda sunt. l. 55. h. t.

De raro contingentibus.

138 Ea, quae raro accidunt, non temere in agen-
dis negotiis computantur.

Hujus regula duplex est diversus sensus. 1. Quod in agendis ne-
gotiis, si quid dubium occurrerit, non temere, id est facile atten-
di debeant quae raro accidunt, nam in obscuris inspicimus, quae
plerumque fieri solet, reg. 114. h. t. 11. Quod contractantes in negotiis
† non temere, i. e. non
inconsulte, id est, inconsulte computant, ac ponderant eosque
casus, qui raro accidunt, sic enim non pauca praevidentur
lites, et iste sensus mihi magis probatur, nam temere est
inconsulte magis pro eodem usurpantur, quam temere et facile.

Ca sola deportationis sententia aufert, 97
qua ad Fiscum perveniunt.

Hoc est: ea sola bona deportationis sententia aufert
liberis deportati, qua ad Fiscum perveniunt quia^{ne} autem
sunt illa exemplificat Alexander consil. 23. l. 1.

De his, qui tacite velle presumuntur.

13. Eius est. inf. l. 1. r.
3 102. S. 1.

Ejus est non velle, qui potest velle.

Sensus est: qui potest aliquid iuberi, potest et illud permittere, dispi-
mulare, non de contradicere, alij adeo illud tacite velle, quia
igitur pupillus sine Tutoris auctoritate requirit iuberi ser-
vum, ut adeat hereditatem, nec proinde permittere, aut pati,
sen tacite velle poterit, ut adeat.

De juris Solemnitatibus attemperandis

Effi nihil facile mutandum est ea solemnibus, 183.
Tamen ubi aequitas evidens poscit,
subveniendum est.

In exemplo: Reus citatus si non compareat, secundum
solemnitates, seu leges juris damnatur. Si tamen paulo
post respondeat, aequitas dicitur ut audiatur. Coincidit
c. l. 89. In ambiguis s. 2. et l. 90. In omnibus h. l.

De obligatione patris ex peculio

58.

Ex poenalibus causis non solet in Patrem
de peculio dari actio.

Hanc regulam sic exemplificat. Jac. Godofred. Filius familias
a Patre accepit peculium, in quo industria sua exerceat: is
furtum committit, et fugit, Dominus rei furtiva actionem
de peculio adversus Patrem intendit: queritur an competat? Ne-
gat Vlpianus: quia ex poenalibus causis non solet in Patre
de peculio actio dari; quamvis ex causis civilibus et nego-
tiatione filius familias pater peculio tenus obligatur s. ac-
tiones §. de action.

De expresso et tacito

Expressa nocent, non expressa non nocent. 195

Sic error juris expressus in sententia vitiat eam, secus si
tacite colligatur, ut notatur c. 1. de sententia et re iudicata
vid. etiam l. 77. actus legitimi h. l.

De praestatione facti alieni

149.

Ex qua persona quis lucrum capit, ejus
factum praestare debet.

V.g. Haeres, quia ex persona demortui lucrum capit, eju
ctia contractis obligationibus stare debet tenetur.
Item, quia socius lucrum participat, ita equum est,
ut et damnum participet; Rursus, Pater filio concedens pe-
culium, ex contractu ejus lucrum sentit, equum proinde est, ut
et onus obligationis et actionis sustineat.

f.

De excessu Judicis

170 Factum à Judice, quod ad officium ejus non
pertinet, ratum non est.

Ratio est: quia ubi aliquid agit ad ejus officium aut jurisdictionem
non pertinet tanquam privatus videtur procedere, idcirco quod
agit non subsistit. vid. Reg. 26. de R. J. in 6.

obligatio ex facto alieno nulla.

155 Factum cuius, suum non adversario nocere debet.

Non enim debet aliquis alterius odio seu dolo pro-
graviari vid. Reg. 22. de R. J. in 6.
De foeminis et impuberibus ad officia publica in idoneis.

2. Foemina ab omnibus officiis civilibus ^{vel} pu-
blicis remota sunt: et ideo nec iudices esse pos-
sunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec
pro alio intervenire, nec procuratores existere.

Ratio est sum quia illaudatum est, Secus muliebris pu-
dorem ita perficari, ut quae spectant viros, faciat: sum
quod infirmum semper et fragile sit mulieris consilium
et expert rerum.

§. 2.

13. inf. lit. J. Item Impubes omnibus officiis civilibus debet abstinere.
Namque ob aetatis imbecillitatem et iudicii defectum.

De favore reorum.

125 Favorabiliores rei potius, quam Actores habentur.

Putà in causa decisione, non tamen in preparatoriis iudiciorum
confer Reg. 32. de R. J. in 6.

De aetate et imprudentia venia.

108 Ferè in omnibus poenalibus iudiciis et
aetati et imprudentia succurritur.

Iudicio si quis errore non simulato deceptus, aut aeta-
tis lubrico lapsus contra leges, praecipua, vel contra ma-
data, et constitutiones principum quid comiserit, ipse sub-
venietur: cum enim sine dolo malo delictum dici non
possit, l. ult. ad l. jul. de adult.

De amittenda possessione

Sere quibuscumq; modis obligamur, iisdem 153.
in contrarium actis liberamur. Igitur nulla
possessio acquiri, nisi animo et corpore potest,
ita nulla amittitur, nisi in qua utrumq; in
contrarium actum.

Hac regula concordat cum Regula Juris 1ma in Quinto
Beet. ibi: Omnis res per quascumq; causas nascitur,
per easdem dissolvitur. Itaq; sicut nemo possessionem
aliquis rei acquirit nisi animi corporisq; adminiculo, ita
nullus eam amittit, nisi animo et corpore ea detinendi, aut
assidendi desistat.

De peculis

Filiusfamilias neq; retinere, neq; recuperare,
neq; adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

Sensus est: Filiusfamilias interdicta ad retinendam, recuperan-
dam, adipiscendam possessionem non compeditur: Filius enim quicquid
apprehendit, non sibi, sed patri acquirit l. placet 28 ff. de
acquirend. hered. l. 4 ff. de acquir. posses. Excepto peculis castren-
si vel quasi, et adventitio.

Fraus estimatur ex consilio

Fraudis interpretatio semper in jure civili non
ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoq; consideratur.

Et enim consilium fraudandi, et voluntas nocendi, ita cau-
sa efficiens in delictis, quemadmodum consensus in contractibus.

De jure pignori dandi

Fructus rei est, vel pignori dare licere...

Sensus est: Usufructuarius usum fructum, seu jus utendi,
fructusq; pignori, vel hypotheca dare potest.

De furioso et prodigo

Furiosi, vel ejus cui bonis: Sicut a judice: in-
terdictum est, nulla voluntas est.

In amittendo sicut, alienando ve, non autem in
acquirendo, l. 5 ff. de acquir. hered.

M. N. Furiosus p. inf.
litt. u. 129. §. 1.
Socius, litt.

De restitutione eius, quod fraudes adversarii abest.

Generaliter, cum de fraude disputatur, non
quid habeat actor, sed quid per adversarium
habere non potuerit, considerandum est.

Nempe si actor probaverit, se alterius dolo fraudatum
iudex non tantum rem v.g. agrum, quem habebat actor,
sed etiam fructus perceptos, imo et percipiendos restituere
iubebit.

54 // Defuncti et heredis idem jus.

Heredem ejusdem potestatis jurisque esse,
cujus fuit defunctus, constat.

Representat enim heres defuncti personam. Excipitur
tamen ea, quae persona coherent, ut sunt privilegia,
pacta personalia, et similia, quae ad heredes non
extenduntur, l. unie. C. de privileg.

62. De hereditatis vi et natura.
Hereditas nihil aliud est, quam successio in
universum jus, quod defunctus habuit.

Consequens proinde est, quod heres mortuo defuncto
succedat in omnibus juribus, quae defuncto competeant.
Semper tamen excipe ea, quae persona coherent, ut antea dictum.

Ab. Hl. qui. Inf. litt.
D. 128. S. 1.

De vi.
152. Hoc jure utimur, ut quidquid omnino per vim
fiat, aut in vis publica, aut in vis private
crimen incidat.

Sensus est. Quidquid fit per vim, pertinet ad crimen vis
publica, aut ad crimen vis private. Est autem vis publica,
quae fit cum armis, vis vero private, quae sine armis
tentatur. Sic qui alterum de possessione deprecit, tenetur l. julia
de vi private, si sine armis vim fecerit, si autem cum armis,
de vi publica tenetur.

S. 1.
De vi mandantis,

Sup. litt. D.

Scit, et, qui mandat.

Ab. In heredem
inf. litt. C. iii. S. 1.

S. 2.
Aut ratihabentis.

Inf. litt. J.

In maleficio ratihabitio mandato comparatur

Itaque utrobique vim facit etiam qui iubet jubet, vel saltem vim
factam rata habet

Inf. litt. J.

In contractibus, quibus doli praestatio, vel bona fi-
des inest, heres in solidum tenetur.

Nempe in contractibus bona fidei, aut etiam in contractibus stricti
quidem juris, sed quibus clausula doli expressè adiecta est, tenetur.

Aut successor propter illa clausula non solum in quantum
ad ipse pervenit, sed etiam in solidum. C. 47. de hereditate
Vnde licet ex dolo defuncti non transeat in heredem
ut in solidum, C. 47. totiens h. t. transit tamen in hujus legis,
T. doli praestatio contractus Strich; juris adiecta sit.

De alienatione invito Dominus

Id quod nostrum est, sine facto nostro, ad alium
transferri non potest.

Sensus regula hujus clarus est, dummodo per factum nos-
trum voluntatem seu consensum nostrum intelligamus. vid. Dacum in h. l.

W. J. debet. sup. litt
C. 154. S. 1.

De vera venditione

Imaginaria venditio non est, accedente pretio. 16

Sensus est: Si ad rem emptae accedat pretium, vera et non
imaginaria venditio est; siquidem imaginariam vocamus,
quod non est verum, sed saltem speciem seu imagi-
nem quandam veri praesert. cum autem pretium
arguat verum contractum venditionis, ac sit de subs-
tantia contractus, eo accedente, et interveniente,
venditio vera, et non imaginaria est.

De Imperitia

Imperitia culpa adnumeratur. 132

Imperitia hoc loco interpretamur ejus artis igno-
rantia, quam quis profitenda suscipit. Igitur si
v. g. Medicus per imperitia quid commiserit, culpa non
carebit.

De conditione impossibili

Impossibile nulla obligatio est. 185

Concordat cum Reg. 6. de R. J. in b. vid. etiam l. 31. Verum est. h. t.

W. J. Junger Sup. Litt
F. 2.

De interpretatione ex sensu proferentis

In ambiguis orationibus maxime sententia
spectanda est ejus, qui eas protulisset. 96

Sensus est: In ambiguis causis, aut dispositionibus praesertim
testamentorum, si a verbis recedendum est, praecipue et
ante omnia mens et voluntas proferentis, aut dispo-
nentis attendenda est. Caterum in contractibus interpreta-
tio fit contra paciscentem, aut stipulantem, l. 172.
In contrahenda. h. t.

85 In ambiguis pro dotibus respondere melius est.
 Siquidem Reipublica expedit, mulieres dotatas esse,
 dum ut marito in sustinendis Matrimonii oneribus
 succurratur, dum ne soluto Matrimonio, uxor inopie
 merito sit dedecori.

S. 1.

De his, quae ad eum casum pertinent pervenerunt,
 a quo non possunt initium capere.

M. inf. lit. N.

Non est novum, ut quae semel utiliter cons-
 tituta sunt, durent, licet ille casus extin-
 kerit, a quo initium capere non potuerunt.
 Itaque superveniens casus non impedit, qui ab initio im-
 pedire potuisset: sic, si quis sana mentis uxorem
 duxit, licet ea postmodum ad amentiam statum rediret,
 non tamen ob hunc defectum solvitur matrimonium
 qui tamen defectus si ante matrimonium extitisset,
 procul dubio illud impedisset.

S. 2.

De aequitate et officio iudicis.

M. inf. lit. 89.

Quoties aequitatem desiderij naturalis ratio,
 aut dubitatio juris moratur, justis
 decretis res temperanda est.

Decidenda est
 secundum id quod
 aequius esse vide-
 bitur, tempera-
 to juris rigore.
 In exemplo:

Sensus est: quoties jus naturale, aut positivum humanum du-
 gum injicit, num possit iudex aequo ac iusto petitioni alterij
 deferre, tunc restat ~~quod est in favora~~ ^{in favora} ~~petentis.~~ ^{petentis.}
 In exemplo: Titius pupilli Caij tutela diffusa suscepit, defer-
 tur eidem alia, excusat se, et aequitatem desiderij sui, quo sibi
 ut cupit a tutela delata liberari, fundat in eo, quod Caij tu-
 tela exaquet alias res. Sed hanc desiderij aequitatem mora-
 tur, seu non admittere videtur, iuris naturalis, quo Civis
 generatim ad tutela onera invicem obligantur, tum Civile
 quod quo res ~~duo~~ diversa tutela tentu iusta excusandi
 † causam praebent, at respondet Paulus, l. 31. §. 4. de Excus. recte
 facturum Praetorem, si etiam una tutela sufficere credide-
 rit ad excusationem, si ta diffusa et negotiosa sit, ut
 pro pluribus cedat; et tandem hanc regula conficit: quoties
 aequitate.

De beneficiis competentia.

173. In condemnatione personarum, quae in id, quod
 facere possunt, damnantur, non totum, quod
 habent extorquendum est, sed et ipsarum ratio
 habenda est, ne egeant. Confer l. 8. Divus pius supra hi.

De fructuum restitutione.

Si verbum restituas in lege invenitur, affi. lyp. lit. C.
non specialiter de fructibus additum est,
tamen etiam fructus sunt restituendi.

icinus tamen est si verbo dandi, aut reddendi lex utatur
ut lex Julia Papia l. 64. §. 6. ff. solut. matrim.

S. 2.

De mora

Unicuique sua mora nocet: quod et in duo - Ms. inf. lit. U.
us reis promittendi observatur.

Concordat cum Reg. 25. de R. J. in 6.

S. 3.

De dolo

Dolo facit, qui petit, quod redditurus est. Ms. sup. lit. D.

Talis est, qui exigit usuras, quas restituere tenetur.

2. Ms. Ms. Lit. A. R. 157. In
contractibus. Ms.

De interpretatione ambigui pacti
et libelli

172. In Contractibus
quibus, lit. H. 982.
S. 3.

In contrahenda venditione ambiguum pactum
contra venditorem interpretandum est.
i. Ambigua autem intentio ita accipienda
est, ut res salva auctori sit.

Namque contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est
interpretatio facienda. vid. Reg. Jur. 57. de R. J. in 6. At
interpretatione in interpretanda intentione, hoc est,
in libello auctoris nitendum est, ut actus valeat.

Major Summa minorem continet.

In eo, quod plus sit, semper inest et minus. 110

Coincidit cum Reg. 35. de R. J. in 6. ibi: plus semper continet in

se quod minus est minus

S. 1.
De expromissore.

Nemo aliena rei expromissor idoneus videtur,
nisi si cum satisfactione. Ms. inf. lit. N.

Expromissor à fidejussore, seu promissore differt, quod ille so-
lus obligatur, hic cum alio: ille reus principalis est, hic
accessorius, qui expromissorem dat liberatur, secus qui
dat fidejussorem. Sensus regula est: Quod nemo ita de-
ferdere possit alterum, ut obligatione vel litem in se
ut propria suscipiat, nisi prius cautionem det deo iudicatum
solvit.

S. 2.

De tacito consensu Pupilli.

Ms. inf. lit. B.

Pupillus pati non posse intelligitur.

Pati hic aliud non est, quam ex patientia, dissimulatione, faci-

to quodam consensu obligari; At quia pupillus ne expressè
quidem potest obligari, si neq; iuribus constringi poterit.

§. 3.

De vi disjunctiva annotationis.

M. inf. litt. U.

Vbi verba conjuncta non sunt, Sufficit
alterutrum esse factum.

Coincidit cum reg. 70 de R. J. in 6.

§. 4.

Mulieribus deiciendis non opitulandi.

M. inf. litt. M.

Mulieribus tunc succurrendum est, cum defendan-
tur; alii legunt ~~defruantur~~ non ut facilius ca-
lamitentur.

Sensus est: Mulieribus opitulandum ^{est} deceptis, non deiciendis.
bus, seu cum captivitas calumniando, hoc est, alios judi-
cio vexando, frustrando, C. 233. de V. S.

Beati possidentes

33. In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lu-
crifactorus est, durior est causa petitoris.

Nempe duobus de lucro certantibus, ^{scilicet} ~~scilicet~~ ^{scilicet} ~~scilicet~~
possidente, et autore petitore, deterior est conditio ipsius
actoris, ut pote non possidentis.

M. Infinita estimu-
tio inf. litt. N. 176.
§. 1.

De servis

In his, quæ officium per liberas fieri personas le-
ges desiderant, servus intervenire non potest.
7 quod attinet vid. C. 327 et ult. h. 4.

§. 1.

De jure successoris

Vid. inf.
N.

Non debeo melioris conditionis esse, quam
autor meus, à quo jus in me transit.

~~Hac satisfactum est C. 54. et 156. 15. 152. h.~~
Huius satisfactum est. C. 54. Nemo plus juris, ~~quod h. 156.~~
et 156. Inventus. §. 3. h. 4.

De conditione non impleta.

161 In jure civili receptum est; Quoties per eum, cujus
interest conditionem ^{non} impleri, fiat, quò minus im-
pleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio
fuisse. Quod ad libertatem et legata; et ad he-
redum institutiones perducitur. Quibus exemplis
stipulationes quoq; committuntur; accensentur; accensentur;
cum per promissorem factum esset, quò minus sti-
pulator conditioni pareret.

Hac regula explicata manet ex reg. 66. de R. J. in 6. Coin-
cidit etiã cum C. 39. in omnibus. h. 1.

M. In Malificis
sup. litt. K. 152.
§. 2.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fieri possunt quamvis actum rei non intelligerent; Nam furiosus nullum negotium contrahere potest, pupillus omnia tutore auctore agere potest.

Alia itaq; habenda est ratio quoad contractus habenda est ratio furiosorum, et alia eorum, qui fieri possunt hoc est, qui ejus iam otatis sunt, ut intellectum capiant, quamvis actum rei seu negotii, quoad effectum juris plene non intelligant; Nam furiosus nullum negotium contrahere valet et si presente curatore. Et pupillus omnia tutore auctore agere, et expedire potest.

De favore Libertatis

In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

Concordat cum reg. 20 quoties dubia. l. d.

De obscuri interpretatione

In obscuris inspicitur solet, quod verisimilius est, aut quod plerumq; fieri solet.

Haec regula explicata est per reg. 45. de R. J. in 6.

De beneficii juris causa vel persona datis.

In omnibus causis id observatur, ut ubi persona conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoq; deficiat. Vbi vero genus actionis id desiderat, ibi ad quemvis persecutio ejus devenit, non deficiat ratio auxilii.

Quo dicitur haec regula: I. est, quod privilegium personale cum persona extinguatur juxta reg. d. de R. J. in 6. II. est, quod privilegium datum actioni, transeat cum actione; semper enim transit res cum sua causa.

De eo, quod per alium stat, quo minus fiat

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora sit, quo minus fiat

Curanda est hujus regulae interpretatio ex l. ubi in jure civili... quoties per eum cuius interest conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde est, ac si conditio impleta esset. Ponamus Titio suum legatum esse haec conditio: Si Cajo 10. dedit. Quod si Cajo noluit illa decem accipere, et ita mora faciat, conditio habetur pro impleta. vid. Reg. 66. de R. J. in 6.

De solutione ejus, quod pure debetur.

114. In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, presenti die debetur.

• Nempe in ultimis voluntatibus, in conventionibus, in alijs dispositionibus, si tempus solutionis non determinetur, statim ^{res} debetur, ut pati sine exceptione possit, ac debitor in mora confestim constituatur.

De interpretatione ex aequitate

90

In omnibus quidem, maxime tamen in jure aequitas spectanda est.

Quia aequitas praefertur rigori, l. placuit. C. de judic.

De possessionis prerogativa

128. In pari causa possessor potior haberi debet.

Explicata est supra per regulam 85. de R. J. in 6.

S. A.

De successione universalis

Hi, qui in universum jus succedunt heredis loco habentur.

Confer l. 62. hereditas h. 7.

De servis, et arbitrio alieno

22. In personam servilem nulla cadit obligatio, puta civilis.

• Generaliter probandum: tenendum: scilicet, ubi cumq; in bona fidei judiciis, seu contractibus confertur in arbitrium Domini, vel procuratoris ejus, conditio pro boni viri arbitrio, puta bono, et aequo: hoc habendum esse.

V. g. Libertus jurat dare se, quod operas patronus arbitrius sit; non aliter rati erit arbitrium Patroni, quam si redactum sit ad arbitrium boni viri.

NB In re dubia p. sup.

litt. E. 192.

NB. In re obscura. inf.

litt. N. 41. §. 1.

NB. In stipulationibus inf. litt. N. 144. §. 1.

NB.

De interpretatione ultimarum voluntatum

12. In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

Quare laborandum magis in obscuro, ut valeant quam ut convellantur, l. testamenti factis de Testam.

De toto et parte.

115.

In toto et pars continetur.

Hae regulae explicatae est per Reg. 80. de Reg. Jur. in 6.

Specialia derogant generalibus

80.

In toto jure generi per speciem derogatur, et

139
illud potissimum habetur quod ad fidem attenditur: /
speciem directum est.

Hac regula itidem explicata est supra c. 6. per
reg. 34. de R. J. in 6.

De iudicio in rebus agendis

In totum, omnia, quae fides prorsus: / omnia, & b
qua animi destinatione agenda sunt, non nisi
vera et certa scientia perfici possunt.

Unde heres institutus, si putet testatorem vivere,
qui iam defunctus est, hereditatem adire non potest.
Item si sciat, se heredem institutum, sed an pure, vel
sub conditione ignoret, adire non poterit licet pure
heres institutus sit, l. heres ff. de acquir. hered. Vbi igitur
animi destinatio seu consensus requiritur, actus ille
ex certa scientia fieri debet, ^{non} per errorem, quia errans
non consentit, l. si per errorem ff. de iuris. omn. iud.

De beneficio persona

Inuito beneficium non datur. 69

Regula ista solum procedit, quando agitur de in-
teresse eius, cui beneficium confertur, quia quilibet
favori suo renuntiare potest l. penult. C. de pact.
sicut si agatur de interesse alterius.

Ad processum nemo obligatur.

Inuitus nemo rem cogitur defendere. 156

Non modo aliena, sed ne sua quidem se defendere quis cogi po-
test, sicuti enim non tenetur constare iudicio, ut res
mea in bonis meis permaneat, sic nec inuitus procu-
rator alterius constitui possum.

§. 1.

Quod per actionem, id et per exceptionem proponi potest.
Cui damus actionem, eidem et exceptionem com- 13. sup. litt. C.
petere, multo magis quis dixerit.

Eadem regula habetur in c. qui ad agendum 71. de R. J. in 6.

§. 2.

De iure successoris.
Cum quis in alicujus locum successerit, non est 13. sup. litt. C.
aequum ei nocere, hoc ~~est~~ quod adversus eum
non nocuit, in cuius locum successit.

Nam heredem ejusdem potestatis, jurisque esse, cuius fuit
defunctus, constat ex l. 59. h. 7.

§. 3.

De eodem.
Plerumque emptoris eadem causa esse debet 13. inf. litt. C.

circa petendum ac defendendum,
qua fuit authoris

Ratio est: quia emptor est successor, i.e. singularis,
igitur et eodem authoris sui jure utitur.

S. 24.

De concessione personal;

Ms. imf. tit. 2.

Quod cuique pro eo / id est pro sua persona /
præstat, invito non tribuitur

Quia beneficium invito non tribuitur ex l. invito 69. h. t.

De Damno

169. Is damnum dat, qui jubet dare, ejus vero
nulla culpa est, cui parere necesse sit.

Concordat hæc regula cum l. 24. velle l. 157. ad ea, l.
167. Non videntur S. 1. h. t. vid. etiã Reg. 72. et 27. de R. iust.

Ms. Is natura debet p.
Sup. l. 84. §. 1.

Ms. De effectu actionis.

17. Is qui actionem habet ad rem recuperandã,
ipsam rem habere videtur.

Representatione nimirum non reijta. Proferitur vero
regula hæc de recuperanda possessione intelligi debet.
alias verum est: Minus est actionem habere quã rem. l. 207. h. t.

De jure cognationis.

8. Jura sanguinis nullo jure civili dirimi possunt.

Nempe coniunctio sanguinis, seu agnatio natura-
lis nullo pacto, nullo jure tolli potest, quia natu-
ralia immutabilia sunt

De vi et meto

De lucro injusto

206. Jure natura æquum est, neminem cum detri-
mento et injuria alterius fieri locupletiorẽ.

Explicato est supra c. 6. de R. §. in 6. sub reg. 78.

De Testati et Intestati incompatibilitate.

17. Jus nostrum non patitur, eundem in paganis
et testato et intestato decessisse; eorum rerum
naturaliter inter se pugna est testatus et intestatus.

Sensus est: In jure receptum non est, ut quis
apud paganos, id est apud eos, qui militia non sunt
adscripti, testatus simul et intestatus decessisse va-
leat. testatus quippe, et intestatus plane contradic-
toria involvunt. Secus tamen est in milite; eo
quod vice duarum personarum fungatur; unde potest
in bonis castrensibus testari, et in paganis remanere
intestatus, vel vice versa.

L.

De libertatis favore

124

Libertas inestimabilis res est. 106

Siquidem liberi hominis estimatio praestari non potest, l. 103 ff. de V. O.

De eodem libertatis favore

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

Confer l. quoties dubia 20. h. f.

122
NB. Completior. inf. litt.
N. 126. §. 1.

M.

MARCELLUS:

Qua exceptione desinat obligatio?

Marcellus ait: Desinit debitor esse, qui contractus est exceptionem justam, nec ab aequitate naturali abhorrentem. 66.

Siquidem actio, qua exceptione repellitur, et ditione, nulla est, nullosq. effectus producit.

De simili acquisitione

Melior conditio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest. 133

Ratio est: quia servus non habet voluntate propria sed Domini; ergo licet Domino acquirere possit, cum non invito presumatur Dominus, non tamen cum invito obligare poterit.

De jure reali

Minus est, actionem habere, quam rem. 204

Ratio clara est: quia utiq. plus habet, qui se possidet, quam qui actionem institueri potest, ut possessio-
nem adipsos valeat. q. ejus

NB. Mulieribus sup. litt. §.
110. §. 4.

N.

Pacta nihil de jure publico immutari possunt.

27
NB. Nec firmantur

Nec ex Pratorio, nec ex Solemni jure privatorum conventionem, quidquam immutandum est, quamvis obligationum causa, s. idest contractus, pactione possunt immutari, et ipso jure, et per pacti conventi exceptionem: Quia actionum modus, vel lege, vel per Praetorem introductus, privatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc cum inchoatur, inter eos convenit.

Itaq. privatorum conventio nequit derogare juri publico, eo quod nulla privati, cum publico sit proportio.

NB. Nec firmantur.
inf. 2. 73. §. 4.

De procuratoribus

quid est de jure: / 123 Nemo alieno nomine lege agere potest.
An quis pro alio de jure agere possit

123. Nemo alieno nomine lege / id est, de jure: / agere potest.

Supple sine mandato. Ueg. Sic ubi duo mutuo debe-
runt centum, atq; adeo unusquisq; quinquaginta, non
potest unus agere nisi pro sua parte, exiipe nisi
mandatū habeat, ut pro utraq; agat, et tunc agit par-
tim nomine suo, partim nomine alieno. Nihilomi-
nus licet nomine alieno quis agere non possit ut
hic dicitur, nomine tamen alieno, qui potest defen-
sionē suscipere: etiam invito actore; Decius hic.

N. inf. l. tit. T.

S. 1.
De domicilij mutatione.

Temporaria permutatio jus provincia
non innovat.

Nampe inmutato domicilio ad tempus etia extra provin-
ciam, jus Municipij et provinciae non innovatur, non mutatur
non amittitur.

De damno

191 Nemo damnum facit, nisi qui id facit,
quod facere jus non habuit.

Sensus est, cum non videri damnum causare, qui facit,
quod facere jus habet, hoc est, qui suo jure utitur.
confer l. 55. nullus videtur inf. h. t.

De citatione reali de domo sua

103 Nemo de domo sua extrahi debet.

Licet is, qui domi est, in jus vocari possit, attamen de do-
mo sua nemo ad judicium extrahi debet, hoc intellige in ci-
vilibus, Sensus enim in criminalibus

facit, qui solvendo est.

95 Nemo dubitat solvendo videri eum, qui
degraditur.

Nampe indubitati juris est, cum solvendo intelligi, atq;
pro tali in effectum haberi, qui degraditur, seu pro quo
defensor promittit satisfaciendo judicatum solvi; subit
scilicet defensor sua satisfactione personam debitoris
principalis.

De favore actoris

87. Nemo enim in persequendo deteriorem causam,
sed meliorem facit: deniq; post litem contesta-
tam heredi quoq; prospicitur, et heres tere-
tur ex omnibus causis.

Actor quippe persequendo se sua non solum
 interrumpit prescriptionem longissimi temporis, sed
 etiam reum sibi devincit in omne id quod
 sententia iudicis constituetur, quae ~~pro~~ ⁷ devinctio
 proveniat ex quasi contractu, est peremptoria, ac ^{pro}
 de etiam in ipsos heredes transit. NB. Nemo ex Delictis p. inf.
 134. §. i.

Non prohibentur plures exceptiones
 Nemo ex his, qui negant, se debere pro-
 hibetur etiam alia defensione uti, ni-
 si lex impedit.

Explicata est supra c. 6. per reg. 20 de R. J. in 6.
 §. i.

Non licet uti pluribus actionibus
 Quoties: vero: occurrunt plures actiones
 ejusdem rei nomine una quis expe-
 riri debet. NB. inf. litt. R.

Itaqz licet quis plures habens excep-
 tiones, ante finitum iudicium omnes pro-
 ponere possit. et unius probatione ^{quae} valeat
 destitutus ad alia convolare. Sed tamen est
 in actionibus, hic enim oportet ut ex omnibus una
 eligat, quae iudicium contestetur, et in ea perseveret. Si
 quidem rationi magis conformis est, ut defensione
 potius quam oppugnationi iura prospiciant.

De habente regressu

Nemo ideo obligatur, quia receptu-
 rus est ab alio, quod praestiterit. 171
 V.g. Tutor, vel Negotiorum Gestor non ideo credi-
 toribus tenetur, quod contraria actione tutela,
 aut negotiorum gestorum faulè impensas recupera-
 re possit.

De iure heredis

Nemo plus commodi heredi suo re- = 120
 linquit, quam ipse habuit.

Successor quippe fit in jus, quod defunctus tempore
 mortis habuit. Concordat plane in reg. ~~de~~ ^{de} ~~transmissio~~ ^{transmissio} ~~hereditatis~~ ^{hereditatis}.
 sequenti

De eodè iure heredis
 de transmissionis effectu

Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam
 ipse habet. 54.

Explicata est supra c. 6. per reg. 79. de R. J. in 6.

Nemo potest gladij potestatem sibi datam, 70
 meri imperiū mandari nequit

vel cuius alterius coercitionis, ad
aliu[m] transferre.

Sensus est. Ea quae sunt maiori imperio, veluti est
gladij potestas, ac quavis alia in fauorosos ho-
mines animadu[er]sus corporalis alii demandari
non possunt, cum ei solum competat, cui a lege
vel Principe nominati[m] concessa sunt, l. si quis
ij. ff. de offic. Proconsul.

De variatione

NB. Nemo potest tuto-
rem. Inf. litt. l. 73.
§. i.

Nemo potest mutare consilium suum
in alterius injuriam.

Concordat cum Regula 2j. de R. J. in 6. Et
maximè locum habet in contractibus

De eo qui pretium dedit

126. Nemo praedo est, qui pretium numeravit.

Praedo enim est, qui interrogatus cur possideat
nil aliud respondere potest, quia quia possideo.
Qui vero sciens alienam v.g. hereditatem emit, res-
pondere potest: possideo, quia ami, et sic non dice-
tur. Sed solum ubi actione tenebitur.

§. 1.

Locupletior quis?

Locupletior non est factus, qui libertu[m] adquisierit.
Siquidem liber homo in bonis alienis esse nequit

NB. Sup. litt. C.

§. 2.

Cum de lucro ^{De possessionis favore} duorum ^{duorum} quaratur, melior est
causa possidentis

NB. Sup. C. tit. C.

Concordat regula 33. In eo l. 4.

De officiosa iudicij absolutio
De condemnatione et absolute

37. Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

Namque absolutio et condemnatio pari passu ambulant,
unde potestates condemnandi datae, videtur etiam data
potestas absolue[n]di.

Fraus non fit consentienti

NB. Nemo videtur dolo
inf. litt. l. 177. §. i. 175

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, et consentiunt.
Siquidem scienti et consentienti non fit injuria neque dolo
Reg. 2j. de R. J. in 6. Hinc qui consentientibus creditori-
bus aliquid a fraudatore stipulatus est, vel emit, non
videtur in fraudem creditorum factus.

De Tutoris dolo

198. Neq[ue] interdito, neq[ue] in ceteris causis pupillo nocere oportet
dolum Tutoris, sive solvendo est, sive non.
Factu[m] enim cuiq[ue] suu[m], non alteri nocere debet, l. 155. h. 4.

Neque pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei suae consistere potest.

Nempe rem suam seu propriam sibi nullus oppignorare aut locare potest. Sed neque quisquam emit rem suam, sed solum alienam.

De pactis contra jus

Privatorum conventio juri publico non derogat. N. vid. inf. litt. B. Confer. ^{sup.} l. 2. N. et Pratorio 28. h. 1.

De privilegiorum interpretatione

Neratius consultus, an quod beneficium dare se quasi viventi Caesar rescripserit iam defuncto dedisse existimaretur? Respondit: Non videri sibi Principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse. Quem tamen modum esse beneficij sui vellet, ipsius estimationem esse, id est, ab ipsius principis determinatione dependere.

Siquidem privilegia ac beneficia principalia per ipsos principes commodissimum est interpretari, atque magis subter l. cum de novo. C. de legibus.

De vi et metu

Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bona fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus, quem comprobare contra bonos mores est.

Hae regula clara est exceptis his verbis: qui ac bona fidei iudicia sustinet, hoc est: quo nempe consensu non solum contractus stricti juris, sed et maximè contractus bona fidei sustinentur et stabiluntur.

De lesione minorum

Non capitur, qui jus publicum sequitur. N. Ju.

Sensus est: Deceptus non censetur, qui jure communi utitur, unde minor, qui alias circumventus, restituendus est, si in commune secutus fuerit, non habetur pro circumvento, aut decepto.

N. Non debet l. 1. litt. g. i. s. i. N. Non est novum l. 1. litt. g. s. i.

De errore

Non videntur, qui errant, consentire. N. vid. inf.

Nihil quippe tam contrarium consensui, quam error, l. si per errorem. ff. de jurid. omn. iud.

De creditoris jure petendi

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. 129

Ratio est, quia jure suo utitur; nullus autem videtur dolo facere, qui jure suo utitur, l. 55. h. 9. §. 1.

De accessione

113. Vid. sup. lit. C.

Cum principalis causa non consistit, ne, accedam, quae sequuntur, locum habent.

Nam accessorium naturam sequi congruit principalis reg. 272. de R. J. in 6.

De his, quae ipso jure, vel ope exceptionis infirmantur.

112. Nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat; an per exceptionem infirmetur.

Nempe quod ad effectum seu liberationem ab obligatione; sicuti enim non actio non obligat, sic reg. actio per exceptionem infirmata inducit obligationem.

De tempore solutionis.

186. Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit. Et cum solvendi tempus obligationi additur, nisi eo praeterito peti non potest.

Nempe fructus, qui debentur, peti nequeunt, antequam nati sint: sed reg. solutio peti potest nondum elapso tempore, cui obligatio solvendi annexa est.

De modo solvendi verborum obligationem.

35. Nihil tam naturale est, quam unumquodque eo genere dissolvi, quo colligatum est; ideoque verborum obligatio verbis tollitur, nudi consensus obligatio contrariis consensu dissolvitur.

Confer reg. 1. Quin. Decret. supra c. 6. Nota haec non hic, quod quaedam sunt obligationes, quae licet duorum consensu coeant, unius tamen voluntate invitatione alterius solvantur, ut societas, mandatum §. manet, Inst. de mand. quaedam enim non interest alterius, faulse fit, ut praesentis locus sit.

De alienatione iudicij mutandi causa.

119. Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem. Itaque, qui desistit a possessione rei litigiosa, non videtur ei alienasse, ac proinde non tenetur de edicto, quo prohibetur alienatio rei iudicij mutandi causa.

De autore res comparato

Non debet auctori licere, quod res non permittitur. Confer reg. 36. de R. J. in 6.

113. sup. Non capi-
tur 116. §. 1.
Non debet sup. 241.
de 175. §. 1.

Favor damni vitandi major, quam lucri captandi.

In re obscura, melius est favere repetitioni, quam adventitio lucri.

Putà in eo casu, quo non constat, utrum Creditombus juxta ac Legatariis satisfieri in solidum possit, nam hic magis favendum est Creditoribus, qui suum repetunt, quam Legatariis, quorum causa lucrosa est.

De non inferendo alteri prejudicium

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. 74

Per iniquam conditionem hic intellige granda necessitatem, obligationem, damnum in se familiari, aut quodvis aliud prejudicium.

Argumentum à Majori ad minus.

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. 21

Sic cum plus sit testari posse, quam donare, ideo f. signatilis filius familias miles, cum de castrensi vel quasi castrensi possit testari, poterit et donare.

De contumacia

Non defendere videtur non tantum, qui latitat 52. sed et is, qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

Sensus est: Contumacia rem esse videtur non solum, qui non comparet sed etiam is, qui per se vel per alium protestando negat se defendere, vel non vult respondere ad libellum litantis contestari.

De apprehensione, qua fit privata auctoritate.

Non est singulis concedendum, quod per Magis fratrum publice possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi. 176.

Nempe non est permittendum alicui, ut jus propria auctoritate sibi dicat, id enim saepe praeberet tumultibus occasionem.

§. 1.

De excellantia libertatis, et cognationis.

In finita est aestimatio est libertatis et necessitudinis, id est, consanguinitatis. vide l. 106. libertas, h. 1. - Sup. Litt. 7.

De fraudatione Creditorum

Non fraudantur Creditores, cum quid non acquiritur à creditore, sed cum quid de bonis diminuitur. 134.

Sensus est: Si debitor id agat, ne complectetur, vel non utitur occasione acquirendi: ut si repudiat hereditate, fraudari creditores non intelliguntur, sed dumtaxat cum bona sua diminuit ea erogando, et tunc solum tenetur de edicto, l. 1. et l. jo. ff. quae in fraudem creditorum facta sunt, ut restituantur.

Sup.

Delictum §. 1.
Non meretur favorā.

Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

Delictum enim poenam non prerogativa meretur; hinc si quis rem mala fide possideat, eamq. furto amittat, furti tamen actionem non habebit, ex suo namq. delicto actionem querere nemo debet.

344. Non omne, quod licet, honestum est.

Hoc est, quod neq. legibus, neq. moribus civitatis prohibitum est, propterea non semper honestū dici debet, v.g. non prohibetur mulier toties quoties vult repeteri nuptias mortuis prioribus maritis; si tamen quater vel quinque nubat, honestū id non iudicatur. c. aporian 21. q. 1.

§. 1.

De conventionē conditionata

vid. sup. lit. 9.

In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus

Hinc si filius familias aliquid sub conditione stipulatus est, ac post emancipationē primū conditio exiterit, nihilominus patri acquirit, quia in stipulationibus quemadmodum et in aliis conventionibus conditionalibus, id tempus spectatur, quo contrahimus, non quo conditio existit.

De contumacia

199. Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.

Talis est, qui tribus edictis vocatus venire contemnit.

De mora

99. Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.

Sensus est: Non potest temerarius, morosus litigator prosumi, aut iudicari, ac propterea in expensas condemnari, qui adhuc ignorat, quantum solvere debeat, liquido necesse constituto.

N. Non potest videri auge. p. pe. sup. lit. 5. 115. §. 1.

De amissione rei

N. Non potest videri auge. p. pe. inf. 5. 115. §. 1. na.

209. Non potest videri desisse habere, qui nunquam habuit.

Privatio quippe, ut inquirunt, supponit habitum. Itaq. p. semi. Bonor. posses. dici nequit, quod desinat eos habere.

N. non potest videri

MS. 86.

De liti contestationis effectu. Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quam si non: sed plerumque melior.

7 Litis contestatio

Liquidom factiones tempore perituras perpetuas. confer. l. 87. Nemo enim. h. 4.

De Superfluo.

Non solent, qua abundant, verticare. Scripturas 94

M. i. 13. 3. Non solat ex-
ceptio. inf. litt. 2. 19,
51.
M. i. iug. Non videtur
iib. 8. 2.

Non enim mutat substantia verum non necessaria verborum mul-
tiplicatio.

De effectu exceptionis.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem a
petitione remouetur.

13

Sic, qui litis contestatione cursum inchoata prescriptionis
interrupturus erat, si exceptione repulsus est, nihil egit.

M. Non videtur inf. litt.
0. 139. 5. 1.

Non iuratur, qui restituere debet.

Non videtur quisquam id capere, quod necesse est alii restituere.

51.

Sic, qui vi, aut metu ab alio res ^{illius} extorquet, idem est ac si
eas non accepisset, cogit illas statim restituere tenetur.

~~M. i.~~
res illius

Data qua dicantur

Non videntur data, qua eo tempore, quo
dantur, accipientis non sunt.

167.

V.g. Si seruitus aquae ducenda constituitur, neque aqua postea
inueniatur, nulla erit cessio, tempore quippe cessiois nihil
in accipientem translatum est.

De voluntate obsequiosa

Qui iussu iudicis aliquid fecit, non videtur
dolo malo facere, quia parere necesse habet.

M. inf. 2

Modo, qua iubet, iusta, ac licita sint, si qua ad officium eius
spectant; alioquin viribus non subsistunt. confer. Reg. 24.
de R. 8. in 6.

M. Non videntur hys.
iib. 8. 2.

De amissione rei

Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit. 83.

Exemplum suppeditat C. 93. Filiusfamilias, h. l. in pecu-
lio filiofamilias amisso, ad cuius possessionem recupe-
randam ipse remedium non habet, ex eo quod proprium
non habeat, quidquid enim filiofamilias iuratur,
non sibi, sed patri acquirit.

De eo, quod nostrum est.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex
pluribus causis idem possit nostrum esse.

159

Sensus est: Licet ex diversis causis successine res nostra nobis
deberi potest, sed tamen quod semel nostrum est, amplius nos-
trum fieri nequit.

De presumptione repudiationis

Non vult heres esse, qui ad alium transferre voluit hereditate.

6.

Ratio est; quia transmittens hereditatem contrariam
voluntatem declarat, ac proinde eam repudiare presuma-
tur; regulariter itaque creditoribus non tenetur.

De mora

88. Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est. Puta ubi nullum jus est petendi, sine quia exceptione legitima repelli potest. Concordat cum Reg. 60 de R. J. in 6.

De dolo

85. Nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur. Sic qui in agro suo fodiens fontem vicini avertit, de dolo non tenetur, si non animo nocendi vicino. Sed dumtaxat agri sui meliorandi id fecit. l. 1. §. deniq. ff. de aqu. plu. aris.

De eo, qui non prohibet.

109. Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest. Concordat ut communis advertunt Doctores cum l. 50 culpa caret h. l., unde sensus illius est. crimine seu culpa caret, qui non prohibet, cum prohibere non potest.

De concursu actionum

130. Nunquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit. Hinc ~~post~~ successive institui, aut quod salius est, cumulari ad lites breviandas possunt.

De Nuptiis

30. Nuptias non concubitus sed consensus facit. Intellige consensum de presenti cum debitis solemnitatibus.

Nb. Nunquam creditur inf. l. 1. §. 1.

Obligatio heredis a die mortis defuncti.

~~131. Omnis hereditas, quamvis postea deatur, facta cum tempore mortis continuatur.~~

De effectu litis contestationis.

139. Omnes actiones, quae morte, aut tempore pereunt, semel inclusa in iudicio salva permanent.

Sic actio injuriarum, quae et anno praescribitur, et cum injuriato perit, litis contestatione transit in heredes. Confer l. 87. Nemo enim sup. h. l.

§. 1.

De dominio revocabili

Non videtur perfecte ejusque id esse, quod ex casu s: al. causa: auferri potest. Sic dominium rei cum pacto retrovenditionis conjunctum non videtur esse perfectum dominium, eo quod revocabile sit.

Nb. sup. l. 1. §. 1.

De eo, quod ab initio vitiosum est.

Omnia, quae ex testamento proficiuntur 201
in statu eventus capiunt, si initium quae sine vitio ceperint.

Nempe quae ex testamento proficiuntur, non debent
ab initio esse vitiosa, ut subsistere possint, quod enim
ab initio vitiosum est, non potest fructu temporis con-
valescere, per reg. 29. h. d.

De modo solvendi obligatione

Omnia, quae jure contrahuntur, contrario jure pereunt 100
Concordat cum Reg. 35. Nichil tam naturale. h. d.

Qua per libellum expediri non possunt.

Omnia, quaecumque causa cognitionem desiderant, 71
per libellum expediri non possunt.

Ratio est, quia causa cognitio necessaria est, ubi praetor seu
iudex desideratur, atque adeo sola libelli oblatione causa ventilans
et ad eum facta subscriptione expediri nequit. Confer
l. 105. ubique; h. d.

Definitiones esse periculosas

Omnis definitio in jure civili periculosa est: 202
parum est enim, ut non subverti possit.

Non enim omnes secundum praecepta Dialecticorum for-
mata sunt, sed saepe prudentes contenti fuerunt qua-
liumque descriptione.

De additione hereditatis

Omnia fere jura heredum perinde habentur ac si 193
continuo sub tempore mortis extitissent.

Concordat cum sequenti regula omnis. Dicitur autem
fere; quia excipitur usufructus, l. usufruct. 26. ff. de stir. her.

De eadem hereditatis additione

Omnis hereditas, quamvis postea adeatur, ha- 138
men cum tempore mortis continuatur.

Siquidem dum jacet, defuncti personam representat. 7 hereditas, ipsa quodammodo

S. N.

De delicti aestimatione

Nunquam crescit ex post facto praeteriti delicti aestimatio.

Sic si servus non fataliter fuerit vulneratus, negligentia re-
v. g. Medici perierit, de vulnerato, non de occiso erit actio, et
ita ex post facto non crescit poena, aut aestimatio illius per-
petrati delicti.

P.

De actione poenali contra heredem.

164 Poenalia iudicia semel accepta in heredes transmitti possunt.

Confer l. 139 omnes actiones sup. h. t.

De eo, qui dolo defuit possidere.

150 Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat, atq, ejus cujus dolo malo factu sit, quo minus possideret, vel haberet.

Concordat plane cum reg. 131 Qui dolo, h. t. et Reg. 36. de R. J. in b. a nobis c. 6. explicata

113. Plerumque fit sup. litt. J. 196. §. 3.

De his, quae a nobis abire possunt.

205 Plerumq, fit, ut etiam ea, quae nobis abire possunt perinde in eo statu sint, atq, si non essent ejus conditionis, ut abire possent. Et ideo, quod fisco obligamus, et vindicare interdum, et alienare, et servitutem in praedio imponere possumus.

Sensus est, saepe fieri ut ea, quae alteri obligata sunt, perinde se habeant, ac si non essent obligata, unde fit, ut quod fisco obligatum est, quatenus vel sub conditione, vel in certum tempus ejus efficiatur, interim possit a nobis, si in alterius manu venerit, ut nostri vindicari, alienari, et servitute imposita gravari, salvo tamen jure Fisci.

De favore ^{detentionis rei} possessionis

25 Plus cautionis in re est, quam in persona. Sic qui obligatus est dare fidejussore, si is pignora dederit, liberatur, ut quibus plus cautionis in fit

De bonorum possessore.

114 Prator bonorum possessorem heredis loco in omni causa habet.

Nam et hereditatis appellatione bonorum quoq, possessio continetur, ait Paulus l. 138. ff. de V. L.

113 Privatorum sup. litt. N. 45. §. 1.

De privilegiorum transmissione

196 Privilegia quaedam causa sunt, quaedam persona: et ideo quaedam ad heredem transmittuntur, quae causa sunt, quae persona sunt, ad heredem non transeunt.

Namque alia sunt privilegia realia, alia personalia: realia ad heredem transeunt seu personalia

De pupilli obligatione

189 Pupillus nec velle, nec nolle in ea aetate, nisi apposta tutoris auctoritate, creditur. Nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est. Confer l. 3. ejus est. et l. 5. In negotiis, h. t.

Pupillum, qui proximus pubertati sit ca-
pacem esse, et furandi, et injuria faciendae. III

Itaq; pupillus pubertati proximus, qui scilicet ingres-
sus est annum a pubertate proximum, hoc est, XIII. in
delictis obligatur, l. 23. ff. de furtis, Et si non ad poe-
nam ordinaria, ad poenam tamen; Reipublica enim in-
terest, ne delicta maneat impunita.

S. A.

De actione in herede

In heredem non solent actiones transire, quae poe-
nales sunt ex maleficio: veluti furti, dam-
ni, injuria, vi bonorum raptorum, injuriarum. NB. sup. lit. J. Pupillus
110. S. 2.

Hoc intellige regulariter, nam lite cum defuncto
contestata transmittuntur ejusmodi actiones, l. 168. h. l.
Confer l. 38. Sicuti poena h. l.

De eo, quod ab initio vitiosum est.

Qua ab initio fuit inutilis institutio, ex
post facto convalescere non potest. 210

Quare, si furiosus testamentum conderet, id prorsus nul-
lum est, licet ~~postea~~ postea sana menti redditus sit.

Qua dubitationis ^{De superfluis} tollenda causa contractibus
inseruntur, jus commune non cadunt. 87

Sensus est: quod inculatio verborum, quae fit majori
cautele gratia, ac dubitationis tollenda causa non
adversetur juri communi, nec proinde tanquam super-
flua reputari debeat; satis enim operatur, dum dubi-
tationem tollit.

NB. hinc in Testamen-
to. inf. 75. S. 3.

De acquisitione.

Qua legata mortuis nobis ad heredem nostrum
transeunt, eorum commodum per nos his, quorum
in potestate sumus, eodem casu acquirimus: ~~atque atque~~
quod stipulati sumus: 18

Ac si dicat Pomponius: ubique legata in eo casu sunt, ut
mortuis nobis ad heredem nostrum transmitti queant, eorum commo-
dum et ad parentes aut dominos, quorum in potestate sumus, devolvi
per nos posse nihil prohibet. Sunt autem legata mortuis nobis
ad heredem tranfitura, quae nimirum pure aut in diem relin-
quuntur; nam sub conditione relicta ante non cedunt, quam
eventus existat. Haec Wolf. Pergit autem ~~hic~~ jurisconsultus.

Aliter atque quod stipulati sumus; Nam et sub
conditione stipulantes omnimodo eis acquirimus
1: scilicet in quorum potestate sumus; etiamsi liberatis

nobis Domini potestate, conditio existat.
Hoc est: etiam si legata sub conditione ante non cedant
quam conditionis eventus existat: nec mortuis nobis an-
te conditionis implatione in herede nostro devolvantur,
secus tamen est in stipulatione: filius enim aut servus
sub conditione stipulatus, nihilominus patri aut domino acquirit,
etiam si conditio eo iam liberato existat.

De jure singulari

162. Quae propter necessitate recepta sunt,
non debent in argumentu trahi.

Nb. Inie verum p. 113.
inf. litt. u. 188.
§. 1.

Haec regula explicata est per ^{cap. 78. de R. J. in 6.}

89. Quamdiu possit valere testamentum, tandem
legitimus non admittitur.

Sensus est: quamdiu hereditas ex testamento adiri potest,
tandem ab intestato heres non admittitur.

De estimando interesse.

24. Quatenus cuius interest, in facto, non
in jure consistit

Quantum scilicet damni mihi datum est aut luum impedi-
tum se caterdali, totum in probationibz, non in jure consistit.
de bona fidei possidentis.

137. Qui auctore iudice comparavit, bona
fidei possessor est.

liquidem qui jussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo
malu facere; qui parere nefas habet.

De ignorantia conditionis.

19. Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse
non ignarus conditionis ejus: heredi autem hoc
imputari non potest, cum non sponte cum
Legatariis contrahit.

Monet hic Ulpianus, contrahentes attendere debere ad
conditionem eorum, cum quibus contrahunt, an scilicet contraher-
di, vel distrahendi jus habeant; hinc ei non succurretur qui
v.g. pupillo contrahit, ignorans eum talem esse; secus dicendum
de herede, qui solvens legatum filio necdum emancipato; quod utiq. patri
solvere debuit, cum quidquid lucratur hujusmodi filio, patri acquirit
liberatur, modo ignarus sit conditionis filij.

§. 1.

De doli exceptione.

Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas
testatoris refragatur.

Nempe si heres aliquid agat in ius, de quibus testator expresse nihil
dixisset, nec fieri veluit mala fide agere confandus est, atq. adeo
contra eum exceptio doli locu habere requit.

Nb. Sup. litt. N.

Quidquid calore iracundiae vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia appaerent, iudicium animi fuisse: hoc est, consulto illud dictum, factum ve fuisse: Idemq; brevi reversa uxor, nec diuertisse dicitur.

Videtur enim magis impetu, quam consilio hoc fecisse.

Qui dolo desit possidere

Qui dolo desit possidere, pro possidente damnatur; quia pro possessione dolo est. 131

Hoc est: qui dolose possessione deseruit, is tamen possessoris loco habetur quantum ad damnum suum, non quo ad commodum. vid. Reg. 36. de R. J. in 6.

De ignorantia successoris iusta

Qui in alterius locum succedunt, iusta habent causam ignorantiam, an id, quod peteretur deberetur. Fideiussores quoq; non minus, quam heredes, iusta ignorantia possunt allegare. Hac ita de herede dicta sunt, si cum eo ageretur, non etiam si agat: Nam plane qui agit, certus esse debet, cum sit in potestate eius, quando velit experiri: et ante debet rem diligenter explorare, et tunc ad agendum procedere.

Hac regula explicata est supra c. 6. per regular 14. de R. J. in 6.

De iure successoris

Qui in dominium vel jus alterius succedit, iure eius uti debet. 177

Vide supra c. 6. reg. 46. de R. J. in 6.

S. 1.

De iusta ignorantia

Nemo videtur dolo exsequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere. N. Supp. Litt. N.

V. g. Negotiorum gestor ignorans Dominum debitoris debitum remisisse, si illud repetat, dolo petere non censetur.

De eo, qui in servitute est

Qui in servitute est, usucapere non potest, Nam cum possideatur, possidere non videtur. 118

Siquidem possessio necessaria est ad prescriptionem; cum igitur servus non possideat, hinc nec prescribere poterit.

N. qui supra Sup. l. N. 167. pag 151.

Omissio faciendi habetur pro commissio

121 Qui non facit, quod facere debet, videtur facere, aduersus ea, quae si al. quia. non facit. Et qui facit, quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere iussus est.

Hoc est: Nam is, qui aliquid facit, in culpa est, quam qui non facit, diuersa tamen ratione: Nam qui non facit, v.g. non soluit, quod facere seu solvere iussus est, aduersum id agere videtur, id est culpa fit fit obnoxius. Qui vero aliquid facit, et id facere non debet, sed aliud, id est iussus est, v.g. qui iussus est fundum Tusulanum 200. emere et illud trecentis emitit, itidem in culpa est, quia non videtur id facere, quod facere iussus est.

De herede heredis

194 Qui per successionem quamvis longissimam defuncto heredes constituerunt non minus heredes intelliguntur, quam qui principaliter heredes existunt. Nam heredis heres, et deinceps, qui succedunt, licet verbis non sint expressi, heredis appellatione continentur, l. heredis appellatione. l. sciendum est heredes ff. de verb. signif.

De conditione potestativa

174 Qui potest facere, ut possit conditioni parere iam posse videtur.

Hoc est: per quem stat, quod minus conditionem implet possit, pro eo habetur, ac si conditioni, iam et de potestati parere possit; unde si sua culpa eam non impleat, merito id ei adscribetur. v.g. heres institutus sub conditione, si seruum manumittat, quem manumittere potest. Interim in mora est, cum manumittat, ideo sibi imputat, si hereditatem amittat.

S. d.

De repudiatione

Quod quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest.

V.g. Caius heres institutus sub conditione, si ei nascatur filius, repudiat hereditatem, antequam filium acquirat. At nato filio, poenitet, et vult adire hereditatem: Quaeritur, an possit? R. affirmatiue; Nam quod quis si velit, habere non potest: ut heres hereditate adire nequit, prouersus natus sit filius: nec proinde repudiare potest, aut repudiando nihil agit.

113. inf.

De jure alienandi.

Qui potest invito alienare multo magis ignorantibus et absentibus.

26
267

Sensus est: qui potest invito coheredibus, sociis, aut aliis quibuscunque rem suam alteri donare, vendere, multo magis id poterit ipsis ignorantibus, aut absentibus.

De defensione

Qui re aliena defendit, nunquam locuples habetur. 166

Siquidem semper ad satisfactionem tenetur, sine qua nemo admittitur ad defensionem ex l. 110 §. 1. h. 4.

De mora

Qui sine dolo malo ad iudicium provocat, non videtur moram facere. 63.

Sensus est: Qui ex causa aliqua probabili ad iudicium provocat seu litem intentat, non videtur injustam dilationem solvendi fecisse, nec proinde victus ad expensas condemnari debet.

De eo, qui tacet.

Qui tacet, non utique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare. 142

Hae regula explicata est supra C. 5. per reg. 44. de l. §. in 6.

contra legem fecisse quis dicitur.

Qui vetante Praetore fecit, hic adversus edictum fecisse proprie dicitur. 102.

Paria enim sunt, aliquid fieri vetante Praetore, et adversus edictum ejus. Denique hic.

S. 1.

De jure denegandi prolessu.

Ejus est, actionem denegare, qui potest et dare.

M. Sup. l. 2.

Ad istam regulam facit, quod supra dictum est in regula ejus est velle: In regula Nihil tam naturale: et in regula, Nemo, qui condemnare.

De servo, libero facto.

Quod quis, dum servus est, egit, proficere libero facto non potest. 146 B. 3.

Namque si servus sub conditione contraxit, et ante conditionis eventum manumittatur, lucrum inde natum, non ipsis, sed domino cedit. Eruitur ex reg. supra Non omne 144 §. 1.

De servorum obligatione

Quod attinet ad jus civile, servi pro nullis habentur, non tamen et jure naturali; quia quod ad jus naturale attinet, omnes homines sunt aequales. 32 B. 1.

Ex quo sequitur, quod naturaliter tam ex contractibus quam delictis obligari Terri possunt: licet jure Civil; in eos nulla cadat obligatio, ut dicitur reg. 22. in persona h.

M. 2. 141
#

De jure singulari

Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentia.

v. g. Regula juris et tenor rationis communis est, ut adversus furtum facientes, furti agatur. Contra hanc regulam in muliere, de jure singulari aliud receptum est, quae si marito quid furripuerit, furti non tenetur, sed iudicio rerum amotorum, l. 2. C. rerum amotorum. Hoc autem singulare jus non debet trahi ad consequentiam, hinc si ita argumenteris: mulier furtum faciens non tenetur furti; ergo nec alia persona furtum faciens furti iudicio ~~tenetur~~ tenetur, neganda erit consequentia.

M. Quod factum est
litt R. 188. S. 1.
M. 4. hinc quis si
sup. 174. S. 1.

S. 1

Two heredes in solidum.

Vni duo pro solido heredes esse non possunt.

Heres enim idem est, quod Dominus: et duo Domini eisdem rei in solidum esse nequeunt, l. 19. S. 3. ff. de test. penult.

M. Quod cuique sup. litt
I. 156. S. 4.

De evictione

190 Quod evincitur, in bonis non est.

In bonis nostris quid esse dicitur, cuius sumus Domini, sed quod evictioni subiectum est, huius Domini esse non valeamus; nec proinde in bonis nostris esse potest.

De eo, quod initio vitiosum est.

29. Quod initio vitiosum est non potest tractu temporis convalescere.

Concordat cum reg. 18. de R. J. in 6.

De mala fide

143 Quod ipsis, qui contraxerunt, obstat, et Successoribus eorum obstat.

Sensus est: ea mala fides, quae ipsis, qui contraxerunt, obstat, quo minus usucapiant, haec et hereditibus eorum, licet ignorantibus obstat, quo minus praescribere possunt, l. cum heres ff. de diver. et tempor. praescript.

De solutione

180 Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

Nempe cum jussu meo id quod mihi deberes solvere, solvis creditori meo, idem est, ac si mihi solvisses.

182. Quod nullius esse potest, et id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

Id quippe reputatur impossibile, at impossibile nulla obligatio est, l. 185. h. v.

Quod à quoque poena nomine exactum est, 76
id eidem restituere nemo cogitur.

Sensus est: Nemo ad restitutionem illius, quod delicti
comissi nomine ab altero uel ipse uel magistratus
consecutus est, compelli potest, quia reipublica ex-
pediit, ne delicta impunita maneat, l. ita vulne-
ratus §1. ff. ad l. aquil

De damno

Quod quis ea culpa sua. Damnum sentit, 203.
non intelligitur sentire.

Intellige quò ad juris considerationem, quod hinc
damno patrociniatur.

Utrum quis sup. 121.
174 §1.
NB. Quoties equitatem
sup. lit. 9; 85. §. 2.

De favore libertatis

Quoties dubia interpretatio libertatis est 20
secundum libertatē respondendū erit.

Nempe si de manumissione serui lis sit ac dubitatur,
utrum Dominus eum manumissum uoluerit, secun-
dum libertatem §: edat pro libertate ~~pro~~ eius §:
pronuntiandum erit; natura siquidem dicitante, a-
quius esse humanū genus in libertatem potius, quam
in seruitutem asseri.

De successione.

Quoties duplici iure defertur alicui successio
repudiato nouo iure, quod ante
defertur, Supererit uetus.

Sensus est: Quoties quis alteri duplici iure, uidelicet
ex testamento testamento simul et ab intestato succedit,
tunc repudiato posteriori iure aimirum testamentario,
quod primo de ferri solet, supererit prius, scilicet ab
intestato; Saluo tamen iure tertii, uel legatariorū.

De ambigui sermonis interpretatione.

Quoties idem sermo duas sententias exprimit, 67.
ea potissimum excipiatur §: al. accipia-
tur; quae rei gerenda aptior est.

Nempe in omnibus actibus et negotiis quavis uocabula
regulariter sic sunt interpretanda, ut res de qua agitur, in
futo sit, ac negotium potius ualeat, quam periret, per
l. quoties. 15. et l. ubi est 22. ff. de reb. cred.

De interpretatione benigniori

Quoties nihil sine catione investigari potest, 200.
eligendum est, quod minimū habeat iniquitatis.

Sensus est: quotiescumq; in dubio exquiratur circa rem, qua determinari nequit abq; damno aut prauidio alterius eligi debet, quod minus habet iniquitatis, na inter duo mala minus est eligendu. Hinc in dubio pronuntiandu est, appellacione non esse desertam. vide Deciu hic.

Quoties occurrunt. sup. lit. N. 43. §. 1.

De luero

99. Quoties utriusq; causa, lucri ratio vertitur, is preferendus est, cuius in lu- crum causa tempore praecedit.

Hae regula explicata est supra c. 6. per reg. 54. de off. in 6.

Ad quem successio pertinet?

73. Quo tutela redit, eo hereditas pervenit, Nisi cum foemina heredes intercedunt.

Sensus est: Si puillus intestatus moriatur defertur hereditas illi, cui tutela onus imponitur; hoc id tamen locum non habet in foeminis, cum heredes existunt, quonia tunc quo hereditas redit, tutela non pervenit, foemina quippe a tutela ut pote munere virili, ac publico arcetur C. 2. foemina, h. 8.

§. 1

Cui Tutor testamento datur

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis heredibus, cum moritur, habuit habiturusve esset, si vivisset.

NB. sup. litt. N.

Ad quae situm, quisna testamento tutores dare possit, respondetur, quia testamentaria tutela datio pars est patris potestatis, ideo solus pater liberis suis heredibus, quos iam in potestate habet, aut habiturus fuisset, si vivisset; hic intelligi posthumum; igitur emancipato pater tutorem dare nequit, nec mater, quia suos heredes non habet. vid. Deciu hic.

§. 2

Vi factum, et clam factum ut differunt.

Vi factum id videtur esse, quae de re quis quem prohibetur fecit: clam, quod quis, quem controversiam haberet, habiturum se se putaret, fecit.

NB. inf. litt. U.

V. 9. Qui novi operis nuntiacione prohibitus est, adificare nihilominus incepto opere pergit, vi id facere censetur, qui vero controversia cum adversario sibi futura timet, vel existimat, se ab eo prohibitu iri, si ipso relicto quid molliatur, clam fecisse dicitur.

§. 3

De obscuris in testamento

Quae in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

NB. sup.

Sic si testator ex dubbis uni aliquid legat, neq; ap-
pareat, de quo testator senserit, in neutro legatu valebit.

S. 4.

De paciscendo alteri

Nec paciscendo, nec legem dicendo, id est, conven-
tionem ineundo, nec stipulando quisquam al-
teri cavere, id est, acquirere, potest. L. 1. l. 1. N.

Licit igitur dicam ad Cajum promittis ne Titio, vel
amico meo 100. et ille respondeat, promitto, non erit
utilis stipulatio, nec quidquam acquiram amico meo;
Exiit, nisi stipulator alterius juri subiectus sit,
ut filius, vel servus; vel speciale mandatu stipu-
landi, aut paciscendi habeat, aut generalis rei alienae
administrator existat, veluti Tutor, Praetor, vel
deniq; persona stipulantis sit publica, puta fidei,
vel Notarius. Engel l. 1. §. 35. S. 4. n. 15.

R.

De interpretatione benigniori

Rapienda occasio est, qua prabet benignius responsum. 168.

Nonne circumstantia quaedam facti, qua videtur mitiori par-
ti favere, rapienda est, ut sic per eam res decidatur. vide l.
54. semper in dubiis h. t.

S. 1.

De interpretatione ex intentione proferentis

Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affec-
tione cuiusq; capit interpretationem. N. l. 1. R.

In factis igitur, qua incerta, ac dubia videntur, attendenda
est intentio agentis; inde enim quid de facto sit sentien-
dum facile innotescet.

De regula.

Regula est, qua rem, qua est, breviter enarrat. Non ut
ex regula jus sumatur, sed ex jure, quod est re-
gula fiat. Per regulam igitur brevis rerum nar-
ratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causa coniec-
tio est, id est rerum ^{ta}judicatum decisio, qua simul
cum aliquo vitiata est, perdit officium suum.

Vide qua supra c. 6. §. 1. de regulis in genere diximus.

De auctoritate rei iudicatae

Res iudicata pro veritate accipitur. 209

Idq; propter auctoritatem iudicis, nec refert, an bene
vel male iudicatum sit, saltem in foro externo,
nam in foro ^{ta}presumptio cedit veritati, ut multi Doctores
probabilius docent. 7 interno

De conexione commodi et incommodi
 10 Secundum naturam est, commoda cuiusque rei esse
 sequi, quem sequuntur incommoda.

Concordat cum reg. 55. de R. J. in 6.

De eo, quod honestum est,
 197 Semper in conjunctionibus non solum quid liceat,
 considerandum est, sed et quid honestum sit.

Siquidem licet mulieri, quoties velit, repetere nuptias
 mortuis prioribus maritis, et Divor. et si mulier
 sapiens nubat puta quater aut quinque, honestum
 id non iudicatur. C. aperta cum duobus leg. 21 q. 1.

De rei dubia interpretatione
 56 Semper in dubiis benigniora preferenda sunt.

Itaq. socius v. g. si rem communem amoverit potius iure
 suo, ut scilicet se sua utatur, quam animo furandi illam
 amovisse presumitur. Concordat haec regula in
 reg. 1. de R. J. in antiquis.

De obscuri interpretatione
 9. Semper, in obscuris quod minimum est, sequimur
 Haec regula est supra c. 6. per reg. 30 de R. J. in 6. explicata

De interpretatione contractuum
 34 Semper in stipulationibus, et in ceteris contractibus
 id sequimur, quod actum est; aut si non appa-
 reat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur
 quod in regione, in qua actum est, frequentatur.
 Quod ergo si neque regionis mos appareat,
 quia varius fuit? ad id quod minimum est,
 redigenda summa est
 Concordat cum reg. 45 de R. J. in 6. supra c. 6. ex-
 plicata.

MS. sup. A. leg. 157. MS.
 Si. i. Semper p.

De mandato dante et ratificatione
 60 Semper, qui non prohibet pro se intervenire,
 mandare creditur; sed et si quis ratum ha-
 buerit, quod gestum est, obstringitur mandati actione.

Sensus est: Si quis pro me presente, nec prohibente agat,
 aut defendat in iudicio, vel si ratum habeat id, quod alius
 mei absentis nomine gessit, mandasse presumor et pro obli-
 gato ex mandato habeor, atq. adeo mandati actione obstrin-
 gor.

De genere et specie
 147 Semper specialia generalibus insunt.
 Quicquid igitur dispositum est per legem de genere, id

in singulis precibus dispositis esse censetur: Sic si
cui alimenta debeantur eidem et iibus et potus, vesti-
tus et habitatio debebuntur, l. 4. si quid eoru s. in
dem emptum, de leg. 3. Hujus regula fallentior
majorisq; explicatione videre est in reg. 71. de R. J. in b.

De servis

Servitutem mortalitati fere comparamus, 209
Sicut libertas res est inestimabilis, sic contra servi-
tus est res prope modum horribilis, mortis quippe, quo
nil horribilius, comparatur

De servis

Servus reipublica causa abesse non potest 211
Servus igitur pro bono Reipublica legationem suscipere
vetatur, ed quod in jure pro nullo reputetur. vid. supra
l. in his h. 2.

De poenali obligatione heredis.

Sicut poena ex delicto defuncti heres teneri non 38
debet, ita nec lucrum facere, si quid
ex ea re ad eum pervenisset.

Quemadmodum justum est ex delicto defuncti heres non
obligari, delictum quippe est personale, nec proinde
persona agreditur: ita aequi quoq; est, ut ex male-
ficio seu delicto lucrum etiam pariter non faciat.

De ordine instituenda actionis

Si in duabus actionibus alibi Summa major, 104
alibi infamia est, proponenda est causa exis-
timationis: Vbi autem aequiparant famosa
judicia, etsi summa imparem habent, pro pa-
ribus accipienda sunt.

Quaeritur, cum saepe actiones eadem de re concurrant,
quarum altera famosa sit, seu infamiam irrogat, altera
vero non, si quis duabus actionibus civilibus agere pos-
sit, quarum altera majorem quidem summa sed sine in-
famia continet, altera minorem, sed cum infamia, ultra sit
proponenda: Respondetur, potius esse causam existimatio-
nis seu actionis famosae v.g. furti, quam actionis pro fa-
ris seu actionis famosae: sic in societate potius actio furti,
quam actio pro socio proponenda est. Judicia quippe
non famosa, quamvis de majori summa, minora sunt
eis, quae sunt famosa, licet de summa minori; fama enim
praestat divitibus. Quod si vero ambo, quae concurrunt, judi-
cia famosa sint, ut v.g. tutela actio, et furti, licet summa
imparem habeant, tutela quippe minorem quam actio furti,
attamen in arbitrio actoris erit, utramlibet experiri.

92 Si librarius in transcribendis Stipulationis verbis errasset, nihil nocere, quò minus et reus et fidejussor teneretur.

Hoc est: Error Notarij ~~non nocet~~ partibus nocere non poterit. l. Imperator ff. de statu hominũ.

De hereditate destituta

182 Si nemo Subit hereditatem, omnis vis testamenti si solvitur.

Quis est; quia testamenta vim ex institutione heredis accipiunt; unde si nemo hereditatem adierit, corruit Testamentum.

De exceptione Quis cenfatur cepisse seu accepisse?

115 Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. Igitur liberari à solutione pecunie, ^{vel accipere ipsam} pecuniam, æquiparantur; unde c. venies 10. de testib. tam in remissione debiti, quam in datione committitur Simonia

S. 1.

Non potest videri accepisse, qui Stipulatus, potest exceptione submoveri.

Sensus est: nemo debet arbitrari se aliquid lucratum fuisse, qui stipulatus est ab altero pecunia, à quo potest exceptione v.g. metus doli; aliave causa repelli; cum paria sint non habere, et habere quidam sed propter exemptionem sine fructu.

De eo, qui uxore prægravante reliquit.

189 Si quis prægravantem uxorem reliquerit, non videtur sine liberis decessisse.

Hinc damnato Patre, et bonis publicatis portio filio, qui nondum natus est, concedi debet.

NB. Litt N.

NB Socii mei p. sup. NB.

lit. C. S. J. 47.

NB. Temporaria sup. 77

Litt. N. 123. S. J.

q. pervenit,

De heredis obligatione

Toties in heredem damus de eo, quod ad eum pervenit, quoties ex dolo defuncti convenitur, non quoties ex suo.

Sensus est: Si heres convenitur ex delicto defuncti, in tantum conveniri potest quantum ad ipsum ex defuncti delicto, adeo ut si ad eum nihil pervenerit, in ipsum heres non transeat actio. Secus est, si quis ex suo delicto conveniatur; tunc animi ad totum non compensandum semper datur actio.

De metu vano

184 Vani timoris justa excusatio non est.

Sensus est: nulla habetur ratio vani timoris, qui nempe in virum constantem non cadit.

De damno infecto

105 Ubique causa cognitio est, ibi prætor desideratur.

166
Quasi dicat, ubi causa cognitio
requiritur, ibi debet esse ju-
dex, qui cognoscat, Decius hic

~~De termino fatali duorum mensium~~

~~Vbi lex duorum mensium
facit mentionem, et qui sexa-
gesimo, et primo die / nempe post
sexagesimum / venerit, audiendus
est: ita enim et Imperator
Antoninus cum D. Patre
suo rescripsit.~~

De termino fatali duorum mensium.

Vbi lex duorum mensium 10j
facit mentionem, et qui sexa-
gesimo, et primo die / nempe
post sexagesimum / venerit, au-
diendus est: ita enim et Im-
perator Antoninus cum D. Pa-
tre suo rescripsit.

Ratio hujus dependet ab aequitate, et
humanitate, quam, alioquin summo
jure exclusus esset, qui ueniret sexage-
simo primo die. Itaq, duo menses
in hujus regula comprehendunt 6j. dies

De mutis, surdo, furioso.

Vbi non voce, sed praesentia opus est, 124
mutus, si intellectum habet, po-
test videri respondere. Idem in Sur-
do: hic quidem, et respondere potest.
Sensus est: Vbi non voce, sed praesentis con-
sensu, et intellectu opus est, poterit interro- 7 mutus
gari iudici saltem mutis aut scripto sufficien-

ter respondere, Idem de surdo dicendum, nam hic quidem voce ipsa respondere potest.

S. 2.

Sup. litt. f.

Furiosus absentis loco est, et ita Pomponius libro primo Epistolarum scribit. Licet enim corpore furiosus praesens esse possit, tamen mente absens est, l. 26. ff. de capt.

188

De contradictoriis in testamento.

Vbi pugnantia inter se in testamento juberentur, neutrum ratum est. Quia contraria se invicem destrunt.

S. 1.

De impossibilibus.

Ms. litt. r. Quae rerum natura prohibentur nulla lege confirmata sunt.

Sensus est: quod denegat natura humana, nullo pacto, nulla lege ad obligationem deduci potest; impossibile quippe nulla obligatio vid. supra l. Ea quae dari h. t.

De voluntate De eo, qui obsequi tenetur

4. Velle non creditur, qui obsequitur imperio Patris, vel Domini.

Siquidem voluntas libera esse debet, qualis non praesumitur, qui obsequitur imperio, cui ratione status et conditione sua parere tenetur. Sensus itaque regula est iste, quod nemo praesumitur, velle se ipsum pure et libere obligare, per v. g. ad eundem hereditate, qui agendo obsequitur imperio Patris vel Domini, cuius praesentium tantum agit.

De promisso rei impossibilis

31 Verum est neque pacta neque stipulationes factum posse tollere, nisi in factum fiat; quod enim impossibile est neque pacto, neque stipulatione potest comprehendere, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

Hoc est, impossibilia neque pacto, neque stipulatione comprehendere possunt; et si forte id fiat, neque actione utile hoc est, efficere, neque utile pactum, hoc est, exceptione, et obligatione naturalis fore, sed proferus inane.

Ms. ubi sup. litt. f. 110. S. 3.

Ms. Unianque sup. litt. f. 173. S. 2. Ms. Uni d. d. sup. litt. r. 141. S. 1.

B. Vi factum litt. r. 77. S. 2.

Caput 8.
De terminis juris ac inprimis
de actionibus

Qui Jurisprudencia siue sacra siue civili
operam dare intendit, notitia terminorum
Juris habeat, necesse est; ubi quippe ter-
mini Juris non intelliguntur, nec Jus,
nec illius Interpretes intelligi possunt. In-
gens proinde opera pretium fore arbitror,
si eos terminos, quorum in Jure frequen-
tior est usus, breviter hic exponam,
primo quidem de actionibus, ut pote scitu
magis necessariis, tum de aliis terminis
secundum ordinem alphabeticum dispositis
dicturus.

S. 1.

De definitione ac divisione actionum.

Actio definitur, quod sit Jus, id est facultas,
persequendi in judicio, quod sibi debetur, princ.
Inst. 4. de action. Hac definitio convenit ac-
tioni, prout sumitur in actu 1. nam loquendo
de actione in actu 2. definiri potest, quod sit
ipsa judicialis petitio ejus, quod sibi debetur.
Dico quod sibi debetur ad differentiam accu-
sationum criminalium, et publicorum judiciorum,
in quibus non persequimur, quod nobis debe-
tur, sed ad vindictam agimus, ut quis puniatur.

Porro varia ab Imperatore actionis propo-
nuntur divisiones. 1. Ex materia alia sunt
in rem, alia in personam. 2. Ex causa effi-
ciente, alia sunt Civiles, alia Pratoria.
3. Ex causa finali, alia sunt rei perse-
cutoria, alia poenales, alia mixta. 4. Ex
quantitate rei in actionem deducta, alia in
singulum s. ut omnes rei persecutoria; alia
in duplum, triplum, quadruplum. 5. Ex qua-
litate alia sunt bona fidei, alia stricti juris,
alia arbitraria, de quibus iam per ordinem.

171
§. 2.
De actionibus ratione materia

Diximus precedenti paragrapho actionem dividi a ratione materia in realem et personalem, quae Divisio est adaequata omnium actionum, quia materia omnium actionum, quibus utimur, aut est in persona aut in rem. Est autem actio personalis ea, quae convenimus eum, qui nobis obligatus est, vel ex contractu, vel ex delicto, vel quasi. Dicitur personalis, quia in persona obligata ita manet defixa, ut eam non egrediatur. hoc est, contra tertium, vel successorem singularem non datur.

Actio vero realis, seu actio in rem est ea, qua rem nostram, quae ab alio possidetur, petimus; Duo igitur requiruntur ad hanc actionem constituendam, nempe dominium, et possessio; dominium se tenet ex parte agitoris; possessio vero peres eum est, qui convenitur.

Nota. Actio realis, quae peto rem meam incorporalem ab alio, qui eam possidet, proprie dicitur vindicatio rei. Quod si vero res sit incorporalis, nuncupatur confessoria, vel negatoria.

Est autem actio confessoria ea, qua agimus contra impedientem nos uti jure, aut servitute competenti nostrae personae, vel rebus nostris: Et dicitur confessoria, quia proponitur verbis affirmativis.

Dixi 1. jure; quia haec actio non tantum competit pro servitutibus, sed etiam pro quolibet jure incorporali. Dixi 2. personae nostrae; quia sunt quaedam servitutes, quae non rebus, sed personis debentur, quales sunt usufructus, usus, habitatio. Dixi 3. rebus nostris propter servitutes urbanorum, et rusticorum praediorum, quae non personis, sed rebus hoc est, fundis seu domibus debentur.

Actio vero negatoria ea est, qua servi-
tutem negat, libertatem autem asserit,
seu ea est, qua agimus, et contendimus,
res nostras non servire rebus, sine perso-
na illius, qui pretendit jus sibi debere in jjs.

Confessoria itaq; locum habet, quando ago,
et contendo mihi jus esse usq; in adibus vici-
ni mei, ne ipse altius tollat. Negatoria
vero, quando contendo adversarium jus non
habere in adibus meis, quo impediar, ne altius
tollam, seu nego ei jus competere, quo me
prohibere cupit, ne altius aedificem.

Juvat hic apponere speciem actionis con-
fessoria quomodo nempe in judicio propona-
tur; inde pro actione negatoria simile
exemplu facile efformari poterit. Itaq;
Aitor dicit, se ~~confessoria~~ a Titio pro
sol aureis jus emisse, ut per fundu ejus ad
fundum suu aqua ducere liceret, quumque
aliquamdiu in quieta possessione hujus juris
permanisset, familia Titij jussu ejus eum impe-
dit, quo minus ipsi aquam ducere liceat. Pa-
tis itaq; sententia judicis declarari eam servitu-
dem ducenda aqua per fundu Titij ad fundum
suum ipsi competere &.

D. 3.
De actionibus ex causa efficiente.

Partione cause efficientis dividitur actio in
Civilem et Praetoriam. Actiones Civiles ori-
ginem habent ab aliqua parte juris Civilis v.g.
a lege iz Tabularu, a Plebiscito &. Praetoria sunt
introducita ex edicto Praetoris naturalem equita-
tem attendentis, quarum aliae sunt vel in rem,
ut publiciana, Rescissoria, Pauliana, Serviana
et quasi Serviana: vel in personam, ut de consti-
tuta pecunia, peculio, actio in factum, ex iureju-
rando; deniq; poenales et prejudiciales.

De actione Publiciana.

Actio Publiciana sic dicta, quia Publiciu Praetorem

173
habet Authorem; est actio realis, qua petimus id
quod nobis ex justa causa à non Domino bo-
nâ fide traditum est, et nondum usu captum.
Dixi 1. ex justa causa, id est ex legitimo
titulo, puta emptionis, donationis &c. Dixi
2. à non Domino, quia si à vero Domino res
tradita esset, et postea amissa, Rei vindicatio
competeret, non publiciana actio. Dixi 3. bo-
nâ fide, nam mala fides nulli patrocinari debet.
Dixi 4. nondum usucaptum, nam si fides res usu
capta, uel praescripta esset, non actio publica-
na, sed rei vindicatio competeret.

Sic autem proponitur. Emptor dicit domum, quam
Titius possidet, sibi ab eo, quem credidit Dominum
esse ex justa causa traditam, et aliquamdiu posses-
sam, at cum ipse abisset, à Titio apprehensa et
occupata est, qui eam licet interpellatus resti-
tuere recusat, cum tamen possit. Petit itaq; se
sententia iudicis declarari istius domus qua-
si Dominum, ac Titium condemnari ad resti-
tutionem &c.

De actione rescissoria.

Actio rescissoria est ea, qua agitur ad rem
nostram ab alio usu capta redaperanda, quasi
usucapta non fuisset. Haec actio Publiciana
invenitur contraria, impugnat enim usucapi-
onem, quam Publiciana ducitur. Competit
autem ei, qui legitimum habet impedimentum,
aut ostendit, justam causam obfuisse, quò minus
alterius usucapionem interrumpere, uel impedire
potuerit.

In exemplo Titius vendit Sempronio librum
meum traditq; Sempronius postea discedit et
abest, per Trienarium, siq; usucapionem completam
consequitur libri mei, postquam revertitur.
Jam non competit michi contra eum rei vindi-
catio, quia dominium, quod habui in libro, per

usucapionem legitimè ac bonâ fide comple-
tam translatum est in Compronium; ne
igitur absq, omni culpa priver re mea,
introduita est à Pratore actio rescissoria,
qua nimirum peto per officium judicis, me
in integrum restitui, atq, usucapionem, quam
v. g. ob alterius absentiam interrumpere non
potui, rescindi C.

De actione Pauliana.

Actio Pauliana s: à Paulo Jurisconsulto
introduita, est actio realis, quâ Creditores
rem repetunt, quam debitor in fraudem eorû
alienavit, quasi nunquam alienata fuisset.
Nomine rei intellige res sine corporales
sive incorporales, sive mobiles, sive immo-
biles.

Hæc actio d. datur aduersus eos, qui Sci-
entes debitorem non esse solvendo, aliquid
cum eo gerunt, vel paciuntur, ut habere
desinat id, quod habet. II. aduersus ipsos de-
bitores in fraudem Creditorum bona sua
alienantes. III. Aduersus hæredes, quatenus
ad eos peruenit.

Finis hujus actionis est, ut omnia in
fraudem gesta, et alienata restituantur in
pristinum statum, in quo fuere ante alie-
nationem l. ult. d. si. Sover ff. qua in fraud.
Cred.

De actione Serviana.

Actio Serviana s: à Servio Pratore prodita
est actio realis, quâ Locator res à Colono
aut Inquilino in re locatâ illatas, sibiq, pro
pensione tacite obligatas persequitur aduersus
quemvis possessorem.

Dixi d. tacite obligatas, quod solum ad
res Inquilini referri debet, quæ nepe locatâ

in domum illata tacite intelliguntur Domino oppignorata, etiam si nihil de pignore conventum sit. Occurrit enim dicendum de rebus Colonis, quae in praedium Rusticanum ab eo conductum inuenta, sunt oppignorata nisi ex pacto expresso, Inst. 4 §. adispiscenda vers. interdictum de interdict. vid. Jacin, et Corvin. hic.

Dicitur 2. aduersus quemuis Possessorem, quia haec actio est realis, et persequitur rem à quocumque fuerit possessa.

Haec actio sic ~~in propria persona~~ proponitur: Cum locassem Titio domum meam ad triennium, ut singulis annis pro pensione solveret decem aureos, inbulid in eam res suas, quas habebat, quae iure Domini ad eum pertinebant, et inferendo pro pensione ipsius domus sive detractionis mihi tacite obligata sunt.

Quia autem Titius conductor pensionem promissam non solvit, et res ipsae per illationem pro ea tacite mihi obligantur, peto possessionem illarum rerum mihi adjudicari, donec de pensione fuerit satisfactum.

De Actione quasi Seruiana

Actio quasi Seruiana, seu hypothecaria dicitur, qua Creditor rem, quae sibi iure pignoris vel hypothecae expressè obligata est, persequitur, ut nempe ea sibi adjudicetur, si à debitore non fuerit redempta.

Dicitur quasi Seruiana, quia per eam non ita plenè providetur creditoribus sicut per Seruianam Locatoribus; Locator enim potest proprie

authoritate res tacite sibi obligatas ca-
pere, et includere, quod Creditori in expresso
pignore non licet, si id Creditor non detinet.
Hac actio sic proponi solet: Titius accepit
a me mutuos 100. aureos, pro quibus obli-
gavit anulum aureum, cuius ipse erat
Dominus vel quasi Dominus, seu cuius saltem
possessor erat; quia autem mutuum
non solvit, et ego detentionem illius au-
ri non habeo, peto eum donec fuerit ^{7 annuli}
satisfactum, mihi decerni. Haec tenus
de Actionibus praetorijs in rem, nunc

De Actionibus Praetorijs Personalibus.

Tres ab Imperatore proponuntur 1.
de constituta pecunia. 2. de peculio.
3. actio in factum ex iurajurando.
Inst. d. 8. de action. qui plures espe-
tatur ad finem huius d.

De constituta pecunia.

Nota. constituisse hic nil aliud est,
quam convenire, et conveniendo se obli-
igare ad id, quod iam debitum est. unde
Actio de constituta pecunia dicitur actio
personalis, qua agimus contra eum,
qui per nudum pactum se constituit
soluturum id, quod prius ipse ex nudo
pacto, vel alius quidam ex quacumque
causa debebat.

Dico per nudum pactum; quia si consti-
tutum fieret per stipulationem, sequa-
retur actio ex stipulatu.

Dico ex nudo pacto, seu naturali obli-
gatione, cui in iure alia non competit
actio; ex quo consequens est, hoc consti-

133.
tutum Creditori valde utile esse; quia
ex eo orta est actio, quam prius ipse non
habebat:

Hac actio sic proponitur: Cum Titius
et ego essemus in eadem negotiatione
ipseque opus haberet pecunia, rogavit
me, ut 100. aureos ei mutuo darem, quos
ita à me accepit, promittens ad proximum
Kalend. Maij se soluturum, Calendis
autem advenientibus creditam pecuniam
numerare non poterat, ideoque sejus per
nidum pactum illos aureos se soluturum
constituit, quia autem ex illo consti-
tuto sejus mihi efficaciter obligatus
est, peto cum condemnari ad solvendum
illos 100. aureos.

Actio de peculio.

Nota: Peculium s: quasi pusilla
pecunia, seu pusillum patrimonium
est, quod Servus, vel filius familias Do-
mini aut Patris permisso Separatum
à rationibus, seu rebus Dominiis vel
Patris habet.

Est igitur Actio de peculio ea, quae
pertinet à Patre vel Domino, ut solvat pro
filio, vel Servo nobis ex contractu ob-
ligato, in quantum viros peculij pati
possunt.

Author huius Actionis est Praetor, qui
eam contra ius Civile, quo cavetur, ne
filius pro Patre, aut vicissim teneatur
I. J. C. ne fil. pro Patre, introduxit, cum
enim perspiceret, quod Pater et Dominus
ex contractu filij vel Servi lucrum sortiantur

et peculium concedendo permisisse ne
negotiationem videantur, aequum judi-
cavit, ut et omnes obligationis et actionis
sustinerent.

Hac Actio sic proponitur: Postquam
comperit habebam Titium filium
Sempronij, ex ipsius Sempronij concessione
habere peculium, quo possit negotiari,
contraxi cum eo, pulsans Ciceronem contrac-
tui consentire, vendidique ei 100. modios
frumenti 30. aureis, quos tamen Solvere
recusat. quia autem Sempronius
in potestate sua tenet, et possidet hoc
peculium, peto eum in predicta summa
30. aureorum mihi condemnari, in qua
cum vires peculij patientur.

De Actione ex Jurejurando.

Actio ex jurejurando: in factum dicta: est
actio pratoria Personalis et compe-
tens, qui petente Adversario, juravit sibi
aliquid deberi, vel rem aliquam suam esse.

Nota: quando Juramentum est Salutu-
rum non amplius queritur, utrum res Actori
aliquid debeat; sed tantum an Actor ju-
raverit, sibi quid deberi, et si de juramen-
to constiterit, condemnabitur Reus.

Hac Actio sic proponi potest: Cui Titij
tuum in jus Vocassam propter Summam
100. aureorum mihi ex Contractu debitas,
ipse vero debito negato, juramentum mihi
debuit, et quanquam illud praestiterim,
differt tamen debiti solutionem: peto
Itaque, ut ad dicta Summa solutionem
condamnetur. Et quia ex diversis

causis juratur, secundum causa varia,
tamen narrabit actor, qualiter juraverit.

De Cratorijs Actionibus Persona- libus paralibus.

Hactenus de Cratorijs personalibus
non paralibus, nunc de paralibus age-
rem, quarum tres nominatim ab ipso
Imperatore proponuntur. 1. est actio
albi corrupti. 2. ex edicto de in jus
vocando. 3. ne quis eum, qui in jus vo-
catus est, vi eximat. instil. 4. §. 12.
de Action.

De Prima Actione parali.

1ma Actio paralis est Actio albi cor-
rupti, et est ea, qua quilibet e popu-
lo adversus eum ulitur, qui id quod in
albo Cratoris propositum est, puta
Edictum perpetuum vel per se, vel per
alium corrumpit, aut sustulit. Et hic
teneatur ad penam 50. aureorum, non
Fisco, sed Accusatori applicandam.
Wolfius hic.

Dixi in albo Cratoris: quo intellige
parietem vel tabulam de albatan, que
Crator Edicta sua proponebat. tu mo-
do extendere penam illius Actionis ad al-
ios casus, ut si quis corrumpere vel id quod
propositum est in publico, ut perpetuo
illuc esset.

De 2^a Actione parali.

Secunda Actio paralis est ea, qua
datur in 50. aureos contra eum, qui

Patrem, vel Patronum, non petita, aut saltem non impetrata à Jure Venia in jus Vocat.

Dico Patrem vel Patronum; quia licet multae Personae prohibita sint in jus Vocari, ut Magistratus, Pater, et Religiosa &c. tamen in Solis Patronibus et Patronis locum habet pena legalis s. v. auctorum, in alijs vero solum pena arbitraria secundum glossam.

et Nota quod haec pena s. v. auctorum cadat Parenti, et Patrono agenti, non Fisco.

De tertia actione poenali

Tertia actio poenalis est ea, qua datur adversus eum, qui celatum in jus vel per se, vel per alium dolo exemit, vel impedivit, quo minus veniret.

Porro eximentis pena haec est, ut scilicet in tantum teneatur, quanti ab Actore ea res, de qua est controversia, aestimatur, quod si plures aliquam exemerint, Singuli teneantur in Solidum l. poenal. d. hoc iudicium §. si quis eum.

De Actionibus prejudicialibus.

Post actiones poenales proponit Imperator actiones prejudiciales Inst. c. 4. d. 15. h. t. quae licet in rem esse videantur, ut ait Imperator, non immerito tamen cum Corvino et alijs eas inter actiones personales recensimus, eo quod haec actiones quaestionem Status, adeoque jus Personarum concernant. Sunt autem actiones prejudiciales ea, quibus de statu alicujus personae contestatur.

Et dicitur projudicialis, quia prope
 dicant alijs questionibus inter heredes
 et rem, quae dandi non possunt quamvis
 causa status non fuerit discussa V. G.
 Siquis tanquam filius defuncti con-
 tendat hereditatem ad se pertinere, ne-
 getur autem esse heres, quasi non sit
 filius: Primo videndum est, an sit
 filius, inde quippe cognoscatur, an sit
 heres; itaque cognitio de filio facit
 projudicium cognitioni de hereditate.

Harum actionum vulgò tres enume-
 rantur species: 1ª competit Domino
 adversus servum pro libero homine
 se haberi volentem, et e contrario servo
 adversus Dominum pro tendente servo
 tutem. 2ª competit Patrono
 adversus libertos, nempe adversus eos,
 quibus libertatis beneficium contula-
 runt, et post istud beneficium Patroni
 jus obsequiorum denegant: et ex
 diverso datur libertis ingenuis, id est,
 ex Matre libera natos se proficentes,
 adversus Patronos, qui se tales falsa
 opinione asserunt.

3^a competit Patri contra filium, ne-
 gantem se filium, ne V. G. Patrem alere
 teneretur, et vicissim datur filio contra
 Patrem, negantem se Patrem, ut cum
 V. G. hereditate privet.

4^a harum actionum species sic propo-
 nitur: Scia ancilla serviebat mihi, et
 durante servitute peperit Stichum, qui
 licet ratione servitutis, qua Scia Mater

ejus mihi obligata erat, mea potestate sub,
iiceretur, at tamen negat se servum meum
esse; unde peto me Dominum declarari cumq[ue]
compelli, ut praestet servitia. eodem modo
propono mutatis mutandis alias 2. Spe,
cis.

§. 3.4.

De Actionibus ex causa finali.

Ratione causa finalis dividuntur actio-
nes in eas, quae sunt rei persecutoria, pa-
na persecutoria, et mixta.

Actiones rei persecutoriae sunt, quibus
persequimur rem, qua nobis abest, et
adversario adest, ut sunt omnes actiones
reales, et pleraque actiones personales
ex contractu originem trahentes, puta
quibus simplex, id est, rem solam perse-
quimur, ut actio commodati, depositi, mutui.

Actiones vero panae persecutoriae sunt
ea, quibus agimus non ad id, quod nobis
abest, et adversario adest, sed simpli-
citer ad pnam nobis tamen applican-
dam. V. G. duplex, aut quadruplex, ubi
est actio furti manifesti, et bonorum
raptorum.

Actiones denique mixtae sunt, quibus par-
tim rem, id est, quod nobis abest, partim pa-
nam persequimur.

Ceterum aliud genus actionum mixtarum
recensetur ab Imperatore §. 20. huc. ni-
mirum actio familiae heriscunda, comuni
dividendo, et finium regundorum. quae ac-
tiones ideo dicuntur mixtae, quia partim
naturam realium, partim personalium
actionum sapiunt; realium, quia iis rem

nostram persequimur; personalium, quia
personales praestationes patimur.

Dicitur autem actio familiae heriscunda
id est, hereditatis dividenda ea, quae petit
heredes portionem hereditatis sibi competere,
tam à cohæreda, et simul praestationes per-
sonales V. G. compensationem damni emer-
gentis, vel fructuum mala fide consumptorum.

Datur itaque hæc actio cohæredi contra hære-
dam, qui sine iustâ causâ recusat divisionem
rerum hereditariarum de sui naturâ divisibilium.

Actio vero communi dividundo est ea, quae
datur illis, inter quos res aliqua ex causa
legati, donationis vel alia cuique est communi
ut vel dividatur, vel præstetur, quod ex
aquo præstari oportet.

Sic proponitur: In primis petitur, ut res om-
nes communes, vel ex illis una alterave divi-
datur, deinde siquid forte ex dilata divi-
sione aut aliter ex rebus, vel re communi
dolo vel culpa socij absit, ab eo damnum
reparetur.

Denique actio finium regundorum, id est, dis-
tinguendorum datur illis, qui habent prædia
ruribus confinia contra vicinum possessorem
ad constitutionem novorum terminorum, vel res-
titutionem antiquorum.

Dico ad constitutionem novorum terminorum
quia si prædia terminis distincta non fue-
rint, auctoritate personaliter iudex, et dividat
ac constituat terminos.

Dico ad restitutionem antiquorum; quia si
termini evulsi fuerint, agi potest ad resti-
tutionem, et evellers criminaliter puniri
potest. l. 4. §. si dicat f. eodem.

§. 4. 5.

De Actionibus ratione quantilitatis
in eas deducta.

Actiones à quantitate in eas deducta
sunt ea, quae concipiuntur et dantur vel
in Simplicem, vel in duplum, vel in triplum,
vel in quadruplum.

Actiones quae dantur in Simplicem, seu solum
in ipsam rem sunt omnes actiones, quae ex
contractu vel quasi proficiuntur, quaeque
solum sunt rei persecutoriae.

Actiones in duplum conceptae sunt j.
actio furti non manifesti. 2. actio damni
injuria dati ex lege Aquilia. 3. Actio
positi ex causa incendij, tumultus, nauis
fragij, ruinae, quae datur adversus depon-
situm inficientem §. de quibus Imperator
d. 23. hic.

Actiones in triplum hodie non sunt in usu.

Actiones vero in quadruplum sunt 4. Nempe
actio furti manifesti, de qua d. 3. jam diximus. 2.
actio ex edicto adversus Calumniatorem.
3. Condictio ex lege adversus executores
liberum, qui plus a quo Sportularum nomina
exegerint.

Dico condictio ex lege; quia hac actio non
habet specificum nomen; ideo dicitur con-
dictio ex lege, in qua de ea fit mentio d. 25.
hic. 4. Denique actio quod metus causa.

Est autem actio quod metus causa actio
personalis in rem scripta, quae datur illi
qui per gravem metum ad dandam V. G.
aliquam rem compulsus est.

Dico j. Personalis, quia oritur ex delicto,
et primò datur contra Personam, quae
metum intulit.

Dico 2. in rem scripta, quia datur contra
quemcumque possessorem, qui ejusmodi rem
in manu extoriam possidet, aut ex ea sensil
comodum.

D. §. d.

De Actionibus ex qualitate.

Actiones ratione qualitatis sunt Actio-
nes bona fidei, Stricti Juris, et Arbitrarie.
Actiones bona fidei sunt, in quibus Judicium
permittitur libera aestimandi, et Arbitrarii
potestas, quarum alter alteri praes-
tare debeat secundum naturam actionis.

Sunt autem sequentes ab Imperatore enu-
meratae d. 28. hii. Actio ex empto vendito;
actio ex locato conducto; ex negotiorum
gesto; actio depositi; pro socio; tutelae;
commodati; Signorabilia; familia
harciscunda; communi dividendo, pro
scriptis verbis, quae de aestimato proponit,
et ex permutacione competens; harci-
ditatis petitio. Reliqua omnes sunt Stri-
cti Juris.

Sunt autem actiones Stricti Juris ea,
in quibus omnia Stricti accipiuntur, et
regulariter non veniunt, quae non ex-
primuntur a partibus. Quidam observant
quod omnes actiones sunt bona fidei, quae na-
suntur ex Contractibus bilateralibus, seu
utroque obligatoris; Stricti Juris contra
quae descendunt ex contractu unilateralis,
non supponente pactum utriusque obligato-
rium. Excipiunt tamen petitionem
hereditatis, quae licet pactum non supponat,
tamen videtur esse bona fidei.

Fater actiones bona fidei potiore loco
sibi vindicant petitio hereditatis, actio

prescriptis verbis, actio pro socio, actio negotiorum gestorum, tutela, et pignus, ratia.

Actio hereditatis, est actio in rem, qua is, qui se heredem dicit, utitur adversus eum, qui possidet rem hereditariam.

Actio prescriptis verbis est ea, per quam agimus ex prescripto verborum, quibus contrahentes uti sumus, seu sicut verba quibus conventio interita est exigenti prescribere quippe hic idem est, ac ius tuere, ordinare &c.

Oritur hac actio ex contractibus in nominatis, vel alijs in quibus dubitatur, quanam competat actio. cum enim olim ambigeretur de contractus nomine, et tamen aequum erat actionem dari, Lex Civilis instituit generalem actionem ex prescriptis verbis, et in factum, qua nimirum demonstrato per simplicem rei gesta narrationem facto perinde utiliter ageretur, ac si speciale actionis nomen propositum esset.

Actio pro socio est ea, qua datur socio contra socium ad lucrum communicandum, et ad damnum resarciendum dato, vel levi culpa datione.

Actio negotiorum gestorum duplex est; directa et contraria. directa est, qua datur Domino rei ad petendam rationem administrationis a negotiorum gestore. contraria est, qua datur negotiorum gestori adversus Dominum rei gesta, qua reperit, siquid de sua in negotio impendit.

Actio tutela pariter alia est directa, et alia indirecta; directa datur pupillo

contra Tutorem finitā tutelā, ut reddat
rationem administrationis suae. Contraria
verō datur Tutori contra pupillum, quā
repetit, siquid in rem pupilli impendit.
Dixi finitā tutelā; quia absurdū videri
potest, rationes administrationis ab eo da-
siderari, qui adhuc administrat L. nisi fini-
ta ff. de tut. et rat. distr.

Actio pignoratitia prout est directa, datur
debitori pignoris recipiendi causā, vel ejus
proxi, adversus Creditorem; contraria
verō datur Creditori adversus debitorem
ad id, quod ei pignoris causā probabiliter
absit, puta ad necessarias impensas
ad rem pignoratitiam factas.

Quas incidenter, quid sit actio directa
et contraria? Actio directa ea
est, quae competit illi, ad quam res perti-
net; contraria verō est, quae competit
alteri, quando scilicet contractus est
talis, in quo mutantur contrahentium
nomina, ut in contractu pignoris modo
memorati, ubi unus appellatur Creditor
et alter debitor.

Nota tamen aliam esse actionem, quae dicitur
directa, quatenus oppositor utilis, est
est illa, quae datur ex Verbis Legis.
Utilis verō, quae ex interpretatione et
mente Legis. Corvinus ad Tit. de act. in
proxi. In exemplo vendis aliam
actionem realem; huic quidem non com-
petit actio realis directa, competit ta-
men utilis; quia proprie vindicationem
non habet à jure sibi concessam. Speculatus
Verbis Legum, aequitas tamen suadet,

188
ut ei detur rei vindicatio L. ult. c. de heredi-
tate vel actione vendita. Sic actio confesso-
ria directa datur tantum illi, qui praeter-
dit servitutem in fundo alteri, Utilis vero
etiam illis, qui praetendunt aliam rem in-
corporalem, eamque vindicare volunt V. G.
jus Patronatus, Decimarum, jus Varrandi.

Schwardendorff in act. forens. expos. Sect. 2.
alii apud Schneidew. communiter afir-
mant etiam illam esse directam, quae ex
interpretatione et mente Legis colligitur,
utilem vero illam, quam dat Legislator
posterior, nampe jurisconsultus vel Prae-
tor, legem prius latam extendendo ex
paritate rationis.

Porro actiones arbitrariae ~~quae quibusdam~~
~~modis~~ dicuntur actiones Stricti rationis
juris, in quibus praeter naturam actionis
proposita exercatur officium Judicis;
et dicuntur arbitrariae, quia a Judicis
arbitrio dependent.

Dico 1. Stricti Juris, quia nulla actiones
bonae fidei sunt arbitrariae, unde quotquot
arbitrariae dicuntur, Stricti Juris esse,
esse est.

Dico 2. praeter naturam actionis propositae
ad differentiam actionum bonae fidei, in
quibus Judicis officium quidam servit, non
autem praeter naturam actionis, sed secun-
dum naturam; in actionibus enim bonae
fidei, quantum auctori restitui debeat, ex
bono et aequo aestimari Judicis competit
ex natura seu causa actionis, in arbitrariis
vero non ex causa actionis, sed a Judicis
arbitrio sub hac saltem tacita conditione:
Nisi reus jussu Judicis iuxta loquentis
pareat dependent.

189
In exemplo: si egissem contra te rei vindicatione, tuque ad restitutionem rei fuisses condemnatus, et sententia transisset in rem iudicalem, mea quoque in te res et rem meam restitui, nec tamen statim restituisti, possum a te petere illud interesse, sed petitio illa non dependet ex natura rei vindicationis, sed est accidens extrinsecum quod principali actioni non inharet, ideo imploro officium iudicis, ut ex arbitrio suo te condemnet in id, quanti mea in te res, rem meam restitutam non fuisse. § l. i. § l. i.

Plura actionum arbitrariorum exempla non tamen omnia recenset Imperator puta publicianam, Servianam, et quasi Servianam seu hypothecariam, omnes in rem. Praeterea quod metus causa de dolo, de eo, quod certo loco, et ad exhibendum actiones, omnes in Personam. Itaque publiciana, Serviana, et quasi sunt arbitrariae; quia in his iudex iubens rem restituere, si non restituitur, condemnatur ex arbitrio ipsius iudicis, cuius officium imploratur, ad interesse. Sic et in actione quod metus causa, ubi reus rem ablatam non restituit, quam dupli poenam sustinet, quam evitare potuisset, si arbitrio iudicis restituisse. Item in actione de dolo: quia et dolosus arbitrio iudicis rem non restituit, quanti interest actorem deceptum non esse, cum nota infamia condemnatur. Item de eo quod certo loco; quia qui certo loco se soluturum constituit, alibi quidem conveniri potest; sed iudex arbitrabitur, quanti interest rei in loco con-

versionis potius, quam in eo, ubi actor experit,
Solvare l. 2. d. 3. f. de eo, quod certo loco.

Denig actio ad exhibendum est arbitraria:
hac datur adversus Possessorem rei, quam tibi
inspiciendam exhiberi postulas, num tua sit
nec ne, si igitur Reus ad exhibendum conden-
natur, nec obtemperaverit, tunc quantum
in litam juratum est, id est, quanti actor
jurato asserit litam et totam causam se asseri-
nare, condemnabitur l. 3. d. 2. f. l. 4. c. ad
exhibendum.

Vides jam quod causa actionis arbitraria
sunt contemptus Judicis et contumacia,
si enim quis a Judice iussus fuerit resti-
tuere, Solvare, exhibere & contemp-
serit, imploratur contra suum officium Judicij
vel ex arbitrio ejus, etiam ad interese conden-
natus. Unde plerumque dua Sen-
tentia profertur, una de restituendo
et altera, qua contumax aut contemp-
tor illius Sententia ad poenam vel inter-
ese condemnatur.

Ceterum plura sunt alia actionum genera,
alia enim dicuntur perpetua, et alia tem-
porales. Perpetua de jure antiquo
dicebantur, quae sine ulla temporis prefixio-
ne proponi poterant, et tales erant quae ex
Lege iz. tabularum, vel ex Senatus Consulto
descendebant, hodierno tamen jure, ne-
lites evaderent immortales, his actionibus
certi termini sunt prefixi, nempe tot anni,
quibus per praescriptionem eliditur jus
alienum; tunc enim per consequens ex-
tinguitur et actio. Tollitur autem jus
alienum in re mobili per praescriptionem
3. annorum: in re immobili inter praesent-
es per 10. inter absentes per 20. annorum

191
prescriptionem; ubi vero deest titulus, vel
prescribendum est contra personam privilegia-
tam requiruntur 20. vel 40. anni ordinari-
que propter hodie actiones perpetua dicun-
tur, quae durant tempore longissimo, h. e. sal-
tem 30. vel 40. annis, sive de re sit actio rea,
lis, sive personalis.

Temporales sunt, quae ex juris dispositione
durant ad certum determinatum tempus minus 20.
annis, quales sunt actiones praetoriae, quae
intra annum terminantur, eo quod et Praetor
jurisdictionis non nisi annualis fuerit; Ex-
cipiuntur, nisi sint rei persecutoriae; nam et
haec sunt perpetuae, ut patet ex actione vi
bonorum raptorum de calumniatoribus,
quod melius causa, furti manifesti c. v.
l. 35. in pr. ff. de oblig. et act.

Quorsus actiones aliae sunt transitoriae ad
haeredes, aliae non transitoriae, transitoriae
sunt, quae etiam ipsos haeredes afficiunt;
ubi praeter actiones, quae fluunt ex iure
reale omnes illae actiones sunt, quae pro-
ficiuntur ex contractu vel quasi con-
tractu, quae tam activae, quam passivae tran-
seunt ad haeredes, hoc est: dantur heredi-
tibus v. g. creditoris, contra haeredes debitoris.

Non transitoriae sunt, quae ipsos haeredes non
afficiunt, quales sunt personales; quae non
modum ex iniuria maleficia suos tenent thulha-
res, sic et una morte thulhorum extinguun-
tur, nisi ex delictis defuncti aliquid ad
haeredes pervenerit; aut cum eo adhuc vi-
vante lis iam sit contestata l. unie. c.
ex delict. defunct. Ceterum spectat
iure canonico transit actio orta ex delicto
contra haeredes delinquentis, si, et quatenus

192
est rei persecutoria c. 5. de rapl. etc.
fin. de sepult.

Caput 9. num.

De alijs terminis Juris magis usualij
ac Scijs magis necessarijs secundum
Ordinem Alphabeticum.

A.

Acceptilatio est Solutio civilis id est: ma-
gistraria Solutio d. j. Instil. quibus modis toll.
Sed enim per interrogationem et Responsio-
nem: ut habens acceptum, quod per
stipulationem tibi promisi, vel debui?
et tu respondeas, habeo, acceptum fero
Ulpian. in l. pluribus de acceptil.

Accessio vel naturalis vel artificialis
est, ad illam pertinet factura, alluvio
ad hanc plantatio, satio, scriptura
Actio ex crimine nascentis civiliter inten-
tata est ea, qua non ad publicam vindictam,
sed ad proprium commodum, V. G. ad rem recu-
perandam agitur.

Actio quanti minoris est ea, qua datur Emp-
tori qui rem vitiosam, si praevisisset vitium ejus-
dem, si minoris pretio, vel quanti mino-
ris emisset eam, repetere possit l. i. de
edictis edicto. Durat tantum per annum.

Actio redhibitoria est ea, qua datur Emp-
tori contra venditorem, ut ad morbidum, vel
aliam rem vitiosam, quam quis cognito vitio
non emisset, recipiat, pretiumque ejus restitu-
at. Tollitur, eademque praescribitur contra
Emplorem Sex Mensibus computandis à die, quo
Empitor vitium rescivit l. Sciendum, cum sex ff
de edictis edicto.

113
Ambitus est Suffragiorum ad hono-
ras vel Magistratum consequen-
dum data pecunia corruptis.

Annona scilicet corrupta crimen
comittit ille, qui Vinum, frumen-
tum & Sordida coemittit, ut annona
carios fiat.

Ascriptibj dicuntur illi, qui per
Scripturam la terra, seu agrico-
lationi astringebant promittentes
ibi stare, colere, et non discedere.

B.

Poni Viri appellatione in iura
Iudex intelligitur.

Cadere in commissum dicuntur illi,
qua Fisco committuntur, vel
ad suum Dominum revertuntur.
Cavere de rato debet Procurator
id est, cautionem prestare, quod
Principalis pro rato habiturus
sit, quidquid in iudicio actum fuerit.

Cedere diem significat, deberi
pecuniam, licet nondum exigi
possit.

Citatio realis Rei, est ipsius Rei
apprehensio

Competentia beneficium, est
privilegium, vi cuius in certas
Personas non potest fieri execu-
tio ultra id, quod dare et facere
possunt, deducta congrua susten-

tatione quoad vitum, vestitum, et habitationem.

Conditio in communi est romana, quae omnes personales actiones comprehenduntur.

Conditio indebiti competit ei, qui per errorem indebitam pecuniam solvit alicui, credens se ei teneri, cum non teneatur.

Conditio ex lege locum habet, quoties ex nova lege descendit obligatio, nec in eadem lege cautum est, quo genere actio, non exariatur.

Conditio certi competit ex omni causa, ex qua certum petitur.

Conditio incerti, per quam incertum exigitur.

Constitutum est conventio, qua quis citra stipulationem solviturum se, quod vel ipse, vel alius debet, promittit.

Contractus inominatus est, qui non habet nomen proprium: quales sunt do ut das, do ut facias: facio ut das: facio ut facias.

C. D.

Conditio praetoria, vel ius praetorium est quae Praetores in iuris

ducentur, adiuvandi, vel suppleandi. Contractus stricti iuris vero sunt, in quibus iudex adstringitur ad verba contractuum, et ad id quod expressis verbis conventum est, quales sunt mutuum, actio hereditaria, solutio indebiti, donatio, et omnes contractus leuosi, seu unilaterales, id est, ex altera parte sumtaxat obligatorii.

Contractus bona fidei appellantur, non quod alii sint mala fidei, sed quod in illis non debeat iudex stricti attendere ad id, precise, quod verbis contractuum expressum est, sed possit iudicare ex aequo et bono, et extendere sententiam ad ea, ad qua contractuum mens verisimiliter se extendit vel extendere potuerit, spectata aequitate, si fuissent recordati. Sic si in ephippio C. vel ager plenus fructibus iuenderetur, possit iudex adjudicare emptori equum in ornamentis, agrum cum fructibus, licet de ornamentis et fructibus nulla fuerit mentio facta a contractibus. l. 13 §. 10 ff. de act. empt. Et isti contractus per ordinem recensentur §. actionum 28 Inst. de act.

D.

Dominium directum arguit proprietatem rei; Dominium verū utile solum utilitatem, et triplex est, Ususfructus, usus, et habitatio. Ususfructus est jus utendi, fruendi re alienā. Usus est jus utendi re alienā pro necessitate salvā ejus substantiā. habitatio est jus percipiendi utilitatem omnem ex habitatione adium., unde et eam alteri locare potest.

E.

Edictum pratorium, vel jus pratorium est, quod Praetores introduxerunt adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris civilis gratiā propter utilitatem publicam. Edictum sumitur etiam pro citatione, quā absens adversarius in iudicium vocatur et solet affigi, vel ad domum ejus, aut valvas Ecclesiae, aut curiae; unde et citatio edictalis dicitur.

Edictum circumduci est deleri pro emptoriam citationem, vniq; illis tolli, siq; liberē posse à iudicio recedere.

196
Emancipatio generaliter defini-
ta est actus hominis, quo filius fa-
miliae, vel filia familiae sui iuris
efficitur.

Evictio est rei propria, quam
alius iusto titulo acquisitam
habet, apud Iudicem recusat,
ratio. cum enim saepe contingat,
ut res aliena v. g. furto ablata
vendatur, vel in pignus datur
vel alio modo alienentur Do-
mino inscio, et invito; hinc iura
ut debito succurrerent ^{remedio} ~~remedio~~
concesserunt Domino, quod rem
suam nondum praescriptam ubi-
cunque extiterit, auctoritate Ju-
dicis iterum recuperare possit,
per actionem competentem
demonstrando rem hanc suam
esse.

Exceptio proprie est id, quod
Aeus objicit ad excludendam
actionem, quaequam generali-
ter exceptionis nomine omnis
veniat defensio.

Exceptiones peremptoriae inha-
tionem persequantis semper
perimunt, ideoque semper obstant,
nec possunt evitari ab Adversario,
quales censentur doli mali,
rei iudicatae, pacti conventi
perpetui, id est, ne omnino
pauca patat.

99
Falsum, seu crimen falsi ab eo com-
mittitur, qui testamentum, vel aliud
instrumentum falsum scripserit,
signo adulterino sciens usus sua-
rit, alienumve scripserit. alterius
chirographum imitatus fuerit,
falsum nomen asseraverit, fa-
miliam mentitus sit, falsam no-
tationem iudicis. in hoc crimine
lata est Lex Cornel. de fals.
et S. C. Liboniana.

Famosa actiones dicuntur, quae
justam ignominiam irrogant,
unde et famosi homines dicuntur
infamia notati; Famosa ^{vero} iudicia
quae infamiam damnatis inferunt.

Felonia vox Feudistarum non pra-
cisè contumaciam vasalli in Dominum
hujusve perfidiam in vasallum
significat, verum quodvis capi-
tale scelus. l. 2. feud. tit. 26.
§. Domino 23. felonia latinis
est scelus.

Fictio juris est Legis adversus
veritatem in re possibili, ex justa
causa dispositio. Flagrante natura
fictionis juris in eo consistit, ut
esse fingatur, quod reverà non
est, licet esse possit, in ordine ad
aliquem juris effectum ex jus-
ta causa inducendum. plura

hujus fictionis passim in jura
 habentur exempla. V. G. Mo-
 nachus renuntians mundo civi-
 liter mortuus habetur can. pla-
 cuit. 16. q. j. et hae civitis mors
 reputatur fictioe juris quoad
 effectus varios pro morte natu-
 rali. Similiter servus, licet
 vivat, tamen reputatur pro
 mortuo l. cum hic status d.
 si donator ff. de donat. inter
 vir. et uxor. Item Monaste-
 rium habetur loco filij, idq;
 fictione juris ob favorem Re-
 ligionis in ordina ad carlum effec-
 tum, de quo habetur mentio
 in c. presentia. 8. de probatio.
 Fictio juris differat a presump-
 tione j. quod hae assumatur
 in casu dubio secundum veri-
 similem veritatem, fictio vero
 juris fingit vera esse ea, quae
 revera non sunt. 2. quod
 contra presumptionem admitta-
 tur probatio in contrarium, et
 si de hoc pateat, tunc presump-
 tio cadit veritati; e contrario
 fictio juris nunquam admittit
 probationem contra se; quia est
 quaedam Legis dispositio fux-
 data super naturali aequila-
 te.
 Fictio juris postliminij locum
 habet, quando captus ab hostibus
 in civitatem revertitur, tunc

enim nunquam à civitate abscipi
tingitur. Est autem postlimi-
nium jus amissa rei recipienda
ab extraneo, et in statum prin-
tinum restituenda inter nos, et
liberos, populos Regesq; morib;
legibus constitutum; nam quod
bello amisimus, aut etiam citra
bellum, hoc si recipiamus, dici-
mus postliminio recipere.

Fideicomissu est ultima testatoris
7 voluntas, qua testator verbis precariis
vel totam hereditatem vel partem in
testamento vel codicillis alium relin-
quit ab herede fiduciario post
opus mortem tradenda; ut cum tes-
tator hereda suu marciu rogat, ut
is totam hereditatem retenta sibi 2/3
parte hereditatis caeso restituat; Di-
co 24ta parte retenta nam hic locum
habet SCtum Trebellianu quo de-
tractio 24ta partis valet.

Fideicommissum est liberalitas
qua quid verbis precariis, vel
alio quocumq; modo precaria
voluntatis, testamento, vel codi-
cillis, vel aliquo alio genere
ultimi iudicii seu voluntatis con-
feritur in aliquem.

Fiscus est privatum Principis
ararium, quod à Publico, id est
populi arario separatur.

G.

Genus appellant Jurisconsulti
quod Dialectici Species, cuius
modi est equus, homo; illas vero
res, quas Dialectici individuas,
Jurisconsulti vocant Species.

H.

Hereditas, qua dicitur legitima
est ea, qua sine testamento al-
ui deferitur l. 12. tabularum.
l. quod autem G. J. qua in fraudem
cred.

200
Homologare dictio graeca est, lati-
nis idem ac confirmare, vel laudare
vel consentire, vel confiteri l. ne
in arbitris ff. de arbit.

Ingenuus est, qui ex Matre ali-
quo graviditatis tempore libera-
natus est. nec refert sive Pater
Servus, sive liber fuerit.

Instantia est exercitatio iudicij
à libris contestatione ad Sententia
usq. de Jure Civili l. ult. C. ut
intra certum tempus non exten-
ditur ultra triennium, quo elapso
perit; Secus Jure Canonico c. 16.
rehabilis 20. de iudicijs; Non tamen
propterea perit actio, qua usq.
ad 40. annos extenditur, ut etiam
transeat in haeredes, l. fin. C. de
prescript. 30. ann.

Intentio dicitur Sumitur pro acti-
one, vel pro ipsa petitione, qua
in libello proponitur.

Intentio fundata nihil est aliud
quam factum cui immititur petitio
actoris; Sic si Cajus actor in li-
bello dicat: Titius mutuos dedi
mille florenos, quos ut mihi solvat
peto; Titius vero neget hoc factum,
nampe mille florenos unquam
sibi fuisse mutuo datos, inten-
tionem Caij, qua in hoc mutuo dato
fundata erat, negasse dicitur.

Interdictum aliquando Sumitur
pro edicto, aliquando pro de-
creto, aliquando pro actione,

et nonnunquam pro censurâ Ecclesiasticâ, ideo non uno eodemque modo definitur. Ceterum licet actionis nomine etiam interdicta nonnunquam vendant, differunt tamen ab invicem; eoque plerumque actiones sint de proprietate; interdicta vero omnia de possessione.

Judicatum Solvi ^{dicimus} ~~dicunt~~ Veteres illam satisfactionem, quae de Solvendo per rem fit.

Judicio se sisti, in iudicium se exhibere idem significant, l. 7. 8. 9. 10. 11. ff. Si quis cautioni.

Judicium contradictorium habetur, quando alter litigantium contradicit, et consuetudinem ^{impugnatur} impugnat in iudicio.

Juramentum calumniae est religiosa asseveratio, qua uterque litigantium affirmat et promittit, se nihil causa calumniae agere, vel aliter esse, sed quod omnino iustam sibi causam aut defensionem esse credat. Si repetatur ad singulos actus dicitur juramentum malitiae. Ceterum calumnia huiusmodi idem est, ac alicujus in libris per fraudem et frustrationem vexatio.

Jurisdictio alia est contentiosa, quae scilicet cum dissensu et contentione partium exercetur, ad quam pertinet leges

1178.
an ergo antiquus
usus, vel loquendi
modus.

condere, precipere, punire, cau-
sas dirimere; quare proprium
tribunal postulal.; alia vero
est voluntaria, qua videlicet
sine contentione et dissen-
su partium tantum in volentes exer-
cetur., ad quam pertinet legi-
timare, dispensare, beneficia
et officia conferre, sacramenta
administrare.

Juris prohibitoria sunt ea, que
quilibet presumitur posse, nisi
ostendatur esse prohibendum.
Jus habere revocandi domum idem est ac jus
hoc petendi, ut causa remit-
tatur ad judicem loci, in quo
quis domicilium habet.

L.

Liberti dicuntur, quos Dominus
ex justa servitute solverunt, ac
manumiserunt., unde et hujusmodi
Domini, qui a morte in vitam illos
revocaverunt, appellantur Patroni,
quasi Patres. 7 veluti

Litis aestimatio est rei qua in
controversiam adducta est una
cum eo, quod propter eam laboris
interfuit, in certam pecuniam sum-
mam redactio.

Locus constituti est ille, in quo
aliquis se obligavit debitum V.S.
soluturum.

M.

Manu mittere est dare libertate.
Minor dicitur, qui nondum 25. annu-
m excessit.

207
Missio in possessionem bonorum ex primo Decreto, est prima jussio seu Sententia interlaculoria iudicis, per quam actor ob contumaciam Rei mittitur in possessionem bonorum petitorum custodia causa.

Missio $\odot$ ex 2° decreto est 2^a jussio iudicis, per quam actor ob perseverantem Rei contumaciam verus constituitur Possessor illorum bonorum; et sic acquirit facultatem prescribendi, omniaque probandi proprietatem in adversario reijci.

7 per
Momenti beneficium, seu actio civilis restitutio possessionis vim aut alio iniquo modo ablata; dicitur et momentaria possessio, quia cessat festim et ipso momento facienda est, dilata Domini quaestione.

N.

Negotiorum gestio est contractus improprius, quo quis gratuito et absq; mandato alterius ignorantis negotium gerendum suscipit. Et in hoc differt à mandato, quod hoc fiat inter scientes et ipso facto utrinque expressi consentientes.

Novi operis nuntiatio est sollemnis prohibitio vicino facta, ne in opere novo aedificando pergat, donec de jure aedificandi constiterit.

Novare, novum seu recens facere et imutare significat. 7

Noxa dare servum, vel pecus, est servum vel pecus pro damno illato dare illi, qui laesus est, unde et actio noxialis dicitur ea, qua petitur ut servus vel pecus, a quo damnum illatum est, tradatur noxae, seu datur pro damno illato, aut litis solvatur aestimatio a Domino.

O.

Officium Judicis nobile est id, quod Judex proprio motu, non in iudicio proposita actionis exercet, ob publicam solum utilitatem, quemadmodum facit in criminalibus inquirendo et puniendo facinorosos.

Officium Judicis mercenarium est, quod Judex non proprio motu exercet, sed ex praescriptione actionis aut legis, ad quam se componere necesse habet; unde et mercenarium seu persequendum dicitur, quia actionibus deservit.

B.

Paraphernalia bona, sunt res uxoris extra dotem constituta, quas in domo Mariti in usu habet.

Pauperies est damnum sine injuria facientis datum, ut cum animal, quod seron caret, damnum intulerit. l. j. si quadump. paup. fec.

7 Unde Novatio dicitur, prioris debiti in aliam novam obligationem translatio, manente eodem creditore et debitore, si enim vel creditor vel debitor mutatur, dicitur delegatio

207
Peculatus ab ijs committitur, qui rem
publicam seu fiscalem, religiosam
vel Sacram furantur. quanquam
in re Sacra propria sacrilegium
fieri dicatur.

Plagium committunt qui liberos
nostros, vel personas nobis subiectas
abducunt, vel ijs persuadent ut
nobis nascentibus aufugiant.

Petitorio iudicio persequimur do-
minium rei.

Possessorio intendimus de posse-
sione vel adipiscenda vel reti-
nenda, vel recuperanda.

Postulare est causam agere apud
iudicem.

Præscriptio fori, idem ac exceptio
fori declinatoria; unde non ad-
missa præscriptione fori idem est
ac non admissa exceptione quia
quis forum declinare intendit.

Prærogativa jurisdictionis, est
extensio jurisdictionis ad per-
sonam, causam, tempus, locum
in quas, quando, et ubi alias non
competit iudici tali, factum libere
consensu partium litigantium.
vid. Pichler. l. 2. tit. 2. n. 89.

Patria potestas est ius, quod habet
Pater in filios; et sunt in potes-
tate Patris filij, ex filijsq; ad
nepotes, pronepotes.

Præsumptio alia est hominis,
alia Juris tantum, et alia Juris

et de jure. prior est conjectura
 nullo jure expressa aut firmata,
 sed quam concipit homo ex facti
 qualitate, et circumstantijs ali,
 quid conijciendo et assumendo
 pro vero, donec aliud demon,
 stratur. 2da est, quando
 jus in dubio aliquis præsunit
 et tam diu pro vero habet, donec
 vel contraria probatione, vel
 fortiori præsumptione elidat.
 3ta deniq, cum Lex ita ali
 quid præsunit, ut super tali præs
 sumptione jus firmum statuatur,
 eamq, præsumptionem ita pro
 vero haberi vult, ut regulari,
 ter probationem in contrariū
 non admittat.

R.

Quasi delictum est, cum quis sine
 dolo, culpa tantum aliqua delinquere
 intelligitur.

Quasi dominium alicujus rei compe,
 titi, qui à non Domino eam bona fide
 emit, et necdum eam præscripsit.

Quasi Contractus, qui solum fictione
 juris consensu constat, ut tutela
 administratio, a ditiis hereditatis.

R.

Relatio est iudicis ad Principem
 facta consultatio de jure cause
 coram ipso disputata.

Replicatio est exceptionis ex,
 ceptio, seu allegatio competens

actori ad infringendā rei excep-
tionem. Duplicatio verò est re-
plicationis confutatio.

Receptilia dos est, quam is, qui
dedit, soluto matrimonio sibi re-
di stipulatus est.

Res iudicata dicitur, qua fine
controversiarum accipit pronun-
tiatione iudicis, quod vel pro-
condemnatione, vel a solutione
contingit.

Repetundarum crimen est, si
Magistratus, vel in officio publico
constituti à privatis aliquid ac-
cipiunt eo fine, ut aliquid faci-
ant, vel non faciant, quod ex
officio facere, vel omittere te-
nentur.

Residuum crimen, seu de re-
siduis est publica pecunia
retentio, qua apud aliquem
ex administratione remanet.

S.

Satisfactio est cautio pro eo,
quod inter partes est, ut de eo
reddatur in eventum certiores.
Scrutinium dicitur examen.

Sententia interlocutoria est, qua
non super principali causa,
sed super rebus ad eam definitis,
san pertinentibus, ut de testibus
v. g. producendis fertur.

Servitutes praediorum rusticorum dicuntur, quarum usus duplaxat est in rebus rusticis, cuiusmodi sunt iter, actus, via, aqua ductus, hauritus aqua, pecoris ad aquam apulsus, pecoris pascendi. l. 1. et legg. ff. de serv. rust. praed.

Servitutes Urbanorum praediorum dicuntur praedia eiusmodi qualitatibus affecta, quibus illa subijciuntur praedijs alienis: harum usus solum est in aedificijs sive ea in Urbe, sive in agro sicut l. 1. ff. comm. praed. veluti altius tollendi et officendi luminibus vicini, aut non extollendi. Item stillicidium averteadi in tectum vel in arcem vicini, aut non averteadi l. 2. ff. de servit. Urb. praed.

Specificatio fit, cum quis ex aliena materia non reducibili bona fide speciem efficit, cui similis commixtio et confusio.

Stellionatus dicitur a Jurois = consultis fraus omnis, atque impostura, quae propriam significationem non habet, et in proprio delicti nomine non cadit.

Stipulatio est contractus nominatus verbis inus interrogacione praecedente congrua responsione iisdem verbis mox subsequente, sic ut uno interrogante: promissione dare centum? alter mox R. promitto.

289
Substitutio est 2^a vel ultionis
heredis in locum deficientis primi
vel ulterioris gradus substitutio.
Est vel vulgaris, vel pupillaris
illa fit in locum quorumvis non
adventum hereditatis; hæc fit
in locum pupillorum, si contin-
gat pupillos mori.

Successorium adiectum, et suc-
cessorium caput dicitur: quo
inter bonorum possessorum suc-
cessionis gradus definiti sunt
ut, utro repudiante vel omittente
vel tempore excluso sequentes
in locum eius admittantur l. j.
ff. de Success. Edict. l. null. C. de
dem. tit.

Summarius processus est, in quo
de plano proceditur sine figu-
ra et stramine iudicij, atq; sine
solemnitatibus iuris positivis, serva-
tis tamen ijs, quæ de iure natu-
rali ad legitimam causam cogni-
tionem necessaria sunt. bene
habet in modicis causis, ac in
ijs quæ celerram expeditionem
expetunt.

Testamentum inofficiosum est,
quod certis personis in certis
exhereditatis non ex officio

pietatis factum esse videtur
L. 2. §. de offic. test.

Translatilia Veteres dixerunt non
nova, nec nuper inventa sed alium,
de translata.

Tubala legitima est, qua de factis
a lege sine provisione hominis agris
et cognatis.

V

Vis publica est, qua armis inferitur;
haec inferunt grassatores,
Seditiosi, insidiantes cum latrocinio.

Vis privata est, qua fit
sine armis, ut si quis aliquem
sine armis de agro suo deiciat.

Usucapio, idem est ac praescriptio,
quidam tamen volunt per usucapionem
res corporales, per praescriptionem vero incorporeales
acquiri. Definitio adjectio
dominij per continuationem
possessionis temporis lege definiti
nisi.

Utrubi, est interdictum seu actio,
qua datur ad retinendam possessionem
rei mobilis.

211
Caput 10.

De modo legendi ab-
breviationes in utroque
Jure.

In gratiam Tyronum abbre-
viationes in utroque Jure magis
usitatas hic exponere consue-
tum duximus; Primo quidem
de nominibus Aulhorum abbrevi-
atis, tum de alijs abbreviati-
bus dicturi.

¶ I. m. g.
Quomodo legi debeant Nomi-
na Aulhorum abbreviata?

A. vel B. quacumque litterarum
Alphabeti posita sola in textibus
Juris maxime Decretalium sig-
nal Nomen proprium, ut Arnoldus
Bernardus &c.

Abb. id est Abbas Canonicus
Egregius Juris Canonici Commen-
tator, alias Nicolaus sicut
dicitur.

Ac. vel Accur. id est: Accur-
sarius glossator in Legibus, cui
duo fuere filij, qui suis addi-

tionibus leges illustrant

Alb. id est Albericus Doctor: vel
Albericus.

Ans: Anselmus.

Ap. Bonif. apud Bonifacium.

Ap. Greg. apud Gregorium.

Ap. Just. apud Justinianum.

Arch. id est Archidiaconus Ma-
gister Joannis Andrea, qui com-
mentatus est in Decretum, et
Saxum Decretalium.

Az. id est Azo, qui fecit Sum-
mam unam in Legibus.

Bern. id est Bernardus glossa-
tor Decretalium.

Barth. Brix. id est Bartholo-
maeus Brixianus qui fecit ad-
ditiones gloss. Super Decreto.

Barb. id est Bartholus de Saxo
ferrato legum interpres.

Bal. vel Bald. id est Baldus,
qui in utroq; Jure scripsit.

Bard. Bandinus Doctor.

Bulg. id est Bulgarus Doctor.

Bub. id est Bubrius, nempe An-
tonius de Bubrio

Cy. id est Cynus Doctor legum
publ. Civilium.

Dama. id est Damasus Papa.

Dyn. id est Dymus Doctor.

Albericus

7 Cov. id est. Covarruvias

212
Frid. de Zen. id est, Fridericus de
Zenis. Alii legunt; Federicus.

Fran. de Za. id est, Franciscus de
Zarabellis Doctor et Cardinalis

Flori. id est, Florianus Doctor.

Frid. Imp. id est, Fridericus Impe-
rator.

G. vel Guil. in spa. id est, Guilhel-
mus in Speculo.

G. vel Guil. de mon. Land. id est,
Guillelmus de monte Landano.

Gens. id est, Genshelinus Doctor.

Gra. id est, Gratianus Compiler
Decreti.

Gof. id est, Gofridus, qui erat Do-
ctor Juris Canonici & gregius.

Gar. id est, Garcias Doctor.

Hu vel V. id est, Hugo, & Vulfo.

Han. Do. id est, Hannig Doct.

Hon. id est, Honorius Papa.

Her. id est, Hermannus Doctor.

Jo. Mo. id est, Joannes Monachus
† Sexta. glossator Super Decretalium.

Jo. And. id est: Joannes Andreas
Commentator Sexti, et ^{Clementinarii} Decretalium.

Jo. Imo. id est: Joannes Imola
qui Super Decretalibus scripsit.

Jo. vel Joan. id est: Joannes
glossator Decreti Theobonici.

Innoc. id est, Innocentius Papa.
 Inob. id est, Joannes Inob.
 Lamb. id est, Lambertinus.
 Masc. id est, Mascardus.
 Myng. id est, Mynsingerus.
 March. id est, Flaminus Marchettus.
 Nav. id est, Navarrus.
 Odo. id est, Odofredus Doctor.
 Old. id est, Oldradus.
 Ost. id est, Ostiensis.
 Paris. id est, Flaminus Parisius.
 Piac. id est, Piacensis.
 Plac. id est, Placentinus.
 Ray. id est, Raymundus Poenitentiarum.

Greg. IX

Rebuff. id est, Rebuffus.
 Salic. id est, Salicetus.
 Spec. id est, Speculator scilicet
 Guillelmus Durandus.
 Tancred. id est, Tancredus.
 Tusch. id est, Tuschus Cardinal.
 Vir. ^{Ugotio.} id est, Vivianus.
 Vinc. id est, Vincentius Petra.
 Wagn. id est, Wagnereck.
 Zar. id est, Zarabella.
 Zech. id est, Zechus.

§. 11.

De aliis abbreviationibus

~~A. et C. id est, de authenticis obligationibus~~
 Ap. Se. Leg. id est, Apostolicae Sedis Legatus.

Arg. id est, Argumento.

Auth. id est, Authentica sive ~~Authentica~~ Authentica

nova Lex Codici inserta

Bon. mem. id est, bona memoria.
 Caus. id est, causa, sive in ~~causa~~ parte Decreti Gratiani.

c. can. id est, capitulo, vel canone
conf. Ecl. id est Confusa Ecclesiastica
Con. s. r. id est, consultationi tua taliter res-
pondemus

Contr. b. f. vel m. f. id est, contractus bonae
fidei, vel mala fidei

Clem. id est Clementina, seu capitulo in
libro decretali Clementis V.

C. vel cod. id est Codicis Justiniano

Coll. id est Collatione

D. id est, Digestis vid. ff.

d. vel dist. id est, distinctione

d. id est, dicto v. g. capitulo, vel distaloro

Dil. fil. id est, dilectus filius

de conf. id est, de consecrat. qua est 3ta pars
decreti

Dis. res. id est, Discretionis vestra

Exha. id est, Extravagans, vel etiam extra
decretum Gratiani adeoque in decretalibus

cod. id est, eodem titulo

Exha. Jo. 22. id est, Extravagans Joannis XXII

F. 4. id est, Fraternitati tua

Fin. id est, finalis, vel in fine

ff. Pandectis seu Digestis

Glos. id est, Glossa

h. id est, hic

h. t. id est, hoc titulo

I. id est, infra

J. Gl. id est, junctâ glossâ

in ext. Comm. id est, in extravagandis communibus

in f. id est, in fine

J. C. id est, Juris Consultus

J. N. id est, jus natura

J. G. et C. id est, Jus gentium et Civile

J. N. et V. id est, Novi et Veteris testamenti

Nov. id est, Novella

in p. d. id est, in parte decisâ, seu in ea parte
decretalis, qua rejecta est, et ommissa à compilatione
de qua diximus c. 1. §. 4. fact. 4. in fin.

¶ id est, paragraphus

¶ id est, principio

pen. id est, penultimo

pr. vel prin. id est, principio

q. id est, questione

L. vel l. id est, lib.

4 l. id est, lege
L. C. id est,
litis contestatio

O. et A. id est,
de obligationi-
bus et actionibus

R. J. id est, regula juris, vel etiā Recesſus Imperij
L. V. id est, Rei vindictio.
S. C. id est, Senatus consultum
Sum. Summa. id est: principium Distinc-
tionis, aut quæſtionis, vel Epitome legis
aut Capituli.

J. titulo.

t. t. toto titulo.

Ver. Versu, vel Versiculo, id est: mem-
bro Paragraphi aut Canonis.

V. D. id est, verborum obligationes.
Soleat quidam Titulos utriusq; Juris
abbreviatos hîc etiam explicare;
verum id supervacaneum censamq;
eo quod in indice Titulorum utriusq;
Corporis tam Juris Canonici, quàm
Civilis reperiantur extensi, seu
sine abbreviatione positi.

Caput II.

De præcipuis juris utriusq; præser-
tim Canonici controversiis

Postquam ea fundamenta jecimus, quæ ad
noticiam Jurisprudentiæ Canonico-Civilis
acquirendam nobis idonea videbantur, nunc
convertimus studia nostra ad præcipuas ac se-
lectas juris utriusq; quæſtiones decidendas.
Satemur equidem nobis cum primis cordi
et cura fuisse præcipuas Juris Canonici controversias
secundum ordinem s. librorum Decretalium
positas dirimendi, concomitanter tamen no-
biles quæſtiones, quæ in jure Civili controver-
tuntur sæpe sæpius discutimus. Et hæc quidem eâ methodo
perfecimus, quæ Hyeronimus in quorum gratiâ scribimus, apprimè grata sit futura.

Controversia prima I.

Ex l. 1. Tit. 2. de Const. Aut.

An hæretici, quemadmodum Catholici
Legibus Ecclesiasticis

teneantur.
Sunt, qui existimant, hæreticos non ligari legibus

Repones: Hæretici ^{dicuntur} abscissa membra Ecclesie, ex. c. s. ad Galat.

Sed membrum à corpore abscissum simpliciter est extra illud; ergo hæretici sunt simpliciter extra Ecclesiam.

R. D. mi. Membrum à corpore ^{physica} abscissum est simpliciter extra illud. Con. mi. membrum à corpore mystico abscissum est simpliciter extra illud.

Subd. Nisi obstat ratio. Con. Secus neg. min. Obstat autem hic, ut iam dictum, character baptismalis, quò minus hæretici dici possunt simpliciter esse extra Ecclesiam.

Dices: Nisi hæretici simpliciter essent extra Ecclesiam, plerumq; eorum matrimonia nulla forent; proles inde genita pro illegitimis haberi deberent.

Sed hoc dici cum fundamento nequit; ergo.

Major patet ex eo, quòd hæretici saepe contrahant in quarto gradu, quòd est impedimentum dirimens ab Ecclesia statutum.

Item in Hollandia, in Suevia, in Belgio, in Franconia, ad partes Rheni, ubi Concilium Tridentinum est promulgatum solent hæretici contrahere clandestine.

Prob. igitur min. Hoc dici nequit, quòd repugnat praxi Curiarum Ecclesiasticarum. Sed dicere huiusmodi matrimonia esse invalida, meras esse concubinatus, proles inde genitas esse illegitimas repugnat praxi Curiarum Ecclesiasticarum; ergo.

Prob. mi. Matrimonia hæreticorum, cum impedimento Ecclesiastico celebrata post eorum conversionem tolerantur in curiis Ecclesiasticis; ergo.

R. ad ult. argum. Hoc fieri, vel ex dispensatione Pontificia vel ex continentia; quia nempe s; ut Congregatio Cardinalium quondam censuit s; non expedit talia matrimonia ut invalida declarare, sed potius conjuges in bona fide permittendi sunt, ne alioquin hæretici à conversione ad fidem catholicam deterreantur.

Ceterum filii eorum ut legitimi reputari possunt, si, ut plerumq; contingit, parentes ipsorum vel etiam sola Mater ex errore juris matrimonium contraxerint; nam Matrimonium putationis

220
sufficit ad producendam legitimitatem prolium, ut docet P.
Smier. l. 2. c. 3. a num. 34. de Imped. matrim. et P.
Eygel. in l. 4. tit. 17. n. 4. et l. 20. ad 8. et ult. quest.

At inquit: Illud non eget dispensatione, nec omni
habet convenientiam, cui per introductam consuetudinem
iam derogatum est: sed haec impedimentis Ecclesiasticis
per contrariam consuetudinem jam derogarunt haeretici:
ergo. Maj. est certa; quia consuetudo vim habet de-
rogandi legibus Ecclesiasticis, c. fin. de Consuet. Prob.
mi. Per centum et plures annos contrahere consueverunt
haeretici matrimonia contra leges Ecclesiasticas; ergo
eisdem derogarunt per huiusmodi consuetudinem.

Q. N. Cons. Quia legibus positivis per consuetudi-
nem contrariam derogari nequit, nisi hinc rationa-
bilis sit, et legitime praescripta, Cap. 11. de consuet.
Sed huiusmodi consuetudo contra omnes prorsus le-
ges Ecclesiasticas non est rationalis, nec legitime
praescripta; eo quod ei deficiat consensus S. Pon-
tificis, qui est principale requisitum ad consuetu-
dinem legitime introducendam contra leges Eccle-
siasticas:

4 moraliter
Neg. dicas; Hunc S. Pontificis consensum merito
praesumi; Siquidem credibile non est, quod Eccle-
sia velit urgere huiusmodi leges, ex quibus plus
damni quam utilitatis consequitur, et quae
observantia sperari non potest; ergo in eorum
non observantia tacite consentire videtur S.
Pontifex.

Q. N. ant. Quia repetita declarationes Car-
dinalium consulto Summo Pontifice prorsus con-
trarium innuunt. Vid. Reiffenst. l. 4. t. 3.
de cland. despons. a num. 32. Smier l. 4. tr. 3.
c. 1. Sect. 1. §. 3.

Dices: Adeste quoque declarationes Cardi-
nalianum, dicentibus quibus matrimonia haereticorum
valida esse pronuntiantur. ergo.

Q. Huiusmodi declarationes loqui de matrimo-
nii in iis locis contractis, ubi non est
promulgatum Concilium Tridentinum, nec
facilis patet accessus ad Parochum, in
quibus utique locis valent matrimonia ha-
reticorum clandestine contracta celebrata.

221
Controversia 2.

ex l. 1. §. 2. de consti. et ex l. ff. de judicij
An peregrini teneantur legibus alieni
territorii, per quod transeunt.

Suppono, Peregrinos teneri legibus juris communis,
si obligent in loco transitus vel accessus, esto in loco
domicilij abrogata sint. Ratio est, quia jus commune,
quantum est de se, ubiq; obligat, et solum per acci-
dens est, quod alicubi non teneat, sine propter dis-
pensationem, sine propter contrariam consuetudine
introducendam, qua cum odiosa sint, non sunt ad alia
loca extendenda, sed restringenda ad locum abroga-
tionis. Controversia proinde solummodo versatur
circa leges vel statuta particularia alieni territorij

Resolutio

Peregrini non teneantur legibus particulari- 7 per se
bus alieni territorij, per quod tran-
seunt sine animo ibidem figendi domicilium.

Ratio est: quia ubi deficit ordinaria jurisdic-
tio, deficit et legum obligatio, qua jurisdictionem
supponit. Sed in peregrinos ob brevem hospitij mo-
ram deficit ordinaria jurisdicatio, arg. l. heres ab-
sens §. 19. §. 2. ff. de judiciis; ergo

Præterea: In cap. à nobis 21. de sentent. Excom. deci-
dit Pontifex excommunicationem latam in omnes, qui
surbum commiserunt, extendi ad illos solos, qui sunt de
jurisdictione excommunicantis; cujus decisionis alia
non erat ratio, quam quod extranei non obligentur
statutis particularibus.

Oppones 1. Peregrini teneantur legibus et statutis
illius loci per quem transeunt, si etiã vigeant in
loco proprii domicilij; ergo pariter eisdem teneantur,
licet non vigeant in loco proprii domicilij. Prob.
cons. Ideo in priori casu teneantur; quia exinde
non gravantur; quia cum in suo territorio existentes
fuisent obstructi: at neq; in posteriori casu gra-
vantur; quia gravamen compensatur exemptione
legum sui territorij; ergo etiã in posteriori casu te-
nentur legibus illius loci, per quem transeunt.

R. Neg. min. Quilibet enim peregrinus hoc beneficiu

222
de jure habet, ut extra suū territorium positus, iam non teneatur illius legibus. ergo non bene inferitur, ^{peregrinos} ~~transseunt~~ ^{transseunt} iure compensationis leges alterius loci, per quē observare debere. hic enim nulla fieret compensatio, sed novi oneris impositio, quod ubique eos gravari, manifestū est.

Regebris: hanc oneris impositionem rationi valde consonam esse; nam peregrini gaudent ^{privilegiis} omnibus locorum privilegiis; ergo vicissim debent ferre incommoda scilicet legum, ex cap. qui sentit, § 5. de R. J. in 6.

R. A. Gellam juris regulam non esse universalem ac saepe fallere, praesertim ubi commodū et incommodū sunt disparata, ide. ex dissimili causa, aut diverso fonte ut hic contingit: fluunt. Vid. Sup. c. 6. Reg. 55

q. Dist. Cons. R. 2. Peregrini debent ferre incommoda, quae potest magistratus loci imponere. Conc. quae non potest, ut hic fit ob defectū jurisdictionis in huiusmodi peregrinos N. Cons.

Regebris: Leges cuiusq; territorij locales sunt, locumq; afficiunt; ergo inde transeunt in personas ibi existentes, easq; magistratus jurisdictionis loci subiciunt.

R. D. Cons. Transeunt in ^{personas ibi existentes,} ^{habitantes} si forum sortiantur ratione domicilii, vel quasi, aut ratione delicti, contractus, vel rei sitae, Con. Secus nego. Cons.

Dices: Brevis absentia sufficit ad eximendum à subiectione legis in proprio territorio obligantis; ergo etiam brevis praesentia sufficit ad subiciendum legibus obligantis in alieno territorio, atq; adeo ad forum ejus sortiendum.

R. Neg. Cons. Ratio disparitatis est, quod discedens à suo territorio, hoc ipso egreditur sphaerā jurisdictionis ad solum territorium suae extendentis, adeoq; transeunte saltem deserat suū forum. Et contrario ingreditur alienā provinciam eo animo, ut post breve tempus iterum discedat, non hoc ipso in se prorogat illig jurisdictionem, atq; adeo ne quidem transeunte sortitur forum cum modi ista sortiantur forum juribus sunt incogniti. Confer l. 47. ff. de O. ult.

Dices iterum: hanc responsionem pugnare adversus can. 2. dist. 8. ubi sic ait I. Augustinus: Quae contra

mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis consuetudine, uel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violentur.

¶ Ergo supponit S. Augustinus, ingrediente alieno territorio sortiri illius fori, eo quod legibus huiusmodi territorij tenentur.

R. S. Augustinum intelligendum esse, 1. uel de peregrinis acquirentibus quasi domicilium. 2. uel de legibus uniuersalibus, et ubique territorio communibus. 3. uel quando ex transgressione alius imminet scandalum.

At inquit: S. Augustinus hic Doctor usurpat nomen peregrini, quo uocabulo non ueniunt qui acquirunt quasi domicilium, sed solum ij, qui ad breue tempus in loco comorantur; uade prima responsio non satis subsistere uidetur.

Deinde innuit nefas esse, ut hi peregrini pacem puta leges Civitatis, in qua tunc reperiuntur violent, ex eo fundamento, quod huiusmodi viatores iam reputentur ueluti pars ac membrum illius loci: nam statim subdit: turpis enim est pars suo uniuerso non congruens. Subsumo: atqui pars seu membrum civitatis tenetur omnibus legibus illius civitatis, etiam particularibus, aut iis, quarum transgressio nullo cum causat scandalum; ergo pariter viatores huiusmodi legibus adstringuntur.

R. Ex iis S. Augustini uerbis, turpis est pars suo uniuerso non congruens 1. mo manifestum fieri, eum loqui de eo casu, quo transgressio alius praberet scandalum, aut publica tranquillitati aduersaretur, quo casu procul dubio peregrini tenentur legibus etiam particularibus locorum, per qua transeunt. 2. do innotescit, quod S. Doctor solum loquatur de iis peregrinis, qui acquirunt quasi domicilium, quia alioquin ab eo non possent pars nuncupari.

Uigebis: Omnes peregrini censentur pars seu membra illorum locorum, per qua transeunt, praesertim quod in eis inveniuntur; ergo ad hoc non requiritur, ut ibi quasi domicilium acquirant.

R. Prob. aut. Possunt in iis locis pro huiusmodi peregrinis speciales leges decerni; ergo reputantur ueluti pars eorum locorum.

Prob. ant. Possunt ~~peregrini~~ peregrini constringi, ne ultra biduum ^{in loco} commorentur, ne frumentum extrahant, ne de nocte arma ferant. C. ergo.

7 vel hospitandi facultas

R. Quia transibunt non aliter à Magistratibus conceditur, quam sub conditione talium legum observandarum, quod quò ad istas leges omnes, ~~peregrini~~ qui transire, aut ad breve tempus habitare volunt, ipso facto in se prorogent, et agnoscant magistratus jurisdictionem; arg. C. l. § de judiciis. atq, adeo huiusmodi legibus teneantur.

Instabis: Ratio, cur peregrini huiusmodi Statutis alligantur, se extendit ad omnes alias leges, ergo etiam eisdem ligari debent.

Prob. ant. Ratio, cur peregrini constringi possint, ne ultra biduum in loco commorentur, ne de nocte arma ferant C. est, ut inde pax, tranquillitati ac publico bono ipsius communitatis prospiciatur: at haec ratio se extendit ad omnes alias leges ipsius communitatis, quia si non ab omnibus, qui in ea reperiuntur, observantur, recta gubernatio, pax, ac tranquillitas subsistere nequit; ergo.

R. Neg. mi. Nam quòd peregrini possunt constringi per legem, ne ultra biduum v.g. in civitate remaneant, ne noctu arma ferant, ne frumentum extrahant, fit ex eo, quia id videtur specialiter necessarium bono illius civitatis: at non omnia Statuta specialiter respiciunt bonum loci, aut huic prorsus sunt necessaria, unde secluso scandalo viatores huiusmodi legibus non teneantur.

Dices: Praeceptum jejuniis in aliquo particulari loco non est specialiter necessarium bono illius loci, et tamen obligat etiam ipsos advenas. Prob. ex S. Ambrosio, et habetur Can. ii dist. 12. his verbis: Cum Romam venis, jejuno Sabbatho: cum Mediolani sum non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forem Ecclesiam veneris, ejus morem serva C.

R. Cum communi, quòd haec S. Ambrosii sententia non faciat vim legis, aut praecipi sed solum consilij. Urgetur, si quis illius Ecclesiam, ubi hospitatur more non servat, facile causat scandalum: sed scandalum

de lege vitandum est; ergo memorata D. Ambrosij
sententia non solum est loco consilij, sed etiam
vim legis habet.

R. Si ex non observantia legum locorum
particularium oriretur scandalum, procul du-
bio peregrini pro tunc hujusmodi subduntur
legibus: versum id non provenit ex ipsa natura
legum particularium locorum, sed ex ipso jure
natura, quo id omne prohibetur, quod ad detri-
mentum seu ruina praesertim spirituale vergere
potest.

Dices; ergo vagabundi, seu, qui nullibi certa sedem
habent secluso scandalo nullis tenerentur legi-
bus humanis civilibus, cum nulla lex civilis uni-
versalis detur; et sic essent omnino exleges.

R. Nego fore eos omnino exleges, nam ratione
delicti, aut contractus, aut propter bonum publi-
cum illius loci, ubi hospitantur, tenentur ejus legi-
bus seu statutis. Praeterea si Christiani, aut fideles
sunt, tenentur in omnibus prorsus locis leges Ecclē-
siasticas, quae sunt de jure communi, observare; et
sic utiq; non sunt prorsus exleges.

Oppones 2. Varias instantias, ^{1.} Sacerdos veniens
ad locum interdictum non potest ibi celebrare. 2.
Germanus transiens per Italiam tempore quadragesimae
obligatur cum Italis abstinere ab ovis, et lacticiis:
3. Si quis contractum ineat secundum leges illius loci,
ubi contrahit, valet contractus, sin minus, irritatur.
4. Si quis ibi delinquat, poenam mulietatur à Magistra-
tu illius loci: atqui haec omnia aperte innuunt juris-
dictionem in hujusmodi peregrinos; ergo peregrini sortuntur
jurisdictionem illorum, ubi hospitantur, ac proinde 7 locorum
legibus particularibus locorum tenentur.

R. ad 1. Sacerdotem prohiberi in loco interdicto cele-
brare non ex statuto particulari illius loci, sed ex lege
communi, quae vetat, ne quis in loco interdicto sacra fa-
ciat. Ad 2. eadem valet responsio; aequo lege communi
nempe c. denig. 6. vers. par autē dist. 9. prohibentur ova et lac-
ticia. Ad 3. et 4. Id fieri per accidens, videlicet
ratione contractus, vel delicti; nos autem loquimur de eo,
quod est per se.

226
Controversia 3.
ex l. 1. §. 2. de Constitutionibus.

Vtrum Leges Ecclesiasticae ac civiles
obligent in conscientia?

Nota 1. Difficultas solum versatur circa leges, quae
immediate respiciunt bonum publicum, non vero pro-
cipue de iis, quae irritant actus propter bonum pri-
vatorum, cuiusmodi sunt, alienatio rerum dotalium
et donationum propter nuptias. c. 28. de iurej. et
c. 2. eod. in 6. Partum, quo filia renuntiat hereditati
paterna c. 2. de part. in 6. Contractus minoris absq[ue]
authoritate tutoris, aut curatoris celebratus. Donatio
omniu[m] bonoru[m] presentiu[m] et futuroru[m]. Donatio 500.
solidos excedens, et facta absq[ue] insinuatione apud
iudicem. Promissio non revocandi testamentu[m], aut
instituenti certu[m] heredem. Fidejussio mulieris cu[m]
juramento renuntiantis S. C. Vellejanor[um]. De his, in qua
questio non procedit, certum quippe est, quod huius-
modi leges eos non ligent in conscientia, in quorum
favorem latae sunt; eo quod juri suo quilibet re-
nuntiare possit. c. si quis in conscrib. c. de epis. et
Cleric.

4 quod scilicet sta-
fuit, quod mulier
pro altero fide-
jubere non debeat.

Nota 2. Nos à presenti controversia excludere leges,
quae fundantur in falsa ^{facti} presumptione; arbitramur
enim legem non aliter obligare in conscientia quam
si id quod lex praesumit in rei veritate subsistat.
V. g. in Novell. 1. c. 2. heres non conficiens inventariu[m]
teneatur creditoribus ultra vires hereditatis etiam emer-
gentia debita solvere, quamvis dol et tanta bona in her-
editate non invenerit, quia praesumptio juris est, quod cum
non confecerit inventariu[m], clam aliqua bona de heredi-
tate subtraxerit, ut ex dubio c. 7. facile innotescit. Proprie
si heres ipse nihil surripuerit ex comuniori d. d. senten-
tia ultra vires hereditatis in conscientia non obligabitur.

Nota 3. Nos ^{etiam} hic excipere leges mere poenales, quibus
non concedimus tantam in se vim, ut ante iudicis sen-
tentia obligare possint in conscientia; siquidem lex de-
bet esse moribus et natura hominum congrua, talis autem
non esset, si legislator aliquem obligaret, ut sui ipsius ef-
fectus iudex et executor, Vtrotamen fatemur legem mere
poenalem post sententia[m] lata[m] obligare in conscientia ad non
resistendum, et suscipiendam poenam, ex Rom. 13. v. 1. his notatis sit

4 per eam

227
Resolutio

Leges humanae tam Ecclesiasticae quam Civiles si iustae sint, nec falsa praesumptione nitantur

Leges humanae tam Ecclesiasticae quam Civiles, si immediate bonum publicum respiciant, nec falsa praesumptione nitantur, nec merè facti poenales sunt, obligant in conscientia.

Ratio est 1. Quia leges iustae pro foro externo, sunt ordinarie iustae pro foro interno; ergo obligant in conscientia; Prob. Ant. Illae leges regulares ordinarie sunt iustae pro foro interno, quibus ab peccato parendum est: sed legibus iustis pro foro externo sub peccato parendum est; ut constat ex Rom. 13. omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit... qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. ergo

Ratio est 2. Quia haec potestas obligandi in conscientia maximè necessaria videtur pro bono communi Republicae; haec enim sublata; non nisi leges poenales ut plurimum servarentur; ceterae vero facile contemnerentur.

Oppones. Iusto lex non est posita à Jure. hoc est, baptizatis non potest imponi lex ab homine in conscientia obligans. ergo

R. Neg. illa interpretationem genuinam esse, ibi enim apostolus aliud non voluit, quod nisi quod iustus id est baptizatus lege ceremoniali, uel judiciali non amplius teneatur; minime vero docuit, quod homo alteri imponere non possit legem etiam in conscientia obligantem; idem satis aperte aperuit Rom. 13. et alibi

Dices. Legislatores humani non potest iudicare de internis, seu de iis, quae sunt in conscientia; ergo nec ligare;

R. N. Cons. Quia et parentes filiis imponunt obligationem, licet ergo lex sit, de rebus sensibilibus et externis, obligatio tamen oritur in conscientia

Vocebis, qui obligat in conscientia seu sub peccato, debet etiam obligare sub poena peccato debita: sed nul-

lus Legislator praesertim in Civilibus potest obligare sub poena peccato debita; ergo. Prob. maj. Poena peccato debita vel est purgatorium, vel gehenna. Sed nullus Legislator potest obligare sub hujusmodi poena; ergo. Prob. min. Nullus potest obligare sub poena, quam infligere nequit. Sed nullus Legislator potest infligere poenam purgatorii, vel gehennae; ergo. Prob. maj. quia inutilis est ea lex, ac facile spernitur, quae intendat poenam, quam tamen infligere nequit; ergo nullus Legislator potest obligare sub poena quam infligere non potest.

R. Dist. Ant. ultimi argum. Inutilis est ea lex, quae intendat poenam, quam tamen infligere nequit neq, per se neq, per alium. Conc. Ant. Si per alium infligi possit. Neg. Ant. et Cons. Satis igitur est, modo Deus non obtemperantibus hujusmodi legibus poenam infligere possit, et velit: poenam, inquam, purgatorii pro inobedientia veniali; poenam vero gehennae pro inobedientia mortali.

Dices: Ejusmodi leges saltem civiles obligant tantum ad poenam temporalem; ergo nequit Deus transgressores earum punire poenam purgatorii, vel gehennae. Prob. Ant. Imperatores Ethnici nihil curarunt obligationem conscientiae, aut poenam alterius vite: atqui moderni principes seculares eodem modo, quo illi Ethnici, leges ferunt; ergo ejusmodi leges obligant tantum ad poenam temporalem.

Q. Quod hujusmodi principes voluerint uti potestate sibi à Deo concessa; et sic obligare, quantum poterant; At Deus vult, ut iuxta hominis ordinatio locum etiam habeat in conscientia; id quod hujusmodi ordinatio, sit quodammodo ordinatio divinae dicente apostolo; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit;

Urgebis: Leges sicut alii actus non agunt ultra Legislatorum et agentium intentionem. arg. c. ult. de proband.; et l. non omnis 19. ff. de reb. Cred. Sed Imperatorum Ethnicorum, sicut et modo secularium principum intentio non est ferre leges in ordine ad conscientiam aut peccatum sed solum ad externum statum politicum; ergo.

224
Q. Hoc procedere, quando Legislator exprimit
se nolle obligare in conscientia, ut fit in legi-
bus mere poenalibus; Secus quando absolute pre-
cipit, tunc enim intervenit etiam intentio Legisla-
toris primarij, Dei scilicet, qui vult ut iuxta
principum aut Magistratus Leges serventur,
cujus intentioni non parere, procul dubio pec-
catum est.

Dices: Ex hoc sequi, quod vis obligandi ori-
tur ex sola lege divina; siq; re penitus con-
siderata Leges Civiles non obligant in conscien-
tia.

R. N. hanc sequelam; quia licet vis obligan-
di in conscientia legum civilium oriatur à le-
ge naturali, et divina velut à causa universal-
i et remota; nihilominus eadem vis obligandi
oritur pariter à lege humana tanquam à
causa particulari et proxima, per eam enim
fit, ut subditus hic et nunc hoc vel illud
agere, aut omittere teneatur.

Dices iterum: Exinde facile argui posse,
peccatum à S. Augustino minus bene defini-
ri, quod sit dictum, factum, vel concupitum
contra legem Dei; debuisset enim addere; aut
hominis: Sed hac definitio ab omnibus Theo-
logis admittitur; ergo dicendum; quod omnis
obligatio in conscientia ex sola lege Dei
oriatur.

R. Per legem Dei hinc etiam lex humana
iuxta intelligi debet; nam qui huiusmodi le-
gem humanam transgreditur, hoc ipso pravari-
cator legis divinae efficitur; vult quippe Deus,
quod iam diximus, ut superioribus vices ejus ge-
neratibus morem geramus.

Vergetis: Ex hoc sequi, quod nulla datur lex
mere poenalis. Prob. Leges mere poenales
sunt etiam iuxta: Sed qui resistit legi iuxta
resistit legi Dei, ut antea infirmatum est: at
qui resistit legi Dei peccat in conscientia; er-
go qui resistit legibus etiā mere poenalibus, pec-
cat in conscientia; ac proinde nulla datur lex
qua sit mere poenalis.

Dist. minor. Qui
 R. Dist. subsumpt. min. At qui resistit Legi dei
 immediatè peccat in conscientia Conc. mediatè tan-
 tum, nimirum per transgressionem legis humanae,
 subd. si illa Lex etiam intendat constringere con-
 scientiam Conc. si se expressè solummodo restrin-
 gat ad poenam N. subs. et Cons. quia actus
 non agunt ultra intentionem agentium.

Dices: Poena est culpa vindicta, C. aliud 131
 pr. de verb. signif. ergo quib. quis ad poenam
 subeundam adstringitur, pro priori in con-
 scientia deliquisse necesse est.

R. Dist. ant. Poena est culpa vel Theolo-
 gica vel politica seu civilis vindicta Conc.
 Ant. Semper Theologica N. ant. Explico: Cul-
 pa Theologica ea est, qua est contra bonos mo-
 res, seu potius, qua dicit defectum in gene-
 moris: Civilis ea est, qua pugnat contra sta-
 tus externi ac politici rectae quibus ordina-
 tionem; illa quidem semper arguit delictum, scilicet
 ista, si nempe ^{intentione} ^{legislatoris} ^{ut} ^{non} con-
 stringere conscientiam nolit.

Virgebis: Quando Legislator vult actum, Lex obli-
 gat ad actum. Sed tamen si ferat Legem poenam
 poenalem, vult actum: quippe qui poenam hanc
 in finem interminat, ut actus eo certus fiat,
 vel non fiat;

Controversia 4.

ex L. 1. §. 2. de Constit.

Vtrum Leges Pontificiae mox ut Roma
 promulgatae fuerint, vim obligandi sortiantur?

Arbitrantur quidam, quod eadem publicationis
 solemnitate ad sui valorem requirant Leges
 Pontificiae, quam exigunt Leges Imperiales ex
 Nouell. 66. c. 1. ita ut si pro diversis pro-
 vincijs aut dioecesibus latae sint, in qualibet
 sint promulganda, atq. facta promulgatione
 ordinariè non obligent nisi post duos menses,
 contra quos sit

Resolutio

Leges Pontificia: nisi sint irritato-
ria: mox ut Roma promulgata fue-
rint, vim obligandi sibi vendicant. 7 probabilius

Ratio desumitur 1. ex c. 1. de postul. Prael. ubi
dicitur: ad constitutionis Pontificia observan-
tiam iam teneri, qui noverit eam solemniter edita,
aut publice promulgatam. II. Ex stylo Curia Ro-
mana; siquidem Bulla recenter edita non nisi Ro-
ma promulgantur III. Quia Lex suapte natura
plus non exigit ad suum valorem, quam ut in
Curia Principis promulgetur. IV. Libri Juris
Canonici et constitutiones in illis contenta
vim obligandi habent, esto nunquam in pro-
vinciis publicata sint; ergo

7 Dixi, nisi sint irritatoria.
quia aliquis ejusmodi leges
in multorum detrimentum ces-
sura essent, eo quod effectus irri-
tationis etiam sortiantur er-
ga ignorantos.

Oppones: c. 1. de Nov. oper. runc. dicitur: Si-
cut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari,
ita et Sacrorum Statuta Canonum principum consti-
tutionibus adjuvantur: at circa modum pro-
mulgandi Leges Ecclesiasticas nihil certi habetur
in jure Canonico; ergo recurrendum est ad jus Civile, sive ad Novel. 66. c. 1.

Q. Illud textum tantum loqui de causis judi-
cialibus, qua in foro Ecclesiastico secundum Leges
Civiles decidi debent, ubi Canonico jure nihil cons-
titutum reperitur.

Just. Ideo Leges Imperatoriae debent promul-
gari. Vbi est eadem ratio debet esse eadem juris
dispositio sed Legum Imperialium ac Pontificiarum
quo ad vim obligandi eadem videtur esse ratio; ergo
sicut Leges imperiales ex cit. Novella non nisi ut
promulgata in singulis provinciis, atq; clauso bi-
mestri obligant, ita et pariter Leges Pontificia.

7 C. idem ff. de LL.

Prob. mi. Ideo Leges Imperatoriae in singulis pro-
vinciis promulgari debent, ut citius et certius
obligent; sed haec ratio plane videtur ^{etiam} mutare
pugnare pro legibus Pontificiis; ergo

Q. Neg. mi. Nam hoc profus dependet à vo-
luntate Summi Pontificis; qui ad obligationem
hujus promulgationis ^{quod ad omnes leges suas} nulli-
bi exigere videtur. Deinde non tam facile possunt
publicari constitutiones Pontificia in singulis totius
Orbis Christiani provinciis, sicut Leges Imperiales
in singulis imperii ditionibus, unde non est utrobique eade-
ratio.

Dices: Pius IV. in Bulla, qua incipit: sicut ad
saecrorum, et ad calcem Conc. Tridentini in-
pressa habetur, ~~in qua~~ Pontifex ~~expresse~~
rascipit cit. Novellam 66. Et propterea sta-
tuit, ut decreta ejusdem Concilij primū
obligarent Calendis Majj à finito Concilio;
ergo ~~verum~~ ^{fatendū est}, quod leges ^{Pontificias} ~~ecclesiasticas~~ eam-
dem promulgationem exigant, quam requi-
runt leges imperatoria.

Quæritur an fatendū esse
R. Ides Concilium Trid. in singulis Dioccesibus
promulgari debuisse; neq; vim obligandi adeptū
esse nisi post certum tempus; quia sic expresse
statuit S. Pontifex; unde ex hoc bene inferitur
contrarium, leges scilicet Pontificias ~~non~~ statim
obligare, nisi aliud exprimat. Præterea Concilium
hoc multas leges continet, quæ sunt irritatoria ac provin-
de in singulis provinciis necessario promulganda juxta supe-
rius dicta. Deinde illa promulgatio facta est, ne quis per
ignorantiā se excusare valeat.

Virgebis. Hæc ultima ratio militat etiam pro legi-
bus Pontificiis; nam nisi in singulis provinciis promul-
gentur, multi eas ignorabunt: at non possunt obli-
gari ignorantes; ergo ut hujusmodi leges obligent,
necesse est, ut in singulis provinciis promulgentur.

R. Dist. mi. Non possunt obligari ignorantes
in actu 2. Con. mi. in actu 1. neq. mi. et cons.
Itaq; quamprimum Lex lata est Romæ jam vim
habet obligandi, sed quod actu non obliget omnes,
id provenit, quia ad ^{ipsas provincias necesse} ~~omnium notitiam necesse~~ pervenit.

At inquires: Licet Lex Evangelica Jerosolyma
in die Pentecostes promulgata sit. atq; adeo vim
obligandi iam consecuta fuerit; nihilominus per
Apostolos in omnibus mundi provinciis ulterius
promulgari debuit; ergo ~~pari~~ ^{pari} licet Lex
Ecclesiastica Romæ promulgetur, vimq; obligandi
in actu 1. sortiatur; nihilominus per Ecclesiasti-
Antistites in omnibus mundi Ecclesiis promulganda
est.

R. N. Cons. et parit. Nam nisi Apostoli in omnem
terram exiissent, impossibile fuisset, ut Lex Evan-

gelicia in notitia omnium nationum decessit;
at contra cum ex omnibus nationibus ac provin-
ciis adsint Roma oratores, hinc quisq; consti-
tutionem ibi publicatam in suis provinciis notam
facere ^{facile} poterit.

Vigebis: Promulgatio legis est allocutio publi-
ca immediate ad totam Communitatem directa;
sed lex pro tota Ecclesia Roma solum promul-
gata, licet ibi adsint oratores ex omnibus
ferme Ecclesiis, non est immediate ad totam
Communitatem directa; ergo

R. 1. Totum mundum respectu Rapa censeri
unam provinciam Can. Cuncta per mundum q.
3. Lex igitur Roma promulgata veluti ad to-
tam Communitatem Ecclesie dirigitur.

R. 2. Illud argumentum nimirum probare,
ac proinde nihil probat, probat enim, quod le-
ges Pontificiae debeant etiam in singulis pro-
vinciis Parochiis, cum et ipsa distinctam fa-
ciant communitatem promulgari, quod tamen
nee ipsi Adversarii admittunt. Sufficit igitur
ut lex in principali communitate, nempe Roma
promulgetur, ut sic ejus notitia ad alias Eccle-
sias pervenire possit.

Instabis. Valde durum est, dicere, quod cons-
titutio ob promulgata Roma hoc ipso obliget
fideles Septentrionis, occidentis, Aethiopes item,
et Indos &c. ergo.

R. Huic argumento supra jam satisfactum est;
Non enim contendimus, quod hujusmodi leges,
quam primum Roma publicatae sunt omnes pro-
nationes actu constringant, sed solum quod ha-
beant vim obligandi. Quod autem Indis actu non
obligentur aut alii remoti populi non obligentur factu
i^{dem} causa non est defectus promulgationis, sed
defectus conditionis accidentalij, puta, quia in
eorum ^{provincias} hujusmodi leges non pervenerunt.
Vigebis: Multae Leges Pontificiae in ^{provincias} notitiam
v.g. Germanorum pervenerunt, quae tamen ipsos
non obligant: sed hujus ratio alia non est, quam
quod hujusmodi leges apud ipsos non fuerint promul-

237
gata. ergo

R. Neg. min. Aliam enim huius af-
ferimus rationem; hanc nempe, quod
leges, quae necdum usu receptae sunt,
facile in desuetudinem abeant; quo
fit, ut huiusmodi leges tandem vim obligandi
amittant, capitulante videlicet consuetudine in
contrarium; non igitur defectus promulgationis,
quemadmodum protereditur, est causa, cur multae
leges Pontificiae v.g. Germanos non obligent, has
enim in Germania aut in alijs regionibus promul-
gari debere, nusquam satis probatur.

Dices: ~~Contrarium~~ Hanc promulgationem mani-
feste probari ex cap. infirmitas 13. de poenit. et
Remiss. Vbi Innocentius III. Statuit, ut sua cons-
titutio tunc primum obliget, postquam per tra-
latoz locorum fuerit publicata. ergo.

R. Allatam constitutionem particularem esse;
consequenter ad alias leges non est amplianda;
a particularibus enim ad universalis per se
non est bona illatio.

At dices: Plura alia sunt loca in iure Cano-
nico, quae promulgationem in singulis provinciis
desiderant, ergo constitutio in dicto C. infir-
mitas particularis dici non debet. Prob. aut-
em ex cap. proposuisti vers. Nam si dist. 82. Cap.
Sicut olim 25. de accus. Cap. quoniam 40. de si-
monia, et alibi, ubi nempe Pontifices volunt, ut
ipsorum decreta etiam in provinciis promulgentur.

R. Id requiri in dictis locis ad maiorem cautela,
et ne quis de ignorantia se valeat excusare, non
vero ad decretorum vel legum omnimoda obliga-
tionem. Et hoc facile eruitur ex dicto cap. quo-
niam, ubi Pontifex de sua constitutione sic dispo-
nit: Dioecesani Episcopi singulis annis faciant per
suas Dioeceses publicari, ut ne per simplicitatem
vel ignorantiam aliqui valeant se excusare.
Et sane excusatio supponit obligationem, nam is, qui omni-
non obligatur non dicitur excusari, sed potius non ligari.
unde iste textus nostra magis firmat sententiam.

Postea omnes ista leges sunt latae particulares, in quibus modus promulgationis, aut terminus induc-
tae obligationis exprimitur. Unde ab iis ad alias le-
ges Pontificias argumentum duci potest sed potius con-
trarium inferre licet; Leges videlicet à Pontifice
latae non obligant, nisi aliud exprimat.

¶ non debet

Controversia 5

ex l. 1. §. 2. de Consuet.

Vtrum ad introducendam consuetudinem
requiratur bona fides?

Jus consuetudinarium, quod moribus diuturnis
populi introducitur, inter alias conditiones, ^{rationis} requi-
rit, ut sit rationabile, et quemadmodum dicitur
c. ult. h. t. Hinc docent nonnulli Doctores, nomina-
tim Layman, Engel, Paulus Mezger, et alij, consue-
tudinem contra legem introduci non posse per actus for-
maliter peccaminosos; His communius se se opponunt
alii Doctores praecipue Canonistae, contendentes non
requiri bonam fidem ad consuetudinem inducendam, quorum
sententia in sua probabilitate relicta, sit

Resolutio.

Consuetudo contra legem per actus formali-
ter peccaminosos non introduci nequit. ¶ probabilis

Ratio est 1. Quia consuetudo debet esse rationa-
bilis. Sed consuetudo introducta per actus fide-
destitutos, id est, formaliter peccaminosos, nequit esse
rationabilis; ergo. II. Consuetudo, ut praevalcat
adversus legem, debet esse legitime praescripta; Le-
gitima autem praescriptio sine bona fide, nec in-
choari, nec currere potest. III. Quia sic daretur
ansa subditis ad agendum adversus legem, ut sic pau-
latim liberentur ab obligatione legis.

ut constat ex iur.
¶ cap. ult. h. t.

Oppones: Consuetudo contra legem est possibilis;
ergo actus peccaminosi non reddunt consuetudinem
irrationabilem. Prob. Cons. Nequit consuetudo
legem praesistentem abrogare, nisi per actus
peccaminosos; ergo nequit esse possibilis con-
suetudo contra legem, nisi actus peccaminosi
praesenserint. Prob. Ant. Actus contra legem
praesistentem cum scientia ejusdem legis exer-
citi sunt peccaminosi: Sed consuetudo legem
abrogans praesupponit actus contra legem pra-
esistentem cum scientia ejusdem legis exercitos;
ergo nequit legem abrogare, nisi per actus for-
maliter peccaminosos.

Q. Dist. min. presupponit actus contra legem cum
 Scientia ejusdem exercitos, tanquam dispositiones
 negativas, et remotas trans. tanquam causas pro-
 ximas et effectivas Neg. mi. et Const. Dicit tran-
 seat; quia potest fieri, ut consuetudo nullus hu-
 jusmodi actus contra legem cum Scientia
 ejusdem exercitos supponat, ul mox dicem.
 Instabis. Consuetudo necessario sup-
 ponit actus contra legem cum Scientia
 ejusdem exercitos etiam tanquam causas
 effectivas; ergo nulla solutio.

S. Ant. Quia per actus erroneos non
 potest formaliter et proxime induci con-
 suetudo; ergo debet induci per actus
 peccaminosos, ac proinde consuetudo sup-
 ponit actus contra legem cum Scientia
 ejusdem exercitos etiam tanquam cau-
 sas effectivas.

R. N. Ant. quod est falsissimum: po-
 namus enim legem à Superiore latam,
 quam deinde Subditi ob Auctoritatem
 praestantium virorum bona fide, licet
 erroneo iudicio auferentes revocata
 per annos viginti et amplius non obser-
 vant, quis dicat, quod illa lex per tam
 longam non observantiam seu con-
 suetudinem contrariam, in quam con-
 sentiunt omnes Subditi, non sit abrogata.
 Servit ad hoc Responsum L. 29. ff. de LL.
 ubi hoc habentur: quod non ratione in-
 troducitur sed errore primum, deinde
 consuetudine obtantum est.

Dicas: ul introducatur consuetudo con-
 tra legem requiritur ex parte introdu-
 centium animus tollendi legem obligatio-
 nem legis; quia actus agentium non

operantur ultra eorum intentionem c. fin.
de prebendis. Sed animus tollendi obliga-
tionem legis, supponit scientiam legis
latae et obligantis, qua in huiusmodi sub-
ditis deficit; ergo per eos non poterit intro-
duci consuetudo, seu abrogari Lex.

¶ 1. N. Majorē. Nam hac tantum ra-
quiruntur ad consuetudinem, j. ut sit ra-
tionabilis. 2. ut sit legitime praescrip-
ta. 3. ut sit firmata consensu Princi-
pis. 4. ut apud subditos adsit animus
aut silentio introducendi huiusmodi con-
suetudinem; qua omnia haberi possunt
absq; animo formaliter tollendi legem.

¶ 2. D. M. ut introducatur consuetudo
contra legem, requiritur ex parte intro-
ducentium animus tollendi obligationē
legis materialiter C. M. formaliter
N. M. Explicis, animus tollendi legem
formaliter, fit per actum voluntatis
deliberatum contra legem existentem
et ut talem cognitam; quoniam animus vero
tollendi legem materialiter, fit per
animum ponentem actus, qui a parte
rei sunt contra legem reverā existentē,
sed tamen hic ad rem inculpabiliter
ignorantem; et iste sufficit ad introducen-
dam consuetudinem contra legem.

Vel aliter distinguo: Ut introducatur
consuetudo contra legem requiritur
animus formaliter talis eam abrogand;
N. M. interpretativus et acquisitivus
C. M. Neque qui ex communi con-

sensu introducunt aliquam consuetudinem
eig, firmiter insistere de craverunt, hoc
ipso intendunt removere, quid quidem ob
esse possit, ac prout abrogare legem
ei contrariam,posito, quod aliqua existat,
et hoc est habere intentionem inter-
pretativam et argutivam tollendi legem
quam intentionem sufficere patet ex
supra allato exemplo.

Instabis. omnis animus tollendi obligationem
legis, est animus formaliter tollendi obli-
gationem; qd C.

B. A. implicat animus tollendi obligationem
sine animo eam tollendi; ergo omnis ani-
mus eo ipso est animus formaliter tollen-
di obligationem.

B. C. Animus tollendi obligationem legis non
formaliter, sed tantum materialiter et in-
terpretative supponit obligationem legis
aliunde sublata; sed animus supponens
obligationem legis aliunde sublata, re-
vera non est animus eam tollendi; ergo

B. D. min: sed animus supponens obliga-
tionem legis aliunde sublata, non est
animus eam tollendi sub eo respectu, sub
quo existimat eam sublata C. sub eo re-
spectu sub quo revera non est sublata, et
tam ex contra eam operatur N. vel sub
non est animus formaliter eam tollendi
C. materialiter vel interpretative N. m.
et cons. Responsio patet ex dictis.

Unguis: fieri requirit ut cum solo animo materialiter tol-
lendi obligationem legis possit introduci consuetudo
contraria legi; ergo requiritur animus formaliter tollen-
di eam.

229
Prob. Ant. Animus tollendi legem materialiter
est animus ponens actus, qui à parte rei sunt con-
tra legem reverà existentem, sed tamen huc et
nunc inculpabiliter ignoratam, ut supra dictum.
sed moraliter impossibilis est huiusmodi animus. ergo.

Prob. min. Moraliter impossibile est ut sub-
diti saltem ab initio non sciant, se agere
contra legem; ergo moraliter est impossibilis huius-
modi animus, quo scilicet pretenditur inculpabi-
liter ignorari posse legem, contra quã agitur.

Q. Dist. Cons; ergo moraliter est impossibilis
huiusmodi animus in his, qui primò contra
legem agunt. C. Cons. In his, qui successu ^{temporis}
legem agunt. Neg. Cons. Quia rationabi-
liter presumere possunt, Antecessores suos jus-
tam habuisse causam non servandi legem, vel
per consensum saltem tacitum Principis revo-
catam esse, quem tamen si scirent observantia sua
legis adhuc insistere, nec ipsi ab eius obligatione
liberarentur.

Dices: Eandem sequi quòd ad prescribendã
consuetudinem contra legem non sufficit consensus
legalis, sed requiratur expressus, aut tacitus, at
id minus conveniens legibus esse videtur; ergo

Prob. min. Quia jura C. ult. h. d. et l. j. C.
qua fit longa consuet. approbant generaliter om-
nem consuetudinem rationabilem, et legitime
prescriptam; ergo non alium consensum legis-
latoris requirunt, quam per dicta jura expres-
sum, qui est consensus legalis.

R. D. Cons. Ergo non nisi consensum legalem re-
quirunt, quando legitime prescribitur, seu cum a-
dest bona fides C. Secus N. Cons. Verum quid est
ibi esse consensum legalem, ubi est consuetudo ratio-
nabilis ac legitime prescripta; at verum etiã est
ibi consuetudinem rationabilem, ac legitime prescrip-
tam esse non posse, ubi mala fides reperitur, ac proin-
de consensus legalis dari non potest, ubi non adest
bona fides.

Inst. Licet in fieri non adsit bona fides, nihil
tamen officit, quo minus in facto esse ea reperiat,ur,

eo quod actus introducentium se non habeant
ut causa efficiens, sed solum ut conditio sine qua
non ^{consuetudo} nascitur. ergo.

R. Illud non tantum conditionem sine qua non,
sed prorsus ut essentiale requisitum reputari
debere, sine quo res concipi nequit, at sine acti-
bus frequentatis consuetudo concipi non potest,
igitur isti actus se habeant ad eam tanquam
essentiale requisitum, prorsus profecto necesse
est: Jam cum hi sint vitiosi consequens est, ut
quod et consuetudo, qua ex eis nascitur, sit
vitiosa, qualis enim actus talis effectus. Pro-
terea nulla pura conditio dicitur introducere
formam et aut habitum, cum igitur actus fre-
quentati communitatis introducant jus consuetudi-
narium tanquam formam moralem, sequitur, quod
non tantum habeant rationem conditionis sine
qua non, sed potius quod arguant causam forma-
liter talem.

Controversia 6.

ex. l. 1. §. 6. de Consuet. Elect. et Electi potest.

An electus impedimento quodam occulto de-
tentus in electionem consentire possit.

Arbitrantur nonnulli, quod quamvis huiusmodi elec-
tio in foro aeterno nulla sit, nihilominus in foro
interno sustineri possit, atq; adeo tribuat jus electo,
acceptandi, confirmatio autem, vel institutio retinen-
di: etiam absq; dispensatione aut revalidatione ti-
tuli v. g. per triennem tituli possessionem juxta
juxta Reg. Cancellar. 36. / Contra quos sit.

Resolutio

Electus occultum habens impedimentum etia
solo jure humano introductum nequit /
ordinarie loquendo: in electione consentire.

Colligitur ex c. innotuit 20. h. 1. ubi proponitur
electio cujusdam illegitimi, diciturq; quod sponte
maluerit, suu confiteri reatum, quam causa conscientie
thronum conscendere pastoralem: quibus verbis patet,

241
impedimentum fuisse occultum, nec potuisse
electionem acceptare sine Pontificia dispen-
satione.

Ratio Suffragatur; quia Canones electionis
impedimenta statuentes sunt iusti in foro ex-
terno, ergo etiam in foro interno, ac proinde
in eodem foro interno strictè servandi sunt.
Et certè alioquin jus saepe frustraretur sine
ius; cò quòd occulto detecto impedimento, adeoq;
indigni saepe saepius promoverentur, quòd ta-
men Ecclesia per huiusmodi impedimenta om-
nino cavere conatur.

Oppones: Electio, quae spectato iure natura-
li et divino est valida, iure autem humano
pro foro interno non est irritata, valida est
pro huiusmodi foro interno: Sed electio ejus, qui
ex solo iure humano indignus est, valet de iu-
re naturali et divino (ut nemo negat:) nec iu-
re humano est irritata pro foro interno; ergo
valida est pro foro interno.

Prob. min. Ex illis textibus, qui electiones
ipso iure irritas dicunt esse irritandas, rescin-
dendas, cassandas & ubi c. 7. et 8. de consuet.
c. j. de postul. c. 40. h. l. Sed si pro utroque
foro fuissent irrita non potuissent amplius ir-
ritari, et cassari; ergo.

R. Neg. min. et Suppositum, quòd illa electio-
nes in dictis locis irritentur et cassentur pro solo
foro interno, sed vel maxime pro foro externo,
ut patet legenti citatos textus; unde dicendum quòd
illa verba irritare, cassare sumi debeant late ut
idem fit, ac irrita, cassata declaramus; nam ut
leges legibus concordantur, quandoq; verbu ali-
quod in diverso sensu et non ita rigide accipien-
dum est, l. 2. §. contrariu 15. c. de veteri iure encl.
Et certè nonnunquam in ff. Canonibus jubetur irri-
tari, quòd ipso iure est irritum, sicut et privati bene-
ficio, qui ipso iure est privatus. Gloss. in c. j. v. Relin-
quenda, et in c. 3. de cleric. conjug. item in c. 8. de
consuet. de quo vid. Reiffersf. lib. 1. Decretal. tit. 4. de consuet. §. 3. n. 98.
Instabis: Non debet asseri irritatio pro foro interno,
si ea non satis exprimitur in iure, cum in dubiis be-

nigrior interpretatio sit preferenda, et in obscu-
ris minimum est sequendum reg. Jur. 30. in 6.
Et contra eum, qui legem dicere potuit apertius,
interpretatio est facienda reg. Jur. 62. in 6. Sed
non est satis expressa irritatio electionis indigni
pro foro interno, praesertim cum ^{inter} graves doctores
de hoc magna sit controversia; ergo.

Q. Nego, In iure non satis esse expressam irri-
tationem electionis indigni pro foro interno; con-
trarium enim liquet ex cit. capit. innotuit 20.
h. 1. Vade quidquid sit de his gravibus Authoribz,
qui de ea dubitant, nobis autem nullum relinquitur
dubium.

At dices: Dictum cap. 20 innotuit non loquitur
de eo, qui habuit occultum impedimentum; ergo ex
illo nihil probatur. Ant. prob. In eo cap. ex-
presse habetur haec leguntur: Quidam autem suffra-
ganeorum tuorum /: verba sunt Pontificis ad Archie-
piscopum Cantuariensem /: aspexerunt, cum fuis-
set filium militis, et ab eo ex quadam ingenua, et non
conjugata susceptum; igitur fieri nequit, ut im-
pedimentum occultum fuerit;

Q. N. cons. Nam in Vigoriensi Ecclesia ad quam
regendam iste pro illegitimus promovendus erat, prorsus igno-
rabatur, cum non esse ex legitimo thoro natum,
Vade et illius Ecclesiae Capitulum apud pontificem
se excusavit de ignorantia se excusavit. Quare
hoc suffraganeorum testimonium non proceperit sed sub-
secutum est ejus humilem secretam ac spontaneam
confessionem, quod innotuit impedimentum ex defec-
tu natalium fuisse occultum; qua enim veri specie
dici posset secreta ac spontanea confessio, si illud
impedimentum per suffraganeos iam manifestatum
fuisse?

Vigebis: Reprehenditur à S. Pontifice, Capitulum
dictae Ecclesiae Vigoriensis, quod hujusmodi illegiti-
mum improvide elegerit, ibi: intelligentes Vigoriense
Capitulum eundem Magistrum non humiliter pot-
tulisse, sed improvide potius elegerit, cum ad obti-
nendum dispensationis beneficium procedendum fuis-
set; ergo quamdam scientiam hujus notitiam hu-
jus impedimenti habuerit, prorsus necesse est,
alioquin non ^{apparet} ~~ostendatur~~, cur ipsius electio improvide fac-
ta fuerit aut cur ad beneficium dispensationis con-
currere oportuisset?

R. memoratum Capitulum propterea à summo Pontifice reprehensum fuisse, quòd non requisierit de ejus illegitimi persona ab his per quos certiorari potuerit, ut hic ait Glosa. et ideo illius ignorantia fuit crassa, qua licet mereatur reprehensionem, eò quòd culpabilis sit, non tamen hoc ipso arguit actualè scientiam, sed potius eam excludit; Dicendum igitur, quòd hoc impedimentum ex defectu natalium istius Magistri praesertim in Ecclesia Vigoriensi planè fuerit occultum.

Dices: Quòd est occultum nequit esse subiectum dispositioni S. Ecclesiae; ergo laborans occulto impedimento non prohibetur, quò minus electionem accipiat. Prob. Ant. Ecclesia non iudicat de occultis; ergo nec potest vetare occulta.

R. Neg. Cons. Nam alioquin non posset matrimonium clandestinum prohibere, quòd ubiq; non admittitur;

Urgebis. Inutilis haec esset prohibitio; eò quòd semper suo careret effectu; ergo apud Ecclesiam locum habere nequit. Prob. Ant. Haec prohibitio est mere poenalis. at leges mere poenales vim plene declaratio dari nequit ubi impedimentum est occultum; igitur haec prohibitio esset omnino inutilis.

R. dist. min. Leges mere poenales nullam habent vim ante sententiae declarationem, si ad sui executionem factum hominis requirant. Cons. Si nullum requirant, quemadmodum censura, inhabilitas & Neg. min. per has enim leges, ne aliqui plerumq; frustranea sint, mox constringitur conscientia.

At inquires: Per nullam legem humanà constringi potest conscientia, qua juri naturali adversari videtur; at huiusmodi lex, qua quis laborans impedimento occulto tenetur electioni renuntiare, juri naturali adversari videtur; Prob. mi. Haec lex vergeret in diffamationem ipsius; nam si electioni renuntiet, orietur apud alios suspicio latentis im-

pedimenti, et sic se exponet periculo sui ipsius
diffamationis; ergo.

R. N. ant. cum ejus adjecta ratione, nam
ipsi non deerunt sufficientes rationes, quibus
pleriq; persuadeantur eum vel refugere omnes
vel plane ex christiana demissione dignita-
tem oblatam recusare.

Virgebis: Posito quod Superior ei sub obedien-
tia praecipiat, ut electioni consentiat, tunc vel
illi consensum praebere, vel suum impedimentum
manifestare tenebitur: atqui juxta thesaurum ei
consentire nequit; ergo tunc suum impedimentum
delegat, necesse est.

R. Neg. Maj et Suppositum, quod Superior^{cum} loqe-
re possit, ut assentiat electioni, et acceptet di-
gnitatem, cui annexa est cura animarum; rege-
re enim animas valde periculosum ac summe ar-
duum opus est; qua autem summe difficultia sunt,
impossibilibus, quorum nulla est obligatio, aequi-
parantur. Vid. Laym. in c. Sciscitatus. Not. 1.

Dices: Res in eo casu esse posses, ut Ecclesia utili-
tas aut necessitas illius potius quam alterius elec-
tionem exigeret; at tunc dignitatem recusare non-
poterit; quia privatum bonum cedere debet comuni.
ergo tunc necesse erit, ut manifestet suum impedimen-
tum.

R. In eo casu, poterit dissimulare impedimentum, et
acceptare dignitatem, ac clam impetrare dispensatio-
nem, eaq; impetrata reconvalidare Titulum. Innoc. in
d. c. innotuit; Lex enim humana constituens impedimen-
tum non obligat in casu tam extraordinario; unde et
in thesi nostra expresse hanc posuimus praesumptiva limitatio-
nem: ordinariè loquendo, ut ostenderemus, a nobis non
improbari in casu extraordinario consensum in electio-
nem praestitum ab eo, qui occulto irretitus est impedi-
mento.

Ex c. 1. de Controversiis.
An unius solidae potestatis jurisdictionis sciscitatio ob
eius negligentiam devolvatur ad Archiepiscopum?

245

Controversia 7.
ex l. 1. c. 7. de translatione Episcopi
An Divino, vel solum Ecclesiastico jure
translationes Episcoporum sint prohibita.

Suppono, Quomodo Pralatos Episcopis inferiores
solum jure Ecclesiastico prohiberi, quod minus Eccle-
siam suam dimittere possint, ratio est, quod inter
illos et Ecclesiam, cui alligantur, matrimonium spirituale
proprie contrahi, nullo jure sufficienter probetur, licet
aliqui in latiori sensu Ecclesiarum sponsi dicantur.
c. 2. causa 21. q. 2. hoc supposito sit

Resolutio

Jure dumtaxat Ecclesiastico translatio
Episcoporum prohibita est.

Ratio est 1. quia in N. litteris nihil de perpetuo
et insolubili officio Episcoporum esse statutum repe-
ritur; ergo lege divina translatio Episcoporum prohibita
esse requirit. II. Quia quae lege divina vetitae
sunt, non nisi raro et cum magna difficultate
permittuntur; sed videmus translationes Episcoporum
passim ac facile permitti, ergo ~~non~~ ^{non} divina prohibita
esse in consuetudine alterius 7. q. 13. Decret. h. d. ubi
dicitur; Mater Ecclesia causa ad sedem apostolicam
non lege divina, sed solum Ecclesiastica prohiben-
tur.

Oppones: Jo. 10. Christus vult, ut bonus Pastor,
qualis debet esse Episcopus ita diligat gregem suam,
eique adhaereat, ut si opus sit, etiam animam suam
ponat pro eo, ergo hoc ipso inter utrumque, statuit
aliquod visculum indissolubile, ac proinde transla-
tio Episcoporum de lege divina prohibita est.

R. N. Cons. Nam ibi solum innuitur, quod Episco-
pus pro lubitu suam Ecclesiam deserere non possit.
Item quod, quamdiu Episcopus est, vigilem oculum
supra seipsum habere, propriamque vitam
si ejus utilitas id exposcat, in discrimen ponere
debeat, non vero, quod auctoritate Pontificia ob
justas causas ei valedicere non valeat.

Instabis. De jure divino Episcopus est alligatus
sua Ecclesia; ergo auctoritate sola Pontificis ab
eo vinculo solvi nequit; Prob. Ant. ex c. inter
corporalia 2. h. l. ubi Pontifex ultro fatetur, quod

246
matrimonium Spirituale, quod est inter Episcopum et Ecclesiam humana potestate dissolvi nequeat; ergo supponit hoc matrimonium Spirituale Divinam auctoritatem introductum esse, ac proinde de jure divino Episcopus sua Ecclesia alligatus est.

¶ Quando Pontifex ait, ab homine matrimonium Spirituale dissolvi non posse, id debet sumi in sensu accomodo, ut quidem omnes Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque Praelatos non tamen ipsum Christi Vicarium excludere videatur; haec enim potestas, ut ait ibidem ipse Papa soli S. Pontifici est reservata.

At dices: S. Pontificem ibi expresse dicere, quod non tam constitutione Canonica, quam Divina translatio sit S. Pontifici reservata. Item quod non humana sed potius Divina potestate conjugium Spirituale solvatur; ergo

¶ Haec facile verificari, si dicamus S. Pontifices Supremam suam Potestatem: per quam translatio Episcoporum fieri potest: non ab hominibus, sed a Deo accepisse Matth. 16. Jo. ult. Unde Divina potestas sive in reservationem sive in dissolutionem conjugii Spirituales ^{quae} ~~saltem~~ mediate concurrunt; ~~Quia~~ ^{quod} fitur hinc verum est est dicere, quod hujusmodi translatio non tam constitutione Canonica, quam Divina sit Papa reservata. In exemplo: Sicut Leges ac sacros Canones pro tota Ecclesia obligantes constituere non tam constitutione Canonica, quam institutione Divina soli S. Pontifici est reservatum, nec tamen inde licet inferre, quod hujusmodi Leges sint Divinae, sic pariter licet translatio Episcoporum non tam constitutione Canonica, quam institutione Divina est S. Pontifici reservata; non tamen sequitur, quod sit de jure Divino immediate, sed solum de jure Ecclesiastico; ad quod, ab eadem ratione conjugii Spirituales indissolubilitas referri debet.

Instabis. Deus sibi soli conjugium Spirituale dissolvendum reservavit; ergo plane non ad jus Ecclesiasticum sed dumtaxat Divinum ejus indissolubilitas spectat. Prob. Ant. ex eod. cap. ubi Pontifex aperit, dubitari non debere, quin omnipotens Deus Spirituale conjugium

quod est inter Episcopum et Ecclesiam suo
tantum iudicio reservaverit dissolvendum. ergo

R. S. Pontificem iis verbis unice eo collimare,
ut ostendat, nullum Episcopum absq[ue] authori-
tate S. Pontificis, vel Sedem suam mutare, vel
alium Episcopum absq[ue] authoritate in alteram
Ecclesiam transferre posse; dicit autem Ponti-
fex, Deum spirituales conjugium suo tantum
iudicio dissolvendum; quia quae in terris Chris-
ti vicarius ligat, aut solvit, hoc ipso ligata
aut soluta sunt in caelis. + reservare

Virgibus: De Pontifex ibidem ait, matrimo-
nium spirituale fortius esse vinculum, quam
conjugium carnale: sed hoc divina institutione
est insolubile; ergo et illud.

R. Ideo Matrimonium spirituale fortius
vinculum dicitur, quam conjugium carnale, tum
quia imprimit caracterem indelebilem in anima,
non sic matrimonium carnale. Tum quia matri-
monium carnale in morte penitus dissolvitur,
non sic spirituale; tum deniq[ue] quia in carnali
matrimonio conjuges à communi thoro mutuo
consensu possunt discedere: at si ligatus matri-
monio spirituali ab Ecclesia sua discedere ve-
lit, opus habet licentiâ Papa: non vero for-
tius est in hoc sensu, quod nulla alia autho-
ritate, quam divina dissolvi possit.

Dices: Matrimonium Carnale non nisi solâ
divinâ authoritate immediate solvi potest; ergo etiâ
matrimonium spirituale. Prob. **Con.** Ideo matri-
monium carnale, non nisi divinâ authoritate im-
mediate solvi potest; quia quod Deus conjunxit, homo
separare nequit ex Matth. 19. sed hunc textum Ponti-
fex huius matrimonio spirituali accomodat; ergo
et illud iuxta mentem Pontificis non nisi divina
authoritate immediate solvi potest.

R. Bene dicit, Pontificem accomodare hunc textum
conjugio spirituali; nam argumentum Pontificis
non nisi in sensu accomodatitio accipiendum est,
quasi nempe carnale et spirituale conjugium sit qui-
dem à deo factum insolubile, non tamen eodem modo, cū
matrimonium carnale à deo immediate et proximè; spi-
rituale vero tantum mediate et remote, vel etiam
originaliter indissolutionem acciperit. Et certe

Si paritas, quam hic facit S. Pontifex inter firmitatem conjugii spiritualis et carnalis univoce ac literaliter sumi debet, cogoremur dicere, quod conjugium spirituale consumatur ab Episcopo cum sua Ecclesia post consecrationem contractum, nullam recipiat dissolutionem; eo quod etiam matrimonium carnale consumatur nullam admittat, quod tamen non concordant Aduersarii.

Controversia 8.

ex l. j. t. g. de renuntiatione
An resignatio beneficii in favorem tertij fieri possit coram Ordinario?

Communis iam est Doctorum sententia resignationem beneficii in favorem tertij seu cum clausula non aliter, factam in manus Episcopi, vel alterius papa inferioris, esse illicitam, seu de jure prohibitam esse; Caterum olim contrarium censuerunt Sotus l. g. de Just. q. 7. a. 2. com. 1. Covar. l. j. variar. resol. C. 5. n. 5. Valentia disp. 6. q. 10. p. 3. 2. circumst., quorum sententia per argumenta Communis sententia a nobis minime dissimulanda a sua probabilitate necdum nobis videtur esse dejecta, unde sit

7 impresariarum

Resolutio

Probabile est, Resignationem beneficii in favorem tertij fieri posse coram Ordinario. Saltem ubi Bulla Pii V. Quanta e non est recepta. Ratio est; quia in tali resignatione nulla proprie interuenit partio, sed solum fit resignatio beneficii sub conditione, quam si Prelatus non acceptat, nihil actum est, prout in simili renuntiatione beneficiorum causa permutationis solet fieri in manus Episcopi, atq; per eum admessa nulla involvit pactionem; 7 Accedit, quod nulla constitutio canonica, ^{clare} possit ostendi per quam prohibeatur Episcopus ne hujusmodi resignationes in favorem tertij factas admittat, ergo

7 Sicut igitur de jure permittitur renuntiatione beneficii causa permutationis coram Ordinario, sic licita esse videtur resignatio beneficii in favorem tertij coram eodem Ordinario facta

Oppones 1. Resignatio hujusmodi speciem continet Simonis juris Ecclesiastici, ergo licita esse nequit; Prob. ant. ex cap. quesitum 5. de reru per.

mutat. et c. constitutus 4 de transact. ubi
 huiusmodi resignationes improbantur, Ergo.
 Q. ibi solum reprobari resignationem in fa-
 vorem tertij camp, tanquam simoniacam
 factam propter partitionem inter resignantem
 et resignatarium factam, et quia privata
 auctoritate instituta fuerat; ab eum in
 nostra thesi nec ardetur ordinarius ad accep-
 tandam illam resignationem, ne proinde nulla
 interveniat pactio, neq, aliquid practico estima-
 bile, pro quo renunciatio fiat, non est, cur di-
 camus esse simoniacam;

loquamur de resigna-
 tione, que fit Autho-
 ritate ordinarii,

Dices: Auctoritas ordinarii tanta non est, ut ab eo
 beneficium aliquod de novo conferri possit, ni-
 si prius vacet c. un. ^{in b.} de reru permut. et clem. un.
 eodem: Sed beneficium resignatum in fa-
 vorem tertij non potest vacare nisi persona
 designata conferatur; quia non prius impletur
 conditio, ergo ab ordinario huiusmodi benefi-
 cium conferri nequit.

Q. Quod beneficia resignata in favorem tertij
 eo modo vacent, sicut beneficia resignata in
 causa permutationis; sicut igitur beneficia in
 causa permutationis tunc vacant, quando resigna-
 tio admittitur ab ordinario, qui hoc ipso in-
 se suscipit obligationem ea non nisi ipsis permu-
 tantibus conferre, sic pariter beneficia resi-
 gnata in favorem tertij tunc vacant, quando
 admittitur resignatio ab ordinario sub conditione
 persona a resignante designate ea conferendi.
 Ceterum c. un. ^{in b.} de reru permutatione, et Clem. un.
 eodem aliud n. statuitur, quam, ut ~~beneficia~~ beneficia
 resignata causa permutationis aliis conferri non
 debeant, quam ipsis permutantibus. Unde miror,
 supervacanea a quodam alio nobilissimo Cano-
 nista huc adducuntur.

Instabis: Hec resignatio, que fit in favorem
 tertij, fit sub conditione, ut antea dictu,
 sed omnis conditio in spiritualibus simo-
 niam inducit, ergo prob. min. Quando spi-
 ritualia dantur et accipiuntur sub conditione,

ea ^{non} gratis dantur, nec accipiuntur, sed ubi spiritualia gratis non dantur, nec accipiuntur, ibi necesse est, ut interveniat simonia; ergo.

R. 1. hoc arguatur, quod est Agorij p. 2. l. 7. c. 21 nimirum probat, ergo nihil probat, quia inde sequeretur. 1. quod hac resignatio sit simoniaca, etiam de jure Divino, quod tamen nec ille nec alii adversarij admittunt. 2. quod neq; causa permutationis licita esset resignatio beneficii facta coram ordinario; eo quod fiat sub hac conditione, ut nimirum beneficia sic resignata non nisi permutantibus conferantur.

R. 2. Neg. maj. et suppositum, quod beneficia in hujusmodi resignatione non dantur, nec accipiuntur gratis; quid enim inde recipit resignans et quid resignatarius? profecto nihil.

Dices: Quando Ordinarius resignationem in favorem admittit, hoc ipso se obligat ad conferendum beneficium persona designata. Sed hac obligatio est ratio estimabilis tan respectu resignantis quam resignatarij; ergo in hujusmodi resignatione beneficium gratis non datur, nec accipitur; proinde intervenit quedam simonia.

R. Quod non omnis obligatio, ^{applicat simoniam} est licita sit ratio estimabilis ^{velut beneficium}, sed solus ea, qua fit cum pactione aut temporali re promissione. Pater hoc in eo collatore, qui alicui beneficium ^{quamprimum facultas se obtulerit} promittit, ea ^{primo vacans} qua promissione, ^{est} quamquam torquetur obligatio hujusmodi beneficium conferendi; nihilominus nequit dici, quod hac obligatio, qua est utiq; ratio estimabilis respectu promissarij, inducat simoniam. Cum igitur nulla hic interveniat pactio, consequens est, quod hac obligatio non resignationem simoniaca non inficiat, alioquin nec ipse Pontifex hujusmodi resignationem conditionatam admittere posset.

Oppones 2. Tales resignationes praeserunt speciem hereditariae successionis: Sed hac est intentio C. apostolica 8. q. 1. et c. ad extirpandas

7 De jure veteri nempe c. 14. de concess. Præbend.

Successiones de filiis presb. argo. Prob. maj.

Quia per eas unus post alterum succes-
sive posset resignare beneficium in fa-
vorem certa persona: sed hoc est proprium
successionis hereditariae; ergo

R. N. maj. Nam hereditaria successio fit
propria auctoritate, nec potest impediri à
superiore; contra hac resignatio fit autho-
ritate superioris, et pro libitu ab eo impe-
diri potest; atq. adeo rationem nequit habe-
re successionis hereditariae.

Dices: Beneficia debent conferri digniori-
bus seu eis, qui Ecclesia plus prodesse dignos-
cuntur, Can. Moyses 8. 9. 1. et alij. sed hoc
conveniet, si resignationes in favorem certa
persona ab ordinariis admitti possent; ergo
prob. mi. Quia persona in quarum favorem
fit resignatio non sunt tam dignae, quin ut plu-
rimum digniores eis non existant, unde cum
ista praetermittantur, consequens est, quod ista
resignatio pugnet contra ff. Canones.

Q. Si dignior existit, qui pro beneficio solli-
citet, tunc ordinarius licite non poterit conferre
beneficium persona in cujus favorem fit resi-
gnatio, in quod sit minus digna si alteri com-
paretur, sed hoc non pugnet contra asser-
tionem nostram, solum enim admittimus re-
signationem in favorem personae licitae, quan-
do vere est dignus, et dignior eo beneficium
non postulat.

Instabis: Vi Bullae Pii 6. v. const. 58.
Quarta Ecclesia 8. 24. prohibentur Episcopi,
ne admittant ullas resignationes in favorem
Tertij, etiamsi dignissimus esset. ergo.

R. Bullam hanc non ubiq. receptam esse,
ut notant Layman C. 4. Theol. mor. Tr. 2. c.
14. de Benef. n. 6. Engel tit. de filiis presbit.
n. 3. et alij. Præterea probabilis est sententia
catholicae auctoritatis, quae dicit, quod Bulla

non inserta juri Canonico, nec promulgata in singulis provinciis, quemadmodum haec Bulla Pii V. auctoritatem legis non sortiuntur. siquidem haec sententia à magnis viris propugnatur, satis validis fulcitur argumentis, quorum vim supra ^{nobis} ~~peritus~~ ^{enervata} fuisse, valde dubitamus.

Virgebi: Bulla Pii V. quò ad dictum §. 4. est lata juxta Stylum et usum curia Romana, qui improbatur omnem resignationem in favorem Tertii coram ordinario factam; a Stylus curia Romana habet vim legis; ergo.

Quod cum P. Engel l. 3. §. 5. n. 18. ad 2. obicit. Non satis convenire inter Doctores, an et quando Stylus Curia ubiq; jus faciat. Profecto in his partibus contra Stylum Curia Romana plurima esse recepta, vel parum in foro seculari versanti constabit; ~~ergo~~ unde hoc argumentum ~~non~~ ^{convincent} convincent. ~~quod~~ ^{argumentum} ~~ex~~ ^{ex} ~~Stylo~~ ^{Stylo} ~~Curia~~ ^{Curia} ~~Romana~~ ^{Romana} ~~desumptum~~ ^{desumptum} non convincit. Et haec dicta sunt contra communioem sententiam, non ut doctrina nostra in usum et praxin deducatur; sed solum ut conscientiam illius, qui forte per resignationem in favorem beneficii consecutus est, ^{pauculum} ~~pacare~~, ac remorsus ejus ^{tantisper} ~~conspicere~~ valeamus.

ex Stylo curia Romana
Dej

Controversia 9.
ex l. 1. §. 10 de Supplenda neglig. Pralat.

Utrum potestas et jurisdicctio Episcopi propter ejus negligentiam universaliter devolvatur ad Archiepiscopum?

Quaritur hic an si Episcopus in administratione justitiae, vel officii negligens sit potestas et jurisdicctio devolvatur ad Archiepiscopum, ita ut iste de causis subditorum Episcopi illius Episcopi in prima instantia cognoscere, eisdem ordinare, absolvere, condemnare, excommunicare & valeat?

Resolutio

Negligentia Episcopi unius circa administrationem justitiae aut muneris pastoralis probabiliter non potest suppleri ab Archiepiscopo, nec proinde ad eum jurisdicctio illius universaliter devolvitur.

Ratio est, quia haec potestas in jura nulli
 hi invenitur expressa; unde cum
 Archiepiscopi non possint exercere
 jurisdictionem in Subditos Episcopo-
 rum sibi Subordinatorum c. ij. De
 officio ordinat. nisi id in jura inveniat
 expressum per c. i. h. t. in 6. conse-
 quens est, quod Archiepiscopi hujus-
 modi negligentiam universaliter
 Supplere non possint.

Ob. j. in Jure nullis in locis habet
 definitum, quod Archiepiscopus negli-
 gentiam Episcopi Supplere possit, ut
 can. cum simus. q. q. 3. c. per duas 40.
 de Sent. excom. c. j. d. Saxe de con-
 sibus in 6. et alibi passim; ergo id
 ei non competere, male denegat.

Res. illa jura procedunt in casibus par-
 ticularibus ac specialiter a Jura
 concessis, ex quibus non licet inferre,
 Archiepiscopus generaliter et in
 quibusvis casibus Supplere posse negli-
 gentiam Episcopi; a particularibus
 quippe ad universalia non stringunt
 argumenta.

Inst. j. Archiepiscopus est Juxta ordi-
 narius totius Provinciae, ac ejus gerit
 sollicitudinem can. per Singulas q. q. 3.
 ergo universaliter Supplere potest neg-
 ligentiam Episcopi.

Res. cum Innocentio, quem sequitur Abbas
 in C. Pastoralis. n. 8. quod Archiepiscopus
 habeat quidem jurisdictionem Archiepiscopi

copalam in tota Provincia, si ad
totam possit visitare, non vero jurisdic-
tionem Episcopalem, ac consequenter
non poterit universaliter supple-
re negligentiam Episcopi, exercendo in
subditos illius jurisdictionem.

Inst. 2. Si non possit Archiepiscopus uni-
versaliter supplevere negligentiam Epis-
copi, tunc ideo, quia c. j. supra id.
illi ea potestas derogari videtur per
hoc Verbo: cum id non invariabiliter a
concessum, sed hac ratio nulla est.

Prob. quia ibi sermo non est de Episcopo negli-
gente in administranda justitia, sed de
Episcopo delinquente et excommunicato,
ergo per hoc non probatur jurisdic-
tionem Episcopi ad Archiepiscopum in
casu negligentia universaliter exer-
cari non posse.

Ad N. cons. quia Verba capituli sunt ge-
neralia, cum enim ibi dicatur, Episco-
porum jurisdictionem ex culpa eorum
ad Archiepiscopum non devolvi, cum id
in jure non invariabiliter concessum,
merito inde inferatur, quod quotiescumque
hac devolutio in jure non exprimitur,
toties cum fundamento negetur.

Inst. 3. Praedicta Verba referuntur ad
casum excommunicationis qui excipitur
ut sit sensus: quamvis ex negligentia
Episcopi devolutio fiat ad Archiepisco-
pum, non tamen ex culpa Episcopi,
cum hoc non sit in jure expressum; ergo

ca Verba non sunt generalia

¶ Haec interpretatio qua est P. Engel
hii n. 6. mihi sufficienter non probat,
capitulum enim hoc minima loquitur
de negligentia, minus de responsis ex neg-
ligentia Episcopi devolutionis jurisdic-
tionis fieri ad Archiepiscopum.

Dicas: expressa quidem ibi non fieri
mentionem de huiusmodi negligentia
aut de devolutione jurisdictionis, sed
solum tantum innui; et ex eodem loco
iure merito eruitur, alioguin illud
ap. omnino inconuenienter sub Rub-
rica h. t. positum fuisset.

¶ Capitulum 3. si Episcopus à paga-
nis h. t. in 6. ponitur etiam sub eadem
Rubrica, et tamen in eo nulla fit men-
tio de negligentia Episcopi, sed solum
ibi de iudic. quod Capitulum Episcopo
à Paganis capto administrationem
se suscipere debeat; ex quo patet
fit quod Rubrica h. t. late sumi de-
beat, atq. adeo non solum ad negli-
gentiam, sed etiam ad defectum sive
ex culpa, sive aliunde proveniente
supplendum se extendat. quanquam
posset dici, quod satis conuenienter
memoratum capitulum j. sub hac Ru-
brica etiam strictè sumpta positum
sit, eo quod ibi fiat mentio de culpis
qua procul dubio ex enormi negli-
gentia commissae sunt.

Dicas: Rubrica h. t. est generalis;

loquitur enim de Supplenda negligētia
omnium Prælatorum; ergo ob negligētia
Episcopi videtur Archiepiscopo data facultas
universaliter Supplere negligētia
499.

¶ N. Conf. nam eo ipso quod Rubrica
generalis, intelligi debet de Supplenda
negligētia Prælatorum quomodocumque, sive
damnum fiat à Capitulo, sive à Superiori-
bus; unde ex Rubrica generalitate
minus bene colligitur negligētia Episcopi
ab Archiepiscopo vellet Suppleri debe-
re, cum etiam possit et debeat de jure
interdum Suppleri à Capitulo, excluso
Archiepiscopo. ad

Inquies. Capitulo requirit Supplere
negligētia Episcopi nisi in casibus sibi in
jure concessis, puta in collatione bene-
ficioꝝ. potest autem fieri,
quod Episcopus negligens sit in officio suo, nec
in jure habeatur tunc jurisdictione
devolvi ad capitulum; ergo tunc de-
volvatur ad Archiepiscopum necesse est.

¶ N. c. Nam Superest aliud remedium
nemp̄ recursus Capituli ad Papam,
vel quod compellat Episcopum ad officium suum
implendum, vel etiam ad Archiepiscopum,
implorando ejus jurisdictione, per
quam Episcopus ad officium suum præstatum
adigat; quanquam enim Archiepiscopus
jurisdictione in Subditos sui Suffra-
ganei non habeat, ea tamen illi de
jure competit in ipsius Suffraganeum.

c. pastoratus d. j. de offic. ordin.

Inst. posito quod capitulum suam opera ad Epi negligētia emendandam adhibere nolit, tunc ne oppressi destituantur sufficienti remedio, devolvatur jurisdictio ad Archiepiscopum, necesse est.

¶ In eo casu poterunt oppressi per modum simplicis querela deferre negligentiam Epi ad Papam, aut si maluerint ad Archiepiscopum, ut per eum compellant Episcopus ad justitiam administrationem.

Dices. quid si tunc Episcopus denegat aut protrahat justitiam, quo sublevaritur oppressi remedio?

¶ Quando Episcopus debite requisitus denegat justitiam, statim causa suscipitur in tribunali Metropolitano, si vero eam negligenter protrahit, prius decernuntur à Metropolitano promotoriales, in quibus Episcopo determinatur certum tempus pro justitia administranda, post quam jurisdictio primum devoluta censetur. Engel hic n. 5.

Inf. ex hoc manifestè sequi, quod in casu negligentia circa administrationem justitiae jurisdictio Episcopi devolvatur ad Archiepiscopum.

¶ Hoc verum esse, quando id in iure reperitur concessum, prout circa denegatam, aut protrahatam justitiam specialiter statutum est, ut videre est apud Reiffenstuel hic d. 3. n. 29. et 32. Suis vero dicendum.

Inst. Ratio legis est generalis, ut

nimirum universam utilitati Ecclesiarum
et Subditorum prospiciatur, ne ex neg-
ligentia Episcopi damnum accipiant;
ergo etiam lex est generalis, conse-
quenter non solum in casu Senegabae
vel protracta justitia sed etiam in
alia omni negligentia, ex qua dan-
num Subditis obveniri potest juris-
dictio Episcopi devolvi debet ad Ar-
chiepiscopum.

¶ N. c. Nam cum Archiepiscopus ^{generaliter} pro-
hibeatur exercere jurisdictionem
in Subditos sui Suffraganei c. nullus
Primas. et can. conquestus. q. 9. 3.
et c. Pastoralis ii. d. 1. de officio
ord. et ubi aliquid aliquis generaliter prohibetur
quod non reperitur expressa con-
cessum, intelligitur esse Senega-
bicum. Can. xxvi. d. 1. portio cum de
verb. signif. consequens est, quod ju-
risdictio Episcopi ob negligentiam
indiscriminatam non devolvatur ad
Archiepiscopum; eo quod id nulli
iura expressum habeatur, imo
potius oppositum reperiri liquet
ex cit. c. j. h. t. in 6.

Negy arget, cum ulterius opponitur
quod lex de Supplenda negligentia
Oratorum per Superiores prospiciat
utilitati Ecclesiarum, unde in
sibi favorabilis, debet etiam ob por-
tate rationis extendi ad alios
similes casus. Nam

"Licet enim
 R. N. Conf. Nam licet haec lex sit favora-
 bilis Ecclesia, est etiam simul odiosa
 et paralis Episcopis, odia autem
 sunt restringenda. Reg. Jur. is. in 6.
 et in paralis non licet argumentari
 à paritate rationis. Engel hic in 6.
 terea lex praedicta spectare dignos-
 citur ad materiam prohibitoriam, seu
 communiter prohibitam, in qua intelligit
 denegatum, quod expressè non conca-
 ditur, ut antea dictum.

Controversia 10.

Ex Tit. ij. de temp. ord. et qualitate
 Ordinandorum.

7 An tonsura d.
 sit ordo culepij-
 tius proprie dictus

7 Controversia magna est inter DD.
 an prima tonsura sit ordo? affirmant
 Canonista communiter, negant vero
 Theologi ferme omnes, quibus au-
 dunt ex Canonistis Bignatelli, Engel-
 König, Schmalzgruber et nonnulli
 alij.

~~Corro Controversia haec non caret
 utilitate, si enim tonsura sit proprius
 ordo, sequitur, quod Episcopus conse-
 crans tonsuram alieno diacono absq[ue]
 licentia sui ordinarij suspensionem
 incurral ex Conc. Trid. Sess. 6. c. 3.
 de Reform.~~

ND.
 quomodo
 probatur.

Resolutio.

Prima tonsura non est ordo Eccl[esi-]
 siasticus proprie dictus, sed mera
 dispositio ad ordines.

260
Rationes sunt 1.mo quia in c. seriatim
14. Dist. 32. c. illud nos. j. D. 77.
c. à Subdiacono s. D. 93. omnes quidem
ordines referuntur, sed nulla prorsus
mentio fit de prima tonsura.

2.º quia in Tridentino aperte distinguitur
prima tonsura ab ordinibus dicitur
in Sess. 23. de Sacram. ord. c. 2. Clericali
tonsura insigniti per minores ad
maiores ordines ascendere dicuntur,
ubi certe supponit clericalem tonsuram
esse quod praeivium ad ordines, adeo
quod diversum ab eis.

3.º in Collatione cuiuslibet ordinis
debet conferri aliqua potestas spiritualis,
et quidam cum relatione ad
Eucharistia Sacramentum ex Trid.
Sess. 23. c. 2. qualis non confertur
per primam tonsuram.

4.º denique quia in ceteris ordinibus
certa adhibetur materia, seu in
prima tonsura, ac proinde nequit esse
ordo proprie dictus.

Opponit 1.mo in formâ de gradationis
tonsurati à Pontificali Rom. relata
sic loquitur Episcopus: eximus te
omni ordine beneficio, et Privilegio
clericali: atqui talis non potest
exiri ordine, si ordinem non haberet.
ergo C.

Quod ibi manifeste fieri mentionem Ordinis, prout est certus gradus, Status et eminentia; cum enim tonsuratus per Adversos unicum habeat ordinem, quomodo ab omni exui potest? dicendum ergo, quod tunc ab omni ordine exuat quando à Clericali Statu, gradu et eminentia desinit.

Inst. 1.º c. ^{mo} cum contingat de abal. et qual. expresse habetur, quod per tonsuram clericalis ordo conferatur; ac proinde manifestum est, tonsuram inter ordines recenseri debere.

Q. N. Cons. Nam per ordinem ibi non intelligitur Sacramentum Ordinis, sed Status quidam, per quem Clerici à Statu Laicorum discernuntur; sicut dicuntur religiosi per suum ordinem, id est, Statum speciale ab aliis distinguuntur.

Dices: Verba, cum possunt, debent intelligi secundum suam propriam significationem. non aliter ff. de Legat. ergo verba hæc Pontificis ad improprium sensum non sunt torquenda.

Q. Hoc verum esse, cum nulla, ea torquendi, cogat necessitas, secus vero dicendum. Porro ut id faciamus, nos urgent momenta supra pro nostra sententia adducta.

Inst 2.º c. ^{mo} cum contingat interrogatus fuit Pontifex, an possit Abbas suis religiosi conferre clericalem ordinem; et respondet Pontifex affirmative, dummodo adhibeatur forma Ecclesie, sed hæc responsio debet intelligi de ordine proprie dicto, ergo R. Prob. min. Ineptum fuisset hæc responsio de ordine improprie dicto seu de Statu clericali; nam quivis religiosus per solam professionem, aut etiam ingressum

3.
Religionis iam constituitur in ordine improprie dicto seu in Statu Clericali; unde incertum est, asserere, quod Abbas, si adhibeat debitam Ecclesiam formam, possit conferre hunc Statum Clericalem; quia quod iam habetur ulterius dari nequit; ac proinde palam est, ibi Pontificem loqui de ordine proprie tali.

Q. N. Ant. Nam licet, quilibet Religiosus per solum ingressum in Religionem constitutur, in Statu Clericali, necdum tamen per hoc est habitatus, ut proxime suscipiat ordines, sed primum per collationem primae tonsurae juxta formam Ecclesiae ad eos redditur habilis. Quando ergo dicitur, quod Abbas per primam tonsuram ordinem Clericalem conferre possit, talis debet intelligi Status, quo quis proprie clericus sit, et proxime habitatur ad suscipiendum Ordinis Sacramentum.

Inst. 3. Haec tonsura, ut dictum est, juxta formam Ecclesiae conferri debet; ergo etiam requirit materiam; nam ubi forma, ibi et materia; eo quod haec duo sint correlativa. Subsumo: Sed non nisi in collatione Sacramentorum requiritur materia et forma juxta Florent. in Decret. Unionis §. 5. et Trident. sess. 23. c. 2. ergo hoc ipso tonsura est proprie dictus ordo, ut pote Sacramentum.

R. N. Cons. Cum enim Pontifex dumtaxat formam desideret Ecclesiae, altum de materia tenens silentium, merito inde inferitur, nullam hic requiri materiam. Equidem verum est, quod forma physica, et striete talis dicat relationem ad materiam, scilicet tamen moralis, seu ea, quae idem sonat ac ritus, quem ritum per formam hic intelligere videtur Pontifex.

Urgebis: Forma in collatione tonsurae haec

est: Induat te Deus novum hominem. vid
Pontif. Roman. tit. de ordin. confer. Et haec
profertur, dum tonsuratus superpelliceo
induitur; consequenter superpelliceum
est materia.

Q. Trans. Ant. et N. Cons. Nam ma-
teria essentialiter requisita in ordinibus
est instrumentum quoddam ordinando
tradendum, cum expressione potestatis,
qua ipsi confertur. Sed nullum instru-
mentum tonsurato traditur, tantum enim
capilli ei resciuntur, et superpelliceo
induitur; neq. vero per pelliceum expri-
mitur potestas ipsi collata; ergo.

Dixi Trans. Ant. Nam forma essentia-
lis in ordinibus debet esse imperativa et
directa ad solum Ordinandum, non veri-
tativa, et ad Deum emissa, qualis est
memorata forma. Proterea non debet repe-
ti, sicut ista repetitur, vid. dictu Pontif. Rom.

Dices: Alia forma insinuat Can. 20.
dist. 23. Vide, ut quod ore cantasset *et corde credas,*
quod credis, operibus comprobet. Sed ista
est imperativa, directa ad Tonsuratum,
simul et expressiva potestatis, qua ipsi con-
fertur; ergo.

Q. Hoc argumentum non esse ad propofi-
tum; nam in illo Canone solum fit men-
tio de Psalmista; non vero de tonsurato.
Neq. dicas Cum Pichler per Psalmistam
intelligi debere Tonsurandum, prout Notant
DD. quidam in h. Can. 1. Nam Id in ejus sen-
tentia sustineri nequit, alioquin sequeretur ab-
surdum, nempe quod aliquis licite et vali-
de primam tonsuram perciperet, postea
atq. adeo ordinem sacramentalem suscipere
posset absq. licentia Episcopi, sola jussione
Presbiteri; Sic enim Canon ille sonat: Psal-

mista, id est, Cantor potest absq[ue] licentia
Episcopi, sola iussione ~~Presbiteri~~ Presbiteri offi-
cium suscipere cantandi, dicente sibi
Presbitero: vide, ut quod ore cantas,
corde credas, et quod corde credis, operibus
comprobes. Ecce quam manifestum
est, per Psalmistam aut Cantorem non
posse intelligi Tonfuratum, nisi dicere
velis, simplicem sacerdotem posse conferre
Ordinem sacramentalem, vel alio fateari,
tonsuram non esse ordinem proprie talem.

Dices: Pontificales Romanum Sapienter repetit
prima tonsura insignitas ordinari; ergo ne-
cesse est, ut prima tonsura sit ordo proprie
talis.

R. N. Cons. Nam si illud ordinari strictius
sumere velimus, idem est, ac in ordinem,
aut in certum gradum redigi, quod certe per
susceptionem prima tonsura fieri potest
absq[ue] eo quod dicatur esse sacramentum, aut
tonsurati Ordine sacramentali insignian-
tur. Itaq[ue] illud verbum est ambiguum,
atq[ue] sumi potest pro ordinatione propria et
impropria; consequenter argumentum ex eo
sumptum non stringit.

Inst. Nisi collatio tonsurae sumeretur pro or-
dinatione proprie dicta, tunc per eam non potest im-
primi character, eam autem imprimere characterem
licet ex Sixto V. qui in motu proprio contra
male promotos vocat eam clericalem characterem.

R. Pontificem eam sic appellare non ob inter-
num characterem, sed ob extrinsecam designationem,
qua per tonsuram persona deputatur ad statum
clericalem.

Vocebis: Ideo ceteri ordines reiterari neque-
unt, quia imprimunt in anima characterem: sed
prima tonsura reiterari nequit; ergo per eam
imprimatur interims character.

R. Ex sola Ecclesie constitutione provenire,
quod prima tonsura reiterari non debeat; unde

absolutè loquendo reiterari potest, cum et
irregulari collata reiterari possit, ut docet
Bonacina Disp. 7. q. 1. p. 4.

Instit. Sicut solum ab Episcopo confirma- & ordinariè
tio et alii ordines conferuntur, sic et
consura; Sed in confirmatione et aliis or-
dinibus imprimitur caracter; ergo et in
consura.

Q. Cum S. Thoma p. 3. q. 40. a. 2. Quod
quavis per coronam non imprimatur ca-
racter, tamen deputatur homo ad divinum
cultum, et ideo talis deputatio debet fieri
per summum Ministerium, scilicet per Episcopum.
Ita S. Doctor.

Controversia II

Ex C. 1. 7. 17. de filiis Presbit. Ordin.

An Episcopus in illegitimis ex defectu
natalium ad ordines etiam majores
dispensare possit?

Suppono, per professionem, ac vota religiosa
illegitimos habilitari ad ordines et benefi-
cia simplicia recipienda C. 1. et fin. h. 7.
Unde questio solum procedit de iis illegiti-
mis, qui ad S. ordines aspirant, nec tamen
vota religiosa emittere volunt.

Resolutio.

In illegitimis ex defectu natalium ad or-
dines etiam majores probabiliter dispen-
sat Episcopus, si tamen defectus sit occultus.

Prob. ex Concilio Trid. quod sess. 24. c. 6. a reform.
potestatem tribuit Episcopis dispensandi in omnibus ir-
regularitatibus, suspensionibus ex delicto occulto
provenientibus, excepta ea, qua ex homicidio vo-
luntario oritur; Sed defectus natalium non
contrahitur sine delicto, saltem alieno parentum;
ergo in ejusmodi irregularitate dispensare potest
Episcopus.

Confirmatur. Quia alioquin sequeretur, quod
melioris sint conditionis, qui per delictum
proprium se ipsos reddunt irregulares, quam
qui per alienam culpam eodem impedimen-
to irretiuntur, quod satis absurdum esse
videtur.

Oppones. C. 1. de filiis Presbit. in 6. expresse
habetur, solum Pontificem in illegitimitate &
in ordine ad suscipiendos Ordines dispensare
posse; ergo hæc facultas minime tribuen-
da est Episcopis.

R. Nos ultro fateri, saltem potestatem Epis-
copis de jure communi non competere, solum
enim hic tuemur, quod Episcopi saltem de ju-
re novo, Concilii scilicet Tridentini memorata
potestatem sibi vendicare possint.

At inquires: Irregularitas illegitimi non prove-
nit ex delicto, sed solum ex defectu: at Episco-
pus vi Concilii Trid. Sess. 24. c. 6. solus
in irregularitate ex delicto, non vero ex defectu
proveniente dispensare potest; ergo

R. N. maj. Nam hæc irregularitas revera pro-
venit ex delicto, non quidem proprio proli, sed
parentum ejus, ut supra dictum.

Dices: Irregularitas, qua non provenit ex pro-
prio delicto, dicitur provenire ex defectu; sed
Concilium Trid. non concessit facultatem Epis-
copis dispensandi in irregularitatibus provenien-
tibus ex defectu; ergo.

R. Veram esse minorem, quando irregularitas
ex mero defectu atq; adeo ex nulla culpa ori-
tur; secus vero dicendum, quando saltem ex de-
licto parentum provenit; Cum enim Concilium
Episcopis facultatem tribuat in irregularitati-
bus ex delicto occulto provenientibus dispensandi,
hæc autem concessio sit quoddam privilegium ac-
tuum præjudicans, ideo latius est interpretande,
c. 4. de prebend. in 6. C. odia 15. de R. in 6.
ac proinde ad irregularitatem sive immediate

sive mediate tantum ex delicto proveniente
extendi posse videtur.

Inst. Dispensatio est stricta interpreta-
tionis; eo quod per eam à jure communi fiat
recessus, qui odiosus est; unde in ea non
valet argumentum a majori ad minus, aut
simile, ita Glossa in c. Siquis in Clero 7. q. 1.
et alij Canonista communiter; ergo.

Q. cum P. Engel in h. t. n. q. et Reiffen-
stuel h. t. n. 28. id non obstare; quia aliud
est dispensatio, et aliud est potestas dispensan-
di; illa quidem est odiosa, sed de ea hic non
agitur, solummodo enim de potestate dispensan-
di impresentiarum controvertitur; unde cum
haec nulli sit praesudicialis, quin imo maxime
favorabilis Episcopis, quorum nempe interest,
ne cogantur cum magnis impensis et molestiis
curiam Romanam accedere pro dispensatione ob-
tinenda; ideo latius est interpretanda.

Dices: Inde necessario sequi, quod memorata
irregularitas illegitimi minus bene à Doctoribus
inter irregularitates ex defectu ponatur, debe-
ret enim inter irregularitates ex delicto pro-
venientes recenseri; eo quod sub eo titulo in
eis ea illa dispensare possint Episcopi, ut pra-
ceditur; sed hoc admitti requirit; ergo.

Q. N. maj. Nam à potiori seu principaliori
fit denominatio; unde cum haec irregularitas pri-
marie ac immediate respiciat ipsum defectum
prolis; secundario vero et mediate solum de-
lictum parentum; idcirco fit, quod potius ir-
regularitas ex defectu, quam ex delicto nume-
rari soleat.

Inst. Irregularitas illegitimi nullo modo
infligitur propter delictum parentum, sed solum
provenit ex indecentia quadam morali, quam
filius contrahit, eo quod non sit procreatus
ex legitimo matrimonio; ergo. Prob. ant.
potest fieri, quod persona soluta ac rationis
usu destituta sine peccato congregiantur, vel
aliquis ad non suam ex errore ex utraq, parte

propterea inculpabili accedat. Tunc utique irregularitas proli inde nascentis neque, secundario aut mediate respicit delictum parentum.

Jam sic: Vel in tali irregularitate poterit dispensare Episcopus, vel non? primum dici nequit; quia id nullo jure conceditur. Sed neque, secundum; alioquin sequeretur, quod deterioris conditionis sit, qui per nullum, quam qui per quoddam delictum redditus est irregularis; Ut igitur hujusmodi evitentur absurda dicendum est, quod Episcopus in irregularitatibus, quae non ex proprio, sed solum ex alieno, parentum videlicet delicto proveniunt, dispensare nequeat.

Q: Personas hujusmodi, dum ita congregiuntur, peccare saltem materialiter, dum actus ille ex se, vel ex natura sua est interdictus; Unde irregularitas proli inde nascentis hoc ipsum peccatum respicere videtur; ac consequenter in ea vi Concilii Tridentini dispensare poterit Episcopus. Possemus etiam respondere cum Reiffenstuel hic n. 29. quod sicut natus ex matrimonio bona fide contracto, licet reuera invalido non censetur illegitimus, e. cum inter 2. c. praelatum 8. c. pervenit 11. qui filii sint legitimi; ita pariter dici possit, quod nullam illegitimitatem contrahat ille filius, qui ab ignorantiam, vel insaniam parentum, natus fuit absque omni eorum culpa, dummodo hoc probari possit.

Controversia 12.

ex l. 1. §. 21. de Bigamis.

An pro Bigamis habendi sint etiam ii, qui ante baptismum duas uxores habuerunt?

In jure indubitatum est, quod ille, qui duas uxores habuit, vel undam duxit post baptismum, talem contrahat bigamiam, quae inducat irregularitatem; id enim constat ex Can. Maritum dist. 33. et c. 1. et 3. h. 8.; at controversum an idem sentiendum sit de eo, qui ante baptismum itidem cum duabus inivit matrimonium.

Resolutio

Pro bigamis^{etiam} habendi sunt, qui in infidelitate duas duxerunt uxores, vel unam ante, et alteram post baptismum sibi copularunt.

Ratio est; quia irregularitas bigamia introducta est, ob defectum sacramenti, seu quia non significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, qui defectus reperitur in matrimonio altero, sive ante sive post baptismum contracto; Et ita habetur definitum Can. deinde dist. 26.

Ratio: licet baptismus tollat delicta, non tamen tollit conjugia, et consequenter nec bigamiam, ex conjugis provenientem.

Oppones. C. unus uxoris dist. 26. expresse dicitur, quod pro monogamo habendus sit, qui post baptismum uxorem duxit, quamvis ante eum conjugiam habuerit. ergo.

R. Hunc canonem adscribit Hieronymus, qui quidem hujus fuit sententia; verum Augustinus contra testatur, ut constat ex cap. acutius eadem dist.; cuius sententia postea fuit approbata per Innocentium Papam in can. deinde dist. 26.

Ad dices: Sententia B. Hieronymi videtur etiam fuisse approbata per Gregorium magnum ^{78. Pontificem} Can. 2. maritum dist. 33; ubi docet, quod bigamia ab iis incurritur, qui post baptismum duo ineunt matrimonia; ergo hoc ipso innuere videtur, nullam incurri bigamiam, si ante susceptum baptismum etiam duo contrahantur conjugia.

R. N. cons. Nam argumentum negativum praesertim ab auctoritate petitum, ut bene docet Pichler in l. j. tit. II n. 6. non semper stringit; praesertim cum juris constitutio aperte stat in oppositum; ut videre est in cit. Can. deinde dist. 26.

Iust. in illo C. maritum omnes illi recen =

sentur, qui non sunt ordinandi; ergo cum de
eis, qui ante baptismum contraxerunt ma-
trimonium alium deneatur silentium non
videntur à Gregorio Papa exclusi ~~si~~
ab ordinatione.

R. Nego, in illo capitulo omnes recesseri, qui
ab ordinibus excludendi sunt; ibi enim nulla
mentio fit de iis, qui interpretativam aut simili-
tudinariam contrahunt bigamiam; et tamen certum
est, quod hi ab ordinibus suscipiendis etiam impediun-
tur; vnde vel ex hoc patet, quod argumentum
negativum, & ut iam dictum, parum vel nihil strin-
gat.

At dices: homicidium cum ipsum ante baptismi suscep-
tionem non causat irregularitatem; ergo neq; biga-
mia in infidelitate contracta.

R. N. Cons. Quia bigamia non contrahitur prop-
ter transgressionem legis, nec habet rationem poenae,
sicut irregularitas ex homicidio illicito orta; sed
solum provenit ex eo, quod per illam auferatur si-
gnificatio conjunctionis Christi cum Ecclesia. Cum
igitur hic defectus non tollatur per baptismum, con-
sequens est, ut bigamia inde orta remaneat.

Inst. Quod in veteri homine gestum est, totum
per baptismum solvitur, Can. ut. 3. Dist. 26. ergo
bigamia ante baptismum contracta solvatur, ne-
cesse est.

R. Hoc intelligendum esse solummodo de iis, qui
habent rationem delicti et poenae; alioquin si hoc
propositio universaliter sumi deberet, sequeretur
quod matrimonium infidelium per ^{susceptum} ~~receptum~~ bap-
tisma solveretur, quod cum admitti nequit, neq;
admittendum est, quod bigamia ante baptismum
contracta solvi possit.

Dices: ergo melioris conditionis erit, qui fidei
matrimonium inuit, et soli luxuria infervit, quam
qui castitatem conjugalem servavit; eo quod hic si
post susceptum baptismum rursus matrimonium inicit
fuit irregularis, secus ille.

Q. N. Illatum; Nam Luxuriosos gravis manet
pena non solum à Deo praesertim in futuro, sed
etiam ab hominibus in hac vita infligenda, non
autem Bigamos; Neq; hi infamia notam incurrunt,
quemadmodum illi; unde procul dubio in meliori
conditionis esse censendi sunt. Nec obstat, quod
ordinari nequeant, quia id non provenit ex de-
lito, sed ex defectu duntaxat.

Vogebis: Ergo S. Pontifici non licet in hujus-
modi irregularitate dispensare; at id non admitti-
tur; ergo. Prob. maj. Vel haec Bigamia, seu
potius irregularitas ex Bigamia contracta est de
jure divino, vel de jure Ecclesiastico? Si primum,
ergo in eam ab homine nulla potest cadere
dispensatio. Si posterius; ergo cum infideles
legibus Ecclesiasticis non ligentur, manifestum
est, quod Bigamiam seu irregularitatem non
incurrunt.

Q. Eam irregularitatem solum esse de jure
Ecclesiastico; interim tamen cum aliud sit ligari ^{ob defectum sacra-}
lege Ecclesiastica, et aliud incurere aliquem ^{menti constitutam}
defectum; hinc est, quod licet infideles legibus Eccle-
siasticis non subdantur, nihilominus defectum quem-
dam contrahere possint, ob quem si postea ad fide-
m convertantur ab ordinibus excludi mereantur; quem-
admodum si ante susceptum baptismum forent multi-
pli postea tamen ad fidem conversi ad ordines sus-
cipiendos non nisi per dispensationem Pontificis ha-
biles reddi valeant possent.

Dices: Matrimonium ante baptismum initum non
est sacramentum; ergo in eo non intervenit defectus
significationis sacramenti.

Q. N. Cons. quia tale matrimonium non est aptum
significare conjunctionem Christi cum unica Sponsa
Ecclesia, quam tamen teste Apostolo ad Ephes. 5. Sem-
per significare debuit; licet ante legem gratia ma-
trimonium non fuerit sacramentum.

Vogebis: Si haec irregularitas oritur ex defectu sacra-
menti; ergo ^{substant} papa in ea non potest dispensare. ^{manet, quod antea dictum est,}
Prob. sequela. Papa non potest immutare significationem

Sacramenti; ergo neq, ejus tollere defectum per dispensationem: Dicendum igitur ~~est~~, quod haec irregularitas vel sit de jure Divino, vel quod non efficiat infideles.

R. Licet Papa circa significationem Sacramenti nihil immutare possit, interim tamen ea manente potest eum, qui patitur defectum hujus significationis admittere ad ordines; quia exclusio ab ordinibus a solo jure Ecclesiastico instituta est.

Dices: Irregularitas est privatio habilitatis ad ordines suscipiendos: Sed infidelis ante baptismum, capax non est ordinis; ergo neq, irregularitatis.

R. Irregularitatis capax quidem infidelem non esse, quamdiu talis est; fieri autem capacem, quam primum baptizatur.

Controversia 13

§ Ex l. 2. §. 28. de officio Vicarij

Utrum Vicarius Generalis Jurisdictionem habeat ordinariam?

Nota, aliam esse jurisdictionem ordinariam, et aliam delegatam; Illa definitur, quod sit potestas publica jus de causa aliqua dicendi jure proprio, hoc est, in solius collati officij, et ultra specialem concessio-
nem; haec vero est potestas publica jus de causa aliqua dicendi beneficiis delegantis, id est, ^{ex commissione} ~~nomine~~ eius, qui ordinariam jurisdictionem habet; König ad tit. 29. §. j. Ad tit. 31. §. 1.

Resolutio

Vicarius Generalis Episcopi jurisdictionem habet ordinariam, non delegatam.

Ratio est a. Quia jurisdictio, quae à lege seu canone ratione sui officij seu dignitatis cuiquam conceditur, est ordinaria, C. more 5. et C. et quia ff. de jurisd. omn. judic. Sed Vicarius Generalis Episcopi habet jurisdictionem à Canone, et ratione officij sui sibi concessam C. licet 2. h. t. in 6. ergo

Confirm. ex eo, quod Vicarius idem habeat Tribunal cum Episcopo C. 2. de consuet. in 6. At jurisdictio Episcopi est ordinaria; ergo et Vicarii.

Oppones. In beneficiis Ecclesiasticis quilibet officio suo per se^{ipsum} fungi debet, c. quia nonnulli de Cler. non resid. et c. ult. §. is autem de officio Delegati; ergo nequit Episcopus alteri ordinariam muneris sui conferre jurisdictionem; sed solum ad summam delegatam.

R. N. Ant. et dico, quod citati juris factus solum locum habeant in casibus particularibus; primus quidem agit de ministerio, quod personam ipsam absolute requirit, ut possessio beneficii, re-citatio Breviaris: secundus vero agit de eo officio, ad quod specialiter electa est industria fidesq; persona, que cum alteri communicari^{non} possit, mirum non est, si hujusmodi electus per se ipsum munere suo fungi debeat.

Dices: jurisdictio ordinaria descendit a lege vel jure, l. 6. ff. de jurisd. Sed jurisdictio Vicarii Generalis non descendit a jure sed ab homine, Episcopo scilicet; ergo non est ordinaria.

R. N. min. Nam Episcopus solummodo designat personam, Vicarius vero Generalis jurisdictionem suam recipit ex legum constitutionibus, quibus nimirum hujusmodi jurisdictio officio suo alligatur, c. 2. et c. 3. h. 4. in 6.

Inst. Vicarius Generalis ex legum constitutionibus requirit sortiri ordinariam jurisdictionem; eo quod dumtaxat vices Episcopi gerat; sed qui gerit vices Episcopi alterius solum delegata jurisdictione uti censetur, arg. l. 1. §. 2. ff. de offic. epis. cui mandata est jurisd. ergo.

R. Neg. min. Si universaliter sumatur; nam Legatus a latere utiq; vices Papa gerit, et tamen jurisdictione utitur ordinaria; minor itaq; vera est, quando jurisdictio alicui ex nuda commissione alterius competit; sedus vero, quando etiam jura ei ipsam jurisdictionem tribuunt. At Vicarium Generale suam jurisdictionem a jure sortiri ex c. 2. et 3. h. 4. in 6. proxime dictum est.

Dices: Si Vicarius Generalis suam jurisdictionem a jure, aut Canone consequeretur, cum pro lubitu Episcopus, qui non est supra Canones, ampliare, vel

restringere non possit: cum igitur id Sape contin-
gat, profecto dicendum est, quod suam jurisdictionem
à jure vel Canone non sortiatur.

7 vi eorūde jurium

Q. N. Seq. majoris; nam licet jura concedant Vic-
rio Generali jurisdictionem ordinariam, ita ut idem
tribunal cum Episcopo constituat; nihilominus pene
est Episcopum tan res valde arduas, aut ea negotia,
qua in jure à jurisdictione ordinariarum excepta
sunt, ipsi Vicario Generali expedienda comittere
velit, nec ne, quo fit, ut ejus jurisdictionem pro
libitu ampliare, aut restringere possit.

Urgebis: Si Vicarius Generalis idem tribunal
cum Episcopo constituat, ut dictum est, ergo nequit
habere ordinariam jurisdictionem. Prob. seq. Duo
in simul eandem rem, et in solidum possidere non
possunt, c. licet. g. s. ex promissis de probat.

Q. N. Ant. cum sua probatione, si universali-
ter sumatur; eoque eadem res possideri possit à
duobus ab uno scilicet principaliter, et ab altero
dependentem, quod utiqz non implicat. Poterit igitur
Episcopus dii habere jurisdictionem ordinariam in
sua dioecesi principaliter et independentem, eandem
à Vicario Generali exerceri dependentem, et nomine
Episcopi.

At inquires: Jurisdictio ordinaria est perpetua, et
durat usqz ad mortem eam habentis, per cap. Legatos
2. de offic. Leg. in 6. Sed jurisdictio Vicarij
Generalis expirat cum morte Episcopi eam conce-
dantis, imo est ad naturam ipsius revocabilis; ergo.

Q. Majorem intelligi debere de jurisdictione, qua
alienis competit principaliter et nomine proprio,
qua utiqz perpetua esse debet, non vero de
ea jurisdictione, qua solum dependentem, et nomine al-
terius exercetur. Porro textus allegatus specialiter
loquitur de Legatis Summi Pontificis; unde non est
facile extendendus ad alios ordinarios, praesertim ad
Vicarios Episcopi, cum à particularibus ad universalis
non sit bona illatio. Et certe Rectores Academici et
quilibet alii superiores temporales jurisdictionem
habent ordinariam, nec tamen est perpetua.

Inst. Nequit ab eo, qui nomine alterius exercet
jurisdictionem, si fit ordinaria, appellatio fieri

ad eum, cuius nomine exercetur, at à Vicario
Generali ad Episcopum fieri potest appellatio:
ergo eius jurisdictio nequit esse ordinaria. Prob.
nisi. Si Vicarius Generalis deponat Clericum, vel
poveat eum beneficio, aut condemnet ad poenam, in
his et similibus ab eo appellari potest ad Episco-
pum, ut ex cit. c. 2. h. 4. ^{hinc} argui potest, ergo.

Q. Circa haec et similia, quae sunt excepta in iure
aut magni praesudicij esse dignoscuntur Vicarius Gene-
ralis non habet jurisdictionem ordinariam; unde mi-
rum non est, si ab eo ad Episcopum in his casibus pro-
vocari possit; nos autem hinc loquimur de iis,
quae Vicarius Generalis exercet intuitu sui officij,
et quae in prima commissione generali annexa sunt
specialiter ipsi officio Vicariatus, circa quae cum ha-
bere jurisdictionem ordinariam, non vero delegatam
improportionem invenimus.

Vergebis. Si Vicarius Generalis in iis habet
jurisdictionem ordinariam, tunc eam posset alteri
delegare; in hoc enim differt Ordinarius à
Delegato, quod hic jus delegandi habeat, seu
ille; Engel in tit. de offic. ordin. n. 5. et alij
communiter: sed Vicarius Generalis jus delegandi
non habet; ergo. Prob. mi. Quia si hoc jus haberet
tunc loco sui posset alium iudicem ordinarium
constituere; id autem est singulare privilegium com-
petens Principi, c. 2. feud. tit. 36. quae sunt Regalia;
ergo.

R. N. sequelam Maj. Nam dum ^{concedimus} ~~delegamus~~, quod Vicarius
Generalis jus habeat delegandi, id solum est intelli-
gendum de una aut altera particulari causa, non
vero de tota sua jurisdictione, seu alterius iudicis ordi-
narii constitutione; quia sic non tam conferetur de-
legare, quam officio suo ordinario se se abdicare, quod
fieri nequit inconsulto principe, c. penult. ff. de
offic. Praesid.

Controversia 14

Ex lib. 2. tit. 29. de offic. et potest. iudicis delegantis.
et ex c. 1. ff. de officio eius, cui mandata vel
An idem sit mandare ac delegare jurisdictionem.

Magna Lis inter Doctores versatur, an idem
sit mandare jurisdictionem, ac eam delegare; Ajunt

anim quidam, ut Engel et alii, plus esse mandare, quam delegare; eoquod mandare jurisdictionem importet universalitatem causarum; at vero delegare solum referatur ad causas particulares. P. König constituit hanc differentiam, quod qui habet jurisdictionem mandatam plenam habeat potestatem exequendi sententiam, secus vero, qui solum habet delegatam, contra quos sit.

Resolutio.

Idem est mandare jurisdictionem, ac eam delegare; nulla proinde inter hac duo intercedit discrepantia.

Ratio est; quia jus Canonicum saepe jurisdictionem delegatam pro mandata usurpat, et vicissim; ac proinde inter jurisdictionem mandatam ac delegatam nullum reperitur discrimen. Prob. ant. ex cap. Relatum 19. c. Super 27. c. ult. de offic. jud. delegati.

Oppones: à iudice mandatario non datur appellatio ad mandantem, sed ad mandantis Superiorem l. 1. ff. quis à quo appell. E contra à Delegato ad Delegatam bene appellatur c. Super 27. S. porro de offic. jud. deleg. ergo mandatarius distinguitur à Delegato.

R. N. ant. uel Dist. Non datur appellatio, si totam jurisdictionem mandavit, seu delegavit, tunc si aliquid ex ea sibi reservavit, Nego. Et hoc facile colligitur ex cit. c. Super 27. S. porro de offic. judic. Ceterum in d. l. 1. ff. quis à quo appell. questionem esse de eo, qui omnem suam jurisdictionem alteri mandavit, cuius legenti manifestum est.

Dices: In eadem lege distinguitur iudex datus, id est, delegatus ab eo, qui mandata jurisdictionem habet, diciturque, quod ad mandantem non datur appellatio, bene tamen ad eum, qui iudicem dedit, seu delegavit; ergo omnino inter delegatam et mandatam jurisdictionem intercedit discrepantia.

Q. N. Ant. et suppositum, quod idem sit iudex
datus ac is, qui delegatam habet jurisdictionem;
nam iudex datus non habet jurisdictionem, sed
solum cognitionem, ut notat Fachinans l. 12
controv. c. 89. alijs quam plurimi apud Joies
l. 1. ff. de s. c. 1. sect. 1. §. 4. n. 35. At vero

iudex delegatus potest exsequi suam sententiam
c. significasti 7. c. in literis 9. c. pastoralis
28. §. quia vero de officio iudicis delegati

Præterea ut in cit. l. 1. ff. quis à quo dicitur:
à iudice dato appellatur ad eandem; sed à
iudice delegato non ad delegantem, sed ad delegan-
tis superiorem interponitur appellatio, d. c. super
27. de offic. iud. deleg. Deniq; qui delega-
tam habet jurisdictionem eam potest subdele-
gare ut c. 27. de offic. iud. deleg. at iudex
datus non potest hoc facere, l. à iudice c. de
iudiciis.

Inst. in d. l. a iudice §. Cad. de iudiciis
Iudex datus / alias Pedaneus / vocatur de-
legatus: à iudice iudex delegatus iudicis dandi
potestatem non habet, idq; repetitur in l. unic.
c. qui pro sua jurisd. ergo C.

Q. ex utraq; lege facile colligi, iudicem
delegatum ibi non sumi proprie seu pro iudice
jurisdictionis sed solum pro iudice cognitionis;
eo ipso, quod huiusmodi iudex ibi prohibeatur
dare alium iudicem, cum tamen id facere q. iudex delegatus
possit, ut constat ex cit. c. super 27. de off.
iud. deleg.

Urgebis: Cui mandata est jurisdictio transit
omne officium jus dicentis, ut habetur in l.
1. §. damus ff. de suspectis tutoribus; at in
iudicem delegatum non transit nisi munus iudi-
candi, cit. l. à iudice c. de iudic. ergo.

Q. in cit. l. à iudice c.
L. in per iudicem delegatum intelligi debere
iudicem datum; non vero eum, qui jurisdictionem
delegatam habet; subdit enim imperator: nisi à prin-
cipis iudex datus fuerit. Non dixit delegatus, sed

290
datus. Igitur de iudice dato ibi questio versatur,
non de iudice delegato.

Dicitur: Jurisdictio mandata ea est, quae in
universum ad omnes, vel saltem ad omnes
unius generis causas committitur, l. solet,
ib. item l. 17. ff. de iurisd.; Et converso
delegata jurisdictio ea est, quae ad unam
terminandam causam datur l. cum prator ff.
et l. à iudice C. de iudiciis, ergo.

Q. N. ant. nam per l. 1. ff. de offic. eius cui mandata, et l. cum
scimus C. ubi et apud quem, satis declaratur
vocabula illa mandata et delegata juris-
dictionis in iure pro eodem usurpari, unde quod
de uno dicitur, de altero etiā intelligi de-
bet. Porro lex solet ib. et lex prator
17. ff. de iurisd. solum voluit, quod Pra-
tor possit omnem jurisdictionem mandare
aut speciem unius; et quod tunc mandatus
seu delegatus fungatur vice mandantis,
nullatenus autem asserunt, quod Prator
causam in particulari mandare non possit.
Quod autem dicitur l. cum prator et
l. à iudice intelligi debet de iudice dato,
non de eo, qui delegatam habet jurisdictionem.

Controversia 15.

Ex l. 1. tit. 32. de officio iudicis.
et l. illicitas 6. §. 1. ff. de officio Praefidis.

Utrum iudex possit illum condemnare, qui
secundum privatam scientiam est innocens
publicè tamen probatur nocens, seu cri-
minis reus?

In primis certum est, cum iudice teneri omnia me-
dia tentare, ut reum liberare huiusmodi hominem
liberare possit. 1° excoigando causas sufficientes
ad repellendam accusationem. 2° maximè dexten-
tate testes examinando exemplo Danielis, interrogando
circumstantias loci, temporis &c. donec eos disidentes
inveniat. 3° si fieri possit sine scandalo,

Angam incarcerationis probare ut auferre possit.
4° Remittere causa ad iudicem superiorem
et coram illo testificari innocentiam rei, quam
ipse scit. 5. Si iudex sit supremus Princeps
poterit ei poena mortis condonare. Ex quibus
omnibus patet rarissime posse contingere,
quod iudex non possit liberare eum, quem
certo novit innocentem; Dato tamen illo
casu, sic praferimus sententiam negativam
affirmativam, unde sit

Resolutio

Judex licite requirit condemnare eum,
qui per testes legitime probatur reus cri-
minis, quem tamen ipse iudex certo
scit esse innocentem.

Prob. 1. Quia occidere innocentem est intrin-
sice malum, sicut cognoscere non suam: sed ne-
mo potest licite cognoscere, quem certo scit
esse non suam, quantumvis probetur per legi-
timos testes esse suam; et iudex pronuntiet
esse suam; ergo nec etiam licebit, occidere inno-
centem, quantumvis probetur nocens per falsa
et apparentia testimonia.

Prob. 2. Quia infontem et justum non occi-
des ut dicitur exod. 23. Neq. dicas; in casu
nostro illum non esse infontem publica opinio-
ne: nam haec etiam ratione Susanna et Naboth
potuerunt dici Sontes et iniqui, cum tamen
pleno ore pronuntiantur innocentes.

Oppones: L. illicitas 6. §. 1. ff. de offic. Praefidis
dicitur: Praefes provinciae id sequa-
tur, quod convenit eum ex fide eorum, qua
probabuntur; ergo poterit seposita notitia
privata secundum acta publica iudicare, ac
proinde secundum ea innocentem condemnare.
R. N. Cons. Nam cum ius praecipit, ut iudex pro-
cedat, et puniat secundum probata, loquitur de iudice
regulariter se habente, cui nempe non constat de delicto
rei, nisi per allegatas probationes; de iudice vero inno-

292
sententiam Rei certo cognoscente. / qui casus est rarissi-
mus: / nullibi agunt jura. Aliunde etiā constat quod le-
ges accommodari debeant ad ea, quae frequenter accidunt, l. 5. ff. de ff.
Inst. Off. Pastoralis 28. §. 5. quia vero de officio
judic. Deleg. ait Pontifex, quod Ordinarius senten-
tiam ipsius Delegati ipsius Pontificis; et si sciat,
eam esse injustam, exequi nihilominus teneatur; ergo
etiam poterit iudex cum, quem scit innocentem, conden-
nare, posito, quod per allegatas nocens probatus
fuerit. Prob. conf. Nisi id liceret; tunc ideo,
quia talis condemnatio esset injusta: at juxta c.
pastoralis supra cit. licet ~~esse~~ exequi sententiam
injustam; ergo etiam licebit saltem per accidens
ferre sententiam injustam.

Q. Dist. min. Licet exequi sententiam injustam,
si non sit notorie injusta. Conc. Secus Neg. min.
alias possemus excusare carnifices Christū cruci-
figentes, licet eum innocentem prorsus scivissent.
Porro quod licet exequi sententiam injustam,
si non sit notorie talis, ex eo liquet; quia exe-
cutor suum iudicium potest submittere iudicio pro-
cipientis executionem, et credere, quod licite et jus-
te praecipiat; neq. enim ipsi examen sententiae con-
mittitur, sed sola ejus executio mandatur.

Urgebis cap. cit. Pontifex expresse dicit, et si
sciant sententiam injustam; ergo supponit noto-
ritatem injustitiae.

R. N. Cons. Nam ut bene ait Sover l. 2. fr. 1.
c. 2. §. 1 §. 5. Scientia in significatione jur-
dica non semper in sensu philosophico, sed magis
in sensu vulgari pro simplici notitia rei accipitur.

Inst. Per dictum cap. pastoralis auctoritas rei
judicata adeo prevalere debet apud eum, cuius
partes sunt rem judicatam exequi, ut fas ei non
sit inquirere, num juste, aut injuste fuerit pronun-
tatum; ergo etiam iudicis officium est potius fi-
dem exhibere probationibus actorum, quae ex jure
auctoritatem habent, quam his, quae privatim scit.

R. N. Cons. Quia fieri nequit, ut allegata et
probata, quae iudex certissime novit esse falsa ipsi
possint facere fidem. Præterea probationes juridicae
solum adhibentur ad rei veritatem eruendam; cum igi-
tur de opposito ipsi iudicis constat ea prorsus inutiles

Sunt.

At dices: Non debet plus credi uni testi, quam duobus, vel pluribus: Sed hoc fieret, si iudex potius his, qui privatim scit, quam qui publica probantur, fidem adhibere deberet.

R. Plus esse credendum uni testi, à quo certa habetur notitia, quam mille, qui falsa testantur, unde iudex inposito casu plus sibi credere debet, quam mille testibus.

R. D. Cons. N.

Iust. Iudex, quando sententiam fert, non agit, ut persona privata, sed ut publica; ergo nequit secundum privatam notitiam, sed secundum acta publica iudicare.

R. D. Cons. Nisi certo cognoverit acta publica esse falsa Con. Secus N. Nam omni jure cavetur, ut calumnia aliena, error publicus, aut similia, que injustitiam apertam reddunt, eliminentur, ut sic justitia et innocentia ubique regnent: quod tamen secus eveniret, si omni profusus casu iudex teneretur etiam contra propria sua conscientiam secundum acta publica ferre sententiam.

Dices: Ex hac doctrina sequi magnum absurdum, nempe, quod iudex possit condemnare eum, quem scit esse nocentem, licet per allegata probetur et declaratur innocens; nam ut antea insinuatum est, non tenetur iudex contra propria conscientiam ferre sententiam secundum acta publica, praesertim si ea cognoverit esse falsa; ergo hoc ipso secundum suam conscientiam, quae novit aliquem nocentem procedere poterit.

R. N. hanc sequelam; quia longe plus requiritur ad infringendum praeceptum negativum, quam affirmativum; Est autem absolutio nocentis solum praeceptum affirmativum, quod non obligat pro semper; at condemnatio innocentis imititur praecepto negativo non occides, quod obligat pro semper.

Virgebis: Propter bonum commune licet occidere innocentem, ut in oppugnatione Civitatis, cum

284
diruitur turris, uel arx, in qua sunt multi inno-
centes; ergo uerū non est, hoc præceptū negativū obligare pro semper.

R. Ibi non intendit directe occisionem innocen-
tis, sed redactionem arcis hostilis, qua non de-
bet relinqui, licet ex ea sequatur mors innocentis
contra Principis uoluntatem. In presenti autem
casu iudex directè et immediate intendit. Unde
occisio horum innocentum solum est indirecta;
atq; adeo secundum communem Doctorum senten-
tiam in illo præcepto negativo ^{non} comprehensa,
quo solum occisio directa, et qua fit sine mode-
ramine propria tutela, uetatur.

q. controversia **Iust.** In presenti hypothese occisio non est directa,
sed solum indirecta; ergo. Prob. Ant. iudex
in hoc casu solum intendit seruare iudiciariū
ordinem, ad quem conducere ipsi uidebatur occi-
sio innocentis, atq; adeo directè uult obseruare
prescriptum juris ordinem; indirectè uero, et
per accidens ipsam innocentis occisionem.

R. N. quod in hac hypothese occisio inno-
centis sit tantum indirecta; nam uerissime oc-
cideretur innocens directè, cum ^{iudex} ipsa actione
externā directè intendat in mortem hominis
innocentis, et non in aliquid aliud; quodnam
enim aliud obiectum assignari potest, quod
directè et immediate intendat sententia iudicis
condemnatoria ad mortem, quam occisio?

Neg. dicas: Observantiā iudiciarij ordinis, ac
procuratiō^{nē} seu conservatiō^{nē} boni publici, hanc,
inquam, observantiā esse obiectum hic imme-
diatè intentum; nam

Contra est; quia sicut occisio nocentis à iudice
directè intenditur; licet per eam etiam intendat
seruare iudiciarium ordinem et procurationem bo-
ni publici; sic pariter occisio innocentis erit di-
recta, licet ad eundem finem à iudice ordinetur,
aliòqui quodammodo excusari posset Dilatus,
dicenda, quod Christum indirectè solum atq; adeo
licite occiderit; directè autem intenderit impe-
dire tumultum populi, et procurare bonū publicū.

285
Dices: Dato, quod haec occisio sit directa; non
tamen propterea statim dici debet illicita;
nam potest aliquis propter sui defensionem
directe occidere v.g. furiosum, eum volentem
publica commune licebit iudicii etiam illum
directe occidere, quem novit innocentem; si reus
criminis per testes probatus fuerit
R. N. Cons. Nam directa occisio hominis, iure
ipso naturali licet, quando est necessaria ad
defensionem propriae vita; vim enim vi repellere
est hominibus et brutis naturale; at vero
profus innocentem, infontem, ac nemini nocentem
occidere semper est intrinsece malum, sicut
cognoscere non suam; consequenter quamvis
per testes reus criminis probatus fuerit, nun-
quam tamen per condemnari poterit ab eo, cui
perspecta est eius innocentia

Dices: Ergo S. Scriptura verificari requirit,
qua dicitur, in ore duorum vel trium testi-
um peribit, qui interficietur, deut. 17.

R. 1. ibi praecipitur, ne sine duorum testimonio
aliquis damnetur; ideo enim subiungitur: na-
mo occidatur uno contra se dicente testimonium;
non tamen quod semper damnetur concurrentibus
duobus testibus; possunt enim occurrere multa,
propter quae illi non sufficiant.

R. 2. cum distinctione: In ore duorum vel
trium testium peribit, qui interficietur, si testes
presumantur deponere verum Con. si certum sit,
eos deponere falsum N. Eandem responsione
adhibe ad illud Math. 28. in ore duorum vel
trium testium stat omne verbum.

Controversia ib.

ex l. 1. 7. 34. de Treuga et pace
et ex l. 3. ff. de just. et iur.

An liceat Principi christiano, si bello pre-
matur ab alio principe christiano, foedus
inire cum principe infideli, eumque in so-
cietatem belli adsciscere.

Haec quaestio valde est controversa inter Do-

dores, alij ^{quippe} affirmantibus, alij vero negan-
tibus, quos ut quidam in concordia reducant,
hac utantur distinctione, videlicet per se
quidem illicitum non esse foedus contrahere
cum infidelibus, ab ijsq; auxilium implora-
re adversus principes Christianos, plerumq;
tamen hoc non licere per accidens propter
scandala et damna, quae redundant in Ecle-
siam; Verum hanc distinctionem fucus ob-
jectam esse, et dicendis facile innotescet.
Vade sit.

Resolutio

Per se illicitum est Principi Christiano, si
bello laesgatur ab alio Principe itidem
Christiano foedus inire cum principe infi-
deli, eiq; in societate belli adhaerere.

Ratio est I. Quia Deus populo Israelitico foe-
dus cum infidelibus prohibuisse legitur exod.
34. v. 12. Deut. 7. v. 2. ergo patet, quod
huiusmodi foedera per se sint illicita.

II. quia omnis princeps Catholicus nequit sub
peccato gravi cooperari directe vel indirecte
ad ruinam Ecclesiae vel verae fidei, sed potius
tenetur pro viribus impedire omne id, quod
ad detrimentum Christianae Religionis vergere
potest; neq; enim sunt facienda tam grandia
mala, ut eveniant bona inania et transito-
ria, quae sperantur; At certum est, quod per
huiusmodi foedera bonum Religionis in ma-
gno versetur discrimine; Unde propter tale
periculum, quod nunquam abest, quotiescunq;
huiusmodi foedera inveniuntur, ea merito tan-
quam per se illicita censeri debent. Con-
cedimus equidem, quod scandala et damna,
quae occasione huiusmodi foederum redundant
in Ecclesiam, sint aliquod accidens, et minime
per se connexa cum hisce foedis pactionibus;
at negamus ea non esse per se admodum peri-
culosa; fieri enim nequit, ut Princeps fide-
lis foedus inerat cum infidelibus adversus alium

Principem Christianum; quin eo ipso expo-
nat Eulefiam ac S. Religionem discrimini ac periculo
ruinae spiritualis; qui uero amat periculum
prohibet in illo Eccl. 3. Igitur satis mani-
festum esse videtur, huiusmodi foedera
esse intrinsece mala ac per se illicita.

Oppones: Leges et iura permittunt defen-
sionem corporis rerumq. suarum à quolibet
fieri per textum in l. ut vim ff. de j. et j.
l. j. C. unde vi. can. jus naturale dist. j.
ergo poterunt Principes fideles, ut sa-
ent regnum suum tueantur uti ministerio
principis infidelis adversus principem
Christianum, ac proinde cum in belli socie-
tatem adire.

R. Leges illas duntaxat de defensionibus
licite modo factis intelligendas esse, ut
concludunt communiter Doctores in D. C.
ut vim et D. C. j. C. unde vi. Haec autem
defensio in presenti hypothefi licite modo fieri
nequit, cum ei obstat lex divina ac bonum
Religionis, quae omnem cum infidelibus bel-
licositatem vetant, ut primum demonstremus.

Dices: Aliter plane olim consueverunt probi
ac ff. viri; nam Abraham cum Abimelech
gen. 21. Judaei cum Spartiatis. Moyses cum
Hobab. Israelitae cum Aegyptiis. Josue cum
Gabaonitis. Machabaei cum Romanis foedus
facinere. Horum exemplum sunt secuti Impe-
ratores, ac reges Christiani; nam Constan-
tinus cum Gothis et Vandalis. Justinianus
cum Saracenis. Plures Hispania reges cum
Mauris. Franciscus I. et Ludovicus XIV.
uterg. Rex Galliae cum Turcis foedus
pepigerunt; ergo verisimile non est, quod
huiusmodi lege divina sint prohibita. ⁷ foedera

R. ad 1. exemplum, Abimelech infide-
lem non fuisse, ut sentit D. Ambros. l. j. de

Abraham c. 7. Sed esto, fuerit infidelis, non tamen ad belli societatem inter Abimelech et Abraham initum est foedus, sed solum ut Abraham misericordiam faceret cum Strige Abimelech: at qua vel umbra hic mali subest?

De foedere Judaeorum cum Spartianis, in eandem reddimus rationem; non enim ad belli societatem minus adversus fideles Principes ictum fuit, sed solum ad fovendam fraternitatem.

Foedera vero Moysis, cum Hobab, Israelitarum cum Aegyptiis, Josue cum Gabonitis non sunt ad propositum; cuius enim hic vel contentitii belli adversus principem fidelem et cum pernicie Religionis societatis species?

Foedus autem Machabeorum cum romanis improbat Rupertus l. 10 de vict. verb. c. 6.

Factum quidem eorum in Scriptura narrantum est; sed non laudatum. Verum quidquid sit, foedus hoc initum non est adversus fidelem Principem, aut in Religionis perniciem, nihil igitur ad rhombum nostrum.

Nec demum Constantini, Justiniani aliorumque foedera in contrarium adducta sententiam nostram infringunt; nam certum est quaedam illorum illicita fuisse, ne dicam impia; quae alia vero non in belli societatem, aut adversus Principem Christianum inita sunt.

q non esse ad propositum; quaedam vero indubie illicita fuisse, qualia praesertim fuerunt contra eum et Judaeos, et cum haec, foedera

~~Non dicitur in Gallia, hoc non debet approbari~~

Dices: si horum regum foedera fuerunt illicita, ergo rex David cum Achi Rege Geth infideli foedus inire potuit contra Saul principem fidelem; at tale foedus si Scriptura minime reprobatur, ergo rex, illicita, aut improbanda sunt aliorum Principum foedera cum infidelibus inita.

R. N. seq. maj. Quia David cum Achi nullum foedus pepigit contra Saul; nihil enim

aliud fecit David, nisi quod vita periculante
ad regem infidelem salutis ergo contulerit.
Iustabis: David ad pugnam adversus Saul
ductus est, regis fidem suam pollicitus est,
dicens: Nunc fides, qua facturus est servus
tuus: 1. reg. 28. ergo David plane cum prin-
cipe infideli contra saulem principem fidelem
perigurat foedus.

Q. N. Cons. Nam illa pollicitatio valde sunt
ambigua; ea ea quippe non tam colligere licet,
quod David esset contra Saul pugnaturus,
quam quod adversus ipsum regem Achin ar-
ma verferus esset, quod et ipsi Satrapa
Philistinorum merito veriti sunt, ut videre
est, cit. 1. reg. 28.

Urgebis: Licet David contra Saul cum
Achi pugnasset, minime peccasset; ergo fideles
licite possunt succurrere infidelibus: At ubi fi-
deles infidelibus succurrere possunt, poterunt
vicissim infideles praesertim in bello justo juvare
fideles, arg. l. fin. ff. de leg. 3. ergo.

R. 1. N. ant. Non enim licet juvare partes
infidelium Principum contra fideles, ut facile
colligitur ex c. 94. Julianus, causa 11 q. 3.

R. 2. Dist. Cons. Ergo possunt fideles succurre-
re infidelibus, in iis, qua adversus Deum, Patriam,
aut Religionem non militant Con. Scius Neg.
Cons; quemadmodum facile arguitur ex cit.
c. Julianus. Concludendum proinde est quod nul-
lo pacto Principes fideles cum infidelibus bell.
Societatem adversus alium Principem Christianum
inire possint.

At dices: Licet Principi Christiano con-
ducere milites infideles, ut se suumq; re-
gnum defendat; ergo etiam licebit ei, ob
eamdem causam foedus pangere cum infideli-
bus Principibus.

R. N. Cons. Nam ex hoc icto foedere semper
imminet periculum Religionis, ne videlicet sa-
era profanentur, templa evertantur, Religio pes-
sumdetur, ac Christiani cum summo perversionis
discrimine in servitutem abducantur; qua pericula

cessant quando conducuntur milites, qui quamvis infideles sint; at tamen Ducibus Catholicis subduntur, ac facile in suo officio continentur. Urgebis: Principes Christiani non ideo paciscuntur cum infidelibus, ut Ecclesia aut vera fides periclitentur, sed ex alio justo fine, ut nempe se suorum regnum defendant; ergo si inde per accidens aliquod Ecclesiae detrimentum obveniat, id ipsis non est imputandum. Prob. Conf. Nemo est arguendus peccati ex eo, quod non se contineat ab actione, ex qua praevidet per accidens ac prae intentionem malum sequi, dummodo iusta habeat causam, ^{nam} excusandj, quod variis probari potest exemplis. Nam 1. Qui usuram foeneratori, pressus necessitate promittit, peccati alieni, commissarij, iniquitatis usuraria non fit reus. 2. Mulier moderato vestitu ex causa prodians, non est moraliter impudica voluntatis causa, quia se se ab alio appetendam praevidet. 3. Respublica non tenetur cadis innocentium, quos Tyranno alioquin sibi exitium intentanti tradit, aut saltem extra civitatem eiecit, quamvis videat, eos injuste ad necem esse rapiendos; ergo nec funesta Religionis mala, quae ex malitia infidelium ac prae intentionem Principum fidelium cum ipsis infidelibus paciscantium obveniunt, sunt ipsis imputanda in peccatum.

Q. N. Cons. et paritatem; nā imprimis, quò ad prima duo exempla constat actiones huiusmodi per se licitas esse, et malum, quod inde per accidens sequitur, ex propria ejus, qui illud patitur, voluntate proficisci; Lubricus quippe ex conspectu pulchrae mulieris; Usurarius vero per petitionem usurae delinquentes, non nisi sua perversa voluntate peccatum adscribere debent; at vero foedera cum infidelibus inita; eò quòd Christiana Religioni adversentur, per se illicita esse videntur; unde et merito lege divina prohibita sunt, Exod. 34. v. 12. Deut.

7. v. 2. Præterea mala, quæ ex ejusmodi societa-
te enascuntur, non volenti sed nolenti, Ecclē-
siæ videlicet, cui talia foedera proorsus inuisa
sunt, inferuntur.

Quod verò spectat postremum exemplum, ex ipso
jure natura constat, melius esse, ut unus, quam
ut tota Respublica pereat; unde nemo sana
soluta existimaverit, Respublica potius eli-
gendum esse, ut ipsa funditus excidatur, quam
ut permittat innocentem à Tyranno trucidari.

At quis si sana sit mentis, dicere poterit,
quod commoda vel incommoda, quæ pro suppe-
ditis Principum infidelium afferuntur, tanta sint,
ut judicari possit, quod jure ^{merito} catholica Ecclēsia, et
ipse Sponsus ejus Christus universa illa Ecclēsia, sa-
cilegia, nefandasq; sua Religionis depopulationes, fi-
deiq; ipsius excidium potius debeant pati, quam quod
~~occurrit~~ ^{temporalibus} ~~intacta~~ ipsi ^{et} Principes à ^{hujusmodi} com-
modis sibi procurandis, aut incommodis vitandis
abstinere debeant. ^{quæ} quod ~~com~~ ^{intacta}
~~ipsi~~ ^{et} Principes ab hujusmodi. Quid enim? An
politicus, temporalis regni transitorij status
Religionis excidio, Ecclēsiæq; Stragi præponderan-
dus est? quisquis hoc dixerit, impium, aut Athē-
istam se prodit.

Just. Ex his quidem satis aperte demonstrari, per
se illicita esse hujusmodi foedera, ubi nulla, ea
inveniendi, cogit necessitas, seu, verò, sibi quis ne-
cessitate ~~pro~~ se tuendi pressus, et ab omnibus
principibus fidelibus repulsam passus, non nisi
apud infideles invenit auxilium; nam necessi-
tas urgens legibus etiam divinis subiecta
non est, e. quod non est licitum de R. d. ~~est~~

Sabbatum quippe custodiri præceptum est divinum,
et tamen Machabæi necessitate compulsi sine culpa
in Sabbatho pugnabant. Item comestio panum
propositionis Laicis divina lege prohibita
erat, et tamen David urgente fame impune panes
propositionis comedit; ergo à pari discurrendum
est in præsentis hypothese.

R. N. ant. ad rationem adiectam dico, verum esse,
necessitatem urgentem legibus etiam divinis non esse
subiectam, modo tertio alicui præsertim Ecclēsiæ nul-
lum inde enascatur detrimentum, aut ruina spiritualis;

Secus enim dicendum; Unde quia Machabaeorum bella Sabbatho inita, ac comestio panis propositionis per Davidem facta nemini profus praedictum afferbant, facile est concludere, siue Machabaeos, siue Davidem propter urgentem necessitatem apud Deum tanquam sua legis transgressores minimè reputatos fuisse; at vero foedera cum infidelibus adversus Principes Christianos ita sunt Ecclesiae sumè nociva; unde non videmus quo pacto ab ejus sponso Christo approbari possint.

Urgebis: Deus ad puniendum populum Israeliticum ministerio Gentium saepe usus est, non obstante, quod per hoc Gentium ministerium sacra Religio profanaretur, atq; Religio sumò discrimini exponeretur; ergo pariter poterit Princeps fidelis ad puniendum injustum invasorem uti ministerio infidelium, atq; cum eis inire belli societatem, licet forsitan Ecclesia inde quoddam patiatur detrimentum.

R. N. cons. et paritatem; nam Deus jure non jure defensionis, sed jure absoluta potestatis illi usus est; impar autem est nostra potestas divina, illa immensa, universalis, et plena sapientia; nostra verò tenuis, restricta, ac innumeris obnoxia erroribus; Licet igitur Deus ministerio Nabuchodonosoris, Antiochi, ac similibus infidelium ad plectendum usus sit, nobis tamen illorum societas, atq; auxilium, si Christiani non tantum dicit, sed esse voluerimus, profectò vitandum est.

Dices: Canes, id est, infideles in Ecclesia propter pacem Ecclesiae tolerandi sunt, Can. quidem 22. q. 4. ergo verum non est, quod eorum societas aut auxilium à nobis Christianis sit vitandum.

R. D. Ant. Tolerandi sunt, si subiecti fidelibus quiete vivant, nihilq; contra Christianos moliantur, Con. Ant. Secus N. ant. et cons. Præterea aliud est tolerare infideles, aliud cum eis, ut pro defensoribus habeantur, inire foedus; ex illo namq; pax nemini nocens, sed omnibus proficua oritur; ex hoc verò bellum et dispersio Christianis ac Christianæ Religioni admodum nociva emergit. Quamvis igitur infideles in Ecclesia nonnumquam supportandi sint, at foedera cum principibus infidelibus inita ab eadē Ecclesia minimè tolerari possunt.

Urgebis: Christiana Religio ob talia foedera magis emolumentum quam damnum consequitur, nam tunc Clerici ac Religiosi libere agunt apud infideles cum magno Christianæ Religionis incremento; ergo S. Mater Ecclesiae hujusmodi foedera merito tolerare debet.

R. Non esse facienda mala ut eveniant bona, Rom. c. 9. Unde S. Religionis everio vel in minimo oppido Christiano, cum sit grande peccatum, per conversionem omnium infidelium compensari nequit.

7 plebem suam

Controversia 17.

ex lib. 1. tit. 37 de pactis.

An ex pacto nudo in jure cano-
nico concedatur actio?

Suppono pacta nuda jure civile non
approbare, nec iis actionem concedere C. 7.
§. 4. ff. l. 10. C. h. t. ne, cum sint
frequentissima, occasione illorum tri-
bunalia litibus abundant. In autem
de jure Canonico idem sentiendum
est, controuertitur.

Resolutio

Pacta nuda in jure Canonico non
pariunt actionem.

Ratio est; quia inter jus canonicum
et civile nulla est constituenda diffe-
rentia sine expresso testu, uti constat
ex C. 1. de non oper. nuntiat. Sed
jus civile non concedit actionem, ut liquet
ex mox adducta C. 7. ff. et l. 10 C. h. t.
neq. in jure Canonico hujus actionis ul-
lus inuenitur expressus testus, ergo.

Deinde non alia ex causa in jure civili
denegatur actio ex pacto nudo, nisi
ut minuantur lites. Sed haec ratio,
cum sit aequissima, procul dubio etiam
locum sibi vindicare debet in jure
canonico; ergo.

q. sicut in jure civili, sic pariter

Oppones d. Cap. i. h. t. omnia pacta
servari jubentur; ac proinde eis debetur
actio;

7 l. 5. § 2. ff. de solut.

R. N. Cons; nam etiam in jure Civi-
li pacta generaliter praecipuntur
servari; et tamen ex pacto nudo de-
betur actio, ut iam dictum. Aliud igitur
est, ut bene advertit Smar (l. 3. c. 1.
n. 44. servare pactum, quod etiam ju-
bet lex civilis; aliud actionem ex pac-
to concedere, quod neq. lex civilis, neq.
Canonica constituit.

Dicas, in ^{dicto} Cap. i. h. t. haec for-
maliter leguntur: aut imitas pacta sua
obtineant firmitatem, aut conventus Ec-
clesiasticam sentiat disciplinam; sed
ly conventus importat conventionem
in judicio, quia fit per viam actionis;
dicendum igitur, quod nuda pacta, si
non serventur, in jure canonico pariant
actionem.

R. N. nisi universaliter Sumatur;
eo quod conventio in judicio possit fieri
per denuntiationem Canonice, ac imple-
rationem judicis Ecclesiastici, qua de-
nuntiationem hic denotari verisimile
est.

Neq. dicas, hanc responsionem esse in-
sufficientem; quia conveniri ex voca-
buli proprietate quis dicitur, si contra
eum actio instituat arg. l. quoties
ff. Si quis cautionibus c. ergo.

R. Licet in dicta lege Conventio Strictè
Sumatur, nimirum pro actione judiciali; non
tamen inde sequitur, quod illud vocabulum
pro hujusmodi actione ubiq. sumi debeat;

nihil enim obest, quin non subinde pro
actione improprie dicta, seu imploratione
iudicij ~~partis denuntiationis, conventus accipi~~
possit, quemadmodum fit, quando pra-
missa denuntiatione Canonica quae
denotat Reum; sic enim conven-
tus saepe saepius Ecclesiastica sentit
disciplinam.

At dices: Nunquam verba legis sunt
improprianda, sed semper secundum
propriam significationem sumenda,
nisi aliter constet de mente legis-
latoris C. 1. aliter C. 9 ff. de Legat.
sed conventio, seu conventus proprie
denotat actionem; ergo.

R: Conventio seu conventus est
verbum ambiguum, et non minus dici
potest de eo, qui per actorem coram
iudice comparere compellitur, quam
de eo, qui per ipsum iudicem con-
venitur: prima quidem acceptione
formaliter arguit actionem; et se-
cunda ad summum praesupponit denun-
tiationem canonicam. Cum igitur
incertum sit, an in d. cap. 1. h. l. vo-
cabulum conventus arguat actionem
judicalem an potius denuntiationem
canonicam, hoc posterius potius pra-
sumendum est, quam prius, ne ponatur
discordia inter jus civile et cano-
nicum. sine expresso textu, quod ca-
vetur C. 1. de Nov. oper. nunt.

Replicabis, inter jus canonicum et civile
in hac questione necessario ponendum

esse discrimen, eo quod ex non servato
pacto peccatum committatur, de quo licet
judicare nolent Tribunalia Civilia
bene tamen Ecclesiastica, Ecclesia que
pe iudicat de omni peccato c. novit is
de iudiciis: atq; adeo jure merito li-
cet inferre, quod etsi ex pacto nudo
jure civili non datur actio, bene ta-
men jure Canonico.

R. Licet Ecclesia judicium suum de
peccato interponat, non tamen inde
necessario sequitur, quod actionem pro
tali judicio exercendo concedat, cum hoc
exercitium fieri possit, si vel sola de-
nuntiatio canonica, vel imploratio ju-
dicii promittatur.

Instabis. Magis consulitur conscien-
tiis, validiusq; peccata proscribun-
tur, si datur actio, quam si solum
concedatur denunciatio canonica; ergo
cum Ecclesia salutem civium, cui ob-
stant peccata, pro fine habeat, manifestum
est, quod actionem ex non servato pec-
cato, atq; adeo ex delicto commisso concedat.

R. Non esse faciendam bona, ut eve-
niant mala, cum igitur certum sit, quod
ex nimis actionibus concessis, Tribu-
nalia obruantur litibus, quibus
bonum spirituales magnum damnum
pati solet; hinc aequius est, hujusmo-
di actiones minuire, quam multipli-
care, praesertim cum adhuc suppetat
remedium, quo satis peccata elimi-
nari possint; nimirum imploratio offi-
cij iudicis, ac denunciatio canonica
prout videre licet c. 3. h. d.

407 Sicuti non sunt
facienda mala ut
eveniant bona c.
ex huanu de sorti-
lagis. 17. q. 5 per tot.

At inquires: Ex eo capitulo potius argui
debere actionem, quam solam denun-
tiationem canonicam; ibi quippe dici-
tur: Studiose agendum est ut ea, qua
promittuntur, opere compleantur. Vbi
particula studiose, cum ad iudices ma-
xime referatur, clare indicat, quod ipse
ex pacto nudo, non solum denuntia-
tionem, sed etiam actionem concedere
debeat; sic enim eo firmitus et stud-
iosius ea, qua promittuntur, opere con-
pleantur.

Et illa verba studiose agendum est
non tam ad iudices, quam ad privatas
personas referri; loquitur enim su-
mus Pontifex in genere, unus vultus,
quod quilibet studiosus in eo esse
debeat, ut illud, quod promittit, opere
compleat, ea quibus verbis actio
ex pacto nudo argui nec debet nec
potest. Deinde dato, quod ad iudi-
ces illa verba referantur, non tamen
ex his plus inferri potest, ut aduersus
König in h. t. n. 54. quam quod ob
non servatum pactum imploratione
iudicis facta, ipse iudex curare de-
beat, ut promissa seu pacta serven-
tur.

Dices iterum: In omnibus ferme lo-
cis praesertim in Germania datur actio,
seu conditio ex pacto nudo in foro
ecclesiastico, quod signum est, jus ca-
nonicum hanc actionem concedere pra-
sertim per C. d. c. 13. h. t. ergo.

Et Hodierna praxi id etiam verum
esse in foro civili, quin tamen li-
ceat inferre, ^{quod} jus civile pacto nudo
concedat actionem. Itaq, pactata

consuetudine plurimarum locorum pro-
sertim Germaniae, fatendum est, quod
licet per leges ex pacto nudo nulla
oriatur actio, nihilominus iam
utroque foro concedatur actio seu
condictio ex moribus et praxi. Cuius
cit. n. 54. Smier l. 3. tr. 3. c. 1. §. 1.
§. 5. n. 47.

Controversia 18.

ex L. 1. Tit. 35.

Item ex l. 1. §. 7. ff. de Senatus Cons. Muced.
De pactis.
An filiusfamilias ex mutuo
accepto in foro conscien-
tia constringatur.

Nota. Contigit Roma, ut quidam
Macedo filiusfamilias mutuas
pecunias daret, quibus deinde corrup-
tos mores induerent, et, ut mutuum
solvere possent, vitam parentum infi-
diarentur; Quare. Scito statu-
tum est, ut huiusmodi creditoribus
negetur actio efficax, et filiusfamili-
as contra eos perpetua exceptio con-
cedatur l. 1. §. 7. §. ff. de Scito
Maced. Cessat tamen hoc Scitum
I. Si filio sint bona castrensia vel
quasi. II. Si communi errore cre-
debatur sui esse juris. III. Si mu-
tuum non constiterit in pecunia nu-
merata. IV. Si ea sciente patre
mutuata sit. V. Si in utilitatem
patris versa sit. Et haec in foro
externo indubitate procedunt, sed
an idem obtineat in foro interno
celebris est inter Doctores controversia

29
Resolutio

Filius familias, licet sit iam ma-
jorem sine consensu patris au-
torem accipiens neq; in foro inter-
no tenetur ad restitutionem.

Prob. Lex et publica potestas po-
test ex publica et justa causa potest
contractu irritare, actionem dene-
gere, dominium de uno in alterum
transferre, sicut ex proscriptio-
nis lege perspicuum est; Sed
haec irritatio, cum sit justa non
solum habet locum in foro exter-
no, sed etiam interno. ergo C.

Confirmatur. Quia ad aliquin
per tale. Et tum reipublica pa-
trium consultum est, si quos lex
civilis ab obligatione absolvit, lex
conscientia sub salutis periculo cons-
tingeret.

Oppones d. Senatusconsultum
Maced. non nisi in foro externo vim
obtinere, minime vero in interno
manifeste exprimitur C. 10 ff.
de S. Maced. his verbis: quia
naturalis obligatio manet: ergo.

R. N. ant. Nam licet naturalis
obligatio maneat, atq; adeo filius-
familias ex mutuo accepto natura-
liter ad solutionem tenetur, nihilo-
minus haec obligatio sit inefficax,
eiusq; impeditur effectus per legem;
exceptione quippe legis civilis actio
repelli potest, n. tantum in externo,
sed etiam in anima iudicio ubi leges
caesareae in vigore sunt. Laym in Theol.
moral. de pactis C. 5. n. 4. Engel. C. j.
tit. 35. n. 38.

At dices: Si hæc obligatio fuerit
inefficax per legem, ejusq; impediretur
effectus, tunc posset filiusfamilias
solutum repetere; sed repetere non
permittitur l. g. ff. de Sc. Maad.
ergo. P. Maj. quia quidquid sol-
vitur per errorem repeti semper
potest l. quod indebit. 7. et l.
quod pupillus. 41. ff. de condic.
indebiti; ergo.

Q. Licet vi adductarum legum,
quidquid solvitur per errorem, re-
peti possit, aliter tamen res se ha-
bet, quando lex specialis in certo
casu repetitionem soluti prohibet,
prout contingit in cit. l. g. Porro
nil est inconviens ait Engel l. cit.
n. 38. Si lex aliquos obligationis
effectus tollat, et aliquos toleret,
ut si deobliget filiumfamilias
à restitutione mutui, non tamen
ei permittat, ut si mutuum solvit,
solutum repetere possit; eò quod
periculū, ad quod respicit Sc. tum
cesset, si filiusfamilias creditori
suo satisfecerit.

Replicabis: Hoc Senatusconsultū
non tam ad periculū, quod v. g. im-
minet parentibus C., quam in odiū
et poenā foeneratorū respicere;
ergo exceptio in eo concessa non
est extendenda à foro externo ad
forum internum; ad id enim sunt
restringenda Reg. J. in b. 15. in b.

Q. Hoc Sc. tum non nisi remota
ac per accidens in poenā foeneratorū

in reperiisse, principaliter vero spectasse favorem in parentum, nempe conservatione vita eorum, cum filiorum familias propulsationem scilicet corruptorum morum, cum igitur favores sint amplian- di causa leg. ideo merito exceptio per Sc. tu concessa extendi debet a foro externo ad internum.

Neg. dicas: Iniquum esse, ut beneficium mutuantis cedat ei in poenam et damnum, cum igitur vi huius Sc. tu beneficium mutuantis fiat ei poenale et damnosum, con- sequens est, quod favere videatur iniquitati, ac proinde non est, cur exceptio per dictum Sc. tu a foro ex- terno ad internum extendi possit.

Q. Beneficium dici non debere cuius ope boni mores corrumpuntur, et vita parentum in discrimen ponitur, merito igitur per leges huius mu- tuantis factis correspondere debet poena, cum illud non vacet a cul- pa.

At dicas: Si constitutio Sc. tu est poenalis, ergo filius familias se eadem tueri in conscientia non poterit ante sententiam iudicis de- claratoriam; leges quippe poena- les ante iudicis sententiam non obli- gant in foro conscientiae.

Q. Leges poenales non obligare quidem ante sententiam iudicis quidem in conscientia, quando ad executionem poena externum hominis factu requi-

ritur, secus vero, si nullum requiratur,
quemadmodum hic contingit. vide Ex-
gel. c. j. tit. 2. §. 3. n. 42. et
43.

Neg, rursus dicas: Ex hoc sequi,
quod ~~quod~~ filiusfamilias possit
locupletari cum damno alterius, cu-
in quo nummi mutuati adhuc ex-
tarent, aut in utilitatem proprii
peculii conversi fuissent, sed hoc
pugnat contra Reg. 48 §. in 6., qua
nemine vult locupletari cu iactu-
ra alterius; ergo.

R. Pro eo casu non esse verissimi-
le, quod S. C. Maad. voluerit ab
illa aequissima regula, quod nemo
debeat cu alterius damno locupleta-
ri, recedere, et filiumfamilias a
solutione reddere securum; quod
eo verius dicitur, quo magis cessat
ratio S. C. i., et neg, enim tunc quid-
quam subest causa, cur filius mutui
solutionem, debeat vitae parentum
infidari, neg, malis corruptus mo-
ribus dici debeat, cum pecuniam
servant, aut utiliter et fructuose
impendent.

At inquires: cit. l. g. ff. §. 2. expres-
se haec leguntur: qui filiofamilias
credidit, decreto amplissimi ordinis
actio denegatur, nec interest con-
sumpti sint nummi, an extant in
peculio; ergo patet est, quod Sena-
tus consulto filiumfamilias a res-
titutione mutui liberet, etiamsi inde
factus sit ditior. Ex quo consequens est
quod haec S. C. constitutio, solum in foro ex-
terno, non in interno locum habere debeat,
cum recedat a sacris Canonibus Reg. c. 48. §. in 6.

305
R. Cū Inier de contract. c. 3. Sect.
1. n. 25. hanc legem esse intelli-
gendam, quando periculum imminet
re nummi, qui adhuc extant malè
impendantur, tunc enim filius non
cepsetur evasisse locupletior; et
ideo exceptione Senatus Consulti se-
lueri potest: aliud tamen esset, si
ornamenta sint comparata pro ra-
tione dignitatis paterna, vel
penul pecunia sint iam mixta cū
penulis sine periculo eas malè
expedendi, tunc enim S.C. cessa-
re ex aequitate naturali: verosi-
milis est. Et certe filius fami-
liaris non debet esse melioris con-
ditionis, quam pupillus contra
quem, si factus sit locupletior,
ex contractu sine consensu Tutoris
inhibito, datur efficax actio l. pupit-
lus 5. in pr. ff. de author. Tutor.

Dices iterū: Non obstante illa regula
~~de aequitate~~ quod nemo de-
beat locupletari cū damno alterius,
nihilominus Lex est domina rerum
et potest alicui dominium ex justa
causa auferre et alteri adjudicare,
ut supra dictū; ergo id fecisse
S.C. in poenā foeneratorū citata Lex
9 ff. §. 2. satis manifestū facit;
ergo.

R. In casu locupletationis, si non
verisimilis, saltem probabile est,
quod Lex irrevocabile dominium
pecuniae mutuatae filiofamilias nolue-

rit concedere, in dubio autem or
dinariē melior solet esse conditio
ejus, qui certat in damno vitando,
quam qui de lucro captando quam
admodum ait Engel de pact. l. j.
§. 35. n. 39.

Sed quid dicendum, si is, qui pecuniā dedidit
ignorat scilicet maced. constitutionem?

R. Cum Engel cit. l. n. 40. SC tum
eo casu plerūq; cessare, nam l. 4. et 8. ff.
de j. et facti ignorant. dicitur, quod
error juris non profit quidem in lucro
seu acquirere volentibus s. v. g. si quis
putaret, ex errore juris possessionem
longi temporis sine bona fide, aut ti-
tulo sufficere ad prescriptionem: ex
causa tamen à poena, et non nocet
in damnis amittenda rei sue. Si
tamen muticus scivisset, filiūfami-
lias pecuniā abusuū, tunc propter
ejus delictū, non est ei contra SC tum
subveniendū arg. ex l. ^{Regula} §. ff. de
j. et facti ignorant. ubi dicitur: mu-
tices non laedi, atq; adeo eis succur-
rendum esse. Nō sicubi non est delictum
sed juris ignorantia: si igitur muticis
ribus non prodest juris ignorantia ubi
simul est delictū, profecto minus pro-
derit foeneratoribus.

Quid si filiusfamilias scito, renun-
tiavit? R. non posse, si quod hoc se-
natuconsultū maxime in favorem
parentum sit introductū, quorum
juribus assistere non possunt filii.
Quod etiā verū est, licet hoc rean-
tatio fuisset juramento firmata,
quia sicut reantatio simplex ita
et juramentum ei adiectū videt in
prejudiciū parentū; cum huiusmodi

309
si renuntiatio probeat occasionem
infiduciandi vite paterna; juramen-
tum autem non est vinculum inti-
mitatis, nec est obligatoria quod
contra bonos mores, vel in praejudi-
cium tertii constitutum est. cap.
veniens 13. de iurejur. C. non est
obligatoriu 58. de leg. juris in 6.

Controversia 19.

Ex tit. 37. de postulando.

An advocatus possit suscipere causa
minus probabilem?

Suppono, quod, quando causa unius
terre nihil habet probabilitatis, ut
sua sit moraliter spes in ea obti-
nenda, non liceat eam advocato sus-
cipere, quia in causa esset, quod sine
fructu a suo cliente tempus et
pecunia expenderentur. Difficultas
igitur tota in eo versatur, quan-
do causa utriusque est probabilis, al-
terius tamen probabilior, an scilicet
possit advocatus defendere minus
probabilem?

Resolutio

Potest advocatus suscipere causa
minus probabilem, dummodo cliens
moneatur de sua minori probabi-
litate.

Ratio est, quia advocatus gerit
vices litigantis, sed potest litigans
illo casu sententiam postulare a
iudice, suas rationes exponendo, ergo
et advocatus per reg. juris 68 in 6.

Confirmo. Quia saepe minus pro-
babilia sunt vera, et magis proba-

bilia sunt falsa; ergo licet ad-
vocato causa sui Clientis patro-
cinari, quāquā ipsi videatur mi-
nus probabilis; quia forte judi-
ci apparebit magis probabilis,
imò vera cui ipse Advocatus to-
tā rem decernendā, et definitien-
dam committit.

† Dixi, dummodo cliens monatur
de sua minori probabilitate.
quia cliens sic monitus forte
aut aliū eliget Advocatū, aut
causā non prosequetur.

¶ Oppones 1. Judex tenetur, sen-
tentia ferre pro parte probabilis-
si; ergo Advocatus non potest
defendere causā minus probabi-
lem. Prob. Cons.; quia hoc esse
petere à judice id, quod judex
licite non potest.

R. N. Cons. Neq; enim Advocatus
petit à judice ut judicet pro
parte minus probabili, quod utiq;
esset illicitum, sed solum conatur
suadere partem sui clientis esse
veriorē, quā reuera à parte rei
potest esse verior; potest enim
fieri, ut rationes, quae Advocato
videbantur minus probabiles, ap-
pareant judici probabiliore, ut in
dictū.

Dices: Ergo eodem modo posset
Advocatus defendere partem im-
probabilem, ut suadeat judici, illā
esse probabilem; sed hoc prohibe-
tur arg. Auth. hodie jurantis
§ Patroni C. de judiciis; ergo.

R. N. Seq. Maj. quia in hoc casu
iā foret iniquitas clientis, qui
petit, vel defendit rem non suā; in
nostro autem casu supponimus in-
tervenire judiciū probabile de jure

in Clientis, quod sufficit, ut non
defendat re injustam.

At replicabis, causa minus proba-
bilen comparata probabiliori fie-
ri improbabilem; ergo.

Int. Prob. Quia causa probabilior
majora habet motiva, quam minus
probabilis: sed majora motiva
vincunt, et elidunt minora; ergo
etiam causa probabilior vincit, et
elidit minus probabile; et sic de
minus probabili fit improbabilis.

R. N. min. Quia motiva majora
et minora mutuo se excedunt secun-
dum aliquid, id est, unum habet aliam
specie vim movendi, quam non habet
alterum: ergo mutuo se non elidunt,
praesertim si sint dissimilia. Et certe
si motiva majora eliderent minora,
tunc causa, pro qua sunt motiva
majora, erit certa, quod est contra
suppositum. loquimur enim de con-
flictu causa probabilioris cum
probabili; non vero certa cu impro-
babili.

Oppones 2. Ad justitiam belli
non sufficit, quod secundum opinionem
probabilem habeas princeps jus alie
quod contra alium, pro quo stat
probabilior sententia; ergo nec
Advocatus movere potest literas
illi, qui habet probabiliorē causa.

R. N. parit. Quia Advocatus
non est judex, sicut Princeps, qui
du bellum infert, munus judicis im-
plet; est enim bellum executio sen-
tentia; at judex tenetur sequi

probabiliora; Advocatus autem non militat sententiā esequendo, sed solū proponit rationes, ut favorabilem sententiā adipsi possit.

At dices: Advocatus sic proponendo rationes minus probabiles intendit, ut suam principalem causam obtineat cū minori iure, sed hoc est illicitum, ergo.

R. N. min. Nam solū proponit rationes ad experientiam, an patet forte appareant probabiliores, vel q̄ probabiles, rationibus contrariis, quod illicitum non est.

Dices iterū: Quod si iudex et iur. consiliariis sūt rationū ponderandum incapaces, et hoc non latet advocatorum.

R. Quod pro hoc casu non possit Advocatus defendere causā, quam existimat minus probabilem, eo quod tunc directe intendat, ut iudex ^{pronuntiet pro hoc} ~~ponderet hoc~~, quod est minus probabile, quod non licet.

Oppone 3. favendum esse regi, cum sunt partium iura obscura Reg. iuris in 6. Item favendum est ei, cui favent iura, sed iura favent habenti causa probabiliorem; ergo et advocatus ei favere debet.

R. ad 1. hanc regulam tantum pertinere ad iudicem, qui debet inter utraq; partem ius constituisse, atq; ad eo ei parti favere, cui secundum q̄ ius est faciendum, non vero

ad Advocatum, cui sola incumbit
suscipere causam defendendam, quam
non judicaverit improbabilem: hoc
patet ex communi consuetudine bo-
nom. Advocatorum, qui neq. à iuris
et doctis Confessariis ob id dam-
nantur.

R. ad 2. breviter cum Fichler in h. l.
cum distinctione: favendum est ei
cui fauent jura vera C. appa-
rentia tantum et existimata N.

Controversia 20.

Ex lib. 1. tit. 40 De
his, quae ex metu causa
fiunt

An contractus metu cadente
in virum constantem facti validi
sint de jure naturae ac positivo?

Circa hanc controversiam triplicem repe-
rimus sententiam: 1. na docet huius-
modi contractus irritos esse, quando sal-
tem metus est injuste incussus a contra-
hente ad extorquendum consensum. 2. da
distinguit et docet, contractus onero-
sos validos quidem, et gratuitos irritos
esse de jure naturae. Tertia denique
sive onerosos, sive gratuitos contractus
validos omnino asserit de jure
naturae quae positivo. Ita communi-
ter Canonistae cum quibus sit

Resolutio

Contractus metu gravi, et injuste in-
cussio irriti sunt de jure naturae et positi-
vo validi.

Ratio est, quia quod ex metu fit,
voluntarium simpliciter est, licet
mixtum cum aliquo voluntario imper-
fecto; hinc, qui ex metu mortis adorat

idolum, voluntarie id facit, et mortaliter
peccat. Et qui ex eiusmodi metu
baptizatur, vel suscipit ordines, volun-
tarie et valide operatur. Unde et
matrimonium tali metu prob contrac-
tu probabiliter validum esset jure
naturali nisi ab Ecclesia fuisset
consensus irritatus. Non ergo deest
voluntarium requisitum ad valorem
actus propter metum incussum.

Confirm. Quia consensus metu
injusto extortus non minus est vo-
luntarius, quam metus ab extrin-
seco vel extrinseco juste incussus.
Sed hic secundum omnes contrac-
tum validum relinquit. ergo et ille
Et hoc de jure naturali procedunt.

Porro de jure positivis res videtur
certa ex c. Abbas 2. et c. ad audien-
tiam 4. de his que vi metusq. causa
fiunt. Facit etiam textus in §
verbi gratia d. instit. de exceptioni-
bus ubi imperator ait: Si metu coactus
stipulari sitis promissisti, quod non
debueras promittere, palam est jure ci-
vili te obligatum esse. ... sed ini-
quum est te condemnari.

Oppones. d. Contra dictamen rationis
est, ut aliquis ex injuria alteri illata
ferat commodum. Sed hoc contingit
vel si contractus metu gravi injuste
incusso inibi valeret, ergo

Q. N. min. Quia optabilius est me-
tum passio, si contractus valeat, quam
si hoc ipso sit nullus, nam vel est ipse
noxius, vel utilis. Si noxius, potest
petere rescissionem, vel rescissionem
dammorum, quam pollicentur jura.
Si utilis potest obligare alterum ad ob-
servandum contractum, quod non posset,
si contractus nullus esset.

At dicitur jus non potest nasci ex injuria
sed si contractus causati ex metu in-
juste incuso essent validi, jus nas-
ceretur ex injuria: ergo

R. Neg. Quia injuria non est cau-
sa immediata contractus, sed consen-
sus agentis, qui subsistit cum injuria
vel Q. 2. D. maj. Jus non potest
mediate nasci ex injuria trans.
mediate N. Maj. nam si filius occi-
dat patrem, filius per successionem
ab intestato immediate acquirit jus
ad hereditatem; per injuriam vero,
quia occidit patrem, mediate. Simi-
liter si ex dolo accidentali in eatur
contractus, jus mediate nascetur ex
injuria, immediate vero ex consensu
contractantis: et sic etiam fit in
presenti.

Dicitur iterum. Si valet contractus
metu extortus v.g. promissio auri
facta praeconi volenti occidere; er-
go metum passus denebitur hoc
aurum tradere;

R. Neg. Sequel. nam metum passus
potest quocumque vult illum con-
tractum rescindere.

Juris. Præterea in eo casu habet jus
ad petendum aurum promissum: atqui
ubi una ex parte jus est ad petendum,
ex altera parte obligatio esse debet
petitionem implendi; alioquin non
subsisteret jus ad petendum, sed solum
simplex petitio.

Q. D. maj. Habet jus absolutum N.
habet jus conditionatum, si nempe casus
non opponat exceptionem injuria. Con-
tra habet jus tantum ex supposito
promissione ad etiam sub obligatione
statim restituendi. Consequenter N.

32
At inquit: Non datur jus neq[ue] condi-
tionatum ad injuriam; cum injuria
esse nequeat sine injustitia; jus au-
tem et injustitia sese mutuo exclu-
dant, ergo.

7 et Suppositu

Q. N. Ant. 1. Sola enim coactio juris
est injuriosa, ad quam nullu[m] dan[us] jus
ultra concedimus; ^{verum} ad id quod pro-
missum est, et solum mediate ex in-
juria, immediate vero ex volunta-
te contrahentis actu profluit cons-
tante negamus, negamus, nullu[m] ibi
reperiri jus saltem conditionatum
ad petendum id, quod promissum est.

Repliebis: Illam promissionem
ipso facto esse irritam, ergo. Prob-
ant. nam si praedoni tradisset illud
aurum, praedo non acquisisset illius
dominium, ergo. Ant. prob. Quia
l. 9. ff. quod metus causa metum pas-
so conceditur actio non solum in perso-
nam sed etiam in rem, ubicunq[ue] eas
habet, ergo signum est, quod hic retinet
vel ejus dominium; quod etiam ibidem
magis exprimitur. His verbis: quia
res in bonis ejus est.

Re. cum glossa, quod illa actio realis
seu in rem fiat fictione juris, quod
utilem rei vindicationem concedendo,
integre restituit metum passum ac si
ab initio contractus irritus fuisset.
Dicitur itaq[ue] res in bonis ejus esse,
quia ut habet l. 1. de rebus
sub. in integ. nemo videtur re excluso
quem Praetor in integrum se restitutu-
rum pollicetur. vid. Reiffensl. hic
§. 5. n. 40.

Opponas 2.º l. 1. eod. c. de resind. ven-
dit. ubi venditio per metum facta irri-
ta appellatur; Item l. qui in aliena
§. celsus ff. de acquir. hered. dicitur
qui metu verboru[m], vel aliquo timore

coactus fallens adierit hereditatem, ha-
 redem non fieri placet. Item l. qui
 in carcerem 22. ff. de eo quod metus cau-
 sa dicitur: qui in carcere, quem detrahit
 ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob
 hanc causam factum est nullius momenti
 est. Denique l. 116. in pr. ff. de accus. Im-
 per. nihil consensui hanc contrarium est
 quam vis et metus, unde merito Conti-
 leri c. cu locu de sponsal. docet, locu
 non habere p[ro] consentum, ubi metus vel
 coactus intercedit.

7 Præterea metus equiparatur
 dolo c. 28. de juraj. sed dolo
 dans causam contractui, actu irritat,
 ergo e.

Q. ad 1. venditionem ibi irrita appel-
 lari, hoc est irritanda à præfide provin-
 cia: Statim enim subditur: aditus itaq[ue]
 nomine tuo præfides Provincia auctori-
 tatem suam interponet: et quidem cum
 illa sit prima lex sub titulo de rescinden-
 da venditione, debet titulo seu ru-
 brica, cui subest maxime congruere;
 quare de venditione rescindenda age-
 re debet, non de ea, qua rescissione
 non indigeat.

Q. ad 2. Additionem hereditatis nullam
 decerni non solum ob metum, sed etiam
 ob defectum consensui, vocabulum enim
 fallens simulatione et fictione impor-
 tat.

Q. ad 3. illa verba nullius esse me-
 menti idem esse ac nullius firmitatis;
 eoque propter metum gravem carceris,
 contractus irritus irritandus est.

Q. ad 4. Metum equiparari dolo latius
 sumpto, quatenus dicit omnem lesionem in-
 iustam, non quatenus significat fraudem
 et circumventionem que sola tollit con-
 sensum præsertim si versetur circa substan-
 tiam actus.

Q. ad 5. Ea loca intelligenda esse de con-
 sensu libero et spontaneo non autem de
 consensu voluntario; alioquin sequeretur
 quod contractus ex metu iuste inuolvo

nullus foret.

Neg. dicas 1. citato capitulo in locum
Summi Pontificis equiparatum metum coac-
tioni: sed coactio irritat omnem con-
tractum: ergo. nā

Q. Coactione hic sumi minus stric-
te, prout nempe opponitur sponta-
neitati; non prout opponitur volun-
tario; siquidem coacta voluntas est
activa voluntas, ut habet vulgatur
Canonistarum.

Neg. dicas 2. do. Rationem S. Ponti-
ficis fore minus efficacem, si metus
non tollat consensum necessarium
ad valorem contractus: nam ex ea
voluit probare, quod matrimonium
ex metu injuste incepto sit nullum,
dicens: cum locum non habeat con-
sensus, ubi metus vel coactio inter-
venit.

R. Quod Pontifex ibi agit de contractu
in re irrevocabili nempe matrimonio,
ad quod non sufficit quodcumque volun-
tarium, sed requiritur plena libertas,
et consensus omnino liber, si non
de jure naturali, saltem de jure Ecclē-
stico, ut supra dictum, et in eodem capi-
tulo videtur.

Controversia 21

ca. l. 2. §. 2. de foro competentis
et l. ult. c. ubi in rem actio.

An actio realis solum in loco rei sit
ra intentari possit.

Suppono, quod inter diversos modos fo-
rum sortendi, etiam ^{comprehendatur} ~~comprehendatur~~ res sita
c. sane 3. cap. fin. h. t. Et ratio est,
quia valde conveniens est, ut forens
ibi respondeat, ubi rem habet ne actor,
qui rem suam presentem videt, maxime
sumptibus rem sequi ad forum sui domi-

alio cogatur. Concordat jus civile l.
ult. c. ubi in rem actio. Itaq. certum
esse videtur, quod actio in rem institui
possit, eo loco, ubi res degit, an vero
necessario ibi intentari debeat, nec ali-
bi institui possit, lis est maxima inter
doctores.

Resolutio

Actio realis non potest pro arbitrio
actoris intentari in loco, ubi domici-
lium reus habet, sed probabilius in-
stitui debet in foro rei sitae.

Prob. l. ult. c. ubi in rem actio.
sic rescribuntur Imp. Sed et in locis
in quibus res propter quas contendi-
tur constituta sunt, jubemus in rem
actionem adversus possidentem move-
ri, ubi considerandum venit illud
verbum jubemus, quod profecto cons-
tingit arbitrium actoris, atq. actionem
eius loco rei sitae adigat.

Præterea Jurisconsultus l. 38. ff. de
judiciis, cum dixisset, Legatum, si per ac-
tionem personalem exigatur, ibi dari de-
bere, ubi est Legatum, addit; si autem
per in rem actionem Legatum petatur,
etiam ibi peti debet, ubi res. ubi notan-
tum, quod non dixerit peti posse, sed
debere.

Actio etiam suffragatur, quia actio rea-
lis principaliter respicit rem, quae un-
dicatur l. 19. ff. de jure fisci. ergo
proponi debet coram iudice, sub cuius ju-
risdictione res ipsa iacet. Aequit, quod
plurimū in ipso litis exordio necessaria
sit rei exhibitio, aut limites ipsius pro-
beri debeant, et tandem post sententia-
m, ut executioni mandetur, res ipsa
tradenda sit, quae omnia coram iudice,

in cuius territorio res sita est, omnino
peragi debent.

Oppone, L. ult. C. ^{ubi in re actio,} ~~idem~~ dicitur:
Actor Rei forum sive in rem, sive
in personam sit actio, sequitur, ergo
actio realis etiam proponi potest in
loco domicilii

R. N. Cons., nam quamvis hic dicitur
forum rei sequendum esse, etiam
tunc cum actio in rem agitur; ni-
hilominus ibidem explicatur, quodna-
m forum sit competens rei, cum actio rea-
lis instituitur. mox enim subditur:
sed et in locis, in quibus res, de quibus
contenditur, constituta sunt, jubemus
in rem actionem adversus possidentem
moveri.

Actio realis

At replicabis particulas sed et esse co-
pulativas, seu denotare, quod non tan-
tum in domicilio Rei, sed etiam in foro rei
sita proponi possit. ergo.

R. N. ant. hanc enim explanationem
non admittit verbum jubemus, nam si
etiam in loco domicilii Reus conveniri
posset, frustra jubere actor in-
stituere actionem in loco rei sita. Ita
q. particulas sed et non debent connec-
tuntur in locis, sed cum verbo
jubemus.

Dices: particulas sed et velle
referre ad verbum jubemus, cum
tamen fiat per Imperatores imme-
diatè verbis in locis annexa, nil aliud
est, quam misere torqueri & pauci.
Sed hoc merito improbat, ergo.

517
Q. N. Maj. Nam nisi dicamus, quod
particula sed et referantur ad ver-
bum jubeamus, sequitur, quod illud
verbum, vel sit otiosum, vel idem si-
gnificet ac permittimus: sequeretur
item, quod verbum debet supra cit.
C. 38 ff. de judiciis positum idem
sit ac possit, quae omnia sunt ab-
surdum.

Neg. dicas: Non esse absurdum di-
cere, sine verbo jubeamus sine debet
non importare necessitatem, sed equi-
valere verbo posse, vel permittimus,
eo quod verbum debet quandoque
exponatur pro posse, ut perspicuum est
ex lege cum certis q. ff. de Aur.
et arg. Quidni etiam eodem modo
sumi possit verbum jubeamus?

Q. Ex eo, quod aliquis terminus alieni
in sensu omnino improprio sumatur,
non sequitur, quod etiam alibi posi-
tus propria vim significandi non
retineat, alia dextus C. 19. § 1. ff.
de judiciis: quemadmodum et plures alii,
per verbum debet necessitate im-
portantes, per confictum sensum
improprium eludi possent.

Neg. reponas tam verbum jubeamus
in cit. C. ubi in re actio, quam
verbum debet in cit. C. 38 ff. de ju-
diciis improprie sumi debere, ut jura
juribus concordari possint, nam C. unie.
C. ubi de heredit. agatur; super
discrete dicitur: Si petitorio agatur super

hereditate, agi debere in loco ubi do-
miliu habet reus, aut res heredita-
ria sita sunt. Eniquomodo actio rea-
lis non adest in loco rei sita jubetur
quis etia in foro domicili; institui permit-
tatur.

R. N. Suppositu, nempe quod petitio ha-
reditatis importet actione pure realem;
est enim mixta, quippe qua datur
tam in persona quam in rem, mirum
proinde non est, quod tam in loco do-
mili; quam rei sita intentari pos-
sit.

At instabis, ^{etiam} actione pure realem
extra locu rei sita institui posse ex
ll. 10, 11, et 12 ff de rei vindic.; iuxta quos
res mobilis restitui debet ubi est, aut ubi
agitur; ergo actio realis non semper in lo-
co rei sita, sed etia extra eu intentari po-
test.

R. N. Ant. universeliter sumptu; na in iis
locis non traditur, quod quis actione reali
alibi semper agere possit, quam ubi res est
sed solum statuitur, si alibi agatur, re res
situeudam esse, ubi agitur; posse autem
quandoy extra locum, ubi res sita est, agi,
facile concedimus, nempe quando illa ab
eo loco subtracta, ubi lis contestata est,
alio translata est, ut dicitur cit. l. 12 ff
de R. V. Item si reus consentiat / praeser-
tim si lis versetur circa rem mobile / ut con-
tra eum agam in foro domicili; vel etia
quando possessor dolo malo ante iudicium
eam alio transtulit; tunc enim in loco
domicili; conveniri potest, quasi eam si
possideat, quia pro possessione doli, est
C. 11 131 de recep. Imp.

At dices: Licet in cit. C. non absolute
tradatur, quod actio realis semper alibi

519
institui possit, quam ubi res est; nihilominus, ^{hoc} uerisimiliter ^{hoc} supponitur, cum ibi nulla fiat restrictio; et aliunde certum sit, quod bona sunt auesoria personis; consequenter recte petenda sunt coram illo iudice, cui subiungunt illa persona, bona litigiosa habentes.

R. Quod licet in cit. Cl. nulla fiat restrictio, nihilominus aliqua subintelligenda est ex aliis Cl. supra citatis, quae iubent actiones realem moveri in loco, ubi res sita est. Porro, quando actio realis instituitur, tunc bona seu res non attenduntur, tanquam aliquod accessorium, sed tanquam aliquid principaliter; quia actio realis principaliter respicit rem, quae vindicatur. l. ij. ff. de iure fisci

Instabis: Si actio realis principaliter respicit rem; ergo sequitur, quod clericus etiam conveniri possit in coram iudice laico, in cuius territorio res controversa sita est: sed hoc pugnat contra Canones; ergo.

R. Ita praesens ^{non} ferme valuisse, ut fateatur König h. 9. n. 30; quia ut dictum est in actione reali; non tam persona, quam res ipsa convenitur; nihilominus quia etiam in actione reali persona Ecclesiastica citanda, et iudicanda est, quod ab eo fieri nequit, qui in ipsa non habet jurisdictionem; hinc verius existimamus, saltem spectato iure communi et scripto: f

520
Clericum conveniri non posse coram
iudice Laico, in cuius territorio res
controversa sita est; et hoc propter
privilegium ecclesiasticæ immuni-
tatis, quod privilegium c. c. 12 et
passim h. s. se extendit ad omnes priv-
atas causas; atq; adeo etiam ad cau-
sas actionum realium. Sed de hoc con-
troversia sequenti plurali.

Ex his facile iam colligitur, quid
respondendum sit, quando obvi-
citur, quod forum domicilii sit
generale, et concurrat cum aliis
modis sortiendo forum; hoc
enim respectu fori rei sita uni-
versaliter ac per se verum non
est, sed solum in casibus qui-
busdam supra recensitis locum
habere potest, unde hoc Brocar-
dion cum aliqua restrictione acci-
piendum est.

Ceterum attendenda est etiam pra-
xis, qua in diversis locis diversa
est; neq; enim verum est, quod ac-
Vulteius contrariam sententiam ad-
tra opinionem in praxi esse recepisse
tam; nam hoc bene negat h. 4. de
jure Noviss. c. 2. §. testis. Et cer-
te jure Bavarico constitutum est,
ut actio realis non nisi in loco
rei sita intentari possit, ut ad-
vertit P. Friderich de foro com-
pet. n. 220.

9 Gudelinius

Controversia 22

Ex l. 2. d. 2. de foro competenti

An clerici conveniri possint actione
reali coram iudice laico

Suppono, Clericum actione personali
coram iudice laico conveniri non posse, ut
unanimitè docent Doctores, quorum Doctri-
na maxime iuritur Concilio Trid. sess. 25.
c. 20 de reform. ubi docetur, Ecclesiæ et
personarum Ecclesiasticarum immunitatem dei
ordinatione et canonicis sanctionibus con-
stitutam esse; nihilominus inter Doctores
controversatur, an non saltem actione
reali, agi possit contra Clericum coram
iudice laico?

Resolutio

Clerici Spectato jure nequeunt actio-
ne reali coram iudice laico conveniri.

Prob. quia Auth. Statuimus C. de Episcop.
et Cler. C. si diligenti. de foro compet. Can.

Continua. Can. Inelytas. Can. placuit ¶
q. 1. et alibi passim constituitur, Clericos
ad forum seculare trahi non posse, nec dis-
tinguitur inter actionem realem et perso-
nalem.

Confirm. Quia C. 6. et 7. h. d. nominatim
est excepta causa feudalis, ut in ea Clericus
rectè conveniatur, coram iudice laico; ergo
in aliis causis regula stat in oppositum;
exceptio quippe firmat regulam in casibus
non exceptis.

Ratio etiam suffragatur; Quia Status
antiquis ex natura rei distinctus est ab
Ecclesiastico seu spirituali, tanquam
subordinatus à subordinante. Non enim
temporalia spiritualibus, temporalibus sed
temporalibus spiritualibus ac divinis inferri
debeant; ergo qui presidet Statusi po-
litico presidere nequit tribunali Eccle-
siastico, ac proinde nequit Iudex lai-
cus ullum exercere iudicium in Clericum,
sive dein actio personalis, sive realis, intentetur.

Oppones 1. Persona Ecclesiastica, si sint
status immediati, qui regalia et alia
privilegia habent ab imperio Romano
conveniuntur licet coram Camera
Imperiali; ergo

Q. D. Ant. Conveniuntur coram Ca-
mera Imperiali, cum consensu saltem
facito Summi Pontificis C. ant. sine eo
Neg. ant. et Cons. Itaq. Persona Eccle-
siastica, dum recipiunt regalia imperii,
subeunt etiam onera realia, ad quod va-
lente consentire videtur Summus Pontifex,
eo quod in splendorem, et utilitatem Ec-
clesiae redundare soleat.

At dicas: Actio realis non dirigitur in per-
sonam, sed in rem, qua est obligata; ergo
sive in eam actionem consentiat S. Pon-
tifex sive non, recte tamen intentatur.

Prob. ^{Ant.} ex S. omnium. inst. de actioni-
bus ubi habetur actiones reales personam
non esse obligatam, quod alibi passim
repetitur; ergo

Q. Licet auctori hanc actionem haben-
ti non sit obligata persona, est tamen
haec obligata jurisdictioni iudicis, coram
quo convenitur, ferturq. sententia
in eam, sententia quippe non tendit in rem,
ut pote inanimatam, sed in personam;
at jurisdictioni iudicis non est obligata
persona clerici, ut iam dictum. ergo.

Neg. reponas. posse in certis causis
obligari personam Ecclesiasticam foro civili;
eo quod auth. Clericus C. de episc. et
cler. disparte dicatur: si natura cause
vel alia ratio faciat, ut negotium apud
eum s. Episcopum decidi non possit, per
civilem procedat iudicem; ergo

¶. Vltro à nobis concedi adendum esse
Laicum, si lis versetur circa feudum
Laici, aut in res ad Clericum translatas
reservata fuit iurisdictione Laicis, vel
à Clerico venditore defendendus est
Laicus. verbo quando ff. canones id
permittunt, sacus talem adita negamus.

At dices, plus voluisse Justinianum,
nam postea ibidem subdit: sed in ci-
vili crimine s. subintellige à Clerico
patrato: civilis proficit iudex, ergo si
in civili crimine iudex Laicus adiri
potest contra Clericum, quanta magis in
causis reie civilibus per actionem
realem contra eum procedi poterit.

¶. Huic Novella in hoc derogatum
esse non solum per ff. canones, sed
etiam per novam constitutionem Tri-
deni imperatoris Auth. ubi Statuimus
C. de Episc. et Cler. ubi sic habetur: Sta-
tuimus, ut nullus Ecclesiastica perso-
nam in criminali questione et civili
trahatur ad iudicium saeculare praesumat
contra constitutiones imperiales, et
canonicas sanctiones.

Dices iterum: Quando Clericus conve-
nitur alio nomine propter officium,
quod gerit v. g. quia est tutor, trahi
potest in causa civili ad iudicem
saecularem, eo quod non tam attendatur
ipse, quam ille, cuius nomine conveni-
tur; ergo à pari in actione reali ad
forum civile trahi poterit, eo quod in
hac actione non tam ipsa persona, quam
ipsa res attendatur et conveniatur.

Q. N. C. et paritatem. Disparitas est, quod Clericus conventus, quâ tutor non sit, reus proprio nomine, sed potius defensor, mirum ergo non est, si tunc corâ judice seculari comparere possit; at quando actio realis contra eum directe intentatur, tunc ipse proprio nomine reus est, ac consequenter nequit sine laesione immunitatis, ~~et~~ Ecclesiastica corâ judice seculari comparere. Licet enim actio realis tendat immediate in rem, jurisdictione tamen et iudiciu, quod instituitur super tali re, directe tendit in ipsam personam.

At inquires: In reconventiones, quae fit per modum actionis, quâ nimirum Laicus reconvenit Clericum corâ judice Laico, iudicium directe tendit in ipsam personam, et tamen ibi nulla fit praevicatio immunitatis Eccles. ergo neq. ea arguitur, quando actio realis tendit immediate in ipsam rem; Licet ~~directe~~ iudicium consequatur in ipsam personam tendat.

Q. Verum quidem esse in huiusmodi reconventiones, nihil agi contra immunitatem Eccles. si nimirum causa sit connexa; tunc enim reconventio rationem habet exceptionis, et naturalis defensionis; at negamus, dictam immunitatem non laedi, si causa sit disparata, ut si Clericus conveniat Laicum, et petat.

centum ex causa mutui; Laicus vero
ipsum reconvenire vellet, ex causa
comodati; hac enim reconventio est
altera conventio, qua proponitur per
modum actionis, atq; freatato jure
merito ~~re~~ reprobatur. arg. c. 2. q. 12. de for. compet.

Instabis: Clericus conveniens Lai-
cum cora' judice seculari, ac inventus
deteriorem habere causam, condemna-
bitur: Sed sententia condemnatoria
non fertur nisi in subditum; ergo
Clericus aliquando litigare incipiens
cora' judice Laico per conventionem
factus est subditus; ac proinde
in causa etiam disparata recon-
veniri poterit; cum subiectio in
reconventionem non videatur esse
magis ignominiosa Clerico, quam
in conventionem.

R. dist. min. Sententia condemnato-
ria positive non fertur nisi in sub-
ditum. C. m. Negative n. m. potest
enim judex Laicus declarare per sen-
tentiam nil juris competere Clerico in
tali causa adversus Laicum, quem
absolvit a petitione actoris absq;
eo, quod proprie et positive exerceat
jurisdictionem in Clericum. Ex eo igitur
sententiam subeat condemnatoria, ma-
le arguitur, quod propria ei tunc
sit subditus.

Replicabis: Fieri potest, ut Clericus
temere litiget, ac consequenter condemnari
debeat in expensas: Sed tunc sententia
positive ferretur in ipsum Clericum:

ergo pro tunc subditus sit, necesse est.

Q. Clericum posse tunc ^{condemnari} ~~negari~~ in expensis negat P. Engel de foro compet. n. 41. et alij; quia Laicus non habet jurisdictionem in criminalibus ad Clericum puniendum; unde petenda sunt hujusmodi expensae à judice Ecclesiastico. Deinde licet transmitteretur sententia condemnatoria positive ferri posse in causa conventionis, non tamen ex ea sequitur ad causam reconventionis disparatam argui potest; nam jus Canonicum permittit Clerico conventionem Laici coram Laico, ac consequenter ut subeat ejus sententiam, non vero permittit in causa reconventionis disparata, ubi Clericus proprie fit reus, cum generaliter prohibeat Clericum conveniri coram Laico ^{etiam} actio solum sit realis, ut hactenus ostendimus.

Controversia 23

Ex l. 2. §. 13 de Restitutione Spo-
liatorum. Item ex ff. l. sed et
loci 4. §. 2. finium reguadorum

An possessor bona fidei possessor
teneatur restituere fructus con-
sumptos ex quibus ~~factus~~ factus
est ditior.

7 mere

Nota. Quastio non procedit de fructibus industrialibus, quos scilicet sola industria profert, quia hi fructus, seu potius lucri non rem alienam sed propriam industriam sequuntur. Molin. tr. 2. disp. 739. et n. 4. et alij communissime. Nec quastio procedit pro eo casu, quod ^{quis} ex iis fructibus bona fide perceptis ac con-

Sumptis non est factus ditior, quia quod operatur industria, et cultura in fructibus industrialibus hoc operatur consumptio in naturalibus, et quod meum effectum non erat, post consumptionem meum efficitur. P. Smalzgroeber p. 2. §. 13. n. 49. Solum igitur lis versatur de fructibus naturalibus, quos videlicet sola natura gignit. Item de fructibus mixtis, ad quos nempe produendos natura simul et industria humana concurrunt, et adhuc propter locupletationem virtualiter extant.

Resolutio

Bona fidei Possessor probabilius tenetur restituere fructus consumptos tam naturales, quam mixtos virtualiter adhuc extantes, in quantum nempè ex iis factus est ditior.

Prob. Quia res fructificat Domino suo; ergo quamdiu fructus tales extant saltem aequivalenter, sunt Domino restituendi; extant autem aequivalenter, si possessor sit inde factus ditior.

Præterea suffragatur illa regula. Lumine natura nota 48 juris in 6. Nemo debet locupletari cum alterius jactura.

Deinde textus, quos pro sua sententia adducunt Aduersarij non sunt adeo clari, quin ex eis remaneat dubium an jus positivum, quo ad restitutionem fructuum cum locupletatione consumptorum recesserit à jure naturali; ergo dicendum est, non recessisse; cum jus naturale certum non debeat infringi per leges positivas dubias, sicut debitum certum non expungitur per solutionem aut relaxationem dubiam.

Oppones. Nullus reperitur textus legis, quo iubeantur restitui fructus bonâ fide percepti et cum locupletatione consumpti; ergo talis obligatio facile statui non debet.

Q. N. Ant. Nam l. item veniunt §. eos autem ff. de petitionibus hered. dissertis verbis dicitur: Eos autem, qui justas causas habuissent, quare bona ad se pertine-
re existimassent, usque eo duntaxat,
quo locupletiores ex ea re facti essent
condemnandos esse. Et hoc amplius de-
claratur in l. Sed etsi lege §. consuluit
ff. eodem his verbis: Consuluit Senatus
bonae fidei possessoribus, ne in totum damno
afficiantur, sed in id duntaxat teneantur,
in quo facti sunt locupletiores.

At dices: textus illi expressè loquuntur de fructibus hereditatis; ergo non de-
bent extendi ad fructus ceterarum re-
rum. Ant. est certum. Prob. Cons.
Extensio legis pro uno casu ad alium
casum non valet, ubi utriusq. casus
diversa est ratio arg. l. ideo 27. ff.
de legibus. Sed hereditatis ac cate-
rarum rerum fructuum diversa est
ratio; ergo. min. Prob. In petiti-
one hereditatis seu in iudicio univer-
sali fructus accrescunt ipsi heredita-
ti, et pretium in loco rei succedit; at
in possessione rerum singularium seu
in iudicio singulari fructus accrescunt
possessori, nec pretium eorum in loco
rei subintrat; ergo ratio non est utri-
usq. eadem ratio

Q. N. 2° dū membrum Ant. vel. 2.
fructus accrescunt possessori, si inde
non sit factus ditior, §. Secus N. Ant.
et Cons. quia hūc adest unum ex duo-

33
bus capitibus obligationem restitutionis inducentibus
videlicet ex parte rei accepta seu possessa
desumptum, quae reddi debet Domino suo; tunc
enim possessor retinet adhuc rem alterius,
saltem quoad augmentum, seu partem illam,
quae locupletior factus est; quae proinde ob-
noxia manet restitutioni. Praeterea §.
offi in rem 2. de offic. iudicis dicitur, ea-
dem intervenire in petitione hereditatis
et singulorum, sed in petitione heredita-
tis debent restitui fructus illi etiam bonae
bonae fide consumpti, virtualiter tamen
extantes; ergo etiam in aliis casibus.

Dices. Si illi fructus cum locupletatione
consumpti restitui deberent; ergo pro eis re-
petendis actori competeret actio. sed actori
nulla competit actio ad repetendos huiusmodi
fructus; ergo §. Prob. min. Non realis, seu
rei vindicatio; quia haec supponit rem formali-
ter existentem, arg. l. 6. de R. V. Non per-
sonalis; quia haec praerequirit contractum, vel
delictum verum aut quasi; Possessor autem,
qui in bona fide est, nec contraxisse, nec de-
liquisse supponitur; ergo.

¶ Fructus cum locupletatione consumptos
restituere debere non quidem actione personali, vel
reali, sed vel officio iudicis; eo quod fructus illi
provererint ex re alterius, arg. l. certum est
C. de R. V. Vel saltem conditione sine causa,
arg. l. si ad eum et Titium 32. §. Si
certum petatur. Ita Covar. l. 1. de sol. variat.
c. 3. n. 6. concl. 1. Tunc autem competit
condictio sine causa, quando aliquid primo
ex justa causa est apud alterum, sed postea
per aliquem effectum esse non debet, quae de-
re extat titulus de condictione sine causa. in
ff.

Instabis; Nec officio iudicis, nec conditione

31
sine causa, quò ad restitutionem fructuum
cum locupletatione consuptorum habere
locum, ubi leges positiva restitutionem de-
negant: sed leges positiva restitutionem hu-
iusmodi fructuum denegant. ergo Prob. mi:
ex §. 35. Inst. de reru' divif. ibi: Natura-
li & ratione, hoc est, aequitate, si placuit
fructus, quos percipit, ejus esse pro cul-
tura, et cura; et ideo si postea Dominus
superveniret, et fundum vindicet de fructi-
bus ab eo consumptis, agere non potest. Idè
declaratur §. §. Et si hereditas Inst. 2. de
offic. judic. et alibi; ergo.

Q. Jura hæc facile intelliguntur de fru-
ctibus consumptis ita ut nil eorum remaneat
ne quidem augmentum, quo possessor ex ipsis
fuerat locupletior factus.

Dices: Verba legum, quæ bona fidei posses-
sorem absolvent à restitutione fructuum
consumptorum, intelligi ita debent, ut non sit
inutilis illa obligatio per hujusmodi leges
facta, foret autem inutilis, si leges illæ in-
telligi solum deberent de fructibus consump-
tis casu, quo tali consumptione possessor
locupletior factus non est, nam ab his restituen-
dis jure naturali quilibet deobligatur.

Q. Nihil esse novi in jure, ut id ipsum
statutum, quod iam anteriori vel etiam natura-
li jure invenitur statutum. Exemplum ha-
bes in cap. 7. de procurat. Præterea lex na-
turalis de non restituendis fructibus aliene
rei licet bona fide attamen cum detrimento
alterius consumptis non est adeo manifesta,
quin adhuc determinatione juris clarior red-
di possit.

Inst. In dicto §. 35. dicitur, fructus, quos

332
percepit ejus esse: sed fructus omnino
consumpti non sunt alicujus; ergo hic fru-
tus intelligi debet de fructibus adhuc
virtualiter extantibus.

Q. N. min. Nam ut supra retulimus ex
Q. Smalzgrueber: nostram alioquin impu-
gnanti Sententiam: quod operatur in-
dustria et cultura in fructibus industria-
libus, hoc operatur consumptio in natu-
ralibus: et quod meum effectum non
erat, post consumptionem meum efficitur.

Inst. L. sed et loci 4. § 2. ff. finium
regundarum dicitur de bona fidei possessore,
quod fructus ~~non~~ lucrari ^{cum} oporteat, si eos
consumpsit: At Lucrum nequit intelligi,
nisi in casu, quo virtualiter aliquid ex fruc-
tibus consumptis extat; ergo. Prob. mi.
Cui nihil ex fructibus remanet, aliquid
lucratum esse non creditur; ergo.

Q. Lucrari hic nihil aliud esse, quam ita
fructus facere suos, ut restitui non debeant,
nec in iudicium veniant, ut facile innotes-
cit legenti illum locum. Et certe qui fru-
tus ita suos facit, ut restitutioni minime
sint obnoxii, merito eos lucratus esse di-
cendus est, juxta reg. 115 ff. de R. J. ibi: si
quis obligatione liberatus sit, potest vide-
ri cepisse; sicut contra, qui eos restitue-
re compellitur, jacturam eorum facisse
censetur.

At inquit: Nisi memoratas leges ad omnes
fructus etiam cum completionem consump-
tos extendamus, via patebit in foro interno
innumeris scrupulis, et in foro externo in-
numeris litibus; ergo ad fructus omnino
consumptos solummodo coarctari non debent.

352
R. hanc obiectionem laborare inani scrupulo.
Si enim suboriantur scrupuli, cum consilio
viri prudentis facile sedari poterunt. Li-
tes vero quod spectat, non vides in nostra
sententia innumeras futuras esse: et certe
eadem lite, qua terminabitur restitutio rei,
poterit et definiiri restitutio facienda fructuum
tuum.

Dices: ^{Esto} Dato, Lites inde non fore innume-
ras, negari tamen nequit, longe plures exor-
turi ex denegato dominio lucri fructuum
cum locupletatione consumptorum,
quam eo concessio; ergo cum hanc denegatio
quiesci Reipublica obesse videatur, verifimi-
le est, non est, quod iura eam foveant. Prob.
cons. Si enim ob bonum publicum vitanda ma-
litium ^{causa} potuerunt statuere legem
prescriptionis, qua rei prescripta dominium
adjudicatur prescribenti; ergo ob similem cau-
sam potuere dominium lucri ex consumptio-
ne fructuum enati adscribere bona fi-
dei possessori.

R. N. cons. et paritatem; quia longe
frequentiores, et graviores fuissent lites,
nec non quies ac pax sine reipublica, sine
privatorum magis turbata fuisset non admis-
sa prescriptione, quam non ~~concessio~~ ^{concessio} dominio
lucri fructuum cum locupletatione consump-
torum, ut per se notum est; maluerunt pro-
inde iura paucas lites ex non admisso
hujusmodi dominio obventuras permit-
tere s; neq; enim omnes lites eliminare
possunt: quam jus naturale infringere.
Præterea Lex prescriptionis est favorabi-
lissima, tantaq; occurrerunt mo-
menta ad eam statuendam, ut etiam in foro
interno eam vim habere, voluere S. Canones,
secus certe dicendum de dominio memorato, pro quo
non tanta militant momenta, nec ei aperte fa-
vent leges civiles, imò in quibusdam locis illud pro-
sus improbare videntur, quo fit, ut in jure Cano-
nico altum de eo teneatur silentium.

Controversia 24.

ca. lib. 2. tit. 23. de presumptionibus
Item ex l. ult. C. de probat. l. qui pro
sententia C. de poenis, et l. absente ff. de poenis.

Vtrum ex presumptionibus aliquis con-
demnari possit in causis criminalibus?

Questionis difficultas non procedit de causis
civilibus; omnes enim facile concedunt in eis
sufficere presumptionem violentam ad ferendam
sententiam; tota proinde lis versatur circa
causas criminales; ubi tres sibi invicem oppo-
sita sententia reperiuntur. Prima contendit
reum ob presumptionem etiam violentam, seu
qua facit moralem certitudinem, damnari
non posse, sed absolvi debere. Secunda
priori directe opposita docet, ex presump-
tionibus violentis ad poenam condemnari ordi-
nariam aliquem posse, licet de cetero neque
confessus, neque confessus sit. Tertia media
via ingreditur, dum arbitratur, reum ex pre-
sumptionibus condemnari posse sed poenam
mitiori seu extraordinariam. Nos secunda
sententia subscribimus, unde sit

Resolutio

Presumptio violenta sufficit ad
ferendam in criminalibus sententiam
et dictandam poenam criminis ordinariam.

Prob. I. ex l. 34. ad l. Jul. C. de adulterio, ubi
tanquam convictus confessusq; severissime pun-
iri iubetur, contra quem pugnant indicia evi-
dentia criminis. II. Ex lege fin. C. de probat.
ubi aperte docetur, posse crimina vel idoneis
testibus, vel apertissimis documentis, vel in-
diciis indubitatis probari. III. Ex C. 1. §.
Iacri de homicid. in 6.

Ratio suffragatur; quia duobus v.g. testibus
de crimine convictus, potest ad poenam ordinariam
condemnari; ergo et ille, contra quem stant
probatae presumptiones violentae. Cons. prob.

Duo v.g. testes non faciunt nisi certitudinē
moralem: et hanc etiā faciunt præsumptiones
violenta; ergo si moralis certitudo, quae
habetur ex testibus, sufficit ad condemnan-
dum reū, ea etiā sufficere debet, quae habe-
tur ex præsumptione violenta.

Oppones. Favorabiliores sunt partes rei
quam actoris, et propiores debemus esse
ad absolvendum, quam condemnandum, l. Arria-
nus 47. ff. de Oblig. et Act. ergo nemo ex
solis præsumptionibus condemnari debet.

R. Dist. Cons; Ergo ea solis præsumptio-
bus seu iudiciis verisimilibus nemo conde-
nari debet, Cons. Ex solis præsumptionibus
violentis nemo condemnari debet. N. Cons.
Equidem aequū est, ut faveamus Reo, ita
tamen, ut scelera non maneat impunita;
at nisi præsumptiones violenta sufficerent
ad condemnandum, crimina occulta plerumq;
manerent impunita.

At inquires: In causis criminalibus crimina-
liter motis, ut possit reus condemnari re-
quiruntur probationes luce clariores,
l. fin. C. de prob. Sed præsumptiones vio-
lenta non sunt probationes tam aperta et
clara; ergo ex iis nemo condemnari potest.

R. D. maj. Requiritur probationes luce
clariores, id est, moralem certitudinē facientē,
C. phisicā certitudinē facientes N. maj. Na-
aliquin duo imo tres testes non suffice-
rent ad sententiā ferendam contra reum in
criminalibus, cum non nisi certitudinem
moralem faciant, quod tamen non admit-
titur.

Dices: Verba in lege aliquid operari, nec
superflua esse debent. C. si Papa 10. de
privileg. in 6. l. Lex ait pater §. 1. ff. de iure-
jur. Essent autem haec verba lucē clariores

superflua, si solum ad certitudinem mora-
lem faciendam hic ab Imperatore usurpata
fuissent; ergo. Prob. min. Imperator
ibi vult, ut causa munita sint 13 indiciis
ad probationem indubitatis. Deinde addit et
lucē clarioribus. Sed indicia indubitata
lucē clariora plus indicare debent; alio-
quin erunt superflua.

R. Neg. min. et Suppositu, quod haec verba
indicia lucē clariora sunt superflua, si
solum morale certitudinem indicant; nam
haec verba appropita sunt causa omnis tollen-
dae dubitationis, et ad majorem declaratio-
nem aut energiam. Certē in legibus et
statutis semel dispositum non raro per
verba inculcata idem importantia repetitur.
Idq; plus non operatur nisi majorem decla-
rationem ait Cardinalis Tuschus Coel. 895.
n. 24. post Castresem, et sequitur Barbosa
axiom. 216. n. 6.

Dies iterū: Si probationes, quae debent esse
lucē clariōres non faciunt nisi moralem
certitudinem; ergo non sufficiunt ad condem-
nandum in causis criminalibus. Cons. prob.
Nullus potest condemnari ad poenā, nisi
sit convictus, C. qui sententiā 16. C. de poen.
Sed per probationes, quae solum moralem
certitudinem faciunt, nullus convin-
citur; ergo. Prob. mi. Ad aliquem con-
vincendum requiruntur argumenta evidentia;
talia autem non sunt, quae solum ini-
tuntur certitudini morali. ergo.

R. Dist. maj. Ad aliquem convincendum
requiruntur argumenta evidentia, id est
habentia evidentiam moralem. Conne. habent
talia evidentiam physicam; Negatur; alioquin

551
certa essent peccata, qua nunquam puniri
possent, illa videlicet, qua ordinariè non
nisi per presumptiones probari possunt,
qualia sunt adulteria, et alia delicta
carnis, item suppositio partus, fraus, et
dolus, veneficium, incendiū, et similia,
qua in occulto perpetrari solent.

Dices: Satius esse illa facinora ma-
nere impunita, quam vel unicum inno-
centem damnari. l. 3. absente s. pr. ff. de
poen. Sed si liceret ex indiciis solum mo-
raliter certis aliquem condemnare, fieri
posset, ut etiā innocens interdū damnaretur,
eo quod iis indiciis, licet alioquin vio-
lentis absolute possit subesse falsum,
ergo.

¶ Hoc argumentū nimium probare, atq. adeo
nihil; eo enim admisso sequeretur, quod
ad depositionem duorum testium nemo con-
demnari possit; eo quod huic depositioni
possit subesse falsum; Dicendum igitur,
quod sicut duo testes, qui certè facilius
fallunt, nec tantā faciunt certitudinem,
quantam facit praesumptio violenta, qua
omnem locum dubitationis adimit; suffi-
ciunt ad ferendam sententiā, etiam
sufficere debere indicia moraliter certa
ad condemnandū reū.

Dices: Disparitatem esse inter tes-
tes et violentam praesumptionē; Nam quod
in ore duorum vel trium testium est omne ver-
bū, est de jure divino; Unde licet subinde in ore
eorū condemnaretur innocens, iudex condemnans in-
munis rei erit à culpa, cum habeat juri parere ne-
cesse. Reg. 24. de R. & in o. At non est de jure
divino, quod aliquis praesertim in criminalibus ex pra-
sumptionibus licet violentis condemnari possit;
quin imo id vel ipsi juri naturali aduersari vi-
detur, ut nempe ex solis indiciis, quibus absolute

potest subesse falsum, aliquis v.g. vitā pri-
uetur.
R. Neg. mi. Ideo enim Jus Divinū permittit,
ut iudex in ore duorū testū, qui tamen fallere possunt,
sententiā ferre queat etiam in causis crimi-
nalibus, ut ⁱⁿ tanto magis injustitia et iniqui-
tas propulsentur, et ne scelera maneat
impunita cū gravi Reipublica et legū judi-
cio: Sed hac ratio pugnat etiā pro pro-
sumptionibus violentis, quibus si vim plena
probationis ademeris, scelera saepe saepius
manebunt impunita, et inde injustitia et ini-
quitas magis regnabunt; ubi autem eadem
est ratio debet esse eadem juris dispositio,
l. illud ^{32 ff.} ad l. aquil. l. ideo ff. de leg.
ac consequenter argumento à simili deducto,
de jure Divino saltem permissivo est, ut fer-
ri possit sententiā ex presumptionibus vio-
lentis.

Repones: Argumentum à simili, seu illud axioma: ubi
eadē est ratio, ibi eadem debet esse juris dispositio
non procedere in casibus jure expressis; casus enim provi-
sus et expressus facit scire, et cessare taciturnum, l. fin.
c. de pact. et convent. Sed expresse provisum est in jure,
ut ex presumptionibus etiā violentis non feratur sen-
tentiā; ergo. Prob. mi. Ex C. literas vestras 14. h. 7.
Ubi Pontifex ob solā suspicionem, quamvis vehementem
relinquit aliquem de tam gravi crimine s. heresis videlicet
condemnari.

R. Hunc textū nihil probare, cum loquatur solum
de suspicionem vehementi; nos vero de presumptione
violenta agimus. Valde autem inter se differunt sus-
picio vehemens et presumptio violenta; hac enim ori-
tur ex indiciis indubitatis, quae faciunt moralem
certitudinem; illa vero solum ex verisimilibus,
quae non tollunt formidinem oppositi, nec suspican-
tem moraliter reddunt certū, quod ab ipsa suspicio-
nis natura indicat.

Instabis. Ob presumptionē violentā Salomon
ex materna pietate orphā infantem quidem Salomon
jussit restitui matri; Meretrici tamen cum
hac litiganti ratione impudentia et temeritatis
poenam non infligit: Ergo signum est, quod pu-
niri ^{non} debeat, qui ex presumptione violenta pro
reo habetur.

329
R. Ideo Salomon ita convicta poenam nullam
inflexit; quia altera fuit solum contenta civi-
liter, et ad vivi infantis restitutionem
Urgebis: Peccata, ut antea dictum, non debent
manere impunita: ergo debuisse Salomon ex
officio, huic temeritati congruam infligere poe-
nam.

R. vel ipsa indicia, quibus praesumptio, et in
haec suadata Salomonis sententia nitebatur,
non fuerunt vehementissimè urgentia; vel
forsitan ipse Salomon poenam ei quam-
dam dictavit; nam licet S. Scriptura
illius poena nullam mentionem faciat, mini-
mè tamen positivè asserit, nullam fuisse infli-
tam; incertum igitur est, quid huic meretrici
obveniret, ac propterea hoc argumentum non
convincit. Imo Josephus lib. antiq. asserit in h. loc.
mulierem ita convictam à Salomone, punitam fuisse.
At dices: Saltem poena mitior, et non ordi-
naria puniri debet Reus ex praesumptionibus
etiam violentis. Prob. ex cit. C. Litteras in
h. d. Vbi alicui de haeresi graviter suspecto
non tamen convicto extraordinaria poena
inurgitur. Similiter in l. vim passa 39.
§. mulierem 4. ff. ad l. juliam de adult.
Mulier ex societate latronum suspecta erat
de adulterio; quia vero convinci non potuit,
poena extraordinaria exilii punita est.

R. ad 1. textum. Quamvis talis de haeresi
convictus non esset, deprehensus est tamen
haeticorum libros penes se detinere, atque
cum haeticis familiaritatem habere, quod
cum prohibitum sit in jure, congruam huic
delicto merito sustinere debuit poenam.

R. ad 2. Mulierem minimè punitam esse
propter adulterium, sed solum propter
pessimam societatem, quam cum latroni-
bus inivit.

Controversia 25

ex l. 2. tit. 24 de iurjurando, et ex
§ l. 12. tit. eodem.

Utrum pactum uel contractus de jure
nullus per iuramentum purgetur
à vitio nullitatis

Quaestio haec non est levis momenti, si enim
dicatur solum iuramentum seruandum esse,
et quod pactum de jure invalidum § per
iuramentum firmari nequeat, tunc si is, qui
iuravit, à vivis decedat, priusquam iuramen-
tum impleverit, haeres ejus ad implendum
non tenebitur; nam iuramentum est persona-
le, nec egreditur animam jurantis

Resolutio.

Iuramentum adjectum contractui à jure
civilis in favorem privatorum irri-
tato vim habet eum confirman-
di, sic ut ex invalido fiat validus.

Prob. I. ex c. quamvis 2. de pactis in 6.
ubi pactum, quo filia hereditati paterna
renuntiavit, dicitur iuramento firmatum
licet alioquin de jure civili sit nullum.

7. II. ex cap. cum contingat 28. ubi mu-
lier jubetur stare iuramento super alie-
natione dotalem, quamvis consensus in
hanc alienationem alias jure civili sit
irritus. III. Ex authent. Sacramenta pu-
berum C. si adversus vendit. in qua Fri-
dericus Imperator, Sacramenta puberum
super contractibus rerum suarum non re-
tractandis, inviolabiliter custodiri jubet.

Oppores. Omne iuramentum quod fit
contra leges, est invalidum: ergo nequit
contractus contra leges irritos efficere vali-
dos. Ant. prob. Iuramentum contra

Bonos mores est invalidum, ac nullius obligationis C. non est 58. de R. J. in 6. atqui juramentum, quod est contra leges civiles est contra bonos mores; nam leges illa sunt justa, ac honesta, Can. est autem Cax dist. 4. Sic, violatio earum erit peccaminosa; ergo.

¶ *maximè* R. Dist. min. atqui juramentum, quod est contra leges civiles, quae obligant sub peccato, est contra bonos mores Conc. quae non obligant sub peccato, et sunt illa, quae principaliter respiciunt bonum et favorem privatorum, cui si volunt, renuntiare possunt, N. C. min. et Cons.

Ugebis. Accessorium naturam sequi congruit principali, juxta reg. 4. juris in 6. ergo si non tenet principale seu contractus à jure irritatus, neq. tenebit juramentum, eidem appositum veluti accessorium ipsius; ergo.

R. N. C. Nam regula illa solum procedit, quando in principali et accessorio reperitur eadem ratio, scilicet, quando diversa est ratio in accessorio, ut sustineri mereatur, quae non reperitur in principali, prout in praesentiarum est reverentia divini nominis, ob quam non solum juramentum tenet, sed etiam ei ~~pro~~ ^{pro}positivam vis inest, contractus alioquin invalidos confirmandi.

At inquis. Nullo jure sufficienter ostenditur, quod juramento tanta infit vis, ut possit confirmare contractus de jure civili irritos; ergo. Aut prob. Non ex jure naturali, et ipsius juramenti natura; alioquin debet etiam firmare contractus jure naturali et divino irritos, quod non admittitur. Non ex jure positivo humano civili aut

34
Canonico; nusquam enim facti declara-
tum est vim istam habere juramentum;
quidquid enim ex eo adducitur, congruam
solutionem recipit. ergo.

R. vim istam confirmandi scilicet contrac-
tus invalidos datam juramento per jus
positivum tam Civile quam Canonicum, quod
in honorem juramenti roborat promissio-
nem, quae alioquin nullum haberet robur,
ut constat ex adductis textibus, praesertim
ex c. quammis 2. de pactis in 6.

At dices: In huiusmodi textibus immerito
fingi tantam inesse vim, ut contractus
invalidos efficiant validos; nam c. quammis
2. de pact. non probat aliud, quam ex
jurata filii renuntiatione subsanari
obligationem juramento propria, seu reli-
gionis; ergo.

R. N. Ant. Ad rationem adjectam, ^{id est} falsum esse
esse ex eo loco non nisi obligationem
religionis enim posse; nam ibi Pontifex
expressè asserit, quod pactum, juramento
nec in, nec dolo praestito, firmatum, ~~sed~~ ^{et}
servari debeat. Non dixit, servari debeat
juramentum, sed pactum; ergo id validum
servari non potest; quod enim nullum est, ser-
vari non potest; si autem validum; ergo
parit obligationem.

Repones. Quando pontifex mandat, ut ser-
vetur pactum, intelligendus est, ut servari
debeat non formaliter et ratione sui; cum
sit invalidum, sed solum materialiter seu
ex virtute juramenti; ergo secundum se nulla
parit obligationem. Ant. prob. Quia sum-
mus Pontifex, statim subiicit hanc rationem:
cum non vergat in salutem aeternam dispendium.
atque haec verba referuntur ad ipsum jura-
mentum, et non ad ipsum pactum; ergo ipsum
pactum proculse ratione juramenti servandum.

est, et non ratione sui, ac consequenter in se nullum manet, nec potest parere obligationem.

Q. Neg. mi. Nam haec verba referuntur ad ipsum pactum non quidem nudum, sed quia juramento firmatum, ut in cit. capitulo dicitur; Si autem firmatum; ergo validum est; ergo non solum in linea juramenti, sed etiam in linea pacti parit obligationem.

Replicabis. Quando pactum ibi dicitur firmatum, habet hunc sensum, quod ex adiecto juramento sit orta aliqua obligatio. Sicut regit religionis; praestandi id quod promissum, et conventum erat; nam absq; illo nulla fuisset obligatio id praestandi; ergo ex eo, quod dicatur pactum firmatum male concluditur, quod non solum in linea juramenti, sed etiam in linea pacti pariat obligationem.

Q. Neg. Ant. Nam hic sensus quidem asseritur, sed nullo modo probatur, imo contrarium coarctatur ex hoc, quod Pontifex statuat juramentum esse servandum, modo nec non vi nec dolo sit praestitutum, qua conditio frustra adderetur, si juramentum contractui additum non nisi Religionis obligationem induceret; nam affi-
vis, aut dolo interveniat in juramento, atamen hanc Religionis obligationem inducit, quoties nempe sine dispendio salutis servari potest, ut certum est ex C. 8. 28. de jurejur. Consequens proinde est, quod Pontifex hic loquatur de obligatione ex alio capite introducta, qua alia esse requirit, nisi justitia, ex pacto per juramentum firmato.

Dices forsan cum P. Smier l. 2. tr. 3. c. 4. s. 1. §. 5. n. 58. mala fieri conse-

7. Non potius pactum juramento firmatum

743
queatiam; nam equidem juramentum
libere praeſtitum plus et efficacius opera-
tur, quam juramentum dolo aut vi extor-
tum non tamen in linea contractus, ſed
in linea juramenti; nam juramentum poſ-
terius non tantum imaginaria quaedam
et momentanea ſolutione adimpleri, ſed etiam
certa Superioris relaxatione infringi poſſet:
at juramentum prius inviolabiliter et ir-
reſcindibiliter ſervari jubetur; ergo.

R. Falli ipſum P. Smier; ſequela quippe
eſt optima; ſed tamen juramenta non vi
nec dolo, ~~pro~~ alioquin ſequeretur, quod
pactum vi et dolo firmatum non fit ſer- + praeſtitum, licet juramento
vandum; nam in eodem capitulo interroga-
tus Pontifex, an filium pactum Patri factum
ut dote contenta nullum ad bona paterna
reſreſſum haberet, ſervare teneatur, Re-
ſpondet Pontifex; quavis tale pactum
improbet lex civilis, ſi tamen juramento
non vi nec dolo praeſtitum fuerit,
ab eadem omnino ſervari debet; ergo, argu-
mento deſumpto à contrario ſenſu, quod
eſt validiſſimum in jure C. i. §. huius ff.
de offic. epiſ. cui mandata eſt: Si vi aut dolo huic pacto
adjectum ſit juramentum, ſervari non eſt
neceſſe, poſito nempe quod ſine vi et
dolo praeſtitum ſolum induceret obligatio-
nem in linea juramenti.

Ugebis: Verba debent inſervire intentioni,
non intentio verbis C. intelligentia de V. S.
atque Summus Pontifex nunquam voluit
juramento dare vim firmandi contractus
à jure Civili irritatos; ergo quidquid ad-
ducitur ex dicto capitulo, quavis, ad id
probandum, nullius eſt roboris. Prob.
min: nullus poſſet prudenter aliquid velle
cui non eſt conſeſſum poſſe; ſed Pontifex
nihil habet poteſtatis in eis, qua ſtatuit

jus Civile in materia profana, ut habet
Comunis Sententia. ergo

Q. Dist. min. Quamdiu materia ma-
net mere profana Cone. Secus Nag. min. et C.
At quando contractus adijctus juramenti,
ereditur contractus quodammodo in sa-
cramentum, ut constat ex authentica supra
citata, ubi Imperator contractus impube-
ru juramento firmatos vocat sacramenta,
circa qua habet utiq; Summus Pontifex,
quod disponat.

At dices: Quando aliquis casus dubius clarus
est decisus in jure Civili, qua Canonico, standum
est juri Civili: at jure Civili clare decisum
est contractus jure Civili irritos non firma-
ri per juramentum; jure vero Canonico hu-
jusmodi firmatio non ita clare decisa est.
ergo. Prob. min. ex l. dubium s. g. l.
C. de leg. ubi Imperator, postquam dixit:
nullum pactu, conventionem, aut contrac-
tu valere, qui fit contra lege prohibente
addit: certum est, neq; stipulatione hujus-
modi tenere, nec mandatu ullius esse
momenti, nec sacramentu admitti. Que
quam clare decisum est, quod sacramentu,
id est, juramentu non possit efficere, ut valeat
contractus, qui lege prohibitus est. ergo.
Respondent quida, hanc lege esse correctam
per cit. authentica sacramenta puberu
C. si advers. vend. ibi. sacramenta pube-
ru sponte facta super contractibus reru
suaru non retractandis inviolabiliter cus-
todiantur. Konig hic n. 35. ait, hanc le-
gem loqui de his contractibus, qui a jure
reprobati sunt; eoquod contineant turpi-
tudinem accipientis, vel sunt in prejudiciu
tertij, aut contra bonu commune, non
vero de iis, qui in favore privatorum

à jure irritantur, et hanc responsionem nostram facimus.

Vregebis. Ergo sequeretur, quod quandoq; jus publicum per juramentum seu promissionem juratam privatorum mutari posset, sed hoc repugnat legi l. jus publicum ff. de pactis, ibi: jus publicum privatorum pactis mutari non potest; ergo nunquam confirmatur contractus de jure invalidus per juramentum.

Q. Neg. min. Nam textus allegatus procedit, quando jus illud principaliter statutum fuit ob favorem publicum, secus si principaliter ob favorem privatorum; siquidem quilibet juri suo renuntiare potest, c. si diligenti de for. compet. et l. jurisgentium § § si paciscar ff. de pactis.

Controversia 26

ex l. 2. tit. 24. de jura jurando
et ex ff. § l. 2. § 2.

Utrum actor, si nihil omnino probavit, reo juramentum judiciale cum ~~missum~~ effectu deferre possit ita ut reus delatum prestare, vel referre cogatur.

Negat Affirmat Panormitanus cum aliis, affirmat vero Jason, Fachinaus, Engel & cum quibus sit. Resolutio

Actor antequam quidquam probet, potest statim in initio litis Reo juramentum judiciale deferre.

Prob. ^{imo} ex l. tutor ff. de jurejur. ubi dicitur, tutor pupilli omnibus aliis probationibus deficientibus, jusjurandum defe-

est, petere juramentum à Reo, ut ^{iste} probet sua innocentiam; alioquin favorabiliores erunt partes ^{actoris} quam ~~actoris~~ Reo.

R. N. Cons. et paritate; Disparitas est; quia quando actor plene probavit, jam de jure suo docuit; nec proinde juramento indiget, eoquod causa tunc sit Ciquida, sed ubi nihil probavit, et tamen contendit sibi deberi, Reo id negante, res est dubia, unde iurandum offerri potest, ut rei decisio fiat.

Ugebis: C. final. s. Sane h. l. dicitur, Sane si actor omnino in probatione defecerit, Reus debet esse nihil praestiterit obtinere; ergo actore nihil probante reus est absolvendus, ita ut nec iudex deferre possit juramentum.

R. Textum non esse ad propositum, loquitur enim de actore, qui probationem inchoavit, et in ipsa omnino defecit, atq; adeo nec semiplene probavit, ubi utiq; reus est absolvendus, ut prudenter advertit König hic n. 66. At nos loquimur de actore, qui ab initio nihil probare conatus est, sed in ingressu litis juramentum Reo debulit.

Dices, Incertum esse, an textus loquatur de actore, qui probationem attentavit, et in ea defecit, an vero de eo, qui in probationibus producendis defecit, quia nullas habet; ergo gratis hac data est responsio.

R. Neg. ant. Nam quando dicitur, actor omnino in probatione defecit, profecto idem est, ac si diceretur; actor omnino nihil potuit probare, seu quidquid dixit, nulla probatione, neq; semiplena fecit, et ista est horum verborum obivus sensus; nec proinde oportet aliud improprium inquirere, quod cavetur l. non aliter ff. de legat. 3.

Repones: Non esse inconveniens ad improprium confugere sensum, ut jura jurius concordari possint; nam correctio juri non

facile est admittenda c. cum expedit 29.
de elect. in 6. atque in l. 4. C. de edendo
solum cavetur, ne aliquis in probationi-
bus producendis deficiat, easq. antequam
agat, paratas habeat: qui accusare voluit,
inquit ibi imperator, probationes habere
debent, neq. aequitatis ratio permittit, ut
alienorum instrumentorum inspiciendorum
potestas fieri debeat; actore enim
non probante, qui convenitur, etsi ipse
nil praestiterit, obtinebit; ergo &c.

R. Tunc jura juribus concordari de-
bere, quando sibi contrariantur: atque
hi duo textus sibi non sunt contrarii,
quippe unus non negat, quod alter afir-
mat, ut patet legenti. ~~et sic~~

Neg. dicas: saltem ex eo leatu evinci
intentum, nempe actore non probante,
seu non producente probationes, Reum
esse absolvendum; ergo.

R. cum distinctione: est absolvendus
in eo casu, quo iusjurandum non exigere-
tur, sed solum probationes ex domo Rei
sumere vellet actor. Con. Si iusjurandum
exigitur, Neg. Tenetur enim Reus jurare,
ut bene resolvit Fachinaus, contr. l. 1. ex q.
et nos supra probavimus.

Instabis: in cit. l. expresse dicitur: etsi
nihil reus praestiterit, obtinebit, hoc est,
erit absolvendus; ergo Reus non tenetur
praestare juramentum.

R. N. C. Nam sensus horum verborum iste est
quod reus nil probare, seu nullas probatio-
nes afferre teneatur, quando actor nihil
probat, non vero, quod jurare non teneatur,
si ei iusjurandum offeratur.

Dices; ergo hoc ipso actor, dum nihil pro-
bat, et petit juramentum à Reo totam proba-

tionem peteret ex domo Rei, sed id impro-
batur l. cit. 4. de edendo, et l. 7. C. de tes-
tibus; ergo.

R. ibi non reprobari probationē petita
ex juramento à Reo prastito, sed solum
evetur, ne probationes ex instrumentis
rei exigantur; unde ha. leges nobis non
adversantur. Praterea per juramentum
probationes non sumuntur, ait Factinans,
sed solum iudex et testis efficitur in causa
propria ipse reus, quod si recuset, in mani-
festa turpitudine et confessione versatur,
l. manifesta ff. de iurejur.

At inquit: Satis absurdum esse, redire
ad sacramentum, et cum desperavit alia
probationem, ad religionem convolare, ut
dicitur l. ii C. de rebus creditis, sed hoc
faceret actor, nihil, antequam deferret
juramentum, probans; ergo.

R. Hunc textum rursus non esse ad propo-
situm; ibi enim sic loquitur, ^{quis} "si iusiuran-
tū intulerit, et ne dum eo prastito postea
1: ut pote sibi allegationibus abundantibus
hoc revocaverit: Sancimus nemini
licere, penitus iterum ad sacramentum
recurrere 1: Satis enim absurdum est re-
dire ad hoc cui renuntiandum putavit.

Hic igitur sermo fit de eo, qui in medio
litis juramentum oblatum revocat, eoque
videat sibi suppetere probationes, et postea
illud de demum offerre cupit; nos vero lo-
quimur de eo, qui in ingressu litis deficien-
tibus probationibus adversario iusjurandū
defert: quod minimè hac lege reprobatum,
quin potius magis stabiliri videtur.

Urgebis; Ideo absurdū est recurrere ad iura-
mentū, cui renuntiātū est, quia id fieret absq[ue]
iudicio, sed ubi actor nihil omnino probavit, absq[ue]
iudicio, seu sine causa rationabili exigeret iuramentū; ergo.

R. N. mi. Nam causa rationabilis iuramen-
tum exigendi, illudq; prout est ipsa proban-
di necessitas, et ~~ex~~ ^{est} veritatis manifesta-
tio.

Dices: Vbi actor ad iudicium temere provo-
cavit, nullam ~~est~~ ^{est} probandi necessitate se tueri
potest: atqui ita provocasse non absque
ratione presumitur, qui nec probationem ali-
quam pro se potest adducere, ergo.

R. Neg. min. Nam ille temere provocare,
ac litigare dicitur, qui per calumniam quid
petit, vel sine justa causa expentur, l. 29.
S. i. ff. de liber. caus. l. 79. ff. de iudic; quod non
facit, qui iustam se habere causam reputans, atq;
ob inopiam ~~probationem~~ ^{testium} aut probationum
ex instrumentis casu deperditis petendam alteri
iuramentum deferret.

At inquires, hoc admisso saepe contingeret, quod
qui nec probatione, nec presumptione munitus
est, ~~pro~~ ^{potest} fingens, se mutuas dedisse pecunias,
litam innocenti intentare, ergo ut huic ma-
lo obviatur, audiendus non est iuramentum
deferens, si probationem nullam ipse addu-
cat.

R. d. Retorquendo argumentum, hoc ad-
misso saepe contingeret, quod qui nec probatione
nec presumptione munitus est, saepe sapienter
ius suum non obtineret, ergo à contrario len-
tu, ut huic malo obviatur ad audiendum est
iuramentum deferens.

R. 2. Quum delatione iuramenti non gra-
vari, aut enim mala habet causa, aut bona.
Si malam, inique petit absolvi, si bona, non
est, quod iuramentum recuset, quando per id
improper in propria causa quodammodo testis
et iudex constituitur.

Controversia 27
ex l. 2. tit. 26. de prescriptione
et ex l. 7. C. eodem.

Utrum si proximior agnatus seu-
dum alienatum spatio 30. anno-
ru revocare neglexerit, ejusdem
feudi possessor tutus sit prescrip-
tione adversus alios agnatos, qui
post illius mortem gradu sunt
proximiores?

Resolutio

Si proximior agnatus vivens intra annos
30. feudum alienatum revocare et vindicare
neglexit, non tamen agnatus, qui post mortem
illius est proximior prescriptionis exceptione
repelli potest, sed licebit ei feudum vindicare.

Ratio est, quia huic agnato jus quasi-
dum est, ^{ex} antiquis concessionibus, et investituris,
quod per Feudi alienationem ei auferri non
potest absq. ejus consensu juxta C. id quod
nostrum ff. de R. J. ibi. Id quod nostrum est
sine facto nostro / sine voluntate nostra /
ad aliu transferri non potest.

Præterea c. 17 de alienat. Feudi expresse 7 FF.
dicitur: hujusmodi alienatione fieri non
posse nisi agnatis consentientibus, ad quos
beneficium quandoq. sit reversurum.

Oppones: Ille non potest feudum vindicare,
cui opponi potest prescriptio iam completa:
sed in præsentis casu agnato, qui proximior
est, post mortem alterius potest opponi præ-
scriptio iam completa, ergo.

R. D. maj. Si sit completa tam respectu
ipsius proximioris, quam sui antecessoris,
Conc. Si solum sit completa respectu sui
antecessoris, sicuti seipse dicitur est. v. maj.

Instabis. Qui habet titulum et bona fide,
et præsentit contra præsentem possessorem,

+ praescriptio

hoc ipso etiā praescribit contra eius succes-
sorem; ergo respectu utriusque est completa.
Ant. prob. Ratio finis inducentis praes-
criptionē in hoc sita est, ne dominia re-
rum maneat incerta, ne lites facile sus-
citantur, et praesertim ne possessores
imortali timore vexentur, rem possessā
iterū amittendi. l. 4. pr. C. de praescript. 30
uel 40. annor. atqui haec ratio non minus
militat pro hoc casu, quam in aliis; ubi
autem eadem est ratio, eadem est et legis
constitutio; ergo.

Q. Neg. Suppositum Majoris; Supponit-
ur enim quod curat praescriptio, antequā
actio nata sit, quod falsū est; prius enim
debet quis posse agere, antequā contra
eum incipiat praescriptio, l. 1. §. ad hoc l.
C. de annal. except. C. sicut 3. C. de praes-
cript. 30 annor. Itaq. cum Successor vi-
vente agnato proximior agere non po-
tuerit, praescriptio temporis 30. annorum,
quā praescribens munitus est, ei obesse non
poterit.

At inquires: effectus et natura ipsius praes-
criptionis tolli nequeunt: sed id sequere-
tur admissā hac sententia; ergo. Prob. mi-
nus effectus et natura praescriptionis est reddere
praescribentem dulum in futurū l. 1. et
3. ff. de usucap. at si possessor per 30. an-
nos solū praescriberet contra praesentē, et
non contra Successorē, non esset dulus in
futurū; ergo.

Q. Dist. maj. Effectus et natura praescrip-
tionis est reddere praescribentem dulum in fu-
turum contra eos, qui agere possunt C; qui

agere nequeunt, vel quibus actio necdum
competit, N. Maj.

Urgebis: ^{Exinde} "Jequi absurdum; nam dicere, quod
prescriptio effectum habeat contra presentem
possessorem, non verum contra successorem.
est dividere effectum prescriptionis, sed
id vetatur, l. cu qui ades ff. de usucap.
ergo.

R. Neg mi. Nam in hac lege solum ca-
vetur ne una res diversis temporibus
usucapiatur, ut puta cum ades ex duabus
rebus constant, ex solo nempe et super-
ficie, non potest superficies prescribi eo
tempore quod usucapioni rerum mobilium
constitutum est sed solum eo, quod rebus
imobilibus determinatum est. Et hac est
sententia dicta legis, qua proinde ad re-
istam non pertinet, in qua de diversis per-
sonis agitur.

Urgebis iterum: Si prescriptio habet effectum
contra presentem possessorem, tunc hoc ipso effi-
citur prescribens illius rei Dominus: atqui
dominium semel acquisitum non potest sine fac-
to partis auferri ex l. cit. id quod nostrum de
R. J. ergo C.

R. Dist. maj. Si prescriptio habet effectum
contra presentem possessorem per successorem
ejus irrevocabilem tunc hoc ipso efficitur
prescribens Dominus illius rei C. Si sit revo-
cabilis per successorem ejus, nimirum per
actionem, quia necdum est prescriptam; eo quod
agnato adhuc vivente necdum fuerit nata, tunc
nego, quod prescribens absolutus illius rei eva-
dat Dominus?

Dices: Ideo dicitur ejusmodi effectus per
successorem revocabilis; quia quae sunt prohibita

alienari s. qualia praescriptum sunt feuda: prohibentur etiam usucapi: sed contrarium evincitur ex C. Sycho ff. de usu et usufructu. ergo.

Q. Huic legi derogasse Justinianum, ut constat ex C. ult. §. sed quia C. Commun. de Legat. Præterea non in hac ratione nostram stabilimus sententiam, sed in alia, quam jam tetigimus, nempe quod praescriptio temporis annorum 30. quam praescribens se fieri posse arbitratur, Successori agnato obesse nequeat; quia vivente agnato proximior, agere non potuit, non valenti enim agere praescriptio non obest. C. j. cit. C. de ann. except.

Repones: Hanc legem ac similes loqui quando in initio ipsius Praescriptionis datur tale obstaculum: sed nihil est impresentiarum, quod obstat initio praescriptionis, cuius finis a lege inducit firmum perpetuumque effectum, ut praescribens securus reddatur contra presentem possessorem, ac consequenter etiam contra Successorem ex natura ipsius praescriptionis; ergo.

Q. Dist. min. Nihil obstat in initio praescriptionis, quantum ad presentem possessorem attinet. C. Quantum ad Successorem spectat. N. m. et Cons. propter rationem prius allatam.

Controversia 28.
ex lib. 2. Tit 26. de praescriptionibus

An effectus praescriptionis etiam in foro interno locum habeat?

Nota d. Finis principalis introducta praescriptionis esse bonum publicum, nempe d. ne dominia plurimarum rerum diu et fere semper maneat incerta, et possessores immortalis

timore venentur, rem possessa iterum amitten-
 di, l. 7. pr. C. de prescript. 30 uel 40 annor.
 2. Ut praedantur lites, quietiq, tam tributa-
 lium quam privatorum consulatur, l. ult. ff.
 pro suo. 3. Ut acuatur hominum diligentia
 in rebus suis inquirendis, et ad maiorem cultu-
 ram redigendis, pr. Inst. de usufr. C. de
 Nota 2. Indubitatum esse, per prescriptio-
 nem in foro externo acquiri dominium rei,
 et constat ex utraque legibus; an autem etia
 hunc effectum sortiat in foro interno, con-
 trovertitur inter DD.

Resolutio

Prescriptio etiam in foro interno cons-
 cientia locum habet, ita ut prescriben-
 tem non modo in foro fori sed etia
 in foro poli securum reddat, suumq
 effectum producat.

Prob. 1. Quia lex dicitur domina reru, quas
 potest ex justa causa et authoritate uni adi-
 nere, et in alterum transferre, sicuti possunt
 privati in privatos per pacta et conventiones
 C. d. dist. 8. l. j. ff. de Constit. Princip. cum
 similibus. Lex autem justa in foro externo;
 et etia justa in interno, ut saepe diximus;
 ergo.

Prob. 2. Quia tantum abest, ut Ecclesia pres-
 criptionem approbare, si in foro conscientia nul-
 la esset, quin e contrario illa positive repro-
 baret, sicut fecit respectu prescriptionu absq
 bona fide, derogans per hoc juri Civili.

Prob. 3. Quia decernitur c. Sanctorum de pres-
 cript. ut possessiones 30. annorum quiete et
 sincere teneantur: atqui non potest fieri, ut
 retenta cum peccato, adeoque cu continuo conf-
 cientia remorsu quiete teneantur; ergo.

Oppones: Lex Civilis transferens dominium
 per prescriptionem a Domino rei ad non Dominum
 ejusdem non videtur justa, ergo nequit habere
 locum in foro interno. Ant. prob. Lex qua

pugnat cum jure Gentium non videtur iusta; talis autem est Lex prescriptionis; ergo. Prob. min. Dominium singulorum descendit à jure Gentium, l. ex hoc jure 5. ff. de f. et g. ergo Lex Civilis auferens tale dominium pugnat cum jure Gentium.

R. Neg. Cons. Nam jus Gentium, quod dicitur, nemini auferendum rem suam, etiam dicitur, ut pareamus Republica, adeoque etiam Legi, qua prescriptionem ob bonum publicum statuit.

Urgebis: Jus Gentium nequit dicitur id, quod adversatur juri naturali; sed aliquem privari re sua absq. sua culpa, quod fit per prescriptionem adversatur juri naturali; ergo. §

R. dist. min. Aliquem privari re sua absq. sua culpa adversatur juri naturali; si privatio poenalis sit, Cons. si legalis sit, ob bonum publicum introducta. Neg. min. Instabis. Jus introduxit prescriptionem in poenam negligentiam, ut patet ex cap. Vigilanti §. de prescript. ubi Alexander III. aperit fuisse ob negligentiam instituta prescriptionem; ergo privatio hujusmodi poenalis est.

R. Dist. ant. Jus introduxit prescriptionem in poenam negligentiam secundario Cons. primario N. ant. primario quidem quippe introducta est propter fines supra recensitos, praesertim autem ad evitandas ac praesidendas lites et jurgia.

Dices: Lites evitari possunt absq. dominij translatione, negando scilicet priori Domino actionem contra praescribentem; ergo.

Q. Dicit Ant. Evitari possunt in foro judiciali.
 Trans. In familiis et particularium domibus
 Neg. Ant. Dominum facultate desti-
 tuti sua in iudicio repetendi, plerumque
 rixando, pugnando, opprimendo, occidendo
 tentarent illa eripere e manibus possi-
 dentium; unde odia implacabilia, et fa-
 miliarum discordia nascerentur, quod
 non minus bono communi foret pernicio-
 sum, et exitiale.

Urgebis: Esto, quod lex praescriptionis trans-
 ferat dominium in praescribentem, non tamen
 transfert dominium liberum, sed ligatum, et
 oneratum obligatione restituendi, si post com-
 pletam praescriptionem, et ex post facto resea-
 tur Dominus rei praescripta: ergo. Ant. prob.
 Sicut ille, qui rem alienam fortuito invenit,
 non fit absolute Dominus, sed solum sub
 conditione, et tandem retinere potest, quan-
 diu non innotuerit is, qui rem perdidit; sic
 a pari non videtur, quod aliquis per praescrip-
 tionem fiat absolute rei Dominus, sed solum
 sub conditione, quamdiu non rescierit rei do-
 minum; ergo.

Q. Nego paritatem; Inventori enim nulli-
 bi leges tam clare et absolute tribuunt
 dominium rei inventa cum plena securitate, si-
 cut tribuunt praescribenti.

Instabis: Imperator in Novell. 9. praescrip-
 tionem vocat impium praesidium, et improbam tem-
 poris allegationem; ergo leges non possunt
 tam clare et cum plena securitate tribuere do-
 minium rei praescribenti; quomodo enim quis ple-
 na conscientia securitatem gaudere potest, qui
 impio fulcitur praesidio?

Q. Imperatore loqui de praescriptione, qua
 inchoata vel saltem continuata est cum mala

fide, solius temporis habita ratione, qua o-
lim in foro Civili tolerabatur.

Instaurabis argumentū. Qui elapso pres-
criptionis tempore rescit rem alterius, bonā
fidem habere requirit, ergo malā fidem
habeat, necesse est; ac consequenter eam
absolute prescribere requirit, aut dicendum,
quod prescriptio sit iniquū presidium.

Q. N. maj. Habet enim bonā fidem prescri-
bens, quod res alterius iam sit sua. eo quod
translatum sit ad se ipsius rei dominium.
Urgebis: Si translatum esset in se ipsius
rei dominium, tunc posset dicitur ex alie-
no cum alterius damno: sed nemo potest
completari cū alterius jactura c. 48. de Reg.
J. in 6. ergo.

Q. D. min. Nemo potest completari cum al-
terius jactura injusta C. justā reg. min. Itaq;
hac regula dumtaxat reprobatur completationem,
quae fit cum alterius injuria formali; et jae-
tura injusta. At cui lex tribuit jus et domi-
nium rei, non injuste dicitur ex alieno, nec
alteri injuriā formalem infert, quia prescriptio-
ne completa res fit propria ipsius prescriben-
tis.

Dices: Ergo lex nobis invito nostrum auferre
potest; at id reprobatur reg. 11. ff. de R. J.
ibi: Id quod nostrum est, sine facto nostro
si id est sine consensu nostro posse Deo et aliis
in h. l. ad alium transferri non potest. ergo.

R. hanc regulam locum non habere, quando
dominium nostrum auferatur auctoritate legis,
qua ob bonum publicum, supplet consensum
prioris Domini.

Urgebis: Auctoritas legis se habet, sicut sen-
tentia principis, sed qui v. g. litigando obtinuit
praedium per sententiā principis, tenetur, ubi no-

ut, se non esse illius Dominum, ad restitu-
tionem; ergo etiam qui per ^{legem} prescriptiones
sequitur praedium alterius, ubi novit, se non
esse illius Dominum, ad restitutionem obli-
gabitur.

R. N. maj. et paritate. Disparitas est,
quod prescriptio transferat rei Dominum,
ut saepe diximus, non sic sententia prin-
cipis aut iudicis, qui tantum partibus assi-
gnat ea, quae ex allegatis, et probatis viden-
tur ipsis competere.

Dices: fieri petitionem principis, de hoc
etiam maxime controvertitur, an lex ita
transferre possit rei Dominium ad prescri-
bentem, ut amplius non teneatur ad res-
tutionem; unde datur in responsione,
quod est in questione.

R. Nego hic fieri petitionem principis; na-
controversia in hoc proprie non versatur,
an prescriptio ita transferat Dominium in
prescribentem ut ad restitutionem non teneatur,
sed solum an prescribentem in foro poli se-
curu reddat. hic autem simpliciter diximus,
per prescriptionem transferri Dominium in al-
teru sine obligatione restitutionis, abstra-
hendo à foro interno.

Dices. Equidem ex hac responsione manifes-
tum fieri, quod transferatur per prescriptio-
nem Dominium rei in prescribentem, adeo ut
non teneatur ad restitutionem in foro fori,
sed non probatur, quod etiam effectum suum
consequatur in foro poli; ergo.

R. Nego, quod per hanc responsionem non
probari. saltem consecutive, quod prescriptio
etiam effectum suum sortiatur in foro poli; na-
leges iustae in foro externo, regulariter sunt
iustae etiam in foro interno; non enim est

potestas nisi à Deo; itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit Rom. 13. vj.

Et sane satis provisum non esset fini prescriptionis, si quod Canon et Lex circa dominij acquisitione approbat, confessorius reprobareret.

† regulariter

Inquies: Falsum esse hoc principium, quod Lex justa in foro externo sit etiam justa in foro interno, nam sicut ut cetera taceantur: Lex infra dimidium lapsa actionem denegans est justa in foro externo, non tamen justa in foro interno, cum maneat restitutionis obligatio in foro interno; ergo.

R. N. quod illa Lex non sit etiam justa in foro interno; non enim positive statuit, ut cadens caso satisfacere non debeat aut tribuit dominium rei in excessu pretii, sed solum negativè se habet, non assistendo in iudicio illi, qui casus est, ad minuendas lites, quae alias sicut cum ferè innumeras essent: nimirum turbarent tribunalia, quod utiq; iustissimum est tam in foro externo quam interno; alioquin delinquerent iudices, quoties denegant actionem caso infra dimidium.

Dices: Si Lex ista etiam justa est in foro interno; ergo etiam in foro interno servari debet, aut potest; ergo hoc ipso non manet obligatio restitutionis in foro interno;

R. Dist. Cons. ergo servari debet ab eo, quem Lex ista intendit constringere. Consequenter constringere non intendit N. Cons. Itaq; haec Lex dumtaxat respicit ipsum casum, sicut ut hic vi lupus legis non possit contra cadentem in iudicio agere, non verò spectat ipsum cadentem; sed quod circa eum Lex nil proprius disponat, sed merè negativè se habeat,

cum relinquens sua conscientia; unde fal-
sum est, quod ultimo arguitur, nempe
non remanere apud cadentem obligationem
restitutionis in foro interno.

At inquires: Eo proorsus modo se habet
lex prescriptionis; hac enim solum res-
picit eum, contra quem prescribitur, in-
quantum nempe ei denegat actionem
ad repetendam rem suam in iudicio; ergo
prescribentem relinquit sua conscientia
et obligationi naturali restitutionis.

R. N. Ant. et paritatem; nam lex negans
actionem laico infra dimidium non assistit
positivè cadenti, ut iam dictum: at vero lex
prescriptionis positivè assistit prescriben-
ti, tribuendo absolute dominium rei pres-
cripta.

Instaurabis argumentum: Si lex prescrip-
tionis positivè assistit prescribenti, sic ut
etiam locum habeat in foro interno, tunc
religiosus putativus post 5. annorum decur-
sum et silentium verus efficietur Religio-
sus: Sed hoc est absurdum; ergo. Prob.
maj. Vi Concilii Tridentini prescribitur
contra religiosum, qui dicit se nulliter esse
professum, si intra quinquennium non recla-
met, sess. 24. de Regular. c. 19. ergo vel
dicendum, quod talis solo tractu temporis verus
efficiatur religiosus, vel quod lex prescriptionis
solum locum habeat in foro externo.

R. N. Cons. et suppositum, quod tempus illud, quin-
quennii datum sit ad prescribendum contra
Religiosum, cum id nullo verbo Tridentinum
significet, sed solum, quod eidem negari debeat.
audientia in foro externo post elapsu illud
temporis spatium propter prescriptionem ratifica-
tae professionis; unde hoc argumentum non est
ad propositum.

Controversia 29
 ex l. 2. §. 26 de prescriptionibus, et ex l.
 7. C. tit. 39. eodem

Utrum Scientia juris alieni obest
 praescriptioni actionum et obligationum.

Summopere inter DD. controuertitur, utrum Scien-
 tia juris alieni obest bona fidei, in praescriptione
 qua extinguitur debitum, et actiones personales
 intra 30. annos, quando nempe debitum est in-
 definite contractum. V.g. Titius ante 30. annos
 a Sempronio centum accepit mutuos absq. deter-
 minatione certi temporis, et quia nunquam
 intra tantum temporis spatum a Creditore
 Sempronio fuit interpellatus, controuertitur
 inquam, an talis rei praescriptionis sit ex mu-
 tuo in conscientia liber?

Resolutio.

Scientia juris alieni obest praescrip-
 tioni actionum et obligationum.

Ratio est 1. Quia nulla praescriptio, cum mala
 fide, qua peccatum sit concedenda est ex c.
 fin. h. d. et reg. §. possessor. 2. in 6.

Ratio est. 2. Vel debitor, qui sit sua obliga-
 tionem et jus alterius habuit animum solvendi
 v.g. mutuum vel non? Si non habuit, utique
 non fuit in bona fide, si habuit nunquam fuit
 in quasi possessione libertatis a solvendo mu-
 tuo debito, et sic praescribere nunquam potuit,
 vel ob defectum bona fidei, vel ob defectum
 possessionis.

Neg. dicas: Debitorem habere animum sol-
 uendi v.g. mutuum sed sub conditione, si credi-
 tor exegerit, et sic eum esse in bona fide;
 Nam contra sic argumentu instauris: Vel ta-
 lis habet animum non solvendi, si creditor non
 exegerit, vel ^{habet} animum solvendi, obici non exi-
 gerit? si secundum; manet prius argumentu
~~eum videlicet in bona fide nunquam esse potest.~~
 eum videlicet in quasi possessione libertatis (sic non posse

Si primū; ergo talis non vult prestare, ad
 quod tamen talis vi mutui se obligavit, quod
 arguit malā fidem; mutuū quippe defini-
 tur, contractus, quo transfertur dominium rei
 in accipientem sub obligatione postea reddē-
 di similem; ergo tandiu manet obligatio mu-
 tuū solvendi, quamdiu non remittitur, aut pru-
 denter presumitur remissam esse obligationem
 solvendi; hac autem non presumitur ex eo,
 quod quis non exigat solutionem debiti; sed
 potius inde arguitur juris sui ignorantia; nemo
 enim donare suū presumitur. l. cum de indebito
148. vers. si vero ff. de probat. et presump. l. fin.
C. de Novat.

Oppones: Nullo jure ostendi potest, quod Scien-
 tia juris alieni in actionibus et obligationi-
 bus inducat malā fidem; ergo scientia juris
 alieni non obest prescriptioni actionū et
 obligationum. Ant. prob. Textus juris Ca-
 nonici supra adducti bona fidem in prescrip-
 tione exigentes loquuntur tantum de prescrip-
 tione rerum non de prescrip-tione actionum;
 ergo.

¶ Cum D. Smaltgrueber h. l. n. 62. Etō
 de actionibus et obligationibus textus citati
 nil meminerint, in his tamen ratio, ob quam
 jus Civile à Canonico correctum est, aequè pro-
 cedit ac in rebus, cum in his omnibus peccatum
 sit, si cum mala conscientia possideantur.
 igitur cum agatur de peccato vitando ob
 rationis paritatem citatorū textuū constitutio
 est extendenda.

Vigebis: Si scientia juris alieni inducat
 malam fidem, tunc nunquam fieri posset, ut
 Episcopus locum alterius jurisdictioni subice-
 rum sciens prescribere posset. Sed hoc pugnat
 contra cap. placuit d. h. l. ubi statuitur, quod
 Episcopus jurisdictionem in locū à se ad unita-

tem fidei conversum praescribere possit triennio, quantumvis sciat cum alteri jurisdictioni subiectum esse.

R. Hoc in favorem fidei, et odium Episcopi praedicationem negligentis statutum esse, et ideo non est trahendum in consequentiam.

~~Instatur bis Argumentum: Scientia juris alieni in actionibus ex debito indefinite contractis non involvit peccatum injustitiae; ergo non inducit mala sedem praescriptionis impeditivae; ergo locum habet praescriptio.~~

~~R. Neg. ant. Si nempe debitor animum non solvendi, et solutionem quoquo modo subterfugendi habuerit~~

~~Prob. tamen ant. Qui nihil agit contra obligationem, qua alteri est obstrictus non peccat peccato injustitiae, sed in debito indefinite contracto debitor tamen ante interpellationem non solvat, non agit contra obligationem, qua creditori est obstrictus, ergo min. prob. Qui nec a die, nec ab homine interpellatur non tenetur solvere arg. l. quod te s. ff. de R. C. Sed debitor in debito indefinite contracto nec a die interpellatur; quia certus non est adiectus, nec ab homine, uti supponitur; ergo~~

Repones, nec favor fidei nec odium negligentis Episcopi praeponderare potest peccato injustitiae, si quod esset in eo, qui cum scientia juris alieni contra alterius actionem praescriptionis auxilio se suavi cupit; ergo

R. hoc verum esse, si desit auctoritas legis, seu vero dicendum, si ^{nampe} auctoritas legis ob favorem fidei, et odium negligentis Episcopi huius adimat jurisdictionem eamque alteri tribuat; interposita enim auctoritate ^{legis} tollitur omnis ratio injustitiae.

Replicabis: Si favor fidei, et odium negligentia in tantum valet, ut lex propterea unius jus eripere, et alteri adijcere possit, valebit. quoque favor boni publici ex litium ac controversiarum naufragio emergentis, nec non odium negligentia creditorum jus suum per 30. annos intermissum, valebit, inquam, in tantum, ut merito lex hos jure petendi, prius, et debitores ab onere solvendi, liberet.

Q. Nullibi clare definitum, aut constitutum, quod quis cum mala fide, qua induit scientia juris alieni praescribere possit contra jus creditoris, sicuti statutum est, quod Episcopus ob bonum fidei jurisdictionem alterius non tam beneficio praescriptionis, quam speciali privilegio sibi comparare possit. Unde standum est juri naturali, ut cujus actiones personales v.g. ex mutuo, empto & semper durant, nisi solutio, aut remissio debiti, interveniat, ut bene notat Engel hic n. 18.

Voegels: In servitute rustica; in actione poenali, in actione redhibitoria, quanti minoris, in usufructu, pro legato & praescriptio ex scientia juris alieni non interimitur; ergo idem generaliter concludendum est in actionibus personalibus. Cons. prob. Ideo in praenominatis jure procedit praescriptio non obstante scientia; quia vel debitor non tenetur ultro ad solutionem aut satisfactionem se offerre, vel non obstringitur creditorem admonere juris sui; sed neque debitor in actione personalis explicato modo tenetur se ultro ad solutionem offerre, aut creditorem monere; ergo.

Q. s. Trans. stat. et Neg. Cons. Nam non videtur, cur debitor non tenetur se ultro ad solutionem offerre, si prudenter praesumat creditorem potius immemorem esse sui juris, quam

quod illi debitum remiserit.
 R. 2. N. ant. Alia enim est ratio, cur
 in praenominatis juribus non obstante scien-
 tia concurrat praescriptio; nam imprimis in
 servitute rustica, non est aliqua ~~pro~~ fa-
 ciendi, sed mere patiendi obligatio, nec
 debetur, nisi petat is, qui jus habet hujus-
 modi servitutis; ac proinde per longum
 tempus non utens servitute censetur ea
 pro derelicta habuisse. Neque hic tam vera
 praescriptio concurrat, quam vera extinctio
 ipso jure inducitur, sicut idem de privile-
 giis per non usum amissis, communiter tra-
 dunt doctores.

Pariter in actione poenali; solummodo ad
 patiendum et onus subeundum est obligatio.
 Et qui se a se debere poenam, seipsum etiam
 a se non debere, nisi quando exigitur; nul-
 lus enim se ipsum punire tenetur; unde non
 offerendo illam ultro, in mala fide minime
 constituitur.

Porro actio redhibitoria, quanti minoris, ac
 si qua sint similes potius a jure extin-
 guuntur, quam lapsu temporis praescribun-
 tur. Neque etiam extinguuntur aliter, quam
 pro foro externo; in foro namque interno
 remanet obligatio omne damnum refarci-
 endi.

Quando vero dicitur, usufructum non uten-
 do amitti l. 25. ff. quibus modis ususf. amitt.
 non aliter admittitur ab Haunoldo apud
 P. Smier tr. 2. c. 5. §. 1. §. 3. n. 37. quam
 si usufructuario negligente nec ille nec
 proprietarius fructus colligeret, vel certe
 proprietarius tanquam pro derelictis; atque
 adeo non titulo praescriptionis; occuparet.

quo cum hic non requiratur bona fides, ut
n. 36. i. p. Smier nobis alias adversarius
ultra statetur; inde facile arguitur, quod
prescriptio illius usufructus saltem in fo-
ro interno effectum habere nequeat.

Deniq. heres ideo secundum communem
sententiam legatum prescribit relicto Lega-
tario, quia cum is legatum pro lubitu re-
pudiare valeat, ex 30. annoru silentio re-
pudiasse presumitur; Quod si tamen he-
res certus ^{est} legatarium legatum non repudiaste,
sed cum adhuc juri suo insistere, tunc heres
saltem in foro interno maneret obligatus illud
solvendi; eo quod prescriptio non curat in foro
interno cum mala fide, qua dignoscitur in-
tervenire, ubi scientia juris alieni habetur.

Instaurabis Argumentu: Scientia juris
alieni in actionibus ex debito indefinite
contracto non involvit peccatum injustitia;
ergo non inducit mala fidei prescriptio-
nis impeditiva; ergo locum habet prescrip-
tio.

§. N. art. Si nempe debitor animum non
soluendi, et solutionem quoque modo sub-
terfugiendi habuerit.

Probas tamen art. Qui nihil agit contra
obligatione, qua alteri est obstrictus, non pec-
cat peccato injustitia, sed in debito indefi-
nito contracto debitor licet ante interpella-
tione non solvat, non agit contra obligatione,
qua creditori est obstrictus; ergo. min prob.
Qui nec a die, nec ab homine interpellatur,
non tenetur solvere, arg. l. quod te s. ff.
de reb. cred. sed debitor in debito indefinite
contracto neq. a die interpellatur; quia certus non
est adjectus; neq. ab homine, uti supponitur; ergo.

Q. Dist. maj. ultimi argumenti, qui nec à die determinato, aut indeterminato, nec ab homine tacite uel expresse interpellatur non tenetur solvere C. Si à die saltem indeterminato, et ab homine tacite interpellatur, quemadmodum hic contingit. N. maj. Itaqz qui indefinite contraxit debitum ex mutuo, ut mutui se obligavit ad aliquando solvendum, ac consequenter aliqua dies, qualis demum sit interpellat: imo et ipse creditor tacite interpellat; cum enim donare suum nemo presumatur C. supra cit. 35. ff. de prob. hinc potius credendum est, quod ex humanitate differat solutionem repetere, aut quod sit juris sui imemor, quam quod illum mihi remittat.

At dices: arg. C. cit. quod te. ff. de reb. cred. habetur, ad moram culpabilem requiri justam causam, ob quam aliquis solutionem facere tenetur; ergo satis datur intelligi neminem ad solvendum teneri, quem justa non urget causa: atqui ubi creditor non exigit debitum indefinite contractum nullo urget causa reddendi. ergo.

R. N. subsumpt. justa enim causa est ipsa scientia obligationis solvendi, quam quis contraxit, cum mutuum accipit, quae semper et manet, quoad prudentem presumi nequit, debitum remissum à creditore.

Dices iterum: Scientiam obligationis solvendi, justam causam esse non posse, nisi cum expresse dies uel homo interpellat. C. debitorum 10. C. de pignor. Vbi diserte dicitur: debitores praesentes prius denuntiacionibus conveniendi sunt, ergo.

R. Illud textum non esse ad propositum; ibi enim constituitur, ut priusquam quis in

ius pignoris, per rectorem provincia committatur, oportere, ut à debitoribus proprium debitum exigatur; sed quid inde argui possit, contra nostram sententiam non video, aliud casus est, debitores non teneri debitum indefinite contractum ~~non~~ solvere, nisi exigatur, et alii debitoribus prius denuntiatis conveniendos, antequam quis eorum hypothecas ac pignora persequi possit.

Repones: Qui debitum v.g. ex mutuo sine praefixione temporis contraxit, non videtur, non alia de causa sic contraxisse, quam ^{ut} ad ultionem solutionem se non obstringeret; ergo ut solvere teneatur, prius denuntiatione iuxta cit. l. debitoribus conveniendus est.

R. N. aut. aliquis hoc ipso esset in mala fide, cum vellet destruere naturam mutui, quae postulat, ut ipsum mutuum postea solvatur, quae obligatio tamdiu manet quamdiu non praesumitur remissum debitum, sine deinde exigatur, sine non; nam non exactio minime tollit rationem mutui, nec obligationem quae ex eo nascitur, extinguit.

At inquis: Quando creditor per longissimum tempus debitum non exigit, probabiliter sibi persuadet debitor, sibi esse remissum; ergo. Prob. ex l. cum quidam 17. §. 1. ff. de usuris, ubi creditor, qui per longum solummodo tempus exigere distulit usuras, illas in gratiam debitoris remississe censetur; ergo.

R. In hac lege non ex eo praesumi remissionem usurarum, quod per longum tempus non sint exactae, sed solum ex hoc, quia creditor distulit eas exigere sub spe dignitatis per debitorem adipiscenda; qui sub spe futura gratia usuras non petit, eas remississe videtur ait Glos. marg. in h. l.

309.
Urgebis: Imperatoris ratio contrarium
prodit; nam postquam dixisset: parum
juste preteritas usuras peti, statim sub-
dit hanc rationem: quas omisisse te; hoc
est, remisisse; longi temporis intervallum
indicat; ergo

¶ Hæc verba, quas omisisse te longi tem-
poris intervallum indicat, non afferri ab
Imperatore tanquã rationem, quod preteri-
ta usura injuste petantur, sed solum ea,
quæ dein mox subiicit ipse imperator:
nempe, ut gratior apud eum videlicet esse,
petendus non putasti, et sic remisisse mori-
to præsumeris.

Controversia 30

Ex lib. 2. §. 27. de sententia et re
judicata

An res iudicata, etiam habeat locum
in foro interno, ita ut absolutus à debi-
to per sententiã, quæ transit in re iudi-
catam etiã in foro poli, seu in-
terno sit absolutus.

Suppono, sententiã, quæ lata est contra jus
litigantis, etsi iniqua sit, modo iniquitas et in-
justitia non sit notoria, ipso jure quò ad forũ
externum sustineri, Ratio est; quia juris præ-
sumptio est, quod iudex recte processerit.
Dixi, modo iniquitas sententiã non sit noto-
ria; nam si notorie sit injusta, non minis
ipso jure irrita erit sententiã contra jus li-
tigantis lata, ac irrita est lata contra jus
Constitutionis. Ratio est; quia sententiã
contra jus partis lata tanquam valida sus-
tinetur ex hoc capite, quòd ut primum dic-
tum est, pro iudice sit præsumptio, eum rec-
te processisse. atqui si iniquitas sententiã
sit notoria, præsumptio ista cessat; ergo.

370
Quaestio igitur versatur de sententia con-
tra jus litigantis lata, de cuius injustitia
notorie non constat, An scilicet sicut in fo-
ro externo locum habet, ita et in foro interno
sustineri debeat.

Resolutio

Sententia licet transierit in rem judica-
tam, non tamen habet locum in foro con-
scientiae, si sit injusta ex parte obiecti,
ob defectum veritatis, seu si nitatur fal-
sa praesumptione; unde absolutus per
eam in foro fori, non hoc ipso abso-
latus dici debet in foro poli,
esto etiam quod bona fide
litigaverit

Ratio est; quia sententia iudicis fundatur
in praesumptione, quod vincens iusta habeat
causam, ut dicitur c. cum inter 13. h. 4. ibi: que
praesumitur rite per omnia celebrata. atqui si
postea deprehenditur, hanc praesumptionem fuisse
falsam, non patrocinabitur sententia, cum pra-
sumptio cedere debeat veritati, l. 24. et 25. ff.
de probat. ac praecipue 29. eodem ibi: Respondi;
veritati locum superfore.

Confirm. Ex cap. cui est caus. 11. q. 3. ibi:
apud Deum et Ecclesiam eius neminem potest iniqua
gravare sententia. Item ex l. 60. ff. de condit.
indebiti, ubi habetur, quod verus debitor, effi-
ni iudicio fuerit absolutus repetere nequeat,
si quid solverit; quia natura debitor permanet.

Oppones: Jura tribuunt rei iudicata vim
legis, l. 38. ff. de legib. Et rem iudicatam ha-
bent pro veritate, l. 207. ff. de R. J. Idem
eruitur ex l. 36. ff. famil. Herciscunda: atqui
lex, ubi, locum habet in foro conscientiae; ergo

Ex l. 38. ff. de l. nihil probari; nam
ibi solum dicitur, rerum similiter iudicata = 7 perpetuo

rum authoritatem vim legis habere; ergo una tantum sententia transiens in rem iudicatum, vim tantam non habet. Porro quod res iudicata habeatur pro veritate, ex l. 207. ff. de R. J. id verum est in dubio, inquit Panormitanus c. 13. h. l. secus si notorie constaret de injustitia. Denique in l. 36. ff. familiae hercise. denegatur quidem repetitio rerum hereditariarum ab illo qui per sententiam perperam fuerat declaratus cohaeres; at illa denegatio repetitionis solum respicit eum, qui lapsus postea deprehenditur, non vero eum cui adjudicata est pars hereditatis, nam circa hunc lex merè se negativè habet, cum relinquens sua conscientia ad instar illius legis, quae infra dimidium lapsi actionem denegat; haec enim dumtaxat respicit ipsum lapsum, non vero spectat ipsum cadentem; at quod circa eum lex nil prorsus disponat, sed merè negativè se habeat. Quod si contendas, memoratam legem 36. ff. famil. Herciscund. positivè etià referri ad eum, cui perperam adjudicata est pars hereditatis, tunc dicam hanc legem dumtaxat habere locum in foro externo.

At dices: Lex justa in foro externo est etià justa in foro interno ex Rom. 13. ergo etià in foro interno locum habere debet.

R. Dist. S. Ant. Lex justa in foro externo est etià justa in foro interno, nisi nitatur falsa presumptione Cone. Secus N. Ant. alioquin deberemus dicere, quod ille, qui per biennium reliquit Chyrographum, quo se debitorem agnoscit apud creditorem non acceptam pecuniam, postea in foro externo ex falsa presumptione simpliciter ad solvendum condemnatus etià in foro interno, quamquam innocens sub peccato mortali ac reatu aeterna damnationis

rationis solvere teneretur, quod asserere satis
absurdum esse videtur,posito, quod absq; scan-
dalo, solutionem denegare posset.

Dices hanc absurditatem non agnovisse In-
nocentium textum III. c. 13 h. 2. ubi statuit
sententia observanda, qua contra jus litigantis
lata fuerat ex instrumentis donationis in-
valida. additq; rationem, quod quantum ad li-
tigantes ipsos jus ex sententia factum est, postquam
transiit in rem judicata. atqui non posset dici
jus ex sententia ortum, si res judicata talis
casu vim in foro conscientie non haberet,
ergo.

Q. Neg. maj. Non enim dicit S. Pontifex in-
strumenta donationis invalida esse, sed forte
eis non plurimum innitendum esse. Nec dicit,
sententia contra jus litigantis facta esse, sed
solum, quod jus ex sententia factum fuit, post-
quam transiit in rem judicata; qua scilicet quia
presumitur iure per omnia celebrata. Ecce quo-
modo S. Pontifex sententiae vim jus facientis
in tantum tribuat, in quantum presumptioni
innititur, ex quo patet est, eam in foro interno
locum non habere, si haec presumptio falsa sit;
presumptio enim cedit veritati.

At dices: S. Pontifex tantam vim rei judicatae
tribuit, ut etiam si sententia contra jus litigan-
tis seu partis victae lata fuisset, nihilominus
servanda ac obedientia victori sit praestanda;
ergo spectata decisione S. Pontificis, qui cum-
primis forum internum cordi et cura habet;
res judicata in foro non solum in foro fori, sed
in foro poli sua vim exercet.

Q. Cum Panormitano in h. l. ea verba: etiam si
sententia contra jus litigantis lata fuisset, non
debere intelligi, quando notorie constat de in-
justitia sententiae; quia eam nullam vim habere,
supra ostendimus; neq; Pontifex dicere posset,
eam ^{rite} presumi per omnia celebratam esse; ~~ante~~
igitur intelligenda sunt in dubio, ut ait Panormi-

iamus, seu quando non constat de injustitia sententia; licet tamen à parte rei sit injusta; at tunc ultro concedimus jus ex tali sententia emanatum esse; etiam in foro interno, quia praesumitur rite per omnia celebrata.

Dices: Non constat notoriè de injustitia sententia; quando soli parti victa notum est, se injustè condemnatam esse: ergo pro tunc se subdat sententia etiam in foro interno, ex verbis Pontificis manifestè arguitur.

Q. Neg. Cons. Quia ex parte persona victa ^{deficit} ratio summi Pontificis, nempe quod hac sententia sit verisimiliter rite per omnia celebrata; unde in foro interno pars victa ei non tenetur se conformare, modo absq; scandalo fieri possit.

Urgebris: Lex ista est generalis, nempe quod sententia, quae transit in rem judicatam jus faciat, quia praesumitur per omnia rite celebrata; ergo licet in particulari casu haec ratio deficiat, nihilominus obligat, legis enim ratione cessante in casu particulari non cessat ejus dispositio, l. prospexit ff. qui et à quibus

Q. N. Cons. Ad rationem adjectam respondeo cum P. Engel, li. 4. c. 2. §. 4. n. 79. Id verum esse si lex formas substantiales praescribat, vel alias conformitatem publicam respiciat, seu vero dicendum praesertim in foro poli, si ea non observatione legis, cujus ratio in particulari casu cessat, nullum oriatur in communi scandalum, ut maxime accidit in legibus fundatis in falsa praesumptione, atq; ades in sententia, quae falsa praesumptioni innititur.

Instab. Hujusmodi sententia ex verbis Pontificis facit jus inter ipsos litigantes: atqui non posset dici jus ex ea sententia ortum, si res judicata in tali casu vim non haberet in foro poli; ergo prob. mi. Quia jus dici nequit, quo quis sine

alterius injuriā uti non potest; ergo.

371
R. eo casu, quo sententia notorie nec ipsi parti
injusta videtur, quod hic supponere videtur
Pontifex, proculdubio jus etiam nascitur in foro
poli, ut iam dictum; Quod si vero ipsis partibus
innotescat injustitia sententia, quia falsā pro-
sumptione innititur, ea plane non nisi in
foro externo uti poterunt. Unde ad proba-
tionem minoris respondeo cum distinctione:
jus dici nequit in foro interno, quo quis sine
alterius injuriā uti non potest; Con. mi. Jus
dici nequit in foro externo, quo quis sine al-
terius injuria, uti non potest; neg. min. et Con.
Contrarium quippe liquet ex jure civili. Sic
enim olim leges civiles puta l. sicut. l. om-
nes; l. cum notissimi C. de prescript. 30. uel
40. Ann. tribuebant possessionibus mala
fidei ope prescriptionis longissimi temporis
jus rei aliena, quo tamen sine injuria al-
terius uti non poterant hujusmodi possesso-
res, ut facile constat ex cap. ult. de pres-
cript.

Dices: Inde nasci maximam perplexitatem,
nam ex una parte sententia in presumptio-
ne fundata, ipsi summet forum externū justa
eam procedens diceret; tu teneris v. g. Solvere;
ex altera vero parte forum internū seu
conscientia posset dicere, imo diceret, presump-
tio sententia hic et nunc est falsa; unde
nihil solvere teneris: Sed hujusmodi per-
plexitas admitti nec potest, nec debet; ergo.

R. Neg. mi. Novum enim non est, ut ex de-
fectu presertim probationum secundum forum
externum seu judiciale statuatur unum, et
secundum forum internū seu conscientia ob-
servetur alterum, text. clar. C. litteras 13.
5. porro et 5. quod si de restit. spol. et
C. inquisitioni 44. de sentent. excom.

Repones hæc loca citata non esse ad propo-
situm; ibi enim questio movetur circa cau-

sas matrimoniales, in quibus certum est, quod
 praesumptio cedat veritati; matrimonium quip-
 pe legitime contractum libera dispositioni
 humana subesse nequit; Nos autem ^{hic} versa-
 mur in causis, quae subsunt legi humanae,
 quae cum sit domina rerum potuit tribue-
 re rei iudicata tantum valorem, ut victorem
 in conscientia de re ipsi adjudicata securum
 faceret; ergo.

R. Eandem prorsus esse paritatem de causis
 matrimonialibus, ac aliis, quae in praesump-
 tione fundantur; unde nego quod lex hu-
 mana potuerit, aut voluerit tribuere rei
 iudicata, quae falsa innititur praesumptioni
 praetensum valorem in conscientia; nam quia
 leges ipsae met volunt, ut praesumptio cedat
 veritati, manifestum inde fit; eas non obli-
 gare, nec quidpiam disponere voluisse pro
 foro conscientiae in casu cognita veritati; cum
 haec praesumptionem à parte rei falsam eli-
 dat.

Vigebis: Cognita veritas de re aliena ipsi
 praescriptioni non obest, quò minus quis ei
 etiam in foro interno se se conformare
 possit, modo legitime completa sit; ergo nec
 cognita veritas de re aliena sententia quae
 in rem iudicata transit obesse poterit, quò
 minus quis se se eidem etiam in foro inter-
 no accomodare queat. Cons. prob. Eadem
 rationes militans pro praescriptione, ut locum
 habeat in foro interno, ac pro sententia, quae
 transit in rem iudicatum; ergo si illi non
 obest cognita veritas de re aliena, huic etiam
 obesse non poterit. Ant. prob. Rationes pro
 lege praescriptionis sunt, ut lites praevideantur,
 ut quieti tribunalium consulatur, ut dominia
 rerum non manerent incerta: Sed haec rationes
 etiam militans pro sententia, quae in rem iudi-
 catam transit, ergo.

Q. Dist. min. Sed ha rationes etia militent
 pro sententia, ut nempe habeat locum in foro
 externo Con. etiam in foro interno posito nempe;
 quod false presumptioni innitatur Neg. mi. Itaq;
 si is, qui injuste condemnatus est se se in foro
 externo sententia conformet solvendo nempe
 id ad quod ^{condemnatus} ~~condemnat~~ est, per hoc manifeste om-
 nis praeciditur lis, licet retineat animu ~~solvendi~~
~~ad~~ suo tempore occultâ compensatione utendi.

Sed neq; manent incerta reru dominia; nam
 vel ille, cui res adjudicata est, existimat jus-
 tam esse sententiam, et tunc propter bona fide
 rem praescribere ^{poterit} ~~potest~~, vel scit esse injustam, et
 tunc dominium rei semper remanet apud par-
 tem injuste damnatam; eo quod iudex non absolu-
 te sed solum sub conditione facitâ, si vera sint
 allegata et probata adjudicat dominium; Ex
 quo etia patet differentia inter praescriptio-
 nem et sententia iudicis; praescriptio enim non
 fundatur in presumptione, sed absolute domi-
 nium rei aliena tribuit alteri; at sententia
 iudicis innititur tanquâ fundamento alle-
 gatis et probatis, qua verisimilia existiman-
 tur; vnde si falsa sunt, ruat sententia,
 necesse est saltem in foro interno,

Dices: Licet sententia iudicis fundatur
 in presumptione seu praesumpta iustitia ad
 ac meritis causa; sententia tamen firmitas
 et authoritas non fundatur in veritate hu-
 jus praesumptionis sed in obli. ordinatione
 legali et bono publico; ergo non differt à
 praescriptione; ac proinde cum ea pari passu
 ambulat. Ant. prob. Expedi saluti ac
 felicitati reipublicae, ut res iudicata potius
 firma quam iusta sint, ut notat Gonzalez
 C. cum inter cit; ergo sententiae firmitas
 et authoritas fundatur in ordinatione lega-
 li et bono publico.

Q. Neg. Ant. Nam Leges praecise introductae
 sunt ad iustitia faciendam; Juris quippe pra-

cepta primaria sunt haec: honestè vivere,
alteri non cadere, jus suū cuiq; tribuere;
ergo primario justitia in republica attenden-
da est, dum demum firmitas rei judicata. Et
sanè si potior haberi deberet ratio de rei
judicata firmitate, quam justitia ejus, seque-
retur, quòd sententia notoriè injusta, post-
quam in rem judicatum transiit, amplius revo-
cari non possit; quod absolute falsū est.

Controversia 31.

Ex l. 3. 9. 10. de iis, quae fiunt à Prælati.

Vtrum Prælatus absq; consensu Capituli
possit repudiare Legatum factum
Eclesiæ præsertim de rebus immobiliibus.

Nota quætionem hîc solum procedere de re-
pudiatione simplici, non autem de cessione aut
permutatione in favorem alterius; nam per-
talem cessionem aut permutationem, prius de-
betur ceteri legatum agnatum, ac proinde
hæc repudiatio propriè esset alienatio rei iâ
acquisita, quæ vetatur c. ult. de reb. Eccl.
non alien. cum similibus.

Nota 2. Certum esse, illicitè agere Præla-
tum, si absq; justa causa repudiat Legatum
Eclesiæ suæ obveniens; tenetur quippe Præ-
latus procurare utilitatē Eclesiæ ^{sibi} commissa, eademq; acquirere,
quantum potest, can. Sine exceptione 12. q. 2.
difficultas igitur solummodo in eo versatur
an hujusmodi repudiatio facta à Prælato,
sicuti illicita est, sic etiam tanquam invali-
da ceteri debeat?

Resolutio.

Repudiatio Legati etiā rei mōobilis facta
à Prælato probabilis est invalida.

Ratio est; quia talis repudiatio Legati non

278
est proprie alienatio rei & ipsius Ecclesia,
sed potius non acquisitio, uti constat
primo ex l. Sponsus 5. § 14 ff. de donat.
inter virum et uxorem, ubi permittitur
Marito repudiare hereditatem aut lega-
tum, ut uxori obveniat, nec censetur esse
alienatio, seu donatio inter conjuges: II. ex
lege alienationis 28. pr. ff. de v. s. ibi:
qui occasione acquirendi non utitur, non
intelligitur alienare. III. Ex l. 1. §. utrum
autem ff. si quid in fraudem patroni. ibi:
si hereditatem libertus non adierit, fraudan-
di patroni causa, vel legatum repulerit,
favianam cessare: quod mihi videtur verum;
quamvis enim legatum retro nostrum sit, ni-
si repudietur, attamen cum repudiatur, retro
nostrum non fuisse, palam est.

Præterea actus, qui in jure sufficienter non
sunt expressi, atq; adeo dubij, pro validis cen-
seri debent, l. quoties 80 ff. de verb. oblig.
et l. quoties § 12 ff. de rebus dubijs. At
proposita repudiationis valor et nullitas
maximè dubia sunt, cum pro utraq; parte non
spernenda militent juris testimonia; ergo
pro validis haberi debent.

Oppones: Prælati atq; solemnitatibus re-
quit alienare bona Ecclesia; sed si Prælati
possent repudiare legatum, hoc ipso possent
alienare bona Ecclesia; ergo. Prob. mi. Lega-
tum acquiritur incontinenti ipsi Ecclesia;
ergo si Prælati illud repudiaret, hoc ipso alie-
naret bona Ecclesia. Ant. Prob. ex l. à Titio
ff. de furtis, ibi: ea, que legantur recta via ab
eo, qui legavit, ad eum, cui legata sunt, tran-
seunt; ergo.

R. Hanc legem dumtaxat procedere, quando
legatum illud acceptatur, secus si repudietur.
Dicitur autem legatum, si postea acceptetur,
incontinenti acquiri ipsi Legatario; quia le-

gatum recta viâ transit ad legatarium,
ita, ut nunquam sit factum hæredis, id est,
nunquam hæredi acquisitum, si acceptetur,
prout dicitur in l. legatum ff. de legat. 2.
ibi: quod eò pertinet, ut si purè relicta sit,
et legatarius non repudiaverit, defuncti vo-
luntatem, rectâ viâ dominium, quod hæredita-
tis fuit, ad legatariû transeat, nunquã fac-
tum hæredis.

At dices: Legatum acquiritur ignorantî,
l. cum pater §. surdo ff. de legat. 2. Ergo
absq; acceptatione aut consensu statim acquiri-
tur ipsi legatario.

R. N. Cons. Ideo enim dicitur, quòd Legatum
acquiritur ignorantî, non quòd ab eo non exi-
gatur consensus, sed solum ex eo, quia scilicet
si postea acceptetur, cum oneribus, et enolu-
mentis suis transit ad legatarium, statim à
momento mortis testatoris, vel à die aditæ he-
reditatis, ut dicitur l. si tibi homo §. cum ser-
vus ff. de legat. 1. etiamsi legatarius pro-
tunc ignoraverit Legatum sibi relictum.

Urgebis: Ex hoc sequeretur, quòd Legatum tam-
diu maneret in suspensò, donec repudietur, vel
acceptetur, sed contrarium liquet ex l. ma-
gis puto §. fundum ff. de rebus eorum. ibi
fundum autem legatum repudiare pupil-
lus sine Pratoris auctoritate non potest:
esse enim et hanc alienationem, cum res sit
pupilli nemo dubitat. Ecce quomodo lega-
tum independentè ab acceptatione statim
sit in bonis legatarij.

R. Inter Pupillum et Prælatum magna est
disparitas; pupillus quippe caret omni admi-
nistratione, non item Prælatus. Præterea pu-
pillus non solum in acquisitis, sed etiam in
acquirendis requirit suam conditionem, deteriorè
facere, at Prælatus licet in acquisitis Ecclesiæ
nocere non possit, potest tamen ejus conditio

nem deteriore reddere in acquirendis, c.
cum apostolica 7. de his qua à Pralato;
Unde cum cit. lex magisputo de pupillo
loquatur, non est facile extendenda ad Pra-
latum

At dices: Ratio hæc adjecta huic legi; esse
enim et hanc alienationem cum sit res pupil-
li, nemo dubitat, pugnat tam pro pupillo, quam
pro Pralato; ergo bene extenditur ad Prala-
tum. Ant. prob. Sicuti Legatum statim
fit res pupilli, ut hic dicitur, cuius re-
pudiatio est alienatio, sic pariter Legatum
illius sit res Ecclesia; ergo ejus repudiatio
erit alienatio.

¶ N. Ant. Ad paritatem vero adjectam,
dico non nisi fictione juris, Legatum illius
cenferi, in bonis esse pupilli; et hoc ideo, quia
pupillus de se nec velle, nec nolle habet,
arg. L. obligari 9. ff. de ~~Prætor~~ authorit. Tut.
et C. in eod. ff. de R. J. Cum igitur pupillus
acceptare Legatum per se non possit, equum
fuit, ne aliquis ejus tenere atas ipsius con-
ditionem faceret deteriore, ut jura ipsi spe-
cialiter subvenirent, atq; adeo statuerent,
ut Legatum ipsi factum statim cenferetur
esse ipsius; donec forsitan Prætoris au-
thoritate repudiaretur. At hæc ratio cessat
in Pralato, qui velle, et nolle habet, cuius
administratio rerum Ecclesia sibi comissa
concessa est.

Urbis: Ecclesia pupillo, quo ad jura equipa-
ratur c. requisivit 1. de in integrum restit.
cum similibus; sed ut pupillus possit repu-
diare Legatum non sufficit authoritas Tutoris,
in cuius voluntate, consensus pupilli conti-
netur, sed requiritur authoritas Prætoris,
ut primum diximus; ergo à pari, ut valida
repudiatur Legatum Ecclesia proveniens non

381
Sufficiat sola authoritas Pralati, qui vices
tutoris explet sed requiritur authoritas
Superioris, qui pratori assimilatur.

R. N. Maj. Nam contra pupillarem aetate
non currit praescriptio c. sicut in rem C.
de praescript. 30 annoru. At contra Ecclesia
praescriptionem habere locu manifestu est
ex cap. ad aures G. de praescript. cum
concordantiis, ac proinde Ecclesia non
semper jure pupilli gaudet. Ad cit. c.
requisivit respondemus id expresse de mino-
re loqui, non de pupillo, ac consequenter
non est ^{ad}propositum.

Instabis: Ecclesia vacans fungitur jure
Pupilli, ergo etiam Ecclesia, cui praeficitur
Prælatus eo jure fungi debet. Ant est fagna
ni in c. novit n. 25. h. t. plures alios ci-
tantis. Cons. prob. Prælatus nihil potest
de juribus, quae ad Ecclesia spectant minuire;
ergo si Ecclesia ante electionem Pralati fun-
gitur jure pupilli, post electione eodem jure
fungi debet.

¶ et. Suppositum

R. N. Ant. Neg. enim Prælatus hic quid-
quam alionare supponitur, ac proinde jura
Ecclesia minuire non potest. Ergitur hac
juris Pupilli amissio soli Ecclesia tribui
debet, quae dum libere eligit Prælatum, hoc
ipso juri Pupilli renuntiare videtur.

Inst. Ecclesia per electione Pralati non
debet censeri suam conditionem fecisse de-
teriores, sed meliorem. at id contingeret,
si per electionem Pralati amitteret jus Pu-
pilli; posset enim per ipsum Prælatum im-
pediri, quò minus acquirat, à quo tamen in-
pedimento antea immunis erat, ergo vel diceret
dum, quod Ecclesia desponsata retineat jus
Pupilli, vel quod suam conditionem per des-
ponsationem fecerit deteriores.

R. N. min. Siquidem sicut enim Minor
majorrennis factus non fit facit conditio-
nem suam deteriores, sed meliorem, quia

382
licet jus Minoris amittat; at e converso
facultatem ac potestatem consequitur sibi
met acquirendi, atq; se ipsum tuendi, quod
utiq; arguit meliorem conditionem, ita pa-
riter Ecclesia, dum consequitur Pralatum,
licet amittat jus jus Pupilli: attamen
retinet prerogativas minorum, atq; per
ipsum Pralatum defenditur; aut etiam
per ejus industria substantia sua
augescit, et si forsan contingat, ut
in acquirendis impediat, s. rarus certe
casus: nihilominus potest agere contra
Pralatum, qui damnum referre tenetur
instar ~~curatoris~~, juxta l. quidquid §.
C. arbitrium Tutela; et sic dici non
debet, quod per ejus assumptionem con-
ditionem suam faceret deteriore.

Dices: Si Ecclesia potest agere contra
Pralatum, qui repudiat Legatum, ergo
ad illud debuit habere saltem jus ad
rem, at non potest Pralatus Ecclesiam
sibi jure ad rem sibi acquisito privare:
alioquin illud alienaret, atq; Ecclesiam
conditionem, quo ad jus ad rem iam acqui-
situm faceret deteriore; ergo.

Q. d. cum. P. Smalzgrueb. ad l. 13.
de reb. Eccles. non alien. n. 18. Licet
Pralatus ita repudiando Legatum agat con-
tra jus Ecclesia non tamen patrimonium
ejus diminuit, in qua tamen diminutione
consistit alienatio, qua solum prohibi-
ta est Pralato. Q. 2. cum. P. Geiffers-
tucl ad tit. 10. de his qua fiunt à Pralati
n. 47. Neg. Seq. maj. Tunc enim Legatum
solum tribuit jus ad rem, quando fuit ac-
ceptatum, secus quando repudiatur, quem-
admodum hic contingit, eo enim casu nun-
quam retro censetur fuisse Ecclesia siq; jus
ad rem non tribuisse. Ideo autem po-
test Ecclesia agere contra Pralatum repu-
diantem Legatum, quia hac repudiatio est

peccaminosa atq; Ecclesia injuriosa, siquidem Prælati vi officii sui atq; adeo ex adeoq; ex obligatione virtutis, justitiæ, tenetur procurare utilitatem Ecclesie sibi commissa, eiq; acquirere quantum potest. C. sine exceptione in 9. 2.

Virgebis: In legatis ad pias causas non requiritur Specialis acceptatio hominis seu Prælati, ut transeant in jus Ecclesie; ergo male dicitur quod Legatum s. saltem ad pias causas: stri- buat jus ad rem tunc solum, quando fuit acceptatum. Ant. Prob. Quia pollicitatio facta Reipublica, vel Civitati obligat ante acceptationem arg. C. j. et seqq. ff. de pollicit. cum simili- bus; ergo à fortiori Legatum factum Ecclesie ad sui valorem non requirit spe- cialem acceptationem.

Q. N. Ant. ad hujus prob. Neg. iterum Ant. Quia ut notat Lessius l. 2. de f. et f. c. 18. n. 40. in ejusmodi legibus jus civile non efficit, ut pollici- tatio facta civitati vim habeat ante acceptationem, sed solum ne ea pro cubitu possit revocari, imo postmodum semper possit acceptari ac promissum peti, prout indicatur in C. pactum ff. de pollicitationibus; hinc ut vi- talis pollicitationis teneatur quis solve- re, requiritur insuper subsequens accep- tatio Civitatis, juxta textum notabilem in cit. C. j. eodem. Ita ad hanc objectio- nem Respondet Reiffert. ad tit. 10 de his qua fiunt à Præl. n. 49.

At dices: Fortiores esse pollicitationes qua fiunt Ecclesie, quàm Reipublica; eo quod à Deo, qui est verus Legatarius, non Præla- tus illico acceptentur: ergo ad earum va- lorem non requiritur acceptatio ullius ho- minis.

384
Q. N. ant. ejusq. adjecta rationem. Quā
vis enim pollicitatio, seu votū Deo faci-
tum illico acceptetur à Deo, sauis ta-
men dicendum de Legato Ecclesia factū,
invito quippe beneficiū non tribuitur.
per C. invito ff. de R. J. sed requiri-
tur acceptatio ipsius, C. absentis ff. de
donat. hinc neq. Deus vult acceptare
Legatum, neq. Ecclesia illud sibi vindica-
re potest, si Prælatus, cui concessita
est administratio bonorum Ecclesia
illud repudiavit.

At dies cum. P. Simer C. 3. tr. 1. p. 2.
C. 4. sect. 2. n. 7. Inter votū et Le-
gatum Ecclesia factū tanta est affi-
nitas, ut saepe non possis discernere,
num votum sit, an Legatum, ergo quod
de voto dicitur etiā intelligi debet
de Legato.

Q. N. ant. magnū quippe discrimen
reperire est inter votum et Legatum.
Votum quippe immediate respicit Deum,
Legatum vero in favorem Ecclesia imme-
diatē respicit Ecclesia, et solum mediatē
ad ultimum in Deum tendit. Deinde vo-
tum à Deo statim acceptatur, ut jam dic-
tum, neq. amplius revocari potest; at
Legatum Ecclesia factum, eò quod fiat mor-
tis causa, potest, quādiu vivitur, semper
revocari, post mortem vero manet in sus-
penso donec acceptetur, vel repudiatur
à Prælato.

Vergebis: Postò quòd à Prælato malitiosè
repudientur omnia hujusmodi Legata, tunc
malitia ejus vergeret in detrimentum
Ecclesia, sed id vetatur cap. 76. de
R. J. in 6. ibi. Delictum persona n. debet
in detrimentū Ecclesia redundare; ergo
minus bene dicitur, hujusmodi Legata
manere in suspenso, donec acceptentur,
vel repudientur à Prælato, quia vi hujus
regulae repudari non possunt, aut si repu-
diantur, repudiatio nulla est.

R. Cum Innocentia, c. 2. de donat. ^{quod} Regula illa locum habet quando agitur de damno vitando non de lucro captando, sine procedit in acquisitis, non in acquirendis, ut notat glossa Canillud. S. si ergo 16. q. 6. vers. metiorum. et Abbas C. Tu nuper 9. tit. 10. de his qua. E. hic autem non agitur de acquisitis, sed solum de acquirendis. unde hac regula hic locum non habet

Controversia 32

ex l. 3. d. 25. de peculio Clericorum

An Clerici bonorum Ecclesiasticorum superfluum Dominium habeant?

Suppono 1. duplicis generis bonas posse Clericis secularibus competere. 1. Patrimonialia, et sunt ea, quae civili quovis titulo ab eis acquiruntur. 2. quasi patrimonialia, quae quidem ratione derivatis comparata sunt, non tamen tanquam fructus beneficiorum, sed tanquam stipendia quadam pro functionibus Ecclesiasticis. 3. mera Ecclesiastica, seu ex puro titulo beneficii, puta ex Canonatu, Decanatu &c. Et de hoc ultimo bonorum genere hic solum controversatur. Omnes enim facile conveniunt Clericos bonorum Patrimonialium, aut quasi perfectos Dominos esse.

Suppono 2. Communissimum esse Doctorem sententiam, Clericos beneficiatos etiam bonorum mere Ecclesiasticorum perfectam dominium, perfectamque disponendi facultatem, quod ad illam partem, qua honesta illorum sustentationi necessaria est, habere; si enim miles secularis fit Dominus, si pendij sibi concessi, quanto magis mi-

306
les spiritualis. Posterea Clericorum honesta sustentatio vocatur Stipendium, et merces obsequii Ecclesiae praestiti, c. cum secundum ibi de probandis, Stipendium autem et merces obsequii transit in dominium obsequii praestantis, consequens proinde est Clericos beneficia horum honorum dominos esse, At an etiam eorum, quae honesta sustentationi superfluum Dominium habeant acriter disputatur inter Doctores, pro cuius decisione, sit.

Resolutio

Probabilis est, Clericos honorum merces Ecclesiasticorum, quae superfluum per se non habere dominium, atq. ea in pias causas ex iustitia erogare debere.

Prob. d. C. fin. h. l. Pontifex de offi. bonis Clericorum loquens ait: Si quis sane Clericorum agalla, vel vineolas, in terra Ecclesiae sibi fecisse probabitur. sustentanda vita causa usq. ad diem obitus sui possideat nec testamento, aut successione iure cuiquam heredem relinquat. C. cum in officiis 7. et cap.

Relatum et ordinatur, quod ipsorum Clericorum bona intuitu beneficii acquisita per Ecclesiam debeant cuncta remanere ita ut heredes eorum nec ex testamento, nec ab intestato quidquam inde acquirere valeant. Ex quo manifeste patet Clericos horum bonorum superfluum nullum habere dominium; alioquin Ecclesia hereditibus praesertim ab intestato succedentibus injuriam faceret, eis adimendo ea, quorum dominium ad Clericum consanguineum spectabat, et in qua succedendi jus habent.

Nec juvat dicere, heredes ab intestato succedere non posse, quia Clerici huiusmodi bona in pias causas erogare tenebantur. Nam

Contra est, quod Clerici juxta Adversarios vel ex virtute Religionis, aut charitatis, vel ex precepto Ecclesiae, non item ex

~~cap. item ex iustitia d. f. p. p.~~

387
justitia id facere tenentur, ac proinde ex justitia adhaerent
finem ad heredes, unde et hujusmodi bonis eos
privare non possit Ecclesia, obstante videlicet
et virtute justitiae, contra quam agere nun-
quam intendit Ecclesia.

Prob. 2. Ecclesia beneficiorum fundatio-
nes recipit cum modo et ~~sub~~ pacto, ut
qua honesta sustentationi superessent, in
pias causas distribuere, at vero, qui ali-
quid recipit sub modo, et cum certo pacto ali-
quid praestandi, is tenetur ex justitia talem
modum adimplere, et nisi faciat restitutionem
obnoxius est, ut constat ex C. 1. 2. 3. C. de do-
nat. Quo sub modo. Ant. prob. ex diversis
canonibus, ut causa 12. q. 1. C. episcopi. C.
manifesta, et qui sequuntur usq. ad finem.
Item ex Conciliis praesertim Aguisgranensi
C. 16. Agathanensi C. 6. Carthaginensi C. 46.
ubi statuitur: omne, quod superest, in cau-
sas pias et religiosas erogandum. Prob.
item ex S. Patribus, Augustino nempe, Hie-
ronymo, Gaudenzio, et aliis, qui dicunt, quod,
quid quid superflui habet Clericus, ad paupe-
res spectet.

Neg. dicas: S. Canones Concilia et Patres
loqui de bonis superfluis, qua clerici habue-
re ante divisionem bonorum Ecclesiasticorum
factam circa annum 470 à Simplicio, et
Gelasio. Nam

Contra bene sic argumentatur. Cardinalis
Sfondrati in Nepotism. §. 4. Divisio non
mutat naturam bonorum, nec extinguit onera,
et obligationes quibus res aliqua ante divisionem
affecta erat. Si enim creditoribus meis mille
debeam, usq. patrimonium meum obligaverim
me mortuo, et patrimonio inter heredes diviso, obli-
gatio, et hypotheca non tollitur, at bona Ecclesiast-
ica sunt pauperibus, piisq. causis ex sua institu-
tione obligata, non ergo haec obligatio cessat facta
divisione, sed ad Clericos transit, pro rata bono-
rum ^{superfluum} ~~bonorum~~, qua possident.

388
Confirm. Quia tales actus non operantur ultra
intentionem agentium, ad intentio Pontificum
qui bona Ecclesiastica dividerunt non fuit
ut Ecclesie facultates ad profana transfer-
rentur; alioquin prejudicium magnum Ecclesie
causarent, hoc ipso, quod ea bona, que ipsi
soli dicata erant, et non nisi in causas
pias erogari poterant, nunc in usus profa-
nos expendi possent. Praterea etiam
post factam divisionem bona Ecclesiastica
vocantur res Dei, patrimonium Christi, et
pauperum, vota fidelium probia peccato-
rum, id est ut ait Layman l. 2. r. 2. c. 3. n. 3.
a fidelibus Deo oblata, in manibus Eccl-
siae Praetorum, ut per hos ad pium aliquem
usum profane offerantur dispensentur;
quo fit, ut cum talia bona manibus Ecclesiasticis
ad manus secularium deveniant, parum eis
fructificent, ut adeo verisimum sit illud
adagium: Clericorum domum raro affert
lucrum, cujus ratio alia non est, quam
que sunt Dei danda esse Deo, seu cau-
sis piis applicanda, non profanis.

Oppones d. Per divisionem rerum ac-
quiritur dominium S. fin. Inst. de offic.
judic. l. 1. 2. C. communia utriusq. judicij:
Sed Clericis beneficiati certis redditus sine
distinctione inter necessarios, et superfluos
sunt assignati, ergo tam necessarios, quam
superfluos sunt Domini.

R. D. maj. Per divisionem rerum ac-
quiritur dominium, si res ejus sint natu-
ra, ut quis eorum dominium absq. prejudi-
cio alterius acquirere possit Cone. Maj.
Secus Neg. Cum igitur bona Ecclesiastica
sint bona pauperum, atq. ex primaria
intentione data ut in pios usus appli-
cantur, manifeste inde fit, quod Clerici
post divisionem eorum bonorum que post
divisionem sunt Domini

congruam sustentationem superfluum, Domini non sunt, alioquin, tunc dicitur cederet in prejudicium causarum piarum, quibus haec bona superflua ante dictam distributionem de jure competebant.

Dices: Isti redditus indistincte sunt beneficiis assignati per modum mercedis et stipendij. Siquidem autem et merces, ut ut redudans ultra congruam sustentationis necessitatem transsit in dominium eorum, qui officium et laborem in se suscipiunt; ergo

R. D. maj. Isti redditus indistincte sunt beneficiis assignati per modum mercedis et stipendij, nullo cum onere et maj. cum onere et pacto ea, quae honesta sustentationi superfluum superfluum in piis causis distribuendi. Concedo.

Urgebis: Quotidianae distributiones merito inter redditus superfluos computari possunt cum absq. eis ex fructibus annuis seu grossis congruè sustentari possit Clericus; at c. vnic. de Cler. non resident. in 6. dicitur, quod qui divinis officijs non interfunt, non sint Domini quotidianarum distributionum, neq. faciant eas suas; ergo à sensu contrario, qui interfunt, frant illarum Domini.

R. Quotidianas distributiones longe verius inter bona industrialia et quasi patrimonialia computari; dantur enim ob penam industriam ac diligentiam; nos autem dumtaxat de merè Ecclesiasticis hic disputamus; vides hoc argumentum non est ad propositum.

At dices: Tridentinum sess. 22. de refor. c. 3. et sess. 23. c. 1. item sess. 24. c. 12. aperte loquitur de merè Eccl-

390
siasticis, et tamen ibidem expresse statuit,
ut Clerici Seculares beneficiati debite non
presentes fructus non faciant suos; ergo à con-
trario sensu, qui presentes sunt, fructus fa-
ciunt suos.

Q. Dist. Cons. fructus faciunt suos,
quò ad illos, qui necessarii sunt, pro lu-
resta eorum sustentatione. Cone; quò ad
eos, qui superfluis sunt. Mag. Cons. quæ
distinctio plane contemnenda non est, ut ait
Raiffensh. in h. l. n. 42. quia per illam
absq; omni absurdo optime concordantur
jura juribus ad intentionem illius cap.
cui expediat de elect. in 6. Simulq; evita-
tur grave ac commune Ecclesiarum cau-
sarumq; piarum præjudicium supra demors-
stratum servaturq; intentio fundatorum

Replicabis. Bulla Julii III. cum sicut
nobis edita an. 1550. videtur loqui etiam
de bonis Clericorum superfluis, eiq; horum
bonorum dominium attribueret; sic enim
S. A. loquitur Pontifex: pecunias et res
alienas occasione Ecclesiarum, Monasteriorum,
et beneficiorum Ecclesiasticorum provenientes,
postquam ad manus beneficiorum perve-
nerint, et cum aliis ipsorum beneficiorum
fructibus commixti sunt, non ulterius in Ec-
clesiasticis sed potius in ipsorum beneficia-
torum propriis, et ab eis acquisitis bonis
judicari, et propterea quodammodo profanis
haberi.

Q. Ex hoc Bullæ textu non satis pro-
batur, hanc Bullam loqui de bonis super-
fluis Clericorum. Verum dato non con-
cesso eam superflua Clericorum bona fec-
tasse, manifestum tamen est eam intelligendam
esse in casu quo hujusmodi bona mixta
sunt cum industrialibus aut patrimoniali-
bus; ergo à contrario sensu, casu quo aliis pecuniis non commi-

391 centur, eorum non acquirunt Dominium; unde absolute loquen-
do bene dicitur, quod non sint per se Domini
bonorum superfluum, cum mere per
accidens sit quod hoc propriis bonis con-
ceatur. Sicut à pari, licet depositarius
si pecunias depositas, commiscet propriis,
acquirat eorum Dominium, tamen absolute
loquendo non dicitur Dominus eorum, à quo
non per se, seu per ipsam depositionem
Dominium illarum acquirat, sed per acci-
dens, quatenus nempe commixtionem pecu-
nia aliena cum propria acquiritur Domi-
nium eius, manente obligatione ex justi-
tia tantumdem restituendi; quatenus de
alienis pecuniis commixtum est propriis.

Virgebis: Clerici sunt per se Domini bonorum
congruent, qua honesta sustentationi con-
gruunt, ergo etiam sunt per se Domini
superfluum. Cons. prob. Clerici red-
dunt omnes Ecclesiasticos, tam necessarios quam
superfluos promissum et commixtum accipi-
unt, ergo ibi non potest, quod tantum aliquo-
rum per se sint Domini, non vero aliorum.

Prob. Cons. à pari, Quando quis alicui centum
v. g. florenas ad instituendam peregrinationem
dat hoc pacto, ut quod necessarius expensis
superest, det pauperibus, acquirit per se ac-
ceptor verum Dominium tam superfluum
quam necessarium, quamvis cum obligatione
superflua in pauperes erogandi; ergo idem
dicendum de Clericis accipientibus bona Ec-
clesiastica cum hac obligatione superflua
ad pios usus expendendi.

R. Neg. ult. ant. id quod solum per acci-
dens nempe propter commixtionem, huiusmo-
di acceptator acquirat Dominium superfluum,
hoc ipso quod mereat adstrictus hoc
ipso bona superflua ex iustitia pauperibus
erogandi.

342
At dices: Non rescindantur sed toleran-
tur a Superioribus Ecclesiasticis contractus
ius et Testamenta de redditibus Ecclesiasticis
facta superfluis facta; ergo hoc ipso
agnoscunt Clericos habere per se dominium
eorum, atque obligationes eos in pios usus
expedire.

R. N. Cons. Nam multa per patientiam
tolerantur, quae si deducta fuerint in iudi-
cium, exigente iustitia non debent tolerari.
p. cap. cum iam dudum ix. de proband. Itaque
ideo huiusmodi contractus tolerantur, nec res-
cinduntur, quia difficilimum est, citiusque con-
tinuam occasionem foret, velle semper exa-
minare, an hic vel ille contractus aut testa-
mentum Clerici de bonis merè Ecclesiasti-
cis superfluis, an verò de patrimonialibus,
industrialibus, vel patrimonialibus, consequen-
ter valide vel invalide factum sit.

Iust. Clerici solo jure humano prohiben-
tur de bonis Ecclesiasticis superfluis des-
tari C. j. 2. 7. 9. l. 1. At contra hoc
ius iam introducta est consuetudo, quae ob-
tinet vim legis; ergo non duntaxat per patientiam
sed de aequitate huiusmodi testa-
mentis tolerantur.

R. D. maj. Clerici solo jure humano
prohibentur testari ad causas pias. Con-
tra ad causas profanas. N. maj. obstat
enim jus Divinum; fideles namque dum offe-
runt bona sua Ecclesiis aut piis locis
hoc pacto saltem tacito dant, ut non nisi ad
dei gloriam et honorem cultumque Divinum,
in usus et causas pias convertantur, arg.
Can. Pontifices 3. c. 12. 9. 3. et Can. Apoth-
carios § 13. eadem causa et 9. Consequenter Cle-
rici ad causam profanam profata bona applicantes
contra intentionem ^{darium} agentium agunt, valiter autem
agere esse contra iustitiam ac consequenter contra jus Divinum
in ^{divinum} nemo dubitat. Praeterea Innocen-

tius XII. in speciali Bulla ait: non sibi licere Ecclesiarum bona in Neapolitanam agri indigos profunderere, et unde et statuit, ut ceteri Praelati suo exemplo et preceptis condiscant de bonis et rebus Ecclesiasticis iuxta aequitatis et iustitiae leges disponere, seu donata vindicari, restituere jubet.

Vergebis: Sixtus IV. an. 1474 in Bulla Cupientes, et Julius III. 1550 Clericis in urbe et districtu Romano ad 10 milliaria existentibus dederunt licentiam de Beneficiis etiam superfluis ad causas profanas disponendi; ergo solo jure humano, non vero divino Clerici prohibentur de bonis Ecclesiasticis testari ad profanas causas, alioquin isti Pontifices jus divinum violassent. Q. N. Cons. quia Pontifex absq. eo, quod jus divinum laedat concedere potest in casu, vel loco particulari ex rationali causa facultatem ad causas profanas testandi; ei quod nullus fidelium sua bona ita offerre potuisse vel voluisse censendus est, sit, quin adhuc Pontifex tanquam Universalis dispensatori, et administratori bonorum Ecclesiasticorum renarcat libera potestas disponendi de eis, prout causa rationalis, et bonum Ecclesiae requisierit, arg. c. 2. de prebend. in 6. Cujus ratio est, quod dum Papa ex rationali causa, et pro bono Ecclesiae in casu vel loco particulari licentiam de bonis Ecclesiasticis ad causas profanas testandi tribuit, facultatem hoc ipso ob piam causam, consequente in favorem causa pia concedat, ita ut ipsa erogatio ad causas profanas concessa in favorem causa pia redundat, et per consequens Praefati Pontifices ita concedendo, jus divinum, in cuius bona Ecclesiastica in solas pias causas expendi debent minime laeserunt, sed exacte observaverunt.

Dices: Quae sunt acquisibilia privilegio sunt acquisibilia consuetudine praesertim immemoriali; arg. l. 3. §. ductus aqua ff. de

apud quotid et c. g. de offic. ordin. in 6.
 ergo, quia privilegio acquiri potest famul-
 tari, testandi ad causas profanas eadem etiam
 etiam acquiri poterit consuetudine.

R. N. Corp. Quia hoc vulgare: acqui-
sibilia privilegio sunt acquisibilia consue-
tudine non procedit universaliter; nam
 v. g. potest ex concessione seu privilegio
 Papa laicus puta princeps secularis
 cognoscere causas criminales, Clericorum
 arg. c. 2. de iudiciis, non tamen potest lai-
 cus hanc cognitionem acquirere, sibi, ven-
 dicare ex ulla consuetudine. Propterea
 dictum illud non procedit, quando consue-
 tudo à jure est reprobata, qualis est apud
 Clericos consuetudo testandi ad causas
 profanas, ut constat ex c. relatum 12. h. t.
 ubi dum S. Pontifex solum approbat con-
 suetudinem ad causas profanas pias testandi,
 satis inquit consuetudinem ad causas
 profanas testandi non esse probandam.
 Idem etiam arguitur ex c. quia Papa 40
 de Elect. in 6. Aliunde Denique hoc con-
 suetudo vergit in damnum Ecclesiarum nec
 peccato caret atque adeo irrationalis est,
 ut solide ostendit P. Engel in h. t. ac pro-
 inde hic locum habere nequit.

Vergebis: Dicere quod apud Clericos
 consuetudo testandi ad profanas causas
 à jure reprobata sit, est cum tamen uni-
 verso pere orbe iam obtinuerit, est damna-
 re ferme innumeros Clericos, ac multos
 scrupulis periculis, animas exponere con-
 trarios, imo ipsos etiam damnare nisi recti-
 quant, sed id asserere valde durum est,
 imo vitæ non temeritatem sapit, ergo c.

R. Negando, quod proterva consuetudo
 universo pene orbe iam obtinuerit, con-
 stat enim, potissima Clericorum testa-
 menta uel esse ad pias causas, dum in
 eis plerumq; aut consanguineos, quo ad
 statum suum pauperes, aut alias pias
 causas pro heredibus instituunt. Vel
 si ad causa profana testentur, uel legent,
 testamentum, aut legatum non de bonis me-
 re Ecclesiasticis superfluis, sed de patrimo-
 nialibus, uel quasi, aut parsimoniatibus ple-
 rumq; conderes, aut condidisse iuste presumun-
 tur; semper enim indubis benigniora
 sunt preserenda. Et sic ex nostra sen-
 tentia minime sequitur, tot Clericos in pe-
 riculo aeternae damnationis uersari, aut
 eorum heredes, alias, diuites ad restitutio-
 nem teneri, nisi tunc, cum perspectum
 habent testamentum in ipsorum fauorem
 ex mere Ecclesiasticis bonis factum esse.

Controversia 33.

Ex l. 3. 4. 26. de Testamentis.

An testamentum vim habeat in
 foro animae, si careat solem-
 nitatibus à iure Civili requisitis.

Quatenus fraudas et doli, quibus plerumq; testa-
 menta sunt obnoxia, certius securusq; exclu-
 darentur, juris conditoribus pro non satis
 prospectum esse uidebatur, heredem sibi quomo-
 documq; designare posse, sed varias insuper
 solemnitates, seu ceremonias ac ritus externos
 adhiberi voluerunt; Quiritur primum, an ista
 solemnitates adeo ad valorem testamenti sint ne-
 cessariae, ut in omittis, sicut in foro externo nul-
 lum est testamentum, sic etiam in foro interno nullum effectum
 consequatur.

Resolutio

396

Testamentum si careat debitis solemnita-
tibus non solum in foro fori, sed etiam
in foro poli omni robore deestituitur

Ratio est, quia leges absolute irritantes
contractum vel actum, si iusta sint, cen-
sentur etiam illum irritare in foro conscientie;
tales autem sunt leges, quae ponunt testa-
mentis solemnitates; ergo C. Maj. patet
ex multis legibus praesertim ex illa, qua
matrimonium clandestinum irritatur, min.
ostenditur quibusdam juris civilis textibus
§. ex eo 7. fin. Inst. quibus modis testam.
mentis infirm. l. si bina 11. ff. de iurto,
rupto l. item l. hac consultissima C. h. l.

Confirm. Sententia iusta in foro externo
si nisi fundetur in ^{facti} falsa praesumptione. Est
etiam servanda in foro interno, non alio
ex fundamento quam quod iudex ex autho-
ritate divina ferat sententiam, sed etiam
Legislatores ex auctoritate divina leges
statuunt, secundum illud prov. 8. Per me
reges regnant, et legum conditores iusta de-
cernunt; ergo eorum leges, si iusta sint, etiam
in foro interno servari debent. 7 Sit poenalis, vel

Oppones: Haec ab intestato Scias volun-
tatem testatoris tenetur in conscientia solvere
legata testamento in aliqua solemnitate deficien-
tis; ergo verum non est, ergo quod testamentum
in foro externo nullum, etiam in foro interno sit
irritatum. Prob. Ant. Vbi est naturalis obli-
gatio solvendi id, quod voluit defunctus id om-
nino etiam in conscientia solvi debet; sed quan-
do constat de voluntate defuncti, tunc natu-
ralis est obligatio solvendi id, quod voluit de-
functus; ergo et id solvi debet.

R. Haec obligationem tolli vel impediri per

377
Leges Civiles ob defectum solemnitatis ab iis
requisite. Vide text. Supra cit.

Urgebis: Vi legum Civilium, quod solutum
est repeti non potest, etiam si testamentum
imperfectum fuerit; ergo verum non est, quod
Leges Civiles obligationem solvendi id, quod
voluit defunctus tollant, vel impediant. Prob.
Conf. patet; quia si nulla esset solvendi obli-
gatio, et ego ex aliquo errore solvissem, utique
solutum repetere possem, l. 4. et 41. ff. de con-
dit. indeb. Prob. ergo ant. ex l. C. ff. 2.
Cod. de fideicomiss. ubi habetur, quod ea, quae
in testamento imperfecto soluta sunt repeti
nequeant; ergo C.

R. Ibi solummodo statui, quod non compe-
dat repetitio eorum, quae ex testamento im-
perfecto ab heredibus scientibus et ultro agnos-
cente voluntate defuncti soluta sunt, quia
presumuntur, ^{vel} a fictione juris reputantur do-
nata fuisse, igitur ex titulo donationis pra-
sumpta soluta repeti nequeunt, non vero in
voluntate defuncti, quae ob defectum solen-
nitatis lege requisita omni carebat robore.

Instabis: Solemnitates testamentorum
inductae sunt à jure Civili ex praesumptione et
ob evitacionem fraudis, quae circa talia comit-
ti solet; sed leges fundatae in praesumptione
locum non habent in conscientia, quando de ve-
ritate ac voluntate defuncti constat, arg.
ex l. fin. Cod. de fideicomiss. ergo sola
in voluntate defuncti, quando de ea con-
stat soluta repeti nequeunt.

R. Minorem veram esse, quando leges
fundantur in praesumptione facti particularis
delicti, vel casus, tunc enim praesumptio pen-
tenti cedit veritati; sed verum, quando fun-
dantur in praesumptione periculi universalis,
qualiter fundantur solemnitates testamentorum,
nam ideo jus Civile requirit v. g. 7. testes ad
testamenta, quia praesumit adesse in iis commu-

niter grave periculum variorum incommo-
 dorum ab fraudum; Itaq, lex fundata
 in praesumptione periculi Universalis
 incommodorum, fraudum etc. in casu par-
 ticulari non subsit periculum, nihilomi-
 nus permanet huiusmodi lex et parit
 obligationem naturalem, seu obligationem con-
 scientiae, quia fundamentum legis est
 periculum universale, quod permanet li-
 cet in aliquo casu deficiat; Unde com-
 munitur dicitur, quod cessante legis fi-
 ne in particulari, non hoc ipso cesset
 lex v.g. Licet periculum non subsit
 regardi matrimonium à Caio et Bertha
 clandestinis contractum nihilominus, tenen-
 tur contrahere coram testibus; nam lex,
 qua fundatur in periculo universalis non
 tollitur uno, aut altero casu, quem aliunde
 non attendunt leges.

Urgelij: Conditores Juris Romani per-
 suas leges irritando simpliciter testamen-
 tum imperfectum non erant solliciti
 de obligatione naturali seu in conscientia
 tollenda, quam per se parit voluntas
 ultima hominis, quia spectabant solum
 regimen politicum, instrumentes, quid in
 foro aeterno aut tribunalibus sit de-
 nendum; ergo non est credendum quod
 voluerint irritare pro foro interno.

Retorq. Argum. Principes saeculares
 suis legibus non curant forum internum
 sed solum externum statum; ergo eorum
 leges nunquam obligant in conscientia;
 Sicut ergo in hoc syllogismo negatis
 consequentia, sic et nos in priori negamus
 eandem negamus; eo quod haec leges cum
 ea justa causa et aequitate lata sint, lo-
 cum etiam habent in foro interno habere
 debeant.

† et cassentur

Instabis. Multi actus, pacta et con-
tractus per jura ob defectum Solemnita-
tum irritantur, ut electiones, alienationes
rerum Ecclesiasticarum, contractus Minorum
qua tamen subsistunt in foro interno,
antequam a iudice rescindantur, ergo etiam
testamentum

Q. N. Ant. Nam alienatio, electio, et
contractus minorum in nostra sententia
robore evacuantur in omni foro, quando
deficit forma seu solemnitas à jure
prescripta, ut ex parte colligitur ex con-
troversia C. Et profectio, si recensiti ac-
tus nullam habent vim, aut robur
~~obligationem~~, postquam
per sententiam iudicis sunt cassati, ^{neque}
~~habere. poterunt.~~
~~obligationem~~ antequam cassen-
tur; illa siquidem cassatio non tenet
est annullatio, quam annullationis declara-
tio; eo quod antecedenter ipso jure noscan-
tur annullati. ergo antecedenter ad annul-
lationem iudicis nulla erit vis, aut obliga-
tio talium actuum.

Urgetur: Ex hoc sequeretur, quod si quis
relictum ex testamento insolamni ab ha-
rede sciente voluntate defuncti accepisset, nun-
quam illud tanta conscientia retinere possit: sed
hoc est contra C. non dubium ibi. C. de testam.
item contra C. r. de fideicommissi per quas
leges possidens liberatur a restitutione, ergo C.

Q. Hanc difficultatem dependere ab eo, an vi-
delicet haec duae leges irritantur presumptioni
facti vel fictioni juris? Si presumptioni fac-
ti irritantur, quia nimirum presumunt hujusmodi
relicta ab heredem agnoscente voluntatem defun-
cti liberaliter donata fuisse, tunc possidens tan-
ta conscientia relicta retinere non poterit, si
heres liberaliter non donaverit. Quod si vero
haec leges irritantur fictioni juris, ita ut eis
statuatur, quod, qui agnovit imperfectam

voluntatem defuncti, et relicta donavit,
idem fit, ac si eam approbasset, ac consequen-
ter cederet juri suo, tunc utriusque relicta re-
tineri poterunt. Verum in de hac juris interpre-
tatione incertū sit; hinc melior erit conditio possi-
dentis, ut habet axioma juris.

Utriusque: Factio *in* testamento est juris natura-
lis; ergo parit obligationem naturalem, et in
conscientia etiā absq. solemnitatibus; nam is natura
debit, quem Gentium jure dare oportet, l. cum
amplius 84. S. 1. ff. de h. j. ergo siue leges
illa innituntur presumptioni ^{facti} iuris, siue fictio-
ni juris, manet tamen, quod qui relictum ex tes-
tamento infolemni ab herede sciente volunta-
tem defuncti accepit, illud *in* conscientia re-
tinere possit.

Q. Valde controversum esse inter Doctores,
an facultas testandi originem à solo jure naturali
trahat an verò à Civili; Verum esto à solo jure
naturali; potestatem testandi originem ducere; nihil
tamen inde contra nostrā sententiā efficaciter con-
cludi potest; nam etiā contractus matrimoniali
est juris naturalis, et tamen in utroq. foro
annullatur, si debitis solemnitatibus careat,
quia scilicet lex humana iusta potestate prae-
dicta est, ut possit actui de jure naturali valido
certam praescribere formā, quā non observata actus
reddatur in utroq. foro irritus.

Dices: maximam esse disparitatem inter Leges
Eclesiasticas, quibus irritatur matrimonium contrac-
tum siue solemnitatibus à Concilio Trid. requisitis,
et inter Civiles, quibus annullatur testamentum
debitis solemnitatibus destitutum; illa enim sunt
iusta, haec vero iniqua, ut facile colligitur ex
cum apud 10 h. 4. ubi Pontifex aperit huiusmodi
leges, esse à divina Lege alias, at leges iniquae
nequeunt habere locū in foro interno; ergo.

R. N. Illas leges esse iniquas; non enim ait
S. Pontifex, eas esse contra jus divinum, sed solum
alias à lege divina, id est, praeter jus divinum. at age-
re praeter jus divinum, per se non redolet iniquitatem;
alioquin quā ratione justinari posset ille canon,
iuxta quem, Prasul non condemnabitur nisi 72. testibus
C. prasul 2. q. 4.

Inst. Leges Civiles solemnitatem requirentes
sunt contra generalem Ecclesiae consuetudinem, etc.

ergo sunt iniqua, consuetudo enim obligat sicut praeceptum

7 seu adiaphora Q. Trans. Ant. Non enim dicit Pontifex contra sed alienum a generali Q. Et nego Conf. quia si in materia, quae non est per se peccaminosa sed profana pugna sit inter jus Canonici et Civile, tunc quodlibet jus in foro suo servandum est, nimirum in terris Summo Pontifici subiectis jus Canonici: in terris Imperii jus Civile ut pro regula universalis tradunt Canonistae, cuius etiam ratio est quia in materia profana nec potestas Sacrosancti subordinata est Ecclesiastica, nec Ecclesiastica Sacrosancti.

Virgebis: Q. Si iura Leges Civiles non possunt usari circa materia

Virgebis: Neg. in terris imperii Leges illae Civiles servari possunt, quae sub anathematis poena damnantur, at sub tali poena ^{feriuntur} Leges Civiles sollemnitate requirentes in testamentis, ut constat ex eodem c. cum a pres. ergo

Q. Neg. nisi Anathematizatio enim ut liquet ex eodem cap. non afficit huiusmodi Leges Civiles, sed solum eos, qui testamenta coram presbytero ac duobus vel tribus testibus facta rescindere attentaverint.

Inst: Vel ex hac anathematis interminatione manifestum fit, quod iam non versamur in materia mere profana, aut adiaphora, sed potius in ea, quae concernit conscientiam; alioquin non potuisset Pontifex eos anathemate ferire, qui testamenta coram Parocho ac duobus vel tribus testibus non duntur infringere; Cum igitur haec anathematis interminatio sit corpori juris Canonici inserta consequens est, quod vim legis universalis obtineat, atq. adeo Legibus Civilibus tanquam injustis deroget.

Q. Hoc anathemate eos solos percelli, qui Summo Pontifici etiam in materia politica sunt subiecti, posito quod ei morem gerere detestentur. Neg. obstat, quod haec constitutio relata sit in corpus Juris Canonici, quia iam dictum est, constitutionem Pontificiam in materia profana non ligare eos, qui sunt in terris Imperii, consequenter omnis poena propter transgressionem ibidem statuta minime illos afficit, sed solum cum eos concernit, qui ipsi Summo Pontifici etiam in politicis sunt subiecti.

¶ Ex. l. 4. tit. de despons. impub. et inst. de nupt.

An ad substantiam vel valorem sponsalium requiratur consensus parentum?

Resolutio

Ad substantiam vel valorem sponsalium non requiritur consensus parentum, excepto casu, quo ipsum matrimonium foret illicitum.

Ratio 1. quia Matrimonium sine consensu parentum et eorum, in quorum potestate constituti sunt contra-hentes, valet, uti decisum est in Concil. Trident. Sess. 24. c. 1. de Reformatione Matrimonii et constat ex S. Scriptura; nam Esau duxerat uxores duas, quae ambae offenderant animum Isaac et Rebeckae parentum ejus, proinde invitis parentibus eas accepit, nec tamen Isaac ea conjugia irritavit Gen. 26. Jacob item uxores duxit parentibus omnino inscius, quod non fecisset, si credidisset consensum parentum esse necessarium. Vid. Gen. 29. et 30. valet igitur Matrimonium, quod est indissolubile, absque consensu parentum: ergo a fortiori valebunt sponsalia, cum adhuc alia via dissolvi possint, vel saltem, quia sunt inchoative Matrimonium.

Ratio 2. quia spectato jure naturali valent talia sponsalia; jure autem positivo, saltem tali, cui morem in hac re gerere debeamus, non sunt irritata; ergo p.

Opp. l. 7. §. 1. ff. h. t. ad valorem sponsalium requiritur consensus parentum, in quorum potestate sunt

liberi, nempe Patris et avi: ergo jure positivo civili
 sunt irritata sponsalia contracta à liberis sine consensu
 parentum. R. leges civiles in ius, quæ pertinent
 ad Matrimonium, quod à Christo est elevatum ad ra-
 tionem Sacramenti, et sic à jurisdictione et foro sæ-
 culari exemptum, vim non habent; imò dici potest,
 quòd ex cit. l. 7. Solùm argui possit illicititas non ve-
 rò invaliditas sponsalium.

retinent:
retinent: Inst. Leges civiles, quæ concordant cum legibus Ecclē-
 siasticis vim suam. atqui talis est lex 7. modo citata.
 ergo p. Prob. jure canonico Can. 13. caus. 32. q. 2.
 c. aliter caus. 30. q. 5. ad Substantiam sponsalium
 liberorum requiritur consensus ~~part~~ parentum:
 ergo lex 7. modo citata concordat cum legibus Ec-
 clesiasticis. R. Hos canones ita intelligi à
 Canonistis, ut de honestate non autem de neces-
 sitate consensus parentum requiratur. Vel dic: Si-
 tales Canones non solùm de illicititate sed etiam
 de invaliditate loquantur, quòd sint correcti per
 posteriora jura, puta per c. 13. h. t. Clem. cum vi-
 rum de Regul. et cit. Sess. Concil. Trid. . . .
 Urg. leges, quæ concordant juri divino, abrogari vel
 corrigi nequeunt: atqui hujusmodi leges, quæ re-
 quirunt consensum parentum in sponsabilibus libe-
 rorum, concordant juri divino, ergo p. Prob. m.

præcepto 4. Decalogi jubemur honorare Patrem et Matrem, id est, ne quoquo modo offendantur: at qui maximè offenduntur parentes, si filii absque eorum voluntate contrahant nuptias: ergo de jure Divino videtur requiri consensus parentum, ac proinde leges humanae, quæ talem consensum exigunt, concordant juri Divino. **R. A.** hoc argumentum nimium probare, probaret enim, quòd talia sponsalia iniusta sine consensu Matris essent irrita, quod tamen non admittunt adversarii. **R. Z.** quòd hoc præceptum non se extendat ad Sponsalia vel Matrimonium, eoquòd nuptiæ pertineant ad statum vitæ: at status vitæ non est in parentum potestate, sicut nec vita, ut constat.

Dices: Si status vitæ quoad nuptias contrahendas non est in parentum potestate, quare igitur Deut. c. 7. dicitur parenti: filiam tuam non dabis filio Chananæi? et quare Samson rogat parentes, ut mulierem, quam amabat, sibi darent in uxorem? **J. Tob. 6. 13. ?** **R.** ex his qui ^{7 jud. 14. Et Tobias conjugem suam petit à patre eius.} dem evinci parentibus præcepta de liberis in Matrimonio collocandis tradita esse, atque adeò ad parentum curam filiorum conjugia maximè pertinere. Sed minimè inde probatur, quòd status vitæ, quantum ad nuptias contrahendas sit ita in parentum potestate, ut si eorum desit consensus, irrita sint sponsalia. imo contrarium potius evidenter demonstratur ex illo Tobie. 7. ubi legitur Tobiam uxorem duxisse in scius parentibus.

Urg. Apostolus ad Collos. 3. explicans illud quartum Decalogi praeceptum ait; id in omnibus intelligendum esse: filii, inquit, obedite parentibus per omnia: ergo planè juxta Apostolum vi hujus praecepti etiam in statu vitae eligendo liberi parentibus parere necesse habent. R. D. Ant. obediendum esse parentibus per omnia, nimirum quando agitur de moribus informandis. Con. quando agitur de electione status, Subdit. ita ut si justè et secundum Deum precipiant, non obedientes peccent filii. Con. ita ut quidquid agant semper irritum sit. Neg. nam non minus Episcopo et Ecclesiae obediendum est per omnia, quam Patri carnali et tamen si quis Laicus contra Episcopi vel Ecclesiae praeceptum baptizet, baptismus erit ratus.

Inst. Extat lex divina Exod. 22. et Deut. 22. ut si quis virginem stupraverit, det patri ejus certum numerum Siclorum et eam uxorem habeat, si pater voluerit, vel non habeat, si noluerit. ^{ergo} quando manifestum ^{est} quod status vitae quoad nuptias contrahendas ita sit in patria potestate, ut eas ratas vel irritas facere possit. R. in locis non agi de Matrimonio jam contracto, Sed de futuro causa stupri praecedentis, non enim illa conjunctio viri cum puella, quae in scio Patre in duobus illis capitibus facta describitur, copula conjugalis erat. Sed stuprum ut Scriptura loquitur.

Non enim stuprator uxorem habere voluit, sed libidinem tantum exercere, unde in poenam injungitur ei, ut puellam ducat, si eam Pater dare voluerit.

Præterea hæc veteris legis dispositio pertinet ad præcepta judicialia, quæ in N. L. vim non habent, unde ex ea adductum argumentum non convincit.

Inst. Num. 30. Statuitur, ut, si puella Deo voverit aliquid, possit Pater votum illud irritare, constat autem hanc legem non judicialem sed moralem esse: jam sic argumentor: potest Pater irritare vota liberorum Deo facta: ergo multo magis poterit irritare promissionem homini factam de conjugio. R. N. cons. et parit. disparitas est, quod vota fiant soli Deo, qui ea non acceptat, si sint in præjudicium tertii, vel si acceptavit, iterum cedit jure suo, ne tertio præjudicetur; sponsalia autem fiunt homini, qui non tenetur cedere jure suo propter tertium.

Urg. Conjugia, quæ ineunt liberi in præjudicium Patris, certo sunt illicita: ergo sponsalia, quæ talia conjugia præcedunt, sint invalida, necesse est, cum obligatio ad illicitum repugnet. R. in nostra Thesi nos excepisse casum, quo ipsum Matrimonium foret illicitum, unde hæc ratio nos non urget. — At inquires: ipsum Matrimonium sine consensu parentum in vitum ordinariè est illicitum, ergo et sponsalia taliter inita ordinariè erunt invalida.

Prob. Ant. filii tenentur in re tanti momenti vi 4^{ti}
 præcepti exquirere consilium parentum, ergo tenen-
 tur etiam ordinariè illud sequi, ad quid enim pe-
 tere consilium conducit, si illud spernatur: ergo Ma-
 trimonium sine vel contra voluntatem Patris inritum
 ordinariè est illicitum. R. neg. utramque sequelam
 nam si petatur consilium à parentibus, spes est ab
 iis omnia sincerè manifestanda, quæ liberi ob cæcum
 amoris impetum sæpè non prævident sibi obesse, et
 ideo rectè ac decenter petunt consilium, sequendi
 autem necessitatem semper non patitur, nec agnos-
 cit concessa ipsis à Deo libertas eligendi statum per-
 petuum, nec proinde Matrimonium liberorum sine
 consensu parentum inritum dici debet ordinariè illi-
 citum. Imò licet non rarò peccent liberi non sequendo
 consilium parentum in contractu sponsalium, non ta-
 men hoc ipso subsequens Matrimonium est illicitum, con-
 sequenter nec invalida erunt sponsalia licet illicita.
 Dices: quod est contra jus naturale, semper est illicitum,
 atqui Matrimonium sine consensu parentum con-
 trahere est contra jus naturale: ergo p. prob. m. Inst.
 de Nupt. §. iustas. dicitur: naturalis ratio suadet
in tantum, ut iussus parentum præcedere debeat nuptias.
 R. per illud vocabulum iussus intelligi debet consilium,
 nam alioqui si prætendant Aarū hic absolute de-
 notari consensum, dicimus, quòd cum illa lex re-
 pugnet SS. Canonibus, omni jam sit destituta ro-
 bore.

Controversia 35
Ex l. 5. §. 3. de Simonia

Vtrum Monasterium si opulentum sit
ex nudo sustentationis titulo ab
ingredientibus aliquid exi-
gere possit?

Suppono 1. Pro ipso ingressu in Monas-
terium, vel pro ipsa professione in eodem nihil
tempore, absq[ue] labe Simonia exigi, vel dari potest.
Ratio est, quia ingressus in Monasterium aut profes-
sio religiosa, hoc ipso, quod ordinatur ad finem super-
naturalem est aliquid spirituale, ergo pro ea aliquid
temporale exigere, vel dare redolet simonia

Suppono 2. Licetum tamen esse Monasteriis
tam Virorum quam mulierum etiam ditissimis cum
parentibus vel pacisci, vel exigere certam quan-
tatem pecunie, vel aliorum bonorum temporali-
um sub conditione, ut suscepta ad Religionem et
professa persona omni jure hereditatis, vel alle-
rius jure possessionis temporalis renuntiet.
Ratio est, quia in tali casu jure exigitur tem-
porale, pro temporali, jure namq[ue] hereditatis, cum
cessum sit, per cap. quia 7. caus. 20. q. 3. Auth. in-
gressi, et Auth. si qua mulier c. de N. Culas. Monas-
terium loco liberum profitentium in hereditate succe-
dere.

Suppono 3. Licetum etiam esse titulo susten-
tationis, ubi monasteria non sunt sufficienter do-
tata, aliquid ab ingredientibus exigere. Ratio
est, quia in tali casu non exigitur nec datur
temporale pro spirituali, ingressu videlicet in Re-
ligionem, sed ut quid necessarium pro honesta
sustentatione ingredientis, quod est quid me-
re temporale. Sed an eodem modo conclu-
dendum sit pro Monasterio opulento, et sufficien-
ter dotato, valde controvertunt Doctores, pro quo sit

Resolutio

Quando Monasterium est, ^{diver} aut sufficienter dota-
tum ex nudo sustentationis titulo nihil
exigere potest, absq[ue] labe Simonia salte ju-
ris Ecclesiastici

Prob. 1. ex c. quoniam 20. h. 1. ubi dicitur sic loquitur Pontifex: Quonia Simoniaci labes adeo pluresq; mortales inficit, ut vix aliquas sine pretio recipiant in formas paupertatis pretextu, volentes hoc vitium palliare. Ne de cetero id fiat prohibemus. Si igitur non licet sub falso pretextu paupertatis aliquid ab ingredientibus exigere, ergo neq; sub falso titulo congrua sustentationis, ubiq; enim est par ratio, imo unum infert alteru, nam ubi non est congrua sustentatio, ibi est paupertas, et vicissim. Et sane siue dixeris sub pretextu paupertatis palliare, siue sub palliato titulo congrua sustentationis semper idem redit sensus.

Prob. 2. ex S. Thoma 2. 2. q. 100. art. 3. ad 2. dicente, quod ubi Monasterium est adeo laeve, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, licet ante ingressum monasterii exigere, et simul accipere aliquid pro victu persona, qua in Monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant Monasterii opes, ergo contra ratio sensus, quod fortissimu argumentum est in iure, si sufficiant opes, aliquid exigere illicitu erit.

7 argumento

Prob. 3. Quia hoc ipso, quod quis ad religionem suscipitur, habet jus ad sustentationem ex praesentibus Monasterii capiendam, propterea enim sufficienter dotantur monasteria, ut inde congrue sustententur membra eorum; ergo ubi Monasterium sufficienter dotatu ac opulenti aliquid adhuc sub pretextu sustentationis ab ingredientibus exegerit, illud quod exigit sub hoc falso pretextu non tanquam aliquid, cum id aliunde membris omnibus affertim suppeditetur, sed tanquam pretiu ipsius ingressus merito reputatur.

Oppones. Clerici ac Religiosi licet ex fundatione beneficii aut Monasterii sustentatione abunde habeant, nihilominus possunt titulo stipendiis pro sustentatione aliquid exigere pro ministeriis sacris, vel missis Legendis; ergo a pauperibus Monasteria praesertim Monialiu licet opulenta poterunt ab ingredientibus pro sufficienti ac

honestam eorum sustentationem aliquid exigere.

R. N. Cons; Quia quod Clerici pro suis omnes stipendia & sanctis laboribus debita accipere possunt, expressè definitum est in jure, arg. c. fin. caus. 1. q. 2. Et ratio est; quia juxta apostolum ad Cor. 9. Nullus etiã dives tenetur militare suis stipendiis. Et aliunde certum est, quod operarius ob laborẽ suũ dignus sit mercede sua. Itaq; Cum Clerici vel religiosi pro suis functionibus aliquid tribuantur, id non tan titulo solius congruæ sustentationis, quam potius pro mercede ratione laboris ac industriæ impensa datur, ex quo non licet inferre, quod monasteria præsertim Monialium licet opulenta possint ab ingredientibus ex nudo sustentationis titulo aliquid exigere.

Dices: In Monasteriis potest etiam considerari labor et onus alendi personam susceptam, ergo pariter sub hoc titulo aliquid ab ea, quæ suscipi desideratur, exigi poterit.

R. N. Cons. quia labor seu onus susceptam personam alendi, nihil aliud est, nisi ipsa congrua sustentatio suppeditanda personæ susceptæ et intuitu congruæ sustentationis nihil exigi potest, ut suprà demonstravimus; ergo.

7 præsertim ex c. quonia 20. h. 1.

Verbo: Moniales habent ex privilegio ac concessione Clementis VII. et ex declaratione Innocentii 8, ut intuitu congruæ sustentationis aliquid ab ingredientibus eorum monasteria exigere valeant, ergo offi. id forsitan de jure communi eis prohiberetur, licet tamen ipsis ex privilegio.

R. Memoratam concessionem Clementis VII. et declarationem Innocentii VIII. tantum fuisse viva vocis oracula, de quibus non constat authenticè, ut in compendio Privilegiorum Ordinis Minorũ facto à P. Alphonso Casarubias de Monialibus s. 16. et 31. videre est. Sed dato, has concessiones reverè authenticas esse, iis tamen plus non probatur, quam quod Summi Pontifices locuti sunt de Monialibus inopibus, vel si divites

(invalida)

etiam spectare, solummodo voluerunt, quod Moniales non incurrant excommunicationem, vel alias juris poenas, si ab ingredientibus temporalia exigant; non vero quod non incurrant peccatum Simonia, saltem Juris Ecclesiastici.

Dices: Simonia ex obiecto suam sortitur speciem: atq; non ob aliud incurritur, nisi quia spirituales venditur, ut puta professio aut locus in religione; at in praesenti, id quod petitur non ^{pro} ipsa professione, sed pro congrua sustentatione, quod est aliud temporale, exigitur; ergo per hoc requiritur peccatum Simoniae incurri.

R. Quod sub hoc pretextu videatur palliari vitium Simoniae; Vnde ut supra argumentabamur, cum titulus ille congruae sustentationis non subsistat, videtur conferri illi, qui sub hoc pretextu aliquid temporale ab ingredientibus exigunt, non nisi pro ingressu in religionem exigere. *et sic committitur Simoniae.*

Verbis: Ex hoc quidem probari, quod in foro externo Moniales v.g. sic exigentes iudicentur Simoniaca: at licet loquimur de foro interno, seu de eo quod est secundum conscientiam, secundum quam nullum est Simoniae peccatum, si revera ab ea persona qua ingredi cupit in Religionem, unice dirigatur ad ipsius congruam sustentationem, qua intentio saltem erronee utiq; subsistere potest; ergo.

Q. D. min. iure nullum erit Simoniae Juris Divini peccatum. Con. min. nullum erit Simoniae Juris Ecclesiastici peccatum. Neg. min. et Cons. Cum enim ex hoc facto, quo nimirum sub falso pretextu sustentationis congrua aliquid temporale exigitur ab ingrediente in religionem, in foro externo praesumatur Simonia, merito proinde huiusmodi

eractio ab Ecclesia prohiberi debuit, cit. c.
 quonia 40. h. t. et Extrav. Commun. §. Sane h. t.
 ex qua prohibitiones, simonia juri Ecclesiastici
 incurrere omnes illos, qui ea nudo sustentatio-
 nis titulo ab ingredientibus in religionem exi-
 gere non verentur, indubitatum esse videtur.

Just. Consuetudo contra jus Ecclesiasticum
 prevalere potest; at hac consuetudo, quae pro
 congrua sustentatione ingredientis praesertim
 in Monasteriis Monialium certa pecuniarum
 quantitas exigitur, iam prevaluit, et legiti-
 me est praescripta; ergo

R. Neg. min. Quia huius consuetudini jus re-
 sistit. Imo ea ab illo reprobatur et tanquam
 detestabilis abusus, et ut corruptela damnatur,
 cit. Extrav. June h. t. Praeterea, ut consue-
 tudo legitime praescribatur, debet esse ratio-
 nabilis, qualis haec non est, quippe quae sine
 peccato avaritiae subsistere nequit. quid enim
 magis redolet avaritiam, quam sub pretextu
 sustentationis necessaria certam quantitatem pecu-
 niae expetere, cum tamen à piis fidelibus, vel
 aliunde pro honesta Monialium v. g. sustentatio-
 ne abundantia media iam subministrata sint.

Vergebis. Non redolet avaritiam aliquid tempo-
 rale ab ingredientibus pro congrua sustentatione
 exigere, ut tunc propriis monasterii proventus
 vel ad augendum ^{cultum} ~~nummum~~ ^{Divinum} ~~Religiosum~~, vel
 ad alias pias causas eo abundantius appli-
 centur; ergo.

R. Quamquam in hoc casu forsitan abesse
 possit peccatum avaritiae, non tamen abest
 omne vitium Simoniae imo nec infidelitatis
 aut injustitiae, minus enim fideliter aut justè aliquid
 expetitur pro sustentatione ab eo Monasterio, quod
 bona sufficientia possidet; tunc enim potius sin-
 gitur, quam reuera datur ^{gratis} ~~gratis~~ ^{congrua} ~~congrua~~ susten-
 tationis. Nec juvat dicere, quod tunc propria mo-
 nasterii.

monasterii bona eo abundantius ad pias causas applicari possunt; nam non sunt facienda mala, ut eveniant bona C. super eo 3. De Usuris.

Inst. Dicere, quod Moniales divites à simonia peccato non excusentur, si temporalia sub titulo congrua sustentationis exigunt, est damnare plerumque Monialium monasteria de peccato simonia. Nulli enim puella conceditur ingressus in Monasteria Monialium, quae non secum certam pecuniarum quantitatem afferat. affui hoc non videtur dicendum. Neg. 5.

R. Dist. maj. est damnare plerumque monasteria Monialium de peccato simonia materialis ut plurimum materialis Conc. maj. formalis. Neg. maj. Vltro enim concedimus, quod huiusmodi moniales in Monasteriis opulentis ab ingredientibus exigentes temporalia pro sub praetextu congrua sustentationis à simonia formalis plerumque excusentur per ignorantiam, aut ob bonam fidem, quae resultat ex longa ac immemoriali consuetudine aliquid temporale expetendi ab iis personis, quae in religionem suscipi cupiunt. Caterum non veremur, eas Moniales in hoc peccato vere simoniacas pronuntiare, quae videlicet hac de re sufficienter à viris doctis instructa sunt, si in suis incongruis exactionibus perzant.

Virgebis. Si ita est; ergo, neq. ex titulo dotis à Monialibus Religionem ingressuris, vel ingressis indiscriminatim certa pecuniarum quantitas exigi potest; at hoc minus eo quod huiusmodi dos Monasterio tribuetur intuitu oneris, quod in se suscipit alendi personam professam; at certe hoc minus convenienter dicitur; ergo. C. Prob. mi. Foeminis matrimonium carnale celebraturis debetur congrua dos, siue maritus futurus sit di-

ves, sine non, per l. ult. C. de dotibus promissis
adeo, et foeminae spirituales nuptias per religio-
sam professionem contracturis debetur congrua
dos, sine monasterium sit dives sine non; ergo
sicut maritus, quisque sit, optimo jure do-
tem exigit sic et monasterium quodecumq; sit.
Est siquidem bonum argumentum à matri-
monio carnali ad spirituale arg. c. inter
z. de hurs. Episc.

¶ 1. Licet concederemus, quod ratione
dotis aliquid ~~indiscriminatim~~ exigi possit,
non tamen inde sequeretur, quod alieno titu-
lo congrua sustentationis certa pecunia quan-
titas sine discrimine peti possit; nam si
subsistit prius factum argumentum, Monast- 7 titulo dotis
rium optimo jure et ex justitia aliquid exigi
re potest ab ingrediente, at ^{nulquam jus} nulla ^{in jure}
adduci potest, quae dicat, ex justitia aliquid
sub praestitu congrua sustentationis ab ingre-
dientibus in religionem ex peti posse; ergo
ex concessa exactione pro dote argui non
potest exactione licita pro congrua sustenta-
tione.

¶ 2. Mihi probabilius videri, neq; subm-
issione dotis in illis monasteriis sufficienter iam
dotatis aliquid ab ingredientibus in ea exi-
gi posse; nam, ut narrantur in paritate prius
facta, sicut maritus, si dotem nuptialem
non à sponsa, sed ab alio, pro sponsa tamen ac-
cepisset, nihil amplius ab eadem sponsa exigi
se posset, ita pariter cum Monasterium à fun-
datoribus sufficienter sit dotatum seu suffi-
cienter dotem acceperit pro personis, quae illuc
ingrediuntur, et cum Christo, ac Religione spiri-
tuale contribui inveniunt aliis, ceterisque Religionis
oneribus supportandis, non videtur, quod ultra

possit ab eisdem titulo dotis aliquid exigere.

Vigebis: Multa sunt monasteria Monialium, nunc opulenta, quae fundationem suam, seu potius pingues suos redditus non nisi ex dotibus et bonis ingredientium acquisierunt; ergo saltem in eis aliquid titulo dotis ab ingredientibus exigere licitum erit;

R. N. Cons. quia si Monasterium sive à persona extranea, sive à suis membris redditus adeo pingues consecutum sit, ut iam possit omnibus ingredientibus congrua praebere sustentationem, atque omnia Religionis onera officio implere sustinere, reuera sufficienter fundatum et dotatum esse censetur; ergo titulo veterioris dotis cum ingredientibus nec quidquam petisci, sed solum quae gratis ac libere vel etiam jure hereditatis datur, accipere poterit.

Dices: Ergo Novissimi Valde durum esset, nil ab istis novissimis Monialibus expectare, sed gratias omnes suscipere, quasi vero melioris debent esse conditionis, quam prima, per quam doctes monasteria suas opes sibi compararunt.

Q. Si Monasterium sit opulentum, et iam sufficienter dotatum potius durum est sibi potest à vera Religione alienum aliquid ab ingredientibus exigere, quam non exigere; nec refert, quod ex una parte novissima Moniales melioris sint conditionis quam prima in eo scilicet, quod à dote danda liberentur, à qua prima exempta non sunt, nam ex altera parte sunt deterioris conditionis, in quantum prima Moniales non solum ut matres, sed etiam ut fundatrices suscipere, ac pro eis apud Deum supplices preces profundere solentur.

Nec juvat, si quis in favorem Monialium adducat declarationem Cardinalium apud Fagnanum in c. non amplius de institutione num. 24. nam, ut bene advertit P. Sciffensius ibi tantum dicitur, quod Moniales etiam redditibus satis provisae possint acceptare, dotem gratis oblata, vel petisci de illa danda, casu quo Monialium redditus pro nova et quasi supernumeraria sustentanda non sufficienter, ut quod sententia nostra minime adversatur.

7 in h. l.
n. 180.

Controversia 36

ex l. 3. tit. 19 de Usuris Item C. 4. l. 32. cod.

An et qualiter in Imperio Romano
consuetudo permittens usuras quin-
tuces, seu 5. pro 100 à pec-
cato excusari possit?

Suppono, Usuram lucrativam, seu omnia
lucrum quod ultra sortem mutuam vi solius
mutui exigitur, jure Divino imo etiam naturali
prohibita esse, id patet dum ex multis ff.
scripturae locis, dum ex conciliis, et est certa
omnium Doctorum sententia. Ex quo iam
gravis oritur difficultas, an et qualiter
illa usura quintuces seu 5. pro 100. occa-
sione mutui accipi solita excusentur à
peccato. Communior docet hic non interve-
nire contractum mutui, sed potius contrac-
tum censualem. Verum, ut ingenuè fatea-
mur, hactenus tantam veritatis soliditatem
in hac sententia deprehendere non potuimus
ut omnem anxietatem ac scrupulum à nobis
propulsare potuerit; Et sane quisquis nobiscum
paucis accuratius hanc sententiam examina-
vit, non adeo solidam rationem fundatam qui-
le deprehendet, ut ex dicendis circa finem hu-
jus controversia innotescat. Quidam rige-
tur aliam ineunt viam et dicunt, quod li-
cet ^{usura} lucrativa sit de jure Divino et natu-
rali prohibita, non tamen ita absolute, quin
à lege ob bonum publicum, dummodo modera-
ta sit, permitti non possit. Et hanc senten-
tiam satis probabiliter defendi potest, imò ve-
rior priori nobis videtur, unde sit

Resolutio

Ille Usura quintuces seu 5. pro 100 occa-
sione mutui probabiliter reputari possunt li-
cita ex hoc, quod omnis usura lucrativa ~~prohi-~~
bita jure naturali et Divino prohibita, proba-
biliter non sunt ita absolute prohibita, ut

Princeps ex causa publica eam s. modo sit moderata; permittere non possit tanquam licitam. Ita Emmanuel Saas, Tannerus, Haunoldus, Molinaus, Gletle, et alii non pauci Jurisconsulti.

Prob. Imperator, uel respublica potest per comune statutum, aut legem ex causa publica auferre jus alicujus privati, ac illud transferre in tertium; ergo etiam id poterit fieri per legem communem de concessione usurarum moderatarum, seu s. pro joo occasione mutui statutam, transferendo sic bona unius in alium. Imode factu in Imperio Romano existit hujusmodi statutum, ut constat ex Receptibus Imperij de An. 1500. 1530. 1548. Augusta, et Anno 1570 sub Maximiliano II. et 1600 sub Rudolpho II. ergo C.

Ant. patet ex eo, quod Respublica dominium altum rerum ac bonorum ad privatos pertinentium sic sibi vendicat, ut ex justa et publica causa dominium rei ab uno in alterum transferre possit, ut constat ex lege praescriptionis in utroq. jure receptas. Consequentia etiam manifesta est; unde merito inferitur, quod usura moderata de jure divino aut naturali non absoluta, sed veluti conditionate sint prohibita, nempe nisi Princeps in cuius dominio alto res et bona privatorum existunt aliud ordinandum ex publica causa censuerit.

4 vices Dei gerens

Confirm. Deus recte permisit Judais usuras exigere ab alienigenis; quia habet Supremum Dominium et absolutum Dominium in omnes res hominum; ergo etiam Princeps uel respublica cum pariter dominio alto in omnes res privatorum palleat, usuras ob bonum comune permittere poterit.

Oppones: Quae sunt prohibita jure naturali et divino nulla lege humana reddi possunt licita; atqui usurae sunt jure naturali et divino

prohibita; ergo.

R. Dist. maj. quae sunt prohibita jure naturali et divino nullâ lege humana reddi possunt licita extra materiâ justitiâ Con. maj. intra materiâ justitiâ nonpe. quâdam bona fortuna. Neg. maj. Itaq. in materiâ justitiâ cum respublica dominium alia in res subditorum habeat potest per Legem ob bonum publicum consti. tuere ut id quod alia de jure divino et naturali injustum esset, justum ellicitum efficiatur. Sic quamvis Lex divina ac naturali vetitum sit, ne quis ex alieno bono locupletior fiat, id tamen licitum per Legem humanâ prescriptionis adminiculo fieri potest.

Quae non esse paritatem inter concessionem usurae factam per principem, et Legem prescriptionis, nam usura antecedenter ad concessionem Legislatoris non exercetur sine peccato injustitia, et verò prescriptio antecedenter ad concessionem Legislatoris absq. ullo peccato nempe ob bonâ fidem inchoatur; ergo.

R. Negando non esse paritatem inter utrumq. Sufficit enim in prescriptione acquirere dominium rei bonâ fide et debito tempore post sepe post latâ prescriptionis Legem, ad quâ antecedenter talis acquisitio foret injusta, nec quidquam prodesset bonâ fide inchoata; ita pariter sufficit, quod bonâ fide accipiatur usura, postquam rationale Statutum illâ concessit licet antecedenter ad tale Statutum illicita fuisset.

Urgebis: hujusmodi Statutum nequit habere locum in foro interno. ergo nequit ponere usuram accipientem in bona fide. Prob. ant. Ideo Lex prescriptionis etiâ in foro interno vim habere potest; quia à ff. Canonibus approbata est; ergo à pari nisi Statutum seu concessio usurae legalis sit approba-

Ita à S. Canonibus, nequit habere locum in foro interno. Subs. atqui non tantum non est approbata, sed quod plus est positive reprobata est à S. Canonibus, praesertim in Concilio viennensi, ut habetur, Clem. unie. h. t. ergo.

Q. Dist. Subsumptum; est reprobata à S. Canonibus si sit excessiva, improba, mordens cum lesione et pressura proximi Conc. Si sit moderata et ex justis causis ob bonum publicum permissa à summo principe, cui à Deo competit Dominium altum in bona subditorum, quod Ecclesia ab eo nec auferre, nec intendit, sed nec potest. Neg. subs. et conf.

Inst. Rei publica aut principia plus circa usuras competere nequit, quam Summo Pontifici: atqui summus Pontifex dispensando reddere nequit usuras civitas, ut omnes conveniant, ergo nec respublica.

Q. Dist. min. Nequit S. Pontifex ex causa privata dispensando reddere usuras civitas Conc. nequit ex causa publica dispensando seu potius legem condendo reddere usuras civitas, si saltem moderata sint. N. m.

Itaq, aliud est dispensare ex causa privata seu alicujus privati bonum spectante, ut recipiat usuram nulla lege permissa, nullorum, jure vel titulo exacta, et aliud ex causa publica et ob bonum commune seu publicum usuram moderatam facere licitam ratione domini alti; illud nemo potest etiam Papa, illud non solum Papa, sed etiam quilibet princeps in suo territorio.

Dices: Usurae sunt similes mendacis c. q. h. t. atqui nulla potestas humana, licet ex causa publica, reddere potest licitam mendacium, ergo nec usuras.

Q. D. min. Usurae excessiva et cum fraude ac lesione proximi sunt similes mendacis, Conc. min. moderata et ex statuto principis ob bonum

publicum permittit. Neg. min. Id uel ex eo
constat, quod Conditio contra mentem non
perdet ab alto Reipublica Dominio, si-
cut res fortuna, ^{sen pecunia} circa quastuerantur usu- 7 tanquam circa
re; unde mendacium manet ita prohibitum
de iure natura, ut circa illud res publica ni-
hil disponere possit, facus uero dicendum
de usuris moderatis, ob rationem contrariam.

Uogelb. Neg. mendacii, neq. usurarum ma-
teria subiacet alto Principis Dominio, ete-
nim pecunia mutuo data ex natura sua
est res infructifera: atqui nequit princeps
efficere, ut licite quis lucri, aut fructum
ex re stentis sine ullo titulo capiat, quia
hoc esset rerum naturam immutare; ergo.

Q. N. Maj. quia licet pecunia in se
et quando nec opera hominis nec dispositio
legis accedit, sit infructifera, tamen fit
fructifera per per accessum opera humana
atq. accidentis. Statuti uel legis dispositione
lucri priori Domino inde concedentis. Quis uno
otia in pecunia quasi usus fructus constitui potest, l. 1. l. 2. ff. de usufr. earum rer. quae usu fr.

Inst. Omnes leges cedere debent in bonum
reipublica communes, atqui huiusmodi Statu-
tum uel legis dispositio, si qua esset
potius in ipsius reipublica, ac praecipue pau-
perum aut indigentia pressorum, qui ma-
gno numero in eorum comunitatibus existunt,
detrimentum uergeret; ergo.

Q. Neg. min. Nam per concessionem usura-
rum moderatarum 1.º circantur lites; si
enim necessario requireretur titulus lucri ces-
santis, damni emergentis & nimium turbaretur et inquietaretur
tribunalia, cum talis titulus probari deberet,
et à mutuatariis, qui agrè solvunt usuras;
id esse passim negaretur. 2.º Facilius ob-
tinetur mutuum, quod sicut reipublica mem-
bris valde est utile, et in casibus indigentia
imo indigentia pressis necessarium, ita non potest non esse
valde optabile, reipublica huiusmodi legi
dispositio, quae hanc & mutui facilitatem pro-
curat; imo sine qua vix istis temporibus reperire

esse, qui mutuum dare vellet, quod reipublice
 ex valde noxium foret. 3° Ex concessio-
 ne moderatarum usurarum non leue subsidium
 Ecclesijs, locis religiosis, viduis, pupillis, et
 personis miserabilibus, quae per se ipsas non
 possunt negotiando lucrum capere ex suis
 pecunijs, obvenit. 4° Denique tranquillitas
 conscientiarum magna ex hac legis dispositio-
 ne oritur; siquidem nemo non videt, multos
 orturos esse scrupulos, si necessarius foret
 vitulus vel damni emergentis, vel lucri cespan-
 tis, aut periculi amittenda sortis.

Dices: Si usura adeo profuit bono com-
 muni, sequitur, quod male à jure divino,
 aut naturali prohibita sunt; at hoc dicere
 impium est; ergo dicendum, quod hujusmodi
 usurae magis obfunt, quam profunt bono communi.

R. N. maj. Nam usura jure divino prohiberi
 debuerunt, tum ut discerent homines, veram ami-
 citiam quam sibi invicem impendere debent, confis-
 teres in eo, quod gratis, et absq. ulla compen-
 satione sibi benefaciant, tum ut liceat Pri-
 ncipes, titulo dominii alti in bona fortuna
 non nisi moderatas, nullatenus vero excessi-
 vas usuras ab eis permitti posse usuras.
 Vel dic, quod quantum est in se, et abstra-
 hendo à presenti rerum statu, praesertim
 à moderni populi tenacitate, duntia, avari-
 tia, aut refrigerata charitate magis reipubli-
 ca noceant, quam profint, eaq. proinde le-
 ge divina, et naturali prohibitas fuisse;
 at attendendo, quod in ea aetate vivamus, ubi
 refrigerante charitate malunt homines suas pe-
 cunias habere otiosas, apud se retento dominio
 quam eas sine ullo emolumento alijs mutuas
 tradere; praesertim cum ex nullo precepto ad id
 faciendum obligentur, liquet, quod concessa
 usura iam de facto magis profint quam obfunt,
 vis siquidem sunt ceteras rationes supra iam allatas
 taceamus; facilitatur mutuum, quo facilius
 et citius necessitatem patientibus subue-
 nitur.

Virgebi: Ex hoc evincit, Usuras non posse
 habere locum in foro interno, sed ad summum in fo-
 ro externo; nam usura, ut dictum, solum ob-

+ reipublicae

duritiam et avaritiam hominum permittuntur. Sed quod taliter permittitur nec a Deo nec ab humana potestate positive approbatur, ac proinde usura sic permittitur nequaquam in foro interno, sed solum externo locum habere possunt.

R. N. min. nam ut saepe diximus, illa concessio usurarum fit ob bonum publicum; ergo est justa in foro externo: at lex justa in foro externo ordinariè etiam justa est in foro interno, ut liquet ex controversia 3. Legem vero taliter justam approbari a Deo, ac consequenter ab humana potestate, nemo ambigit. Nec obstat, quod propter duritiam, aut avaritiam hominum quodammodo lata sit; nam licet Deus duritiam aut avaritiam non approbet, potest tamen approbare id, quod occasione duritiae aut etià avaritiae à Principe statutum est, si nempe vergat in bonum reipublicae.

Urgebis. Leges illae, quae inaequaliter onera communis dispensant, sunt iniustae, quamvis ordinentur ad bonum commune, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 96. art. 4. Tales autem sunt leges usurarum, ut patet quibus praecipue gravantur pauperes, atque pecuniis subito indigentes, ergo C. Quis imo usurae vergunt in grave damnum reipublicae, cum absorbeant egentium fortunas.

R. Neg. min. Nam singuli indigere possunt mutuo, ergo omnibus sunt optabiles tales leges, quae mutuum faciilitant. Præterea valde sunt favorabiles Ecclesiis, locis religiosis, pupillis, viduis &c. qui ex earum usu sustentantur. Deinde non magis absorbeantur egentium fortunas per usuras à lege permittas, quam per eas, quas permittunt alii tituli, puta lucri cessantis, damni emergentis &c. liquet igitur, quod illae leges sint justae, ac proinde in foro interno etiam vim fortiantur.

Dices. Omnes illae leges civiles, quae permittunt usuras moderatas nituntur hac præsumptione, quod scilicet adsit titulus, vel lucri cessantis, aut dam-

ni emergentis, vel periculi amittenda sortis,
ergo ubi huiusmodi titulus cessat, cessat et
licetitas usura. pro b. min. Ant. ex Necessibus
imperii. praesertim ex iij, qui editi sunt in co-
mitis Spirensibus de anno 1600 §. 60. Nil
min. ubi ita habetur: quantum in ad pra-
sumptionem, quod creditor intra hoc tempus
pecunia sua negotiationi exponere, et lic-
to modo ad minimum quinque, pro cantu ob-
tinere possit, ergo l.

R. Quod lex vel statutum fundatum in pra-
sumptione generali, ac in ordinariè contingenti-
bus rectè feratur, vixq; habeat pro omni ca-
su; etsi in quibusdam casibus particularibus
cesset illa ratio, in qua fundatur in iura. Sa-
ceter id est statutum, ut iam supra ostendimus
Controv. 33. Inst. 2. Et certè consuetudo, qua
vim suam habet à consensu legislatoris id ip-
sum declarat, nam praesi receptum est, ut
Judices debitorem condemnent ad usuras
quintuages solvendas etiam si constet, creditori
nullum ex mutuo dato damnum obvenisse, vel
minus lucrum reportasse.

Dices: hoc idem fieri, quia si huiusmo-
di consuetudinis non accipitur aliquid ultra
sortem ratione mutui, sed ratione aliorum
contractus v. g. censualis: at, hoc modo non
approbant usuras, quae necessario proveniunt
ex mutuo, nec provide, ad eas solvendas debi-
torem condemnant; ergo

R. N. maj. Quia in Tribunalibus nulla fac-
ta mentione aliorum contractus, quam solus
mutui condemnant judices debitorem ut pra-
ter sortem, id quod ultra promissum est, si
moderatum sit, creditori solvat. Praeterea
si in emptione census non intervenit vel titu-
lus vel lucri cessantis, aut damni emergenti-
non video, cur potius ex hoc contractu censua-
li liceat potius exigere aliquid ultra sortem,
quam ex contractu mutui. Certè tantum ma-
tantur nomina contractuum, re ipsa autem
idem sit.

† Judices
q ex hoc titulo

Negz diu, notabilem inter utruq; contrac-
tum reperiri differentiam; nam in mutuo
bonis et facultatibus debitoris casu ali-
quo peruentibus nihilominus pecunia mu-
tuata cum usuris repetitur; at uerò in
contractu censuali, si res, ex qua redditus
annuus emptus est, intereat, confus quoq;
et facultas repetendi pretium interit.
nam

Contra est 1mo, quod in casu, quo res non
interit, qui interitus non presumitur, dum fit
merè per accidens, nec adest titulus lucri
cessantis, uel damni emergentis, maneat,
quod inter utruq; contractum nullum nisi
nomine tenus discrimen reperiat. Quis
autem credat, quòd Deus ex eod. uno contrac-
tu aliquid lucrari permittat, et non permit-
tat ex alio, qui tamen solo nomine ab alio
differt?

Contra est 2do Quia uel ex allata diffe-
rentia constat quòd de facto in Germania
rarissime, uel forsitan nunquam celebratur con-
tractus censualis, dum pro summa capitali
nullo existente titulo passim Viri tumiorati
docti et indocti, seculares et Ecclesiastici
per sufficientem hypothecam, pignus, fidejussio-
nem plenè de sorte assecurati & pro 100 exi-
gant, et accipiant, nullo habito respectu ad
interitum, cui subsunt bona debitoris; Vel
ergo dicendum, quòd omnes isti homines
in continuo statu peccati mortalis uersen-
tur; uel quòd nostra sententia tanquam ve-
rè probabilis recipi debeat.

495

Sinn Künig und Elisen
Controversia

Index

Capitulum, paragraphorum, Sectionum, controversiarum in hoc opere contentarum.

Quaestio proemialis

Quid et quotuplex sit justitia?

Quid et quotuplex sit jus?

De jure naturali et positivo.

De jure divino et humano.

Caput 1.

De jure Canonico, ejusque partibus
§. I. De notione, definitione, ac divisione
juris Canonici.

§. II. De origine, objecto, et subiecto juris
Canonici.

§. III. De partibus corporis juris Canonici

Sectio I. De Decreto Gratiani, et modo
illud citandi.

Sectio II. De 5 libris Decretalium
ac reliquis partibus corporis juris Ca-
nonici, et eas citandi usu.

Sectio III. De auctoritate Decreti
ac reliquarum partium juris Canonici.

Sectio IV. De quibusvis, superscrip-
tionibus, ac summaris capitulorum.

§. IV. De partibus juris Canonici, quae
extra ipsum corpus vagantur.

Sectio I^{ma} De Concilio Trid. Bullario magno, li-
censionibus, etc., ac Regulis Cancellariae.

Sectio 2da De Declarationibus Cardinalium et
earum auctoritate.

Caput 2.

De Jure civili, ejusque partibus.

§. I. De definitione et divisione Juris civilis.

§. II. De partibus corporis juris civilis.

Caput 3.

De convenientiis, differentiis, et contrarietatibus
Inter utroque jus, ac legum interpretationibus.

§. 1. De differentiis et convenientiis juris civilis cum canonico.

§. 2. De contrarietatibus inter jus civile et canonicum.

§. 3. Quid observandum quando pugna est inter jus canonicum et civile.

§. 4. De interpretatione Legum.

Caput 4um

De locis argumentorum legalibus.

Caput 5um

De Principiis et axiomaticis utriusque Juris.

Caput 6um

De Regulis Juris in quinto et 6to Decretalium

§. 1. De Regulis Juris in genere.

§. 2. De Regulis Juris in antiquis seu quinto Decretalium annexis in specie.

§. 3. De Regulis Juris in 6to

Caput 7um

De Regulis Juris civilis.

Caput 8um

De Terminis juris ac in primis de actionibus.

§. 1. De Definitione ac Divisione actionum.

§. 2. De actionibus ex causa efficiente.

§. 3. De actionibus ex causa finali.

§. 4. De actionibus ratione quantitatis in eis deductis.

§. 5. De actionibus ex qualitate

Caput 9um

De aliis Terminis Juris magis usitatis ac sicut magis necessariis secundum ordinem alphabeticum.

Caput 10um

De modo legendi abbreviationes in utroque Jure.

§. 1. quomodo legi debeant nomina authorum abbreviata.

§. 2. De aliis abbreviationibus.

Caput 11um

De Peregrinis juribus utriusque profertim canonici.

Controversia 1.

An heretici quemadmodum Catholicis legibus Ecclesiasticis teneantur.

Controv. 2. an peregrini teneantur legibus aliter territorij, per quod transiunt.

- Controv. 3. utrum Lex Ecclesiastica ac civilis obligent in conscientia.
- Controv. 4. utrum Lex Pontificia mox ut Romae promulgata fuerint, vim obligandi habeantur.
- Controv. 5. utrum ad introducendam consuetudinem requiratur bona fides.
- Controv. 6. an electus impedimento quodam occulto elatus, in electionem contestatam possit.
- Controv. 7. an Divinus, vel solum Ecclesiasticus iure Translationis Episcoporum sint prohibita.
- Controv. 8. an resignatio beneficii in favorem Tertij fieri possit coram ordinario.
- Controv. 9. utrum potestas et iurisdictio Episcopi propter eius negligentiam universaliter devolvatur ad Archiepiscopum.
- Controv. 10. an Prima Transura sit ordo Ecclesiasticus proprie dictus.
- Controv. 11. an Episcopus in illegitimis ex defectu natalium ad ordines etiam majores dispensare possit.
- Controv. 12. an pro bigamis habendi sint etiam ij, qui ante baptismum duas uxores habuerunt.
- Controv. 13. utrum Vicarius generalis iurisdictionem habeat ordinariam.
- Controv. 14. an idem sit mandare ac delegare iurisdictionem.
- Controv. 15. utrum iudex possit illum condemnare, qui secundum privatam scientiam est innocens, publice tamen probatur nocens seu criminis reus.
- Controv. 16. an liceat Principi Christiano, si bello prematur ab alio Principe Christiano, federe inire cum Principe infideli, eumque in societatem belli adsumere.
- Controv. 17. an ex pacto nudo in iure canonico concedatur actio.

- Controv. 18. an filius familias ex mutuo accipito in foro consuetudinis constringatur.
- Controv. 19. an advocatus possit suscipere causam minus probabilem.
- Controv. 20. an contractus rebus cadente in vicium constantem facti validi sint de jure naturali ac positivo.
- Controv. 21. an actio realis solum in loco sit intentari possit.
- Controv. 22. an clerici conveniri possint actione reali coram iudice laico.
- Controv. 23. an bono fidei possessor debeat restituere fructus consumptos ex quibus factus est litior.
- Controv. 24. utrum ex presumptionibus aliquis condemnari possit in causis criminalibus.
- Controv. 25. utrum pactum vel contractus de jure nullus per iuramentum progetur à vitio nullitatis.
- Controv. 26. utrum actor si nihil omnino probaverit, deo iuramento iudiciale cum effectu deserre possit, ita ut deus delatus protestare vel deserre cogatur.
- Controv. 27. utrum si proximior agnatus feudum alienatum spatio 30 annorum revocare neglexerit, eiusdem feudi possessor futurus sit prescriptione adversus alios agnatos, qui post illius mortem gradu sunt proximiores.
- Controv. 28. an effectus prescriptionis etiam in foro interno locum habeat.
- Controv. 29. utrum scientia iuris alieni obstat prescriptioni actionum et obligationum.
- Controv. 30. an res iudicata etiam habeat locum in foro interno, ita ut absolutus à debito per sententiam, quo transfuit in rem iudicatum, etiam in foro poli seu interno sit absolutus.

Controv. 31. utrum Proculus ab ipso consensu Ca- 430
pituli possit revocare legatum factum Ecclesie
profectim de rebus immobilibus.

Controv. 32. an clerici bonorum Ecclesiasticorum
superfluum dominium habeant.

Controv. 33. an testamentum vim habeat in foro
arimo, si careat solemnitatibus à jure civili re-
quisitis. *q. n.*

Controv. 34. utrum Monasterium si quodentum
sit ex nudo sustentationis Titulo ab ingredientibus
aliquid exigere possit.

Controv. 35. an et qualiter in Imperio Romano
consuetudo permittens usuras quintices seu 5 pro
100 à peccato excusari possit.

q. n.
Controversia 34.

Ex l. 7. tit. de sponsal. Injub. et Inst. de Nupt.

An ad substantiam vel valorem Sponsalium
requiratur consensus Parentum?

431

[Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, possibly Latin or German, covering the upper half of the page.]

Index
Index

77 43

X. 7. + 7. 1 - 367 + 18307a - 431

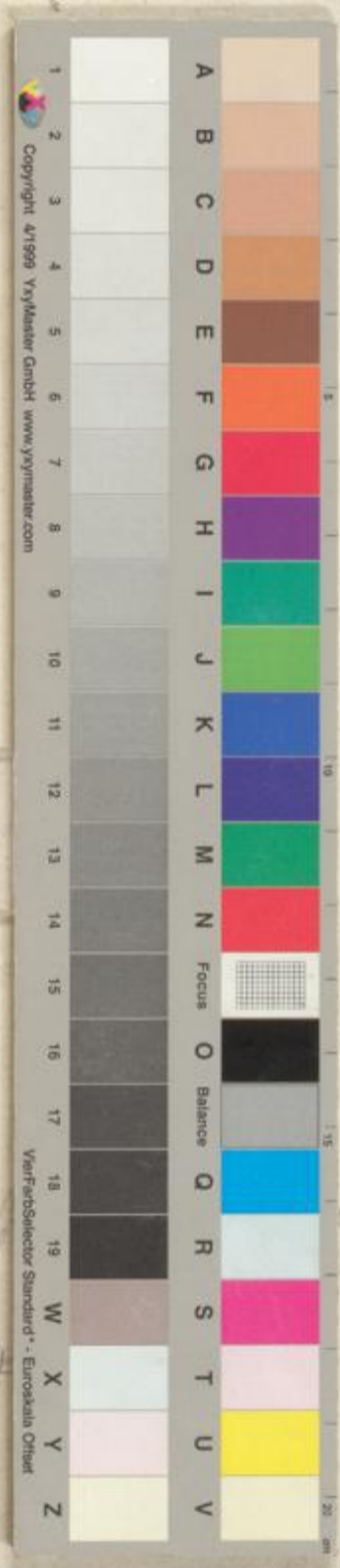
31 x 19 cm

~~X. 7. + 7. 1 - 367 + 18307a - 431~~ . 32-34. 261-³/₆₃

LA 75

X. 2. +

~~X. 2. +~~

- 431

31 x 19 cm

8 32-34 in 9.261-63